

T.C.

GİRESUN ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI

**MEHMET ZEKERİYA SERTEL'İN DERGİLERDEKİ İMZALI VE
İMZASIZ YAZILARI ÜZERİNDE BİR İNCELEME
(AKTARIM-İNCELEME)**

**A REVIEW ON MEHMET ZEKERİYA SERTEL'S SIGNED AND
UNSIGNED ARTICLES IN MAGAZINES
(TRANSFER-REVIEW)**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

HAZIRLAYAN

Gülçin KALAFAT

DANIŞMAN

Doç. Dr. Emine Bilgehan TÜRK

GİRESUN-2023

BİLİMSEL ETİK İLKELERE UYGUNLUK/ETİK BEYAN

Yüksek Lisans tezi olarak sunduğum “Mehmet Zekeriya Sertel’in Dergilerdeki İmzalı ve İmzasız Yazıları Üzerinde Bir İnceleme (Aktarım-İnceleme)” adlı çalışmamın, tarafımdan bilimsel etik ve geleneklere aykırı düşecek bir kullanıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım kaynakların kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, yararlandığım kaynaklara uygun yöntemlerle atıf yapıldığını belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

15/12/2023

Gülçin KALAFAT

T.C. GİRESUN ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne

Ana Bilim Dalı: Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı

Program Adı: Tezli Yüksek Lisans

Tez Başlığı: Mehmet Zekeriya Sertel'in Dergilerdeki İmzalı ve İmzasız Yazıları Üzerinde Bir İnceleme (Aktarım-İnceleme)

Yukarıda başlığı verilen tez çalışmasının Giriş, Ana bölümler ve Sonuç kısımlarından oluşan (Kapak, Ön söz, Özet, İçindekiler ve Kaynakça hariç) toplam 321 sayfalık kısmına ilişkin 23/11/2023 tarihinde Turnitin benzerlik programından aşağıda belirtilen filtreleme uygulanarak alınmış olan özgünlük raporuna göre tezin benzerlik oranı: % 24' dür.

Filtrelemeye alıntılar dâhil edilmiştir. Filtrelemede 7 kelimedenden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç tutulmuştur.

Sosyal Bilimler Enstitüsü tarafından belirlenen azami benzerlik oranına (%30) göre tez çalışmasının herhangi bir intihal içermediğini, aksinin tespit edilmesi durumunda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Gereğini bilgilerinize arz ederim 15/12/2023

Danışman: Doç. Dr. E. Bilgehan TÜRK

İmza

Öğrenci: Gülçin KALAFAT

İmza

KILAVUZA UYGUNLUK BEYANI

“Mehmet Zekeriya Sertel’in Dergilerdeki İmzalı ve İmzasız Yazıları Üzerinde Bir İnceleme (Aktarım-İnceleme)” başlıklı Yüksek Lisans Tezi Giresun Üniversitesi Lisansüstü Tez Yazım Kılavuzuna uygun olarak hazırlanmıştır.

Hazırlayan

Gülçin KALAFAT

İmza

Danışman

Doç. Dr. E. Bilgehan TÜRK

İmza

Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Başkanı

Prof. Dr. Hakan ÖZDEMİR

İmza

JÜRİ ÜYELERİ ONAY SAYFASI

Giresun Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nün 15/12/2023 tarihli toplantısında jüri, Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans öğrencisi Gülçin KALAFAT'ın Mehmet Zekeriya Sertel'in Dergilerdeki İmzalı ve İmzasız Yazıları Üzerinde Bir İnceleme (Aktarım-İnceleme) başlıklı tezini incelemiş olup aday 15.12.2023 tarihinde, saat 13:00'da jüri önünde tez savunmasına alınmıştır.

Sunulan çalışma, sınav sonucunda oy birliği ile başarılı bulunarak jüri tarafından Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Sınav Jürisi	Ünvanı, Adı Soyadı	İmzası
Üye (Başkan)	Prof. Dr. Sezai Balcı	
Üye	Doç. Dr. E. Bilgehan Türk	
Üye	Doç. Dr. Emel Hisarcıklılar	

ONAY

15/12/2023

Prof. Dr. Oğuz Serdar KESİCİOĞLU

Enstitü Müdürü

ÖN SÖZ

Türkiye’de çağdaş gazeteciliğin kurucuları arasında olan Zekeriya Sertel, on dokuz yaşında Selanik Hukuk Mektebi’nde okurken İttihat ve Terakki Cemiyeti’ni destekleyen *Rumeli* gazetesi ile gazeteciliğe başlar. Fransa’da dünyanın ilk gazetecilik okulunda eğitim alarak tam donanımlı bir gazeteci olduğunu çıkarttığı yayınlarla okurlarına gösterir. Zekeriya Sertel’in en büyük amacı çıkardığı dergi ve gazetelerin halka hitap ederek onlar tarafından okunmasıdır. Bu amaç uğruna da tartışmalarla dolu bir basın hayatı yaşar.

Zekeriya Sertel elli beş yıllık basın hayatının yaşadığı dönemin siyasal iniş çıkışlarıyla bağlantılı olduğunu belirtir. Gerek imtiyaz sahibi olduğu gerekse çalışma ortamına dâhil olduğu dergi ve gazeteler de Zekeriya Sertel’le birlikte zamansal değişimler gösterir. Gazeteci Mütareke döneminden başlayarak Demokrat Parti’nin kuruluş yıllarını da içinde barındıran bir basın hayatı yaşar. Maddi kazanç düşüncesiyle çalıştığı dergi ve gazeteler dışında eşi Sabiha Sertel’le birlikte çıkardığı *Büyük Mecmua*, *Resimli Ay*, *Resimli Hafta*, *Tan* ve *Görüşler* bulunmaktadır.

Yeni Felsefe’ de Ziya Gökalp’in Yeni Hayat görüşünü savunan Zekeriya Sertel genel olarak *Büyük Mecmua*’ da halkı harekete geçirmeyi, *Resimli Ay*’da okuyucuların okuma ihtiyacını karşılamayı, *Diken*’de vagon ticareti ile vurguncuların zenginliklerini ortaya çıkarmayı, *Ayın Tarihi*’nde aylık siyasi - ekonomik gelişmeleri, *Son Posta*’ da demokratik haklar ve özgürlükleri anlatır. Gazetecinin *Resimli Ay* dergisi ile magazin dergiciliğine doğru bir yönelim yaşanmıştır. *Tan* gazetesinde “açık kapı siyaseti” uygulayan Zekeriya Sertel sol ve sağ kesimden yazarların ilgi odağı olarak hayatının en refah dönemini yaşar.

Çalışmanın Giriş bölümünde Zekeriya Sertel’in hayatı, siyasi dönem, dergi ve gazetelerle birleştirilerek anlatılmıştır. Dergi ve gazetelerin şekil, içerik, yayın politikası, yazar kadrosu, konuların sınıflandırması yapılmıştır. Birinci Bölümde Mehmet Zekeriya Sertel’in dergilerdeki imzalı yazılarının aktarımı yapılmıştır. İkinci Bölümde Mehmet Zekeriya Sertel’in dergilerdeki seçilmiş imzasız yazılarına yer verilmiştir. Çalışmanın sonunda da bu yazıların künyeleri Dizin bölümünde gösterilmiştir.

Mehmet Zekeriya Sertel üzerine Emine Bilgehan Türk’ün Zekeriya Sertel’in Dergiciliği (2005) isimli Yüksek Lisans tezi bulunur. Bu tezde gazetecinin yayın

II

hayatı ve dergilerin künyeleri ile seçilmiş metinler vardır. Çalışmada bu tezden faydalanılmıştır. Zekeriya Sertel üzerine Serdar Kara'nın "Muhallif Bir Gazeteci ve Yazar Olarak Zekeriya Sertel" isimli Doktora çalışması da bulunmaktadır.

Çalışmanın hazırlık sürecince desteği ve ilgisini üzerimde hissettiğim hocam Doç. Dr. Emine Bilgehan Türk'e saygı ve teşekkürümü sunarım. Aileme de bu süreç içerisinde beni ruhen ferahlattıkları ve varlıklarıyla destek oldukları için teşekkürü bir borç bilirim.

Gülçin KALAFAT

Giresun- 2023

III

ÖZET

MEHMET ZEKERİYA SERTEL'İN DERGİLERDEKİ İMZALI VE İMZASIZ YAZILARI ÜZERİNDE BİR İNCELEME

Sürelî yayınlar edebî, ilmî, siyasi, tarihî, felsefî, ekonomik, mizah, anket, ilan gibi çeşitli alanlardaki yazıların bir arada bulunduğu kaynaklardır. Okuyucusunun her anlamdaki eksikliklerini birtakım resim ve fıkralarla zenginleştiren bu yayınlar, iletişim kaynağı olmakla birlikte dönemin tanıtıcısı konumundadırlar. Zekeriya Sertel, hayatının her alanında yankısı hissedilen gazetecilikte yenilikçi tavrıyla var olmuştur. Dönemin basını siyasi etkileri ve hayatıyla eşleştirerek dergilerin doğuşunun arkasındaki etkenleri göstermiştir. Dünyanın ilk gazetecilik okulunda okuyarak teoride her bilgiye hâkim olan Zekeriya Sertel, bu bilgileri memleketinin basınına yön vermek amacıyla kullanmak ister. Gerek sayfa düzeni gerek Arap harfleri gibi sorunlarla karşılaşsa da döneminin en yüksek tirajlı gazete ve dergilerinin sahibi olur.

Çıkardığı dergi ve gazetelere ek olarak içerisinde barındığı yayımlarda da tavrını bozmayan Zekeriya Sertel, tarafsız gazetecilik anlayışına sahiptir. Herhangi bir görüşe bağlı kalmamasına rağmen basın hayatındaki sivri dilliliği ve haksızlıkları kanıtlarıyla birlikte halka gösterdiği için daima dikkat çeken biri olmuştur.

Çalışmanın amacı basında yenilikçi bir yol çizen Zekeriya Sertel'in dergilerdeki bütün yazıları üzerinden dergiciliğini ortaya koymaya çalışmaktır. Gazetecinin eski ve yeni harfli metinleri herhangi bir ekleme ve düzenleme yapılmadan aktarılmıştır. Tüm bu yazıların da konu bakımından sınıflandırılmaları yapılmış olup gazetecinin hangi konulara ağırlık gösterdiği, bakış açısının yönü ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Mehmet Zekeriya Sertel, dergi, gazete.

ABSTRACT**A REVIEW ON MEHMET ZEKERIYA SERTEL'S SIGNED AND
UNSIGNED ARTICLES IN MAGAZINES**

Periodicals are sources that contain articles in various fields such as literary, scientific, political, historical, philosophical, economic, humor, surveys and advertisements. These publications, which enrich the deficiencies of their readers in every sense with some pictures and anecdotes, are not only a source of communication but also the promoter of the period. Zekeriya Sertel has existed with his innovative attitude in journalism, whose impact is felt in every aspect of life. He showed the factors behind the birth of magazines by matching the press of the period with its political effects and life. Zekeriya Sertel, who studied at the world's first journalism school and mastered a lot of theoretical knowledge, wants to use this knowledge to direct the press of his country. Although he encountered problems such as page layout and Arabic alphabet, he became the owner of the newspapers and magazines with the highest circulation of his period.

Zekeriya Sertel, who does not change his attitude in the publications he publishes has an neutral approach to journalism. Although he did not adhere to any particular view, he was always a person who attracted attention because of his sharp tongue and showing the injustices to the public with evidence.

The aim of the study is to try to explain the journalism of Zekeriya Sertel, who charted an innovative path in the press, through all his articles in the magazines. The journalist's old and new lettered texts were transferred without any additions or edits. All these articles have been classified in terms of subject, and an attempt has been made to reveal which topics the journalist focuses on and the direction of his perspective.

Keywords: Mehmet Zekeriya Sertel, magazine, newspaper.

KISALTMALAR

- Bkz.** : Bakınız
C. : Cilt
KE. : Kânunuevvel
KS. : Kânunusani
Nr. : Numara
s. : Sayfa
S. : Sayı
TE. : Teşrinievvel
TS. : Teşrinisani

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ.....	I
ÖZET.....	III
ABSTRACT	IV
KISALTMALAR	V
İÇİNDEKİLER	VI
GİRİŞ: MEHMET ZEKERİYA SERTEL'İN HAYATI VE BASIN DÜNYASINDAKİ YERİ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

1. MEHMET ZEKERİYA SERTEL'İN DERGİLERDEKİ İMZALI YAZILARI

1.1. YENİ FELSEFE	38
Karilerimize.....	38
Kayıtları Kırmalıdır	38
Kadınlık Âleminde: Feminizm Korkuları-Kızların Düşünceleri	40
Feminizm Korkuları-Kızların Düşünceleri: Kadınlar Âleminde.....	42
Ayıp Ne Demektir	44
İçtimaiyat: Ne İçin Utanıyoruz.....	47
Yirminci Asırda Türk Kızları ve Türk Kadınları	50
Tarih Muzır'dır.....	54
Tarihin Faydası.....	58
Ahlak, Fazilet ve Namusun Manası	62
Ahlak ve Ahlakiyât	66
Ahlak ve İlim	70
1.2. BÜYÜK MECMUA.....	74
Büyüklerimiz: Mustafa Kemal Bey.....	74
Yaşamak Hak ve Kabiliyeti	75
Asrî Cemiyetlerde Dinin Mevkii.....	78
Garb Şuûnu	81
Sanatkârlarımız: Eliza Binemeciyan Hanım.....	83

Temaşa Tenkidi: Binnaz'ın Temsili.....	86
Yeni İstidatlar: Nefis Sanatlar.....	89
Tarikatların Felsefesi.....	89
Sanatkârlarımız: Mihri Hanım ve Sanatı.....	97
Garp: Fransa'da Molier - Corney Davası	100
1. 3. RESİMLİ HAFTA.....	103
“...”	103
1. 4. RESİMLİ AY	105
Yeni Matbuat Kanununda Yeni Bir Ruh İsteriz	105
Eski Dünya Yeni Dünya	108
İnkılâpları Yapmak Kolay, Muhafaza Etmek Zordur.....	113
Yaratıcı Bir İnsan Olarak Mı Yaşıyorsunuz Yoksa Mukallit Bir Hayvan Gibi Mi?	117
Başmuharrirler Saltanatına Nihayet Vermeliyiz.....	119
Maziye Değil İstikbale, Arkamıza Değil Önümüze.....	121
Meçhul Asker Kimdir?.....	123
Mektepsiz Demokrasi	125
Ziya Gökalp Hüzün ve İnkisar İçinde Ölmüştür	127
Politikacılar Millete Muzırdır.....	131
Avrupa Raksı Mı Millî Raks Mı?	133
İrtica Niçin Revaç Buluyor	139
Benim Yıldız'ımda Kurtulmadı Memleketin Yıldızı Da	141
Çocuğumu Nasıl Büyüttüm.....	143
Halk Niçin Okumuyor?	149
Mektep Mi Lazım Vilayet Konağı Mı?	151
Gramere Lüzum Yok.....	154
Bu Nasıl Darülfünun?.....	155
Kraliçe Türk Güzelliğini Temsil Eder mi?.....	157
Başmuharririn Köşesi.....	160
Başmuharririn Köşesi: Karilerimiz Neler İstiyorlar?.....	163
Başmuharririn Köşesi: Erzurum'da Kadın Hayatı.....	164
Başmuharririn Köşesi.....	165

VIII

Başmuharririn Köşesi: Bir Karinin Cevabı.....	168
Başmuharririn Köşesi: Anadolu’da Bazı Adetler.....	171
Başmuharririn Köşesi: Küçük Bir Hizmetimiz	171
Başmuharririn Köşesi: Bir Karinin Suali	173
Başmuharririn Köşesi: Mahyalara Dair	174
Başmuharririn Köşesi: Niçin Şapka Giymiyoruz?	175
Başmuharririn Köşesi.....	177
Başmuharririn Köşesi: (Resimli Ay)’ın Yazı Programı.....	179
Başmuharririn Köşesi: İstanbul’un Kurtuluş Günü.....	180
Başmuharririn Köşesi: Karilerimizin Tenkitleri.....	182
Sermuharririn Köşesi.....	183
Sermuharririn Köşesi.....	186
Başmuharririn Köşesi: <i>Resimli Ay</i> En Çok Neye Ehemmiyet Verir?	187
Başmuharririn Köşesi.....	188
Başmuharririn Köşesi.....	190
Başmuharririn Köşesi.....	191
Başmuharririn Köşesi.....	193
Başmuharririn Köşesi.....	195
Başmuharririn Köşesi: Türk Tipi Hakkındaki Anketimiz	199
Başmuharririn Köşesi.....	199
Başmuharririn Köşesi: <i>Resimli Ay</i> Yeni Harflerle Nasıl Olacak?.....	201
Başmuharririn Köşesi.....	202
Başmuharririmiz Diyor Ki.....	204
Başmuharririn Köşesinden: Putları Yıkıyoruz.....	207
Başmuharririmiz Diyor Ki: Misyonerleri Kovma Cemiyeti.....	210
Başmuharrir Diyor Ki: Hâmit’i Müdafaa Edenler	212
Başmuharririn Köşesi: Kırılan Putlar Etrafında	213
Başmuharririmizin Odasında.....	215
Başmuharririmizin Odasında.....	217
Başmuharririmiz Diyor Ki: <i>Resimli Ay</i> ’ın Sanat Müsameresi	221
Başmuharririmiz Diyor Ki: <i>Resimli Ay</i> Mahkemede	222

Başmuharririmiz Diyor Ki:	223
Başmuharririmiz Diyor Ki.....	224
Başmuharririmiz Diyor Ki: Hiçbir Kuvvet Ferdin Hakkı Sâ'ına Tecavüz Edemez.....	226
Başmuharririmiz Diyor Ki: <i>Resimli</i> Ay'ın Cephesi Nedir?	228
Başmuharririmiz Diyor Ki: Namzetliğimi Niçin Koydum?	229
1.5. RESİMLİ YIL.....	232
Türkiye'nin Siyasi Tarihi.....	232
Musul Niçin Bizimdir	239
1. 6. SEVİMLİ AY	243
Sermuharririn Köşesi: Kadın Paraya Esir Midir?.....	243
Sermuharririn Köşesi.....	246
Başmuharririn Köşesi.....	248
Başmuharririn Köşesi.....	250
1.7. YARIM AY	253
Büyük Matemimiz.....	253
1. 8. GÖRÜŞLER.....	255
HAFTANIN GÖRÜŞLERİ	255

İKİNCİ BÖLÜM

2. MEHMET ZEKERİYA SERTEL'İN DERGİLERDEKİ SEÇİLMİŞ İMZASIZ YAZILARI

2. 1. BÜYÜK MECMUA.....	259
<i>Büyük Mecmua</i> 'nın Gayesi.....	259
Hafta Muhasebesi: "Mefkûre"	260
Büyüklerimiz	262
Tiyatro: Azerbaycan Tiyatrosu	264
İçtimâî Meseleler: İçtimâî Sahada (Hayat) Kelimesinin Manası	267
Hafta Musahabesi: Maarifte Islahat Varmış... ..	270
Dostlarımızı Bilelim: Piyer Loti [Pierre Loti]	276
Haftanın Tarihi	277
2.2. RESİMLİ HAFTA.....	281

İstanbul'a Gönderilen Artist Mürebbiye Kıyafetiyle Nasıl Casusluk Ettiğini Anlatıyor	281
Bir İngiliz Casusu İstanbul'da Enver Paşa'yı Almanların Kadın Vasıtasıyla Nasıl Kazandıklarını Anlatıyor	285
Bir İngiliz Casusu İstanbul'da Enver Paşa'yı Almanların Kadın Vasıtasıyla Nasıl Kazandıklarını Anlatıyor	289
Söz Arasında.....	292
Söz Arasında.....	293
Söz Aramızda	295
Söz Aramızda: Mekteplerde Anarşi.....	296
Söz Aramızda: Blöften Alınacak Ders	297
Cehalet ve İrtica Bağlı Gözlerle Nereye Gidiyor	299
Söz Aramızda	300
Söz Aramızda: Ramazan.....	302
Söz Aramızda	303
2. 3. RESİMLİ AY	306
Çocukları Kurtaralım.....	306
Putları Niçin Kırıyoruz	308
Darülfünuna Lüzum Var Mı?	310
SONUÇ.....	318
KAYNAKÇA	321
DİZİN	323
YENİ FELSEFE	323
BÜYÜK MECMUA.....	324
RESİMLİ HAFTA.....	325
RESİMLİ AY	326
RESİMLİ YIL.....	330
SEVİMLİ AY	331
YARIM AY	332
GÖRÜŞLER.....	333

GİRİŞ

MEHMET ZEKERİYA SERTEL’İN HAYATI VE BASIN DÜNYASINDAKİ YERİ

“Bütün hayatım kavgayla geçti, kavgayla bitecektir. Dünyaya uğruna kavga ettiğim ve etmeye devam edeceğim ilkelerin zaferine kadar susmayacağım”

Ünlü Fransız basın tarihçisi Prof. Georges Weill’e göre bir ülkenin basın ve yayın hareketleri daima o ülkenin siyasal rejimine paraleldir. Yüzyıllardır sosyal, siyasal, kültürel, ekonomik hatta teknik açıdan birtakım gelişmeler zaman ve mekândan etkilenerek basına yön verir. Günlük haber aracı olan gazeteler, olaylardan halkı haberdar ederek kamuoyunu bilgilendirir; ele aldığı konuları fıkra, eleştiri gibi farklı türlerle çeşitlendirir.

Genel olarak bakıldığında zaman ilk gazetenin çıkışı hakkında Geldaniler’in [Keldani] tuğla üzeri yazıları, Mısırlıların hiyeroglifi, Çinlilerin ipekten kâğıtları ve Arapların deriler üzerine yazılar yazmaları gibi tarihsel örnekler bulunmaktadır. İlk gazetenin doğumu hakkında Jül Sezar’ın halk arasındaki dedikodu ve yönetimle alakalı söylentilerin hesaplanarak toplumu aydınlatmak için kullanılan Actasenatus isimli senato zabıtları görülür.

Türkiye’de ise kitle haberleşme araçlarından olan gazete Cevat Fehmi Başkut’un değimiyle en taze haberleri, en kısa sürede, olayların etkisi altında ulaştıran bir araçtır (Okay, 1989, s. 19). Kitap, roman ve radyo gibi olmayan gazete, süreli yayımlanarak okuyucuya en hızlı yetişen basılı kâğıttır. Gündemi gösterme, savaşlar kazandırma, kabineler devirme, siyasi yayın organı olma gibi vasıfları vardır. “Napolyon’a göre gazete, hükümetin sesi; Atatürk’e göre; Ulusun sesi ve Lenin’e göre ise ihtilalin en etkin silahıdır...” (Okay, 1989, s. 18). Bu açıklamalara ek olarak Ziya Gökalp “Her gün herkesin ayağına giden ve herkesin anlayabileceği dersleri okutan canlı bir okuldur (İnuğur, 1993, s. 23) derken Zekeriya Sertel: “Gazete bir aynadır. Gazeteci, cemiyeti, bütün istekleri, bütün dertleri ve kederleri bu

aynaya yansıtır” (Sertel, 1977, s. 8) der. Bu tanımı kendi dergilerinde uyguladığı görülür. Zekeriya Sertel, *Yeni Felsefe, Büyük Mecmua, Son Posta, Resimli Ay, Tan, Resimli Yıl, Görüşler, Yarım Ay*’da halkın ihtiyaçlarına ayna vazifesi görmeye çalışmış ve daima yeniyi amaçlamıştır.

Hayatı

Zekeriya Sertel 1890’da güneşle başlayıp, güneşle biten bir şehir olan Usturumca’da doğar. Usturumca kendi kabuğu içine kapanan bir Rumeli kasabasıdır.¹ Asıl adı Zikri² olan Zekeriya Bey, Hacı Halim Ağa’nın oğludur. Hacı Halim Ağa çalışkan bir kişiliktir. Diğer ağalardan ziyade kahvehanelerdeki gece sohbetleri yerine köyde toptancılıkla uğraşır. Hacı Halim Ağa’nın soyu otokton³ değildir. Başta Zekeriya Sertel olmak üzere ailenin diğer fertlerinde de Orta Asya’dan gelmiş Türklerin çıkık elmacık kemikleri, çekik gözler, yuvarlak yüz, orta boyluluk gibi fiziksel özellikler vardır.

Zekeriya Sertel’in “şehir yakınlarında üzüm ve kiraz bağlarımız vardı. Etimiz kendi kasabamızdan, meyva ve sebzelerimiz bağ ve bahçelerimizden, yağımız, sütümüz koyunlarımızdan gelirdi” (Sertel, 1977, s. 15) şeklindeki ifadelerinden ailenin bolluk içerisinde yaşadığı anlaşılmaktadır. Zekeriya Sertel, *Hatırladıklarım* isimli hatıra kitabında “Annem her anne gibi, belki ondan da fazla çok güzel bir kadındı. Uzun sarı saçları, kara kara gözleri, pembe teni [...] bir gün hastalandı dediler. Yatağa yatırdılar. Biz çocuk doğurduğunu biliyorduk [...] Bir iki gün sonra çocuğun ölü olarak doğduğunu öğrendik” (Sertel, 1977, s. 20) diyerek doğum nedeniyle annesini kaybeden dört çocuğun üvey anne bakımına muhtaç olduğunu söyler. Annesini sekiz, babasını ise on altı yaşında kaybeden Zekeriya Sertel

¹ Kasabanın olduğu bölge aynı zamanda Makedonya sayılır. Asıl adı “Ustu Rumca” olan şehir Fatihlerin şehre girmeden önce kapının üzerinde gördükleri Rumca bir yazı üzerine Usturumca olmuştur (Sertel, 1977, s. 15).

² “Benim asıl adım Zikri’dir. İdadide okurken bu ad tuhafıma gitti. Hiç kimsede böyle bir ada rastlamıyordum. İçime bir kuşku girdi. Babamın bilmeyerek böyle bir ad taktığına hükmettim. Bunda mutlaka bir yanlışlık var sandım. O güzel adımı Zekeriya’ya çevirdim. Beni ailem ve çok yakın dostlarım Zikri diye çağırırlar” (Sertel, 1977, s. 31).

³ Toprağın yerlisi. Yerli halk.

kardeşlerini üvey anne Hatice'nin⁴ evi terk etmesiyle tek başına büyütmeğe çalışır. Zekeriya Sertel, babasının mallarının başına geçmek yerine okulu bitirinceye kadar Zehra ve Rukiye isimli iki kız kardeşini teyzelerinin himayesine bırakarak, küçük kardeşi Yusuf'u yanına alır ve okumaya devam eder. Teyzelerinin kız kardeşlerine kötü davranmalarına rağmen onları geçindirmek için okulunu bitirmeye gayret eder. Balkan Harbi ile İstanbul'a göç ederler.

Balkan Harbi sebebiyle Usturumca artık felaketler şehri hâlini alır. Usturumca'da Bulgarların elinden çok çekmiş kız kardeşleri ise önce Selanik, İzmir ve en sonunda Manisa'ya göçmüşlerdir. Zekeriya Sertel, büyük felaket sonucu batan gemiden kurtulmuş insanlar gibi hayatlarını yoluna koymaya çalışarak kardeşlerini İstanbul'da toplar. Kız kardeşlerinden birini evlendirir. Diğerisi ise Zekeriya Sertel ile Amerika'ya giderek orada evlenir. En küçük kardeşi Yusuf, tarih uzmanı olması için abisi tarafından Macaristan'a yollanır.

Zekeriya Sertel, evlenme düşüncesiyle etrafına bakınır. Yabancı kadınlarla evlenen arkadaşlarının mutsuzlukları üzerine kendisine memleketten bir eş arar. Hayatını birleştirmek istediği kadın tanımı döneminin ataerkil sistemine karşıttır. Zekeriya Sertel, “Karımın mutfakta yemek pişiren bir aşçı ve çocuğa bakan bir dadı olması yetmezdi. Karım bütün hayatıma katılmalı, düşüncelerimi ve duygularımı onunla tartışıp paylaşabilmeliydim” (Sertel, 1977, s. 61) düşüncesindedir. Üniversite eğitimi görmüş bir kadınla evlenme isteği ile hareket eden Zekeriya Sertel evleneceği kişiyi Paris'e davet ederek eğitimlerini tamamladıktan sonra bir karar vermek ister. Bu da o döneme göre zor bir yöntemdir. Zamanında *Yeni Felsefe* 'deki yazılarını beğendiği ve evlilik düşüncesiyle yan yana geldiği Sabiha Nazmi aklına gelir. Mektup vasıtasıyla istek ve hayallerini yazar ve Sabiha Nazmi'den bir cevap bekler. Sabiha Nazmi, ailesinin baskısı sonucu mektuba cevap veremez. Uzun zaman sonra evlilik düşüncesi altında tekrar birleşen iki ismin İttihat ve Terakki'ye mensup olan Celal Deriş'in⁵ desteğiyle nişanlılık faslı gerçekleşir. Sabiha Nazmi'nin dönemin ev hanımlarına zıt olan karakterini dile getiren Atiye Hanım, müstakbel damadının

⁴ Hatice'den de Belkıs isminde bir kız çocuğu dünyaya gelir. Hatice, eşi Halim Ağa'nın ölümüyle kızı Belkıs'ı da yanına alarak evi terk eder.

⁵ Soyadı Kanunu ile Derviş soyadını almak isteyen Celal Deriş iktidar çevreleri tarafından “Aman nasıl olur Celâl Bey, biz lâik cumhuriyeti kurduk. Sen böyle dinî mana taşıyan bir soyadını nasıl alırsın?” (Atay, 2021, s. 229) şeklinde uyarıldığı için soyadından bir harf çıkararak Deriş olarak kullanmaya başlar.

“Validanım, ben kendime hizmetçi aramıyorum, hayat arkadaşı arıyorum” (Sertel, 2018, s. 39) cümlesi ile evliliği onaylar.

Sabiha Sertel’in dönme⁶ bir aileye mensup olması nedeniyle birliktelikleri İttihat ve Terakki komitesince de önemli görülmüş ve aile olayından ziyade Talat Paşa ile Tefvîk Rüştü Aras’ın katılımıyla millî olay haline gelmiştir. Zekeriya Sertel basın hayatında yaptığı yenilikler gibi hayat arkadaşını seçerken de dönmelik kastına “bir yumruk” indirmiş olur⁷ (Sertel, 1977, s. 80). Soyadı Kanunu ile oldukça sert bir şekilde yazı ve eleştirilerinden dolayı Sabiha Sertel’in önerisiyle “Sertel” soyadını alırlar. Basın hayatları süresince de Serteller sivri dilleriyle, açık açığa gerçekleri yazdıkları için Sponka - İvan Fyodoroviç hikâyesinde her yerde karısı olduğunu gören İvan gibi nereye dönseler etrafında polisleri görmeye başlarlar.

Eğitimi

Usturumca’da öğretmenler, doktorlar, kendi kendilerine yetişmektedir. Zekeriya Sertel böyle bir kasabada üç yıllık iptidai ve üç yıllık rüştiye okuluna giderek altı yıllık ilkokul eğitimini alır. İlk eğitimi hocanın vurduğu yerde gül biter (Sertel, 1977, s. 18) düşüncesiyle geçen gazeteci, eğitimin önemini üvey annesi ile olan çatışmasından dolayı evden uzaklaştırıldığında fark eder. Babası tarafından eğitimini tamamlama düşüncesi ile Edirne’ye halasının yanına gönderilen Zekeriya Sertel orada bir yıl kalır. Bu sıralarda Sitti isminde sarışın, mavi gözlü bir Rumeli kadınına ilgi duyar fakat bu ilgi araya giren Balkan Harbi ile başlamadan sonlanır. Sonraki yıl Selanik İdadisi ’ne geçerek orada orta öğrenimini bitirir. Artık okumanın zevkli bir şey olduğu düşüncesine varır.

Selanik;

⁶ Türkçe dönmek fiilinden gelen dönme kelimesi terim olarak genellikle “din değiştiren, müslüman olan, ihtida eden” anlamında, özellikle de XVII. yüzyıldan itibaren Osmanlı idaresinde yaşayan Yahudilerden, dinî ve siyasî düşüncelerle asıl dinlerini gizleyip kendilerini müslüman olmuş gösteren, müslüman ismi alan ve müslümanların kıyafetlerini benimseyen cemaat mensupları için kullanılmaktadır. (Abdurrahman Küçük, “Dönme” İslam Ansiklopedisi, Erişim tarihi (17.12.2023)) <https://islamansiklopedisi.org.tr/donme>

⁷ Sabiha ve Zekeriya Sertel’in evlilik tarihi tam bilinmemektedir. İlk çocukları Sevim’in 1917 Şubat’ta doğduğu hesap edilerek çiftin evlilik tarihi 1915 sonu ya da 1916 başı olduğu düşünülebilir.

“Kent, din ve etnik gruplar bakımından da tam bir karmaydı. Sokaklarda cübbeli takkeli hahamlar, fesli, sarıklı Müslümanlardan, kara cübbeli, yüksek kara şapkalı Ortodoks papazlarından geçilmiyordu. İsyanları bastırmak için Üçüncü Ordu da Selanik’e yerleştirilmişti. [...] Bazen kilise çanlarıyla, ezan sesleri birbirine karışıyor, sanki şehrin ne tür bir karma olduğunu halka hatırlatıyordu” (Sertel, 1994, s. 35).

Karma bir yapıya sahip olan kent değişime uğrayarak memleketin siyasî ve kültür merkezi hâlini alır. Meşrutiyet inkılabını yapmış olan İttihat ve Terakki Cemiyeti kendi fikirlerini yayma amacıyla *Rumeli* gazetesini çıkarır. Zekeriya Sertel de Selanik’te yeni açılan Hukuk Fakültesine giderken geçimini sağlamak amacıyla bu gündelik gazete ile basın hayatına girer.

Zekeriya Sertel, sabahları Hukuk Fakültesinde derslerine girdikten sonra gazetede işlerini halleder ve geceleri de Fransız okulunda kurs alır. Bir yıl sonra Selanik’te kütüphanesi olan bir İtalyan bilginden felsefe ve sosyoloji dersleri alarak eksiklerini tamamlar. Ziya Gökalp’ın Yeni Hayat ideolojisini savunan *Yeni Felsefe* dergisini Nebizâde Hamdi Bey ile çıkarır. *Tasvir-i Efkar*’ın bünyesinde çalışan Zekeriya Sertel iç politikanın bozulması ile kendisini kurtarmak ister. 1913’te Maarif Bakanlığı’nın yardımı ile eğitimini tamamlama amaçlı Paris’e gider. Burada her milletten öğrencilerin örgütlenmesine karşılık Türk öğrencilerle birlikte Talebe Yurdu’nu kurarak memleketin öğretimle alakalı konuları üzerine tartışmalar yapar. Halide Edip’in yardımı ile Amerika’da Columbia Üniversitesine giderek dünyanın ilk gazetecilik okulunu bitirir (Sertel, 2018, s. 67).

Mehmet Zekeriya Sertel Basın Dünyasında

Başınızın üstünde her an Demokles’in kılıcının sallanmasıyla eşdeğer olan gazetecilik bitmeyen bir savaş ortamı yaratır. Bir ayna konumunda olan gazete toplumun istek ve dertlerini yansıtan araçtır. Halkın ileriye bakması ve uyandırılması hususunda yönlendiricidir. Mehmet Zekeriya Sertel de “Elli yıllık gazetecilik hayatımda memleketin gelişmesini bir seyirci gibi değil, içinde yaşayan bir insan olarak izledim. Türkiye’nin yarı sömürge, geri bir memleket olmaktan kurtulup bağımsız bir devlet olarak gelişmesi sırasında geçirdiği sancıları birlikte yaşadım. Onun için elli yıllık hatıralarım biraz da Türkiye’nin tarihi sayılır” (Sertel, 1977, s. 9) diyerek bir gazetecinin hayatının dönemin yansıtıcısı olduğunu gösterir. Bu nedenle

Zekeriya Sertel'in hayatını, dönem içerisindeki iç-dış savaşlarla çıkmazları da dergi ve gazeteler içerisinde ele almak daha anlamlı bir bütünlük oluşturur.

Dergi ve Gazeteler

Rumeli

1908 Meşrutiyet hareketinden sonra ülkedeki özgürlük havasıyla İttihat ve Terakki merkezi Selanik'te kurulur. İttihat ve Terakki, Büyük Fransız İhtilali'nin hürriyet, eşitlik, adalet ilkeleri ile ortaya çıkmıştır. Cemiyet mensupları fikirlerini yayma isteği ile *Rumeli* isimli gündelik gazeteyi çıkarır. Gazetenin başında Yunus Nadi vardır. İlkelerin hayata geçirileceği, memleket idaresinin yürütülmesi hususlarına ise bilimsel biçim veren Ziya Gökalp'tir. Ziya Gökalp ekonominin yabancı unsurların elinden alınmasını, Türk dillini yabancı kurallardan, Arap ve Acem etkisinden kurtarmayı amaçlamaktadır. Böylelikle Türk dili halka inecek ve özbenliğini bulacaktır.

1911'de Mehmet Zekeriya *Yeni Felsefe* dergisini çıkarırken geçimi sağlamak amacıyla *Rumeli* gazetesinde çalışmaya başlar. O dönemde Selanik'te bir devrim havası eser. Bireyler artık Osmanlı döneminden kalma eskimiş düşünceleri yıkarak, bilimi öne çıkaran bir yaşam kurmak istemişlerdir. Gazeteciliğin merkezi İstanbul'da ise ticaret amacı güdüldüğü için çoğu gazete saray yanlısıdır. Bunun için de birinci sayfalar padişaha dua ile başlayarak padişaha dua ile sonlanmaktadır. Halkın yüzde doksanı okuma-yazma bilmemekte, köylerde ağalar saltanat sürmektedir. *Rumeli* gazetesi de Meşrutiyet "sarhoşluğu"nın yaşandığı hürriyet havasıyla birtakım siyasal hırsların, fikir akımlarının ve kişisel emellerin çerçevesinde çıkan çeşitli gazetelerden birisi olmuştur.

Yeni Felsefe

Yeni Felsefe: Zekeriya Sertel ilk dergisi *Yeni Felsefe*'yi 19 yaşındayken 15 Ağustos 1911'de Selanik'te çıkarır. *Yeni Felsefe* isminin seçilmesi dönemin düşünce yapısının tersi olarak ruhları boğulan gençlerin toplumsal gelenekleri yıkmayı amaçlaması; büyüklerinin yaptıklarından ziyade yeni bir görüş ortaya koymaktır.

Derginin kapağında “Yeni Hayat Müdafiidir” başlığı vardır. *Yeni Felsefe*, Ziya Gökalp’in II. Meşrutiyet’te öne attığı Yeni Hayat⁸ görüşünü savunan kişiler tarafından oluşturulmuştur. Dergi, 30 Mart 1912’ye kadar toplam 16 sayı çıkar. Ziya Gökalp’i örnek alan Mehmet Zekeriya derginin amacını şöyle açıklar:

“Biz de Ziya Gökalp’ten aldığımız ilhamla *Yeni Felsefe* adında bir dergi çıkardık. Bu dergide Osmanlı’dan kalan mirası yıkmaya çalışıyorduk. Osmanlı İmparatorluğu yabancı nüfusuna yol açmış, memlekette kapitülasyonların kurulmasına olanak tanımıştı. Biz bütün yabancı müesseselere saldırıyorduk. Kapitülasyonların kaldırılmasını yabancı elinde bulunan müesseselerin millileştirilmesini istiyorduk” (Sertel, 1977, s. 41).

Yabancı nüfusun fazlalığı sebebiyle kötü bir hâle gelen mirasa karşı durmayı isteyen dergi yabancı müesseselere karşıt bir görüş benimsemektedir. Zekeriya Sertel *Yeni Felsefe*’ de derginin sosyal bölümünden sorumludur. Burada sosyal gelenekler, batıl inançlar ve kadınların toplumdaki yerleri ve eğitim ihtiyaçlarıyla görüşlerini bilimsel temellere dayandırarak anlatır. Amacı artık eskimiş olan gelenek ve görenekleri yıkmak, Yeni Hayat görüşüyle yeni bir toplumun temellerini atmaktır.

Zekeriya Sertel dergide “Kayıtları Kırmalıdır” ve “Ayıp Ne Demektir” yazılarıyla eski gelenekleri kırmayı ve ileriye bakmayı hedefler. “Feminizm Korkuları-Kızların Düşünceleri” ile kızların Feminizme değil kadınlık duygularına göre terbiye edilmesini dile getirirken “Yirminci Yüzyılda Türk Kızları ve Türk Kadınları” başlıklı yazısında ailesinden bir kadının başına gelenleri anlatarak milletlerin geleceği olan kadınların aile içerisindeki hizmetçi olarak varlığı üzerinde durur. Bu yazıda kadınların susmalarının en başlıca etkeninin dinî inançlar sonucu kadınların küçük görülmesine sebebiyet verildiği üzerinde durulmuştur.

Bu derginin diğer bir özelliği ise Sabiha Sertel ve Zekeriya Sertel’in yollarının kesişmesine vesile olmasıdır. Dergide Sabiha Nazmi imzasıyla mektup yazan Sabiha Sertel ile evlilik konusu sürekli dile getirilmiştir.

Tasvir-i Efkâr

1913’de İstanbul’da yaşanan iç siyaset tartışmalarına karşılık hükümet bağımsız, laik bir politika amaçlar. Zekeriya Sertel de bu karmaşa ortamı içerisinde

⁸ Ziya Gökalp, Yeni Hayat görüşünü *Genç Kalemler*’de Demirtaş takma adıyla “Yeni Hayat, Yeni Kıymetler” başlıklı yazısında ilk kez ortaya atmıştır (Sertel, 2018, s. 23).

Yunus Nadi'nin yardımı ile Velid Ebuzziya tarafından yayımlanan *Tasvir-i Efkâr*'a girer. *Tasvir-i Efkâr*, Balkan Harbi esnasında İstanbul'da en çok okunan gazetedir. Yunus Nadi Bey'in başyazar olduğu bu gazete İttihat ve Terakki'yi, dönemin iktidarını destekler.

İstanbul'da İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin ısrarıyla sadrazam olan Mahmut Şevket Paşa'nın suikastla öldürülmesi ile kavga, tehdit, cinayet, tutuklama ve sürgünler meydana gelir. On sekiz kişinin asılmasına karar verilir. İdam olayını izleyip gazeteye yazma görevi ise Zekeriya Sertel'e düşmüştür.

Yaşanılan iç kavga sonucu Enver Bey, Almanya destekçisi, Prens Sabahattin İngiliz destekçisi olur. Zekeriya Sertel, *Tasvir-i Efkâr*'da politikanın yarattığı “hiçbir siyasi parti ve örgüte girmedim. Zaten, o zaman beni politikadan çok, sanat ve kültür hayatı ilgilendiriyordu” (Sertel, 1977, s. 54) diyerek bu “iğrenç” ortamın aksine kültür ve sanatla uğraşır. 1913'te dönemin Maarif Nezareti'nin eğitim görmeleri için Paris'e yolladığı öğrenciler arasına girerek de sevmediği bu ortamdan uzaklaşır. Orada *Tasvir-i Efkâr*'ın Paris muhabirliğini yapar (İnuğur, 1999, s. 140) Sorbon Üniversitesine yazılır. Ziya Gökalp'in fikir babası konumunda olan, tanınmış Sosyolog Durkheim'in öğrencisi olur. Gündüzleri Sorbon'da sosyoloji ve felsefe dersleri alır. Geceleri tiyatro, sergi ve konferanslara katılarak Paris'in beş duyu organını beslemesini sağlar.

Birinci Dünya Savaşı başlayınca herkes evini terk eder. Karmaşanın ortasında olan Zekeriya Sertel büyükelçilik yardımı ile Fransa'dan Paris'e dönebilir. İmkânlar dâhilinde bir tren bularak Marsilya'ya oradan da gemi vasıtasıyla İstanbul'a gelirler. Zekeriya Sertel tekrar *Tasvir-i Efkâr* 'da yazılar yazar. Gazetecinin bu gazetede ikinci dönemi yokluk ve yolsuzluklarla, sefalet, felaketlerle sınanan halkın tesirinde kalır.

Yeni Gün

Yeni Gün Anadolu'da başlatılan Kurtuluş Savaşı'nın gazetesi olmuştur. Mustafa Kemal'in görüşlerini yansıtmada önemli rol oynayan gazetede Zekeriya Sertel hayatını kazanma amacıyla çalışır.

“On beş gündür bazı arkadaşlarımla (Cumhuriyet)’ i kurmak ve yayımlamak üzere İSTANBUL’dayım. Bizim olan İstanbul’da, sonuna kadar bizim olacak, her gün daha fazla Türk olacak ve sonunda çağdaş Türklüğü örnek alarak, Cumhuriyet Türkiye’sinin gözbebeği sayılacak, şanını yükseltecek ve öyle de yürüyüp yaşayacak olan İstanbul’da” (İnuğur, 1999, s. 107-108) zaman içerisinde *Yeni Gün* Atatürk’ün önerisi ile değişerek *Cumhuriyet* adını alır. İstanbul’dan Ankara’ya taşınmış olan *Yeni Gün* dergisi Ankara hükümetinin yarı resmi sözcülüğünü yapmaktadır.

Yeni Ses

Zekeriya Sertel, Nebizâde Hamdi ile birlikte gazetelerin bir fikir akımı ya da siyasi partinin yayın organı olduğu dönemde sadece okunmak hedefiyle 28 Eylül 1326 [1910]’da *Yeni Ses*’i çıkarır. Gazete, vatanın bütünlüğünün tehlikede olduğunu, emperyalist devletlerin baskısı ile çöken imparatorluğun savaş zenginleriyle şekillenme sürecini “olumlu milliyetçilik⁹” görüşüyle yansıtmaya çalışmıştır.

Zekeriya Sertel tanık olduğu sefalet ve felaketler neticesinde başkalarından ziyade “kendi havasında” çalışmak ister. Sermaye açısından zorluk çeken ikili Selanik’te kendisine miras kalan Eşref isimli arkadaşlarını evlenmesinde yardımcı olması için gazetenin sahibi olarak gösterirler. Basın hayatında var olanlardan başka bir ses çıkarma amacıyla hareket eden gazeteciler *Yeni Ses* ismini kullanırlar. Başyazar olarak Reşit Saffet [Atabinen] vardır. Gazetede diğer tüm yazı ve haberler Zekeriya Sertel ve Nebizâde Hamdi tarafından yazılır. Günde on iki saatten fazla çalıştıkları için çok yorulan arkadaşlar hayatlarını bu şekilde yaşamaya başlar.

Nebizâde Hamdi ile *Yeni Ses* gazetesini çıkaran Zekeriya Sertel bu gazetede sansüre karşı halkı isyana davet eden çalışmaları sansüre göstermeden yayımlamış ve İngilizlerin kendilerini bulamayacakları dost evlerine saklanmıştır. 1918’de yenilgiyle sonuçlanan savaş ile mütareke imzalanmış, İstanbul büsbütün emperyalist devletlerin baskısı altına girmiştir. İşgal altında olan İstanbul’da limanlar, sokaklar

⁹ Osmanlı İmparatorluğunun çökmekte olduğu, emperyalistlerin ülkemize saldırdığı sıralarda Türk Ocakları Turancılık fikrini diğer birtakım kişiler Batıcılık ve İslamcılığı savunur. Zekeriya Sertel *Hatırladıklarım* kitabında “Seçtiğimiz yol, olumlu milliyetçilik yoluydu” diyerek Batıcılığın emperyalizmi temsil ettiğini, Pantürkizm ve Turancılığın hayal konumunda olduğunu belirtir. Böylelikle gerçek hayata uygun olan olumlu milliyetçiliği seçerek milletin geleceği düşünülmüştür (Sertel, 1977, s. 73).

düşman askerleriyle çevrilmiş basın ise İngiliz, Fransız, İtalyan sansüründen geçmek zorunda bırakılmıştır. Mehmet Zekeriya ve Nebizâde Hamdi sansürün baskısına yönelik “[...] Nihayet bir gün kızdık, gazeteyi sansüre göstermeden çıkarmaya karar verdik. [...] Bizim bu hareketimiz olumlu sonuç vermezdi. Bunu biliyorduk. Ama duyduğumuz isyanı ifade edememiş olmak bizi boğuyordu” (Sertel, 1977, s. 82) diyerek küçük bir “nefes almak” istemişlerdir. Bu kendilerince “nefes alma” isyanları o dönem İstanbul’unun geneline yayılmış bir davranıştır.

Necdet Ekinci ve diğerleri *Zekeriya Sertel Amerikan Kültür Emperyalizminin ve Magazin Dergiciliğinin Öncüsü’nde* Zekeriya Sertel’in ilk gündelik gazetesinin gündeme yönelik *Turan* olduğu söylenir. Bu düşünceye göre gazete Nebizâde Hamdi ile çıkarılmıştır (Ekinci vd. 2016, s. 8). *Turan* ismi verilen gazetede Turancılar eleştirilmiş ve bir çelişki doğmuştur. İstanbul’un işgaliyle birlikte Turancılara kötü bir gözle bakılmasıyla gazetenin adının değiştirildiği öne sürülmektedir.

Sabiha Nazmi ve Mehmet Zekeriya’nın nişanlılığı Birinci Dünya Savaşı yıllarını kapsar. Evlenen ikilinin hayatı da yoksullukla sınanmaya başlar. Kentteki yoksulluğa basın dünyasını da etkileyen kâğıt azlığı da eklenir. *Yeni Ses* gazetesi gibi nice yerler kapatılır. Bu kâğıt eksikliği iktidar yanlıları tarafını destekleyenleri etkilememektedir. Balkanlardan gelen göçmenler ile onları yerleştirecek, iş ve toprak ayarlayacak bir daire kurulur. Muhacirin ve Aşa’îr isimli daire Alevi göçmen aşiretleri de dağdan indirme vazifesini yerine getirmektedir. Aşa’îr bölümüne Zekeriya Sertel atanır ve işsizlikten kurtulur.

Diken

1917 ve 1918’de Osmanlı İmparatorluğu savaş nedeniyle açlık ve yoksullukla sınanır. Yoksulluğa ek olarak cepheden dönenlerin getirdiği kolera salgını da sayısız yaşama son vermektedir. Mütareke yıllarında Zekeriya Sertel devletin zorluklarla ödediği maaşla -saman ekmeği ve kaynamış ayva ile- birlikte ailesini geçindirmeye çalışırken bir yandan da gazete çıkarma hevesindedir. Gazetecinin eline gelen fırsat kendisi gibi gazeteci, karikatürist ve sinemacı olan Sedat Simavi’dedir. İkili 30 Eylül 1918’de savaş zenginlerinin eleştirildiği *Diken* isimindeki güldürü dergisini çıkarmaya başlar. Dergide vurgunlar ve vagon ticareti ile malını katlayan kişilerin

servetleri halk arasında dolaşan hikâyelerle çeşitli müstearlar altında okuyucularına sunulur. Yazarlardan Sedat Simavi-Yıldız, Yusuf Ziya Ortaç- Çimdik, Diken, Faruk Nafiz Çamlıbel- Kalender¹⁰ vb. müstearlar kullanır.

Derginin ilk sayısı halk arasında büyük ilgiyle karşılanır. Dergide Zekeriya Sertel'in imzalı yazısına rastlanmaz. Cengiz Eken'in yüksek lisans tez çalışmasında ise Zekeriya Sertel'in ismi kurucu ve yazar kadrosunda da anılmamaktadır.

İlk döneminde on beş günde bir yayımlanan derginin üçüncü sayısının çıkacağı zamanda 30 Ekim 1918'de Osmanlı ve İtilaf Devletleri arasında savaşı bırakma belgesi imzalanır. Bu antlaşma ile Osmanlı'nın Birinci Dünya Savaşı'nı kaybettiğini göstermektedir.

Büyük Mecmua

İstanbul işgal kuvvetlerinin elindedir. İngiltere, Fransa ve İtalya işgalindekiler vatanları için elinden geleni yapmak ve özgürlüklerini kazanmak amacıyla görüşmeler yapar. Sabiha ve Zekeriya Sertel'in Cağaloğlu'ndaki evleri bu kaygıları hissedenlerin toplanma yeri olur. Halka ümit vermek ve halkı uyandırmak amacıyla benzer kaygıları hisseden gençler haftalık bir dergi çıkarmaya karar verir. İmtiyaz sahibinin Mehmet Zekeriya olduğu *Büyük Mecmua* İstanbul'un düşman işgalinde olduğu Mütareke döneminin dergisidir.

Zekeriya Sertel, Cağaloğlu'ndaki Ali Canip [Yöntem], Falih Rıfkı [Atay], Yusuf Ziya [Ortaç], Faruk Nafiz [Çamlıbel], Köprülüzade Fuat [Köprülü], Mehmet Emin [Yurdakul], Reşat Nuri [Güntekin] vb. şahısların uğradığı evinde bir örgüt kurar. Toplantılarda sadece Panislamizm, Pantürkizm, Turancılık, mandacılık gibi konular değil millî bir kimlik kurarak, emperyalizme karşı durmanın, direnişin yolları üzerine konuşmalar yapılmaktadır. Abdullah Cevdet'in "efendilerine yaranmak" amacıyla evde yapılan toplantıyı haber vermesiyle İngilizler tarafından "Bekirağa Bölüğü"ne atılırlar. Zekeriya Sertel "*Hatırladıklarım*" adlı anı kitabında gizli cemiyet kurma suçundan dolayı bir hafta kaldığı ve ilk hapsedilişinin yaşandığı "Bekirağa Bölüğünü" "Bekirağa Bölüğü'ne düşüş, benim ilk hapsedilişimdi [...]"

¹⁰ *Diken* dergisinin incelendiği Cengiz Eken'in *Diken Mizah Gazetesi (İnceleme-Tahlili Dizin-Seçilmiş Metinler ve Karikatürler)* (Yüksek Lisans, Cumhuriyet Üniversitesi, 2011) çalışmasında Zekeriya Sertel'e yer verilmemiş, derginin kurucusu olarak sadece Sedat Simavi gösterilmiştir.

Kapıdan içeri girince geniş bir koğuşa giriliyordu. Sağ tarafta ayrıca bir büyük koğuştan vardı. İttihatçıların eski bakanları ve genel merkez üyeleri burada toplanmıştı. Orta koğuştan ikinci derecede önemli kimseler bulunuyordu” (Sertel, 1977, s. 87) diyerek zıtlıkların bulunduğu bir kervansaray gibi görür.

Sabiha Sertel’in değimiyle ise Bekirağa Bölüğü: “[...]Burası, boydan boya bir salondur. Çepeçevre karyolalarla çevrilmişti. Daha doğrusu burası bir koğuştan değil, bütün devirleri, bu devirlerin suçlularını ve masumlarını içine alan bir mahkeme salonu, bir siyaset meydanı idi” (Sertel, 1987, s. 25) şeklindedir.

Zekeriya Sertel Bekirağa Bölüğü’nden çıkar çıkmaz *Büyük Mecmua*’yı yayımlar. Dönemin kargaşasına istinaden dikkatleri üzerine çekmemek adına sosyal ve siyasal yaşamın dışından yazılarla muhalif gözleri susturur. Derginin çıkması için Matbuat Umum Müdürlüğünden izin almaya giden Mehmet Zekeriya’ya Müdür “Be oğlum, bu devirde böyle bir zamanda dergi çıkarılır mı? Başını belaya mı sokmak istiyorsun?” (Sertel, 1977, s. 91) diyerek ikazda bulunur. Böylelikle dönemin yaşayışına karşı susmamak için 6 Mart 1919 Perşembe günü “belalara rağmen” *Büyük Mecmua* çıkarılır.

Derginin ilk sayısında çıkış amacı “Ümitsizliğe düşüp etrafa zehir saçacağımıza yahut herkese milletin geleceğinden ümit kalmadığını yayacağımıza oturup elbirliğiyle çalışmak ve milletin kültür bakımından yükselmesini ve gerçek bir millet olmasını sağlamaya çalışmak gerekir” (Atay, 2021, s. 107) şeklinde dile getirilmiştir.

Derginin ilk sayısının kapağında “[...] dergiyi okuyan üç gencin resmini görüyoruz: ikisi erkek biri kadın” (Sertel, 2018, s. 55) şeklinde karikatürize edilen resim kadın okuyucuların varlıklarını göstermektedir. Sayfanın logosunda “Perşembe Günleri Çıkar Edebî ve İlmî Haftalık Dergidir” yazısı da vardır. Derginin ikinci sayısının ilk sayfası sansürden dolayı bembeyaz çıkmıştır.

Büyük Mecmua’da başyazar konumunda olan Zekeriya Sertel’in;

“Haftanın Muhasebesi” başlıklı yazıların sahibi olduğu görülür. Bu düşünce Yıldız Sertel’in “Büyük Mecmua”nın ilk sayısında ‘Haftanın Değerlendirmesi’ sütununda ‘Mefkûre’ başlığını taşıyan yazının altında imza yoktur. Ancak dergiyi M. Zekeriya çıkardığına göre bu yazının onun olması gerekir” (Sertel, 2018, s. 57) görüşü ile onaylanır.

Büyük Mecmua'da "Haftanın Muhasebesi", "Haftanın Tarihi" başlıklı imzasız yazıların sahibi olduğu düşünülen Zekeriya Sertel, yazılarda Darülfünunda yapılacak olan ıslahatlar gibi dönemin yankı uyandıran konuları üzerinde durmuştur. "Büyüklerimiz" başlığı altında dönemin önemli simaları üzerinde durarak onları halka tanıtmayı amaçlayan Zekeriya Bey, Azerbaycan tiyatrosuna da değinerek kardeş ülke sayılan Azerbaycan'ın tiyatro hayatını yansıtmaya çalışmıştır.

Zekeriya Sertel, dergideki "Yaşamak Hak ve Kabiliyeti" ile harpten borçla çıkan Türkiye'nin kendine ait dini, lisanı ve edebiyatı olduğu halde iktisadî yönden, sermaye yönünden olan eksikliklerinin birtakım fedakârlıkları peşinden getirerek özgürlüğünün kısıtlanacağını anlatır. "Büyüklerimiz: Mustafa Kemal Bey" ile Fransız gazetelerinde anlatılan General Foş [Fouche]'dan bahsederek her milletin büyük adamları olduğunu ve bunların övüldüğünü anlatan Zekeriya Sertel, Çanakkale Zaferi'nde Türklük ruhu gösteren Mustafa Kemal'in altın harflerle anılması gerektiğini dile getirir. "Asrî Cemiyetlerde Dinin Mevkii" ile asrî cemiyetlerde iktisadi, hukuki ve bedii devirlerin birbirinden ayrılmasından bahsedilir. Asrî cemiyetlerde dinle devlet, dinle hukuk, dinle ilim birbirinden ayrılmaktadır. Zekeriya Sertel de yazının devamında Türkiye'nin asrî bir devlet olup olmadığını sorgulayarak üç devrin varlığını eleştirir. "Garb Şuunu" ile Fransa, İngiltere, Almanya gibi ülkelerin demokrasiye yönelik ıslahatların iktisadi yönden varlığından bahsedilir. Sermayelerin varlığı altında kölelikten uzaklaşmak isteyen İngiltere fikrî ve manevi hayat için üniversiteler kurmuş ve mekteplerdeki eğitim anlayışını baştan aşağı yenileyerek geleceğe hazırlanmaktadır. "Sanatkârlarımız: Eliza Binemeciyan Hanım" ile döneminde oldukça ses getirmiş yetenekli tiyatro artistinin hayatı ve oyunlarından bahsedilmiştir. "Sanatkârlarımız: Mihri Hanım ve Sanatı" ile de ressam Mihri Hanım'ın resimlerini ticaret amacı ile yapmasının hissettirdikleri dönem üzerindeki kapalılıkla ilişkilendirilerek anlatılmıştır. "Temaşa Tenkidi: Binnaz'ın Temsili" ile Yusuf Ziya [Ortaç]'ın Binnaz adlı oyununun halk tarafından sevilmesinden bahsedilerek sergilenen oyunda tarih hatalarının varlığı eleştirilir. "Yeni İstidatlar: Nefis Sanatlar" ile okuyuculardan gelen güzel yazıların dergide Nefis Sanatlar adlı köşede yayımlanmasından bahsedilir. Bu köşe vesilesiyle Remziye Hanım gibi yeni kişilere ulaşılabilecektir. "Tarikatların Felsefesi" ile İstanbul'da bulunan tarikatların ilmî tetkiklerden geçmemiş olmasına değinilerek

Durkheim gibi kişilerin din üzerine çalışmalarından örnekler verilmiştir. Tarikatlardaki zemim ve mukaddes etkilerle şeyhlerin ayinlerinin gelişmesine değinilmiştir.

Derginin çıktığı zamanlardaki sansürün varlığının asıl amacı halkı uyandırmak, yurdu işgalden kurtarmak, emperyalist güçlere karşı millî bir direniş vücuda getirmekken denetimden dolayı hedef olarak sadece halkı kötümserlikten, hareketsizlikten kurtarmak gösterilmektedir. Buna rağmen emperyalizme ve işgale karşı olan yazılar dergideki sayfada sansür sebebiyle beyaz bir boşluğa döner. Milliyetçiler, Türkçülük, Yeni Osmanlılık akımları arasında ilk defa açıktan açığa emperyalizme karşı savaşta yer alır. Sertellerin sansüre karşı mücadelesi bu dergide başlar. Zekeriya Sertel'e göre çiçekbozuğu gibi bölük pörçük; Sabiha Sertel'e göre kanatları yolunmuş kuş gibi olan sayfalar derginin bir isyan bayrağı olduğunu göstermektedir.

15 Mayıs 1919 Perşembe sabahı Yunan orduları itilaf devletlerinin gözetimi altında İzmir'e çıkarak Ege'yi işgal etmeye başlar. İzmir'in işgali ile 16 Mayıs 1919'da Gülhane Park'ından tevkif edilen Zekeriya Sertel hapisteyken dergiyle Sabiha Sertel ilgilenir. Başyazarlığı Halide Edip ve Sabiha Sertel üstlenir. Dergi sansür nedeniyle temmuz ve ağustos aylarında kapatılmış ve 18 Eylül 1919'daki sayısında derginin yenilendiği ilan edilmiştir. Derginin sansür kısmıyla ilgilenen Sabiha Sertel "Dergi, İngiliz sansürünün devamlı kontrolü altında idi. Yazıları bir kısmı tamamıyla geri çevrilir, bazılarının da kuş gibi kanatları yolunurdu. Bu yüzden makalelerin asıl can alacak noktaları gidiyor, posası kalıyordu" (Sertel, 1987, s. 26) diyerek sansürün baskısını dile getirir.

Ömer Seyfettin ise *Büyük Mecmua* için "Cancağazım, şimdi dergiyi tam bir savaş dergisi haline getirmek gerek. Damat Ferit, Kürt Mustafa Harp Divanı, İngiliz sansürü artık para etmez, kelimemizi koltuk altına almak zamanıdır" (Sertel, 2018, s. 58) önerisinde bulunur. Bu sırada dönemin Harbiye Nazırı Mustafa Kemal Paşa ile görüşerek kendisine Samsun yöresindeki İngiltere askeriyle çatışan yerel direnişçileri engelleme görevi verilir. Bu engellemenin gereği Mondros Ateşkes Antlaşmasının 7. maddesinden dolayıdır.

İzmir'in İşgali ile içerisinde Ömer Seyfettin, Reşat Nuri, Falih Rıfkı, Fuat Köprülü, Yusuf Ziya, Orhan Seyfi, Ruşen Eşref, Faruk Nafiz gibi önemli isimlerin bulunduğu *Büyük Mecmua* bir isyan bayrağı halini almıştır.

“O vakte kadar susar gibi görünen arkadaşlar, biden patlayan bir volkan gibi ateş püskürmeye başladılar. Her biri ayrı bir açıdan halkın çektiği acıyı anlatmaya çalışıyordu. Şairlerimiz coşmuştu. Ediplerimiz halkın kaderini yansıtmakta yarışa girmişlerdi. Gündelik gazetelerin yapamadığını biz yapıyorduk. İzmir ve İstanbul işgalinin yüreklerde yarattığı acıyı biz dile getiriyorduk. Sansür birçok yazıları siliyor, parçalıyordu. Fakat silinen yerlere rağmen, dergide hüküm süren isyan havası apaçıktı” (Sertel, 1977, s. 92).

16 Mayıs'ta Mustafa Kemal Paşa Anadolu'ya hareket eder. 19 Mayıs'ta Samsun'a çıkar. Savaş başlamıştır. Halide Edip yaptığı miting ile millî bağımsızlığı savunacağını bağırarak, Sertellere de adam ve silah kaçırmaya, kuryelik yapma gibi görevler vermiştir. Sabiha Sertel, Esat Paşa ile Halide Edip arasındaki iletişimin vasıtası olmuş, Zekeriya Sertel ise silah ve adam kaçırmada rol oynamıştır. Bu oldukça kısa sürmüştür. *Büyük Mecmua* ise ağır sansür nedeniyle siyasi yazılardan ziyade “Kış Hastalıkları”, “Veba Hastalığı”, “Umumi Lisan Meselesi” vs. gibi yazılarla çıkmıştır. Gündemden uzaklaşmanın sonucu olarak dergi İngilizlerin isteği doğrultusunda kapatılmıştır.

1919'un son günlerinde İstanbul'un karışık durumu ve evsizlik ile çevrilen aile Halide Edip'in arkadaşı Charles Richard Crane'nin ABD'de okutmak üzere altı genç istemesiyle eğitimlerini tamamlamak için şehri terk ederler. Mehmet Zekeriya dünyanın ilk ve tek gazetecilik okulu olan Columbia Üniversitesinde; Sabiha Sertel de aynı üniversitenin Sosyoloji bölümündedir. Columbia Journalism School isimli okul modern gazeteciliğin öncüsü Joseph Pulitzer adına kurulmuştur. Amerika'da bir süre kaldıktan sonra Columbia Üniversitesinin bulunduğu bir mahalleye yerleşirler. Üniversitede gündüzleri normal eğitimlerini alırken geceleri özel dersler¹¹ ile yabancı dil öğrenmeye çalışırlar.

Zekeriya Sertel, ABD'de Türk Kurtuluş Hareketi'nin anlaşılmaması ile *New York Times*'a Mustafa Kemal'in sultana başkaldırmış bir asi olmadığını ve kurtuluş

¹¹ Amerika'da “Eritme Kazanı” adı verilen bu gece okulları muhacirlerin eritilip Amerikan vatandaşı olmasıyla kendine has ve oldukça yaygındır. Amerika'da İngilizce bilmeden yaşamının imkânsız olması nedeniyle evli kadın ve erkekler de nöbetleşe burada eğitim görüp sertifika alırlar.

hareketinin yanlış anlaşıldığını bildiren bir mektup yollar. Böylelikle kendisinden Türkiye'nin ve Mustafa Kemal'in savaşını anlatmasını isterler.

New York'ta Türk işçilerinin hakları için Türk Teavün Cemiyeti kurulur. Serteller, işçilere memleketin durumu hakkında bilgi veren ve Amerika'daki işçilerin çalışma düzeylerini inceleyen konferanslar yaparlar. İşçilerin dâhil olduğu başka kentlerde de örgütlenerek *Birlik* isimli haftalık dergiyi çıkarırlar. Zekeriya Sertel dergiyi New York Öğretmen Mektebinde okuyan birtakım öğrencilerle çıkarmıştır. Bu vesile ile kentler arasındaki işçilerin bağları kuvvetlenmiştir.

Serteller Amerika'da kaldıkları üç yıl boyunca fikir açısından da değişime uğrarlar. Memleketten çıkmadan önce emperyalizm düşmanı birer milliyetçiye; memlekete dönmeden önce devrimci bir kişiliğe girerler. Artık demokratik bir sistemin kurulmasının gerekliliği ile Amerikan misyonerleri ve kolejlerdeki eğitim aleyhinde yazılar yazmaya başlayarak iç savaş saydıkları “hürriyet ve demokrasi” savaşını kazanmak istemektedirler. Bu amaçla 1923'te Türkiye'ye dönerler.

Ayın Tarihi

Dergi 1923'te Ankara'da Basın Yayın Genel Müdürü olan Zekeriya Sertel tarafından çıkarılır. Dergide bir ay içinde meydana gelen siyasi olaylar, gazetelerde çıkan politik yazı ve devlet adamlarının demeçleri yayımlanır. Aylık çıkan bu derginin amacı aylık olarak yurttan ve dünyada olup bitenlerin haberlerini vermektir.

Anadolu Ajansı 6 Nisan 1920'de Ankara'da Atatürk'ün kararı ile kurulur. *Ayın Tarihi*'nin diğer bir amacı da halkın en doğru iç ve dış haberlerle aydınlatılması için kurulan bu ajansı evrensel bir hâle getirmektir. *Ayın Tarihi* ile okuyucuya hitap etmeyi amaçlayan Zekeriya Sertel, Atatürk'le tanıştıktan sonra Mustafa Kemal'in görüşlerinin yayınlandığı *Hâkimiyet-i Milliye* gazetesi hakkında birtakım yenilikler önerir ve bu çalışmaların tartışılması ile zamanla basına tekrar sansür gelir.

Millî Kurtuluş Savaşı'ndan sonra dünya basınında ve Türkiye'de olanlar bu dergi aracılığı ile kamuoyuna yansıtılmıştır.

Zekeriya Sertel *Ayın Tarihi* dergisini çıkardığı zamanlarda Atatürk ile basın üzerine birtakım çatışmalar yaşar. İlk çatışma Atatürk tarafından Millî Kurtuluş Savaşı sırasında çıkarılan *Hâkimiyeti Milliye* isimli taşra gazetesinin mevcudiyeti

üzerinedir. Bu çatışma Zekeriya Sertel'in mesleği hakkında oldukça ciddi olduğunu ve üslubunun yer, kişi belirtmeksizin varlığını göstermektedir.

Cumhuriyet

1923'te devrimci ruhun egemen olduğu İstanbul ve Ankara ile Türkiye'nin değişim sürecinde olduğunu gören Serteller, bir an önce bu devrime katılırlar. Zekeriya Sertel ailesini İstanbul'da bırakarak Ankara'ya gider. Orada kısa bir süre Basın Yayın Genel Müdürü olur. Sansürün tekrar gelmesi ile birtakım anlaşmazlıklar ve basın gücünün hâlâ İstanbul'da olmasıyla İstanbul'a dönerek Yunus Nadi Bey'le 7 Mayıs 1924'te *Cumhuriyet* gazetesini çıkarır.

Cumhuriyet, o yılların İstanbul'daki hilafet propagandalara karşılık rejimi savunmak ve cumhuriyeti halka benimsetmek amacıyla kurulmuştur (Topuz, 2003, s. 162). Bu gazete Zekeriya Sertel için eğitimini aldığı yılları uygulama açısından çok önemlidir. Zekeriya Sertel kendisine öncelik olarak okurun istek ve ihtiyaçlarını alır. Yeni tip gazeteciliği öğretme hevesiyle düzenlediği gazetenin ilk sayısı Arap harflerinin uygunsuzluğu sebebiyle hiçbir şeye benzememiştir. Yıldız Sertel “[...] çünkü gazete irticaya karşı savaş veriyordu. Cumhuriyet gazetesi, hilafetin nasıl çürümüş ve çökmüş bir kurum olduğunu değişik yönleriyle anlatıyordu” (Sertel, 2018, s. 92) diyerek gazetenin siyasi desteğini belirtir. Zekeriya Sertel'in bu deneyimi de maddi sorunlar nedeniyle oldukça kısa sürer. Sabiha Sertel bu gazetede fıkra köşesini yazar. *Cumhuriyet*, Yunus Nadi'nin oğulları Nadir ve Doğan Nadi tarafından bağımsız bir kişilikte devam eder fakat kurucular arasında Zekeriya Sertel'in adı anılmamaktadır.

Resimli Hafta (4 Eylül 1924)

4 Eylül 1924'te çıkan *Resimli Hafta* toplam 38 sayıdan oluşur. Her ayın on beşinde çıkan derginin imtiyaz sahibi Zekeriya Sertel'dir. *Resimli Ay* mecmuasının haftalık bir yavrusu olan *Resimli Hafta*'nın gayesini Zekeriya Sertel “...” başlıklı yazısında açıklamaktadır:

“*Resimli Hafta*” halkın seviyesinden yukarıda kalmak iddiasında değildir. Biz halkla beraber duymak, halkla beraber düşünmek istiyoruz. Gazetemiz

bizim değil karinin malıdır. İçinde hayatımızdan alınmış o kadar samimi, o kadar meraklı ve heyecanlı sahneler bulacaksınız ki okumadan geçemeyeceksiniz. Tercüme ve kopya şeylere mümkün olduğu kadar az ehemmiyet vereceğiz. *Resimli Hafta*'nın her nüshasında hayatımızın bakir mevzularını sade ve sürükleyici bir lisanla izah eden makaleler, hikâyeler ve yazılar bulacaksınız.” (Sertel, 1. Sayı/ Nr. 1, s. 2.)

Halkı önemseyerek dönemin diğer dergilerinden ziyade süslü bir görünüşü ikinci plana atan *Resimli Hafta* mündericat açısından dolu olmaya özen göstermektedir. Aynı bir yazar heyeti tarafından düzenlenen dergide edebiyat, tarih, din, siyaset gibi konular çeşitli resim, karikatür ve bulmacalarla birleştirilmiştir. Yazar kadrosu olarak dergide Ahmet Celal, Ahmet Osman, Esat Mahmut, Salih Münir, İsmet Celal gibi yazarlar vardır.

“Söz Aramızda” başlıklı köşe ile toplumsal konulara yer verilen dergide Zekeriya Sertel’e ait olduğu düşünülen sekiz yazı vardır. Bu yazılar; vekillerin Cumhuriyet tanımını anlamlandırmakta zorlanan davranışlarda bulunması, Ziya Gökalp’in ölümüyle Türkiye’nin nadir dehasını kaybetmesi ve Halk Fırkası içerisinde gerçekleşen çatışmaların aşiret hayatıyla karşılaştırılması, Rusya’da çıkarılan yeni aile kanunu anlatılarak kadın ve erkeğin eşit olduğu yapının Türk aile hayatını yıktığı, Ramazan ayının dönemin siyasetine karışmaması ve varlığının bireylere huzur vermesi, Amerika gibi yabancı ülkelere eğitim için gönderilen gençlerin memlekete döndüklerinde işsiz bırakılmaları üzerinedir.

“Mektepte Anarşi” yazısıyla darülmualimin talebeleri arasında başlayan grevin aileleri ve çocukları endişeye düşürmesi üzerinde durularak demokrasinin mektepte yaşanmadığı takdirde eğitim yuvası olan okulların birer kışlaya döneceği eleştirilir. “Blöften Alınacak Ders” ile uzun süren harpten bitik çıkan Türklerin yatırımlarını eğitim üzerine yapmaları gerektiği söylenerek ordu ve donanmanın hazırlığında tayyare filolarının geliştirilmesini belirtilir. “Cehalet ve İrtica Bağlı Gözlerle Nereye Gidiyor” yazısında Türk milletinin gözünün açıldığı, sorgusuz sualsiz bir hayvan gibi çağırılan kuvvetin peşinden gitmeye artık bir son vermeye başladığı anlatılır.

Zekeriya Sertel’e ait olduğu düşünülen diğer bir devamlı yazı İstanbul’a gelerek ajanlık yapan güzel dansöz Lena Bartley’in Türklerin siyasi, askeri hayatına dair bilgi alma macerasının yazılan günlük vasıtasıyla aktarıldığı “İstanbul’a

Gönderilen Artist Mürebbiye Kıyafetiyle Nasıl Casusluk Ettiğini Anlatıyor”, “Bir İngiliz Casusu İstanbul’da Enver Paşa’yı Almanların Kadın Vasıtasıyla Nasıl Kazandıklarını Anlatıyor”, “Bir İngiliz Casusu İstanbul’da Enver Paşayı Almanların Kadın Vasıtasıyla Nasıl Kazandıklarını Anlatıyor ”dur.

Resimli Ay (1924-30)

Mehmet Zekeriya 1 Şubat 1924’te Sabiha Sertelle birlikte *Resimli Ay* dergisini çıkarmaya başlar. *Resimli Ay* sosyal haksızlıkları ortaya koyarken, bir yandan da yapılan reformları destekler. Siyasi tavır olarak dergi hürriyet ve demokrasiyi savunmayı esas alır (Atay, 2021, s. 150). Döneminde *Vakit - İkdâm* gibi ileri gazeteler *Resimli Ay*’ı Türkiye’nin en edebî, mükemmel dergisi sayar. Yazar kadrosu olarak dergide: Mehmet Rauf, İbnülhak Refik Ahmet Nuri, Reşat Nuri, Yusuf Ziya, Hakkı Süha, Ercüment Ekrem, Hıfzı Tevfik, Sadri Ertem, Selim Sırrı, Mahmut Yesari, Yakup Kadri vardır. Dergi yedi yıl yayın hayatı sürer. 1924’ten 1928’e kadar gerçek bir demokrasinin kurulması için savaş ve sosyal problemlerin incelemesi yapılır. Fikir yazılarını Sabiha-Zekeriya Sertel; edebî yazıları da diğerleri yazar.

Tavır olarak hürriyet ve demokrasinin savunulduğu dergide Abraham Lincoln’ün “Halkın, halk için, halk tarafından idaresi” (Atay, 2021, s. 150) tanımı ele alınmıştır. Yazıların devamının son sayfalarda olması, makalelerle alakalı resimlerin dergiyi görselleştirmesi “Göz yazı ile meşgul olmaktan yorulduğu zaman dinlenecek güzel resimli sayfalar bulacaktır. Bu suretle *Resimli Ay* yeknesak olmaktan kurtulmuş olacaktır.” (Başmuharrir, Nr. 1 (Mart 1929), s. 31.) şeklinde dönemin dergiciliğinde bir ilk sayılmaktadır. Şekil, muhteva olarak yeni bir dergi olan *Resimli Ay*’ın ilk sayısında hedefi şöyle açıklanır:

“Bizde şimdiye kadar iki şekil dergi çıkmıştır. Bunların birincisi, sayısı az bir okuyucuya hitap eden edebî mecmualardır, yazılar, yazarın edebî zevkine göre yazılır. Bir de ikinci sınıf mecmualar vardır ki, bunları para kazanmak ve şöhret sağlamak amacıyla kitapçılar ve amatörler çıkarırlar. ‘*Resimli Ay*’ ne birinci ne de ikinci zümreye dâhildir. Bizim hedefimiz, okuyucuların, okuma ihtiyaçlarını doyurmak ve memleketimizde gerçekçi bir halk dergisi kurmaktır. Bizce bir makalenin değeri, altındaki imzadan ziyade, çok okunmasındadır” (Sertel, 1994, s. 115).

Derginin birinci dönemi 1924-1928 arasındaki dönemdir. Bu yıllarda cumhuriyetin kurulmakta olması nedeniyle gerçek demokrasi ve sosyal konular işlenir. Saltanat devrinin cumhuriyete miras bıraktığı ekonomik, sosyal, kültürel bozuklukları su üstüne çıkarmak, bunlara çare aramak gibi amaçlar vardır. Halkın beğenisini kazanan derginin birinci sayısı üç kez basılır.

Resimli Ay okuyucuları tarafından büyük bir düzenle takip edilmiştir. Yapılan her yenilik, yazılan konularda okuyucunun eleştirileri dikkate alınmış ve derginin Başmuharrir Köşesi'ne okuyuculardan gelen mektuplar üzerinde oynanmadan eklenmiştir. Bir okuyucunun *Resimli Ay* koleksiyonundan çıkardığı konular hakkındaki mektubu derginin konu açısından dağılımını göstermektedir.

“*Resimli Ay*’ın sekiz nüshası içinde 478 resim ve 118 makale bulmuştur. Bu makaleler mevzuları itibarıyla şu suretle inkısam etmektedir.

İçtimai Meseleler =54
Hikâye =19
Ruhi Meseleler =12
Dinî Meseleler = 11
Fennî Meseleler = 9
Spor yazıları =7
Bediiyat = 6

Bu tetkik bizi alakadar etmiştir. *Resimli Ay* daha ilk çıktığı günden beri memleketin en mühim içtimai meşgalelerini popülarize ederek teşrih etmek yolunda yürümek istemiş ve bu sebeple sütunlarında içtimai meselelere mühim bir mevki ayırmıştır. Onun içindir ki mevzularının üçte biri hemen de içtimaiyata aittir.” (Cilt 4 / Nr. 6-42 (Ağustos 1927), s. 45.)

Halkın anlayabileceği bir dil kullanmayı amaçlayan dergi Sabiha Hanım’a göre halkın kültür seviyesini arttıran bir magazin gibidir. Bu yorum derginin magazin dergiciliğine doğru dönüşmesini gösterir.

“*Resimli Ay*, müteaddit defalar izah edildiği üzere tam manasıyla edebî bir mecmua değildir. *Resimli Ay* daha ziyade herkesin zevkle, istifade ile okuyabileceği umumi bir mecmuadır. Binaenaleyh (*Resimli Ay*) emsali Avrupa ve Amerika mecmuaları gibi şiir neşretmeyi meslek edinmiştir. Bir mecmua bütün edebî ve fikrî şubeleri ihtiva eden bir küll olamaz. *Resimli Ay*, Avrupalıların (magazin) dedikleri mecmualardan biridir ve o şekilde tekâmül etmeye çalışmaktadır.” (Cilt 4 / Nr. 3-39 (Mayıs 1927), s. 45)

Derginin Başmuharrir Köşe'sinde magazin dergiciliği yönünden Avrupalıların magazin dergilerine benzediği açıklanarak Sabiha Hanım'ın yorumu kuvvetlendirilmiş olur.

Yıldız Sertel, "Yazı kadrosunun başında o vardı. Yazıları bazen imzasıyla, bazen de 'Başyazarımız Diyor Ki' başlığı altında çıkarıyordu" (Sertel, 2018, s. 96) diyerek "Başmuharririmiz Diyor Ki" bölümünün Zekeriya Sertel'e ait olduğunu söyler.

Dergide imzalı ve imzasız yazıları bulunan Zekeriya Sertel "Yeni Matbuat Kanununda Yeni Bir Ruh İsteriz" başlıklı yazısında basın yayın özgürlüğünün önemini vurgular. Ona göre Türk basını bir "başyazarlar basını"dır. Gazeteler ve dergiler başyazarın malı gibi görünmektedir. Bu noktaları eleştirerek kendi görüşünün halk ve halkın isteklerinin ön planda olduğunu gösterir. Basın ile ilgili yazıların yanında devrimle alakalı yazılar da vardır. Zekeriya Sertel "İrtica Niçin Revaç Buldu?" yazısında Anadolu'daki köy ve kentin mahpus hayatı yaşamasının yaşlı nüfustan dolayı olduğunu belirtmiştir. Gelişmenin önündeki engellerden birisi geçmişin kalıntısı olan yaşlıların varlığıdır. Bunun çaresi ise düşünce özgürlüğüdür. "Yaratıcı Bir İnsan Olarak Mı Yaşıyorsunuz Yoksa Mukallit Bir Hayvan Gibi Mi?" yazısı uygarlığın tarifinde etken olan insanlığın hayvanlarla ilişkisi ve farkları üzerinedir. İnsanların beyni yaratıcı olmak zorunluluğundadır. Yoksa hayvanlardan bir farkı kalmaz. Zekeriya Sertel *Yeni Felsefe* dergisinin fikir babası sayılan Ziya Gökalp için de "Ziya Gökalp Hüzün ve İnkisar İçinde Ölmüştür" başlıklı yazıyı yazmıştır. Burada Ziya Gökalp'in eski dostları tarafından yalnızlığa mahkûm edilmesi ve kurucu olduğu Türk Ocakları'na kabul edilmemesinin hüznü içinde hastalığı anlatılmıştır.

Resimli Ay'ın Anadolu'nun sadece coğrafi tanımlarından ziyade kitaplarda yazılmayan şekilde yaşamını okuyucuya yansıtmak için kabul ettiği yazılar doğruluk açısından birtakım eleştirileri beraberinde getirmiştir. Yusuf Mazhar'ın "Sakın Aldanıp da Erzurum'a Gelin Gelmeyiniz" başlıklı yazısında İstanbullu kızların Erzurumlu erkeklere aldanıp da evlendiği zaman kaynana, kayınbabanın yanında ağzını açamayacağı, hamama gidildiği zaman görümcelerine kadar herkesi yıkaması gerektiğinden bahsedilir. Olanlara karşı sessiz olan gelin, eve yeni bir gelin geldiğinde ve bir çocuk doğurduğunda cevap verme hakkına sahip olmaktadır.

Anadolu'dan haber almak için kabul edilen bu yazıya başka bir okuyucu tarafından verilen “Erzurum’da Kadın Hayatı” cevabı ile yazılanlar eleştirilmiştir.

Başmuharririn Köşesi başlıklı bölümlerde okuyuculardan gelen mektuplara cevap verilerek dönemin sosyal devlet haklarına olan ihtiyaç da dile getirilmeye çalışılmıştır. “Kapanmayan Yara” başlıklı yazıyla Muazzezle Himâye-i Etfal’i, Ankara-Sivas hattında iş yaparken gözlerini ve bacağını kaybeden Salim oğlu Mehmet ile de müesseselerin, cemiyetlerin fert elinde olmasına karşı durulmuştur.

Zekeriya Sertel dergide basın ve bilim-felsefe dışında toplumsal konulara da değinmiştir. *Resimli Ay*’ın hasret-zede kavuşmalarının yaşandığı Başmuharririn Köşesi ve yetimhanelerdeki çocukların yaşamları, eğitim alanındaki sorunlar ve çözüm önerileri hakkında yazılar vardır. “Mektepsiz Demokrasi” yazısında okulu olmayan ve çocuklarının eğitimi üzerine düşünmeyen bir ülkede demokrasiden söz edilmeyeceğini vurgular. Çünkü okul demokrasinin mabedidir ve demokrasi ruhu da orada şekillenmektedir. “Politikacılar Millete Muzırdır” yazısı zamanın politikacılarına karşı sert bir eleştiridir. Politikacının egemen olduğu devlet en kötü devlettir. Politikacı haris, tufeyli ve hissizdir. Politikacı mevki hırsı ile kavgalara girer ve milletini umursamaz.

Mehmet Zekeriya’nın “Meçhul Askerin Abidesinde” başlıklı yazısı Ankara Hükümetini kızdırır. Yazıda bu zamana kadar kendini beğenmiş paşa ve padişahların Mehmetçiğin zaferlerdeki haklarını kendilerine mal etmeleri eleştirilir. Atatürk’ün silah arkadaşlarından Kılıç Ali, *Akşam* gazetesinde bu görüşe karşılık Mustafa Kemal’i savunmuş, Mehmetçiğin de bir emir kulu olduğunu dile getirmiştir.

Resimli Ay’da Zekeriya Sertel’e ait olduğu Yıldız Sertel’in “Susmayan Adam Babam Gazeteci Zekeriya Sertel” isimli kitabıyla kesinleşmiş üç imzasız yazısı vardır. “Çocukları Kurtaralım” yazısında dönemin aile hayatına çocuk yetiştirme açısından Avrupa ülkeleri ile karşılaştırma yapılmıştır. Türk çocukları aileleri sebebiyle eğitim, gıda ve diğer tüm haklarından mahrum bırakılarak himayeye muhtaç duruma gelmiştir. “Putları Niçin Kırıyoruz” başlığıyla Abdülhak Hamit, Mehmet Emin Bey gibi putlaştırılan fertlerin cemiyetin mefkûrelerine uymadıkları üzerine bir eleştiri vardır. “Darülfünuna Lüzum Var Mı?” ile sürekli değişen kanunların eğitime olan olumsuzluğu, yeni gelen her kişi ile bir önceki yapılan kanunun değiştirilmesinin meydana getirdiği uyumsuzluk anlatılmıştır.

Zekeriya Sertel'in dergideki yazılarına ek olarak "Görüyoruz ve Duyuyoruz", "Putları Yıkıyoruz" ve "Başmuharririmiz Diyor Ki" köşelerinde de eğitim, toplum, edebiyat gibi konular üzerinde imzalı imzasız yazıları olduğu düşünülmektedir.¹²

Zekeriya Sertel Amerika Kültür Emperyalizminin ve Magazin Dergiciliğinin Öncüsü isimli kitapta "Eski Dünya Yeni Dünya" başlıklı yazı kitapta Sami Zekeriya imzası ile gösterilir. Dergide ise yazının muharriri Zekeriya Sertel'dir.

21 Mart 1925'de *Cumhuriyet* gazetesinin "18-19 gecesi Koç aşireti, Çemeşguzeğe saldırmıştır. İsyan mahalli kuvvetler tarafından durdurulmuştur" (Sertel, 1987, s. 95) yazısıyla isyanın varlığı halka yayılmıştır. İsyanın amacı sadece Kürt ağalarının gericilik hareketinden ziyade bir Kürt bağımsızlığı hareketidir. Diğer gazete sütunlarında ise isyanın sadece bir mahalde değil birçok doğu ilinde başladığı anlaşılmıştır. İstiklal Mahkemeleri kurularak Takrir-i Sükûn kanunu çıkarılır. Ankara Hapishanesi'ne götürülen Zekeriya Sertel bu mahkemede Cevat Şakir ile yargılanır. Sebep olarak Cevat Şakir'in *Resimli Perşembe*'de yazdığı "İdama Mahkûm Olan İnsanlar, Bile Bile Ölüme Nasıl Giderler" yazı ve imtiyaz sahibinin de Zekeriya Sertel olmasıdır. Bu görünen sebeptir ama altında ise Sertellerin *Resimli Ay* ve *Resimli Perşembe*'deki yazıları vardır. 1925-1926 arasında İstiklal Mahkemelerinden çıkan karar ile idam yerine Sinop'ta 3 yıl kalebentlik cezasına çarptırılır. Derginin tüm işleriyle Sabiha Sertel ilgilenir. "Zekeriya 'Resimli Ay'ı bir usulle çıkarıyordu. Sayfaların arasına resimler koyuyor, yazıların sonu arka sayfalara aktarılıyordu" (Sertel, 1987, s. 108) bu mizanpaj ile derginin sayfalarını bağlamayı öğrenen Sabiha Sertel'in durumu matbaacılar tarafından hayretle karşılanmıştır. Mehmet Zekeriya gidince derginin imtiyazını Nebizâde Hamdi Bey'e veren Sabiha Sertel *Resimli Ay*'ın ortaklarından olan Suudi Bey tarafından derginin satılmadığı ve maddi birtakım ödemelerin yapılması gerektiği iddia edilir.

Sinop'taki kocasına ve evdeki çocuklarına bakmaya çalışan Sabiha Hanım verilen az miktardaki paraya tahammül edemeyerek Suudi Bey'i abisi yardımıyla mahkemeye verir. Mahkeme dergiyi bir süreliğine kapatır. Sabiha Zekeriya'da

¹² Yıldız Sertel'in "*Susmayan Adam Babam Gazeteci Zekeriya Sertel*" isimli kitabında Görüyoruz: Duyuyoruz başlıklı dizinin dergiye Nâzım Hikmet'in vesilesiyle geldiği ve yazıların bazılarında Sabiha Zekeriya imzası geri kalanlarının ise imzasız olduğu üzerinde durulmuştur. Yıldız Sertel'e göre bu imzasız yazılar "Ya M. Zekeriya ya da Nâzım Hikmet tarafından yazılmışlardır." (Sertel, 2018, s. 133).

hayatlarını idame ettirebilmek adına *Resimli Ay*'ın yerine geçici süreliğine *Sevimli Ay*'ı çıkarır. 1926 ortalarında cumhuriyetin yıldönümü dolayısıyla çıkan genel af ile Zekeriya Sertel bir buçuk yıllık sürgünden döner. *Sevimli Ay* tekrardan *Resimli Ay* olur. Basında artık devrimin ideolojisi gibi tartışmalardan uzak durarak maceralar, havadisler verilir. *Resimli Ay*'ın ikinci dönemi başlamış olur.

Atatürk'ün Cumhuriyetçilik, Devletçilik, Halkçılık, Milliyetçilik, Devrimcilik, Laiklik prensipleri anayasaya girmiş. Fakat uygulamada aksaklıklar yaşanmıştır. İşçi ve burjuva sınıfı arasında “sınıfsız toplum” olmasına rağmen anlaşmazlıkların olduğu, toprak kanunun rafa kaldırıldığı, yabancı sermayelerin öne çıktığı bir dönemde *Resimli Ay* ikinci dönemini yaşamaya başlar. *Resimli Ay*'ın ikinci döneminde (1928 - 1930) Mecdi ve Hidayet Ağabeylerin de sermayeleriyle “*Resimli Ay Limited Şirketi*” kurulur. Cağaloğlu'nda yeni bir ev kiralanır ve bu binanın alt katında *Resimli Ay Şirketi*'nin değil bütün tanınmış yazarların kitapları basılır. Nâzım Hikmet ve arkadaşları: Nizamettin Nazif, Sadri Ertem, Peyami Safa ve Vâlâ Nurettin dergiye katılır. Dergide ve Sabiha-Zekeriya Sertel'in hayatında bir hareketlilik başlar.

Türk kızlarının misyonerler tarafından Hristiyan yapıldığı haberi üzerine *Resimli Ay* misyonerlere karşı bir kampanya açar. Öğrencilere Türkiye'nin geri bir ülke olduğunu benimsetmek, yabancı sermayenin gelişmesini sağlamak, azınlıkları kışkırtmak, kapitalistlere öncülük etmek amaçları vardır. *Resimli Ay* da başta eğitim üzerine, sermaye üzerine bilinçlendirici yazılarla şekillenmiştir.

Sabiha Sertel'in “Savulun Geliyorum” başlıklı yazısı nedeniyle süren mahkemeden sonra *Resimli Ay* yazılarına devam etmiştir. Konu olarak işçi - köylü meseleleri, emperyalizme karşı yazılar, Sovyetler'de gelişmekte olan Azerbaycan, Özbekistan gibi cumhuriyetlerle röportajlar vardır. Nâzım Hikmet'in varlığı ile dergide sol bir görüş meydana gelir. Bu gibi yazılar sonucunda dikkatleri üzerine çeken *Resimli Ay* kimi ajanlar, polislerle ortakların sol yazarları çıkarmalarını istemişlerdir. *Resimli Ay Limited* ortakları baskılara dayanamaz ve ortaklıktan çekilerek derginin kapatıldığını okuyuculara duyururlar. Serteller bu olay üzerine *Resimli Ay*'ı kendi başlarına çıkarmaya karar verirler fakat ortaklar mahkeme kararıyla derginin yayınlanmasını engeller. *Resimli Ay*'ın yedi yıllık basın hayatı sona erer.

Resimli Yıl

1925 senesinin yıllığı olan *Resimli Yıl* Mehmet Zekeriya'nın imtiyazı altında çıkan yıllık olayların yazılı olduğu bir ansiklopedi gibidir. İstanbul Vatan matbaasında basılan yıllıkta aktüel konular, sağlık, moda, makyaj, tarih, dünya ve Türkiye'deki gelişmelerden bahsedilir. Çoğu yazı imzasızdır. Her yazının olduğu sayfada yazıyla ilgili resimler ve takvim bulunur. Yıllığın devamına ulaşılammıştır (Türk, 2005, 48).

Resimli Yıl'da Zekeriya Sertel'in "Türkiye'nin Siyasi Tarihi" isimli imzalı yazısıyla 1924'de Teşkilat-ı Esasiye kanunuyla cumhuriyetin yönetim şekli olması, din ve devlet işlerinin ayrılması gibi başarılı inkılapların yapıldığından bahsedilir. Bu inkılaplara ek olarak adliyede avukatların denetlendiği baro kanununun beklenen sonucu vermemesi, Maarif Vekâletinin düzenlenme aşamasındaki yanlışlıklarıyla mekteplere grevi getirmesi ile 1924 Maarif Vekâletinin yıkım senesi halini alır. Maarif ve nafia düzenlemelerinde harcanan miktarın büyüklüğü ve ortada bir şeyin olmaması eleştirilerek muhalefet cereyanları ile Terakkiperver Halk Fırkasının meydana çıkmasından bahsedilir.

"Musul Niçin Bizimdir" de Musul'un tarihî kökeninden bahsedilerek Ben-i Yusuf isimli yerin tamamen Türklerle dolu olduğu ve Türkçe konuştukları görülür. Musul'da karmaşık halk yapısının Keldani, Süryani, Yakubi, Yahudi, İslam gibi çeşitli mezheplere sahip olduğu ve bunların arasında en zengin kesimin İslamlar olduğu belirtilir. Bunlardan Keldaniler ve Süryaniler Musul'un Katolik yapmak amacıyla açtıkları mektep, hastane, eğlence yerleri tesis etmesiyle Fransızlaşırlar. Yazıda Tiridiler'in Tavus Melek'e tapmaları, dini hususları açıklanarak Musul'un karma yapısının getirisi olan karma halk ve mezheplerin gelişimi ortaya koyulmaya çalışılmıştır.

Sevimli Ay

Sevimli Ay, Zekeriya Sertel'in "Meçhul Askerin Abidesine" yazısıyla İstiklal Mahkemesinde yargılanması ve Sinop'a sürülmesiyle 1926-1927'de Sabiha Sertel

tarafından yayımlanır. Zekeriya Bey'in yokluğunda *Resimli Ay*'ın başında olan Sabiha Hanım derginin diğer ortaklarıyla anlaşmazlıklar yaşar. Suudî Bey'in para kaçırdığını öğrenerek abisi Celal Deriş'in yardımıyla mahkemeye başvurur. Mahkeme süresince *Resimli Ay*'a ait her şey durdurulur. Böylelikle *Sevimli Ay*, *Resimli Ay*'ın isminin değiştirilerek yayınlanmış hâli olur. Zekeriya Sertel, bir buçuk yıl hapiste kalır. Onun İstanbul'a dönmesiyle birlikte *Sevimli Ay* tekrardan *Resimli Ay* hâlini alır.

Dergide Zekeriya Sertel'e ait olduğu düşünülen "Sermuharririn Köşesi" ve "Başmuharririn Köşesi" başlıklı dört yazı bulunmaktadır. "Kadın Paraya Esir Midir" alt başlıklı Münire Handan Hanım'a yazılan okuyucu mektubu kadınların erkeklerde maddi kazancı önemseydiği dile getirilirken "Anadolu Kadını Esir Değildir" ile "Kadın Paraya Esir Midir" isimli yazıya bir eleştiri vardır. Yazıda Anadolu kadınlarının para kazanan, eşini, oğlunu işe yollayan ve evdeki geçimini kendi düzenleyen tarafları açıklanmıştır. "Efendiler Biraz Yeni Fikir" alt başlıklı yazı ile dergiciliğin en büyük sorunlarından olan taklidin geldiği son nokta üzerinde bir eleştiri yapılmıştır. Zekeriya Sertel dergilerinde çeşitli konu ve yöntemler kullanarak okuyucusunun devamlı takibini sağlamaktadır. Yaptığı yeniliklerin taklitçiler tarafından kullanılması, üzerinde durulması ve böylelikle farklı konular, fikirler düşünmemesi eleştirilmiştir. "Başmuharririn Köşesi" başlıklı yazıda *Sevimli Ay*'ın üçüncü yılını doldurması ve artık *Resimli Ay* olarak çıkmaya başlaması anlatılır.

Son Posta (27 Temmuz 1930)

1928 - 1929 arasında halk geçim sıkıntısına düşer. CHP'nin tek parti olmaya devam etmesiyle emperyalist güçler Atatürk'ü bir diktatör olarak göstermiştir. Atatürk, liberal politikasından vazgeçerek ekonomik çıkmazı düzeltmek için yabancı sermayelere imtiyaz göstermek durumunda kalmıştır. 12 Ağustos 1930'da Serbest Cumhuriyet Fırkası kurularak halkın hoşnutsuzluğu gidermek amaçlanır. Bir zaman sonra Halk Partisi'ne yüz çeviren halk nedeniyle kredisini kaybeden parti ve ekonominin özel teşebbüslerle zarar görmesi nedenleriyle Serbest Cumhuriyet Fırkası kapatılmıştır.

Resimli Ay kapandıktan sonra Zekeriya Sertel'in tek emelinin gündelik gazete olmasıyla 27 Temmuz 1930'da *Son Posta* çıkarılır. Delim Ragıp [Emeç], Ali Ekrem [Uşaklıgil] ve Halil Lütfü [Dördüncü]'nün ortaklığındaki *Son Posta* hiçbir partiye, kuruluşa ve kişiye bağlı olmayan tarafsız bir gazetedir. Zekeriya Sertel'in gazetede yazıları demokrasi ve demokratik haklar, özgürlükler üzerinedir. Bu gazete Zekeriya Sertel'in ilk gündelik gazetesi olarak önemli yer tutar. Türk basınında gazetecinin tanınmasında etkin rolü vardır. Fakat Zekeriya Sertel'in asıl gazeteciliği *Tan* gazetesiyle ortaya çıkmıştır.

Zekeriya Sertel'in *Son Posta*'da "Her Gün" isimli bir köşesi vardır. Dönemde tek parti sisteminin varlığı ile bunalan halkın sorunlarını, keyfi yönetimin milletin kaderine yaptığı baskı hüküm sürerken; Zekeriya Sertel "Boğuluyoruz Biraz Hava İsteriz" yazısı ile basına yapılan baskıya işaret eder. Burada "Boğuluyoruz Biraz Hava İsteriz"¹³ başlıklı yazısıyla ülkeyi bir denizaltına, insanları da bulundukları denizaltında havasızlıktan boğularak yardım dilenen gemicilere benzetilerek tek parti dönemini eleştirmiştir (İnuğur, 1999, s. 144).

"Bu mutlak ağız birliği bu mutlak teslimiyet memleketi aynı suretle düşünen bir mektep haline getirdi. Bu durgunluk ve bu rükudet gazetelerin kredisini bozdu. Matbuat muhitini teneffüs edilemez hale getirdi. Herkeste biraz hava ihtiyacı çoğaldı. İşte tam bu zamanda mürettebattan biri tesadüfen müvellidülhumuza tüpüne ilştiriyor? Ortaya yayılan müvellidülhumuza, havaya susamış ciğerlere biraz huzur veriyor. Fakat tüpün yanlışlıkla açıldığı anlaşılıyor ve derhal müvellidülhumuza kesiliyor. Yine herkes biraz hava ve biraz hakikat ihtiyacı içinde çırpınıyor.

BOĞULUYORUZ: Biraz Hava İsteriz" (Son Posta, 27 Temmuz, s. 3)

Zekeriya Sertel, *Son Posta*'da devletçiliği halka hizmet eden, memleketin kalkınmasına yardım etmek şeklinde bir devletçilik olarak tanımlar. Kâr etmekten ziyade hizmet etmek amacıyla çalışan kurumları savunan Zekeriya Sertel, "Fakire Hürmet Zamanı Geldi" başlıklı yazıyla Alpullu Şeker Şirketi'nin yolsuzluklarını gazetede gösterir. Gazeteci savunduğu bilgileri kanıtlarıyla birlikte yayımlamaktadır. *Resimli Ay*'da da Başmuharrir Köşesi'nde Gaziantep'e gelen garson kadınların sayısı hakkındaki listeyi yazının sonuna ekleyerek akıllarda soru bırakmamıştır. Fakat o dönemde basın hayatında bir adamın hırsızlığı delillerle ispat edilse dahi bu hırsızın adını ve yaptığını gazetede yayınlamak yasaktır. Zekeriya Sertel'e de bu nedenle ve

¹³ Yazının tam hali için bkz: Son Posta, 27 Temmuz 1930, s. 3.

liberalizme karşı devletçiliği savunmadan dolayı Sultanahmet'te üç sene hapis verilir. Zekeriya Sertel anılarında "İstanbul Sultanahmet Cezaevi dünyanın en iyi hapishanesidir. Burada mahpus serbest yaşar" (Sertel, 1977, s. 203) diyerek odasının hapishanede en iyi yerlerden biri olduğunu yazar. Bir buçuk sene sonra genel aften yararlanarak hapisten çıkar. Hapisten çıktıktan sonra *Son Posta*'nın ortakları ile fikir anlaşmazlığı yaşayan Zekeriya Sertel payını alarak çekilir ve 1934'te Halil Lütü ile *Tan* gazetesini yayınlamaya başlarlar.

Tan (1934-1946)

Tan gazetesi İş Bankası tarafından Serbest Cumhuriyet Fırka'nın zamanında hükümetin liberalizmi savunmak ve gelişmekte olan burjuvazinin haklarını korumak amacıyla çıkarılmıştır. 1934'te Zekeriya Sertel, Halil Lütü ve Ahmet Emin Yalman tarafından alınır. İlk zamanlar gazetenin politik yazılarını idare eden Ahmet Emin Yalman'dır. Yazılarında Amerika'nın emperyalist olmadığını iddia eder. Sabiha Sertel'in ifadeleriyle "*Tan* gazetesi bu ekiple, asma bahçeleriyle meşhur Babil kulesine benziyordu. Asma bahçelerinin bir katında gericiler, bir katında Burhan Felek gibi fanteziciler, bir katında Ömer Rıza gibi koyu Müslümanlar, bir katında ilericiler vardı" (Sertel, 1987, s. 173) şeklinde yazar kadrosu vardır. Zekeriya Sertel gazetenin üçüncü sayfasındaki "Günün Meseleleri" başlığı ile yazılarını yazar. Ahmet Emin Yalman'la arasında fikir ayrılığı yaşayan Zekeriya Sertel'den dolayı Sabiha Sertel bir süre gazetede iç sansüre uğrar. Zekeriya Sertel'le anlaşamayan Ahmet Emin Yalman gazeteden çıkar ve *Tan*'ın başyazarlığı Zekeriya Sertel'e kalır. Zekeriya Sertel başyazarlığı yapmaya başlayınca Sabiha Sertel de gazeteye dâhil olur. Maddi durumu düzelen Serteller evlerini Moda'ya taşırlar. Evlerinde "açık kapı siyaseti" amaçlayan Zekeriya Sertel "sağa sola açılmak, ideoloji, siyasi görüş fark gözetmeyen tarafsız bir gazeteci hayatı sürmek istiyordu"(Sertel, 1994, s. 178). Böylelikle *Tan*, birbirini tutmayan, ayrı görüşlere sahip kişilerin toplandığı bir yer haline gelir.

Tan, Sovyet dostluğu ve faşizm düşmanlığı güden bir politikaya sahiptir (Sertel, 1977, s. 215). Atatürk ise bu iki akım arasındaki dengedir. 1938'de ölüm yatağundayken bile Sovyetler Birliği'ne karşılık saldırı politikası güdülmemesini

vurgulamıştır. İnönü'nün olduğu “Milli Şef” yönetimi ile basına büyük bir baskı, sansür gelir. Muhafif dergi ve gazetede yazanlar takip edilmeye başlanır, huzurlar bozulur.

3 Aralık 1945’de Hüseyin Cahit Yalçın *Tanin*’de “Kalkın Ey Ehli Vatan”

“Kalkın Ey Ehli Vatan Mücadele başlıyor. Ve başlamak lazım. Çünkü en azgın ve insafsız bir propaganda zehiri dökülmesine müsaade edemeyiz... Bunları susturmak, cevap vermek hükümete düşmez. Söz, eli kalem tutan gazetecilerin ve hür vatandaşlarıdır” (Yalçın, 1945, Tanin)

yazısıyla özellikle üniversiteli gençlerin bulunduğu halkı galeyana getirir. Sabiha Sertel, “Namık Kemal ‘kalkın ey ehli vatan’ dediği zaman, milleti Abdülhamit saltanatına, diktatörlüğe karşı çağırmıştı. Hüseyin Cahit Yalçın ise, vatandaşları hürriyet için, demokrasi için savaşanlara kıyama çağırıyordu” (Sertel, 1987, s. 306) diyerek yaşananların mantıksızlığını vurgular. Hüseyin Cahit’in ve muhaliflerin amacı Sertelleri (Sabiha Sertel’i) soyup kırmızı boya ile “işte kızılar” diyerek sokakta gezdirmektir.

Hıfzı Topuz’un anlatımıyla 4 Aralık Olayı zamanın Halk Parti Hükümeti’nin, CHP il başkanı olan Alaeddin Tiritöğlu, Hüseyin Cahit Yalçın ve sağ kanatta yer almış birçok gazetecilerle politikacıların kışkırtmalarından doğan bir terördür. Zekeriya Sertel CHP’lileri yolsuzlukla suçlaması ve Demokrat Parti adına ikinci bir parti kurulmasını savunması nedeniyle bu kışkırtmaların merkezindedir. Sovyet dostluğunun da desteklenmesi üzerine sayısı on bine yakın olan gençler 4 Aralık sabahında Beyazıt’ta üniversite bahçesinde toplanırlar. Önce Cağaloğlu yokuşunun başındaki devrimci yayınların satımının yapıldığı ABC kitabevi yağmalanır. Sıra *Tan* ve diğer solu destekleyen *La Turquie*, *Yeni Dünya*, *Görüşler* gibi basımlara gelir. Bu olay sonucunda ise Serteller ve Cami Baykurt mahkemeye verilerek üç hafta tutuklu kalırlar.

Tan’ın tahribi ile Sabiha ve Zekeriya Sertel’in Türkiye’deki gazetecilik hayatı son bulmuştur. Serteller de 9 Eylül 1950’de Paris’e giderler.

Tan olayı üzerine “Türk basın tarihinde sol basınının susturulması, iktidara karşı basında gelişen muhalefete son verilmesi amacı ile hazırlanan Tan olayı, İkinci Dünya Savaşı yıllarında çok partili sisteme geçiş döneminde çeşitli düşünce akımlarını benimseyen yayın organları arasındaki tartışmalara son veriyordu” (Okay, 1989, s. 183) denilebilir.

Sabiha Sertel ise:

“Türkiye’de sollara karşı, işkence günlük olaylardandı. Fakat bu hareketler açık bir terör şeklini almıştı. Ara sıra, poliste dövülenler arasında ölenler oluyordu. Fakat bir yazarın, memleketin tanınmış bir romancısının bu şekilde öldürülmesi, o tarihte rastlanan olaylardan değildi. Tan matbaasını yıktıkları gün de, beni öldürmek için kırmızı mürekkep şişeleriyle gelmişlerdi. Orada bulunsaydım, belki kurbanlardan biri de ben olacaktım” (Sertel, 1994, s. 231)

şeklinde düşüncelerini söyler.

Tan gazetesi ile hayatı yarı burjuva konumuna gelen gazeteci, sağ ve sol görüşlü kimselerin fikir aldığı kişi olur.

Görüşler (1945)

İkinci parti kurma hazırlıklarında *Tan*’ı yayın organı yapmak istemeyen Zekeriya Sertel bağımsız bir dergi ister. Bu dergiyi çıkartmak Sabiha Sertel’e düşer. Sabiha Sertel *Tan* gazetesindeki köşesinin ismini dergiye verir. *Görüşler* dergisi bir demokrasi cephesi kurmak için 2 Aralık 1945’te çıkar. Dergi, Türkiye’de ilk çıkan siyasi mecmua sayılabilir. Zekeriya Sertel dergideki “Haftanın Görüşleri” başlıklı yazısında:

“Görüşler, okuyucuları memleket ve dünya meseleleri hakkında aydınlatmak için, zengin ve kuvvetli bir kadro ile çıkmaya gayret etmiştir. Bu maksatla memleketin en yüksek şahsiyetlerinin yazı yardımını temin etmiştir” (Görüşler, 1 Aralık 1945, s. 2) diyerek derginin amacını açıklamaktadır.

Derginin ilk sayısının kapağında Celal Bayar’ın, Menderes’in, Köprülü’nün ve Tevfik Rüştü Aras’ın fotoğrafları bulunur. *Görüşler* dergisi tek parti iktidarına muhalif kesimleri bir araya getirmeyi amaçlar. Böylelikle demokratik istekler meydana çıkarılacaktır.

Görüşlerin yazı kadrosunda; Halide Edip Adıvar, Köprülüzade Fuat, Tevfik Rüştü Aras, Celal Bayar, Adnan Menderes vardır. Zekeriya Sertel’in 27 Ağustos 1945’te çıkardığı “Bu İktidar Bu Değişikliği Yapamaz” başlıklı dizi yazısında:

“Değişmeyi bu meclis yapamaz, bu hükümet yapamaz, bu parti yapamaz. Bu meclis demokratik yolla seçilmemiştir. Bu hükümet demokratik bir hükümet değildir. Bu parti demokratik bir parti değildir. Bu nedenle demokratik rejimi bunlar getiremezler. Gerçek

demokrasiye erişebilmek için evvela yeni bir meclis seçilmesi, iktidara demokrasiden yana olan bir hükümetin gelmesi demektir” (Sertel, 1994, s. 209) açıklaması yapılmıştır.

Zekeriya Sertel “Haftanın Görüşleri” yazısında “Matbuatın İsteddiği” alt başlığında Türkiye dışında hiçbir memlekette matbuatın hürriyete düşman olmadığı üzerine durmuştur. “Kanunlarda Değişiklik” başlığıyla memleketin ihtiyaç duyduğu demokratik inkılabın halkın serbest oylamasıyla yapılacağı düşüncesi anlatılır. “Dünya Sola Gidiyor” başlıklı yazıda Avrupa’nın sola kaymasından korkan İngiltere ve Amerika’nın sağları tutması gibi sancılar üzerinde durulmuş; “Atam Bombasının Sırrı Yoktur” başlığında milletlerarası ilişkilerde ve dünya barışında öne çıkan atom bombasının ifşa edilmesi ile insanlığın başındaki dert olan bir keşif olmasından bahsedilmiştir.

Görüşler’in “G” harfini orakla çekice benzeten kişiler tarafından dergiye karşı bir kışkırtma başlar. Tan matbaasının yıkıldığı gün yağmalanan diğer dergilerden biri olarak basım hayatı sadece bir sayıdan ibaret olur.

Gazeteci, *Yarım Ay* dergisinde “Büyük Matemimiz” yazısıyla Ulu Önder Mustafa Kemal Atatürk’ün ölümünü ve arkasında bıraktığı milleti diğer ülkelerin büyükleriyle karşılaştırarak anlatır.

Zekeriya Sertel Amerika Kültür Emperyalizminin ve Magazin Dergiciliğinin Öncüsü isimli kitapta muhalif bir görüş benimsenerek *Görüşler* dergisindeki “Zincirli Hürriyet” yazısı Zekeriya Sertel’e mâl edilir. Yazı Sabiha Zekeriya’nındır. “Derginin daha ilk sayısında Zekeriya Sertel’in o günün uluslararası siyasal ortamında, CHP yönetiminin zor durumundan yararlanarak yazdığı doğrudan Hükümeti hedef aldığı “Zincirli Hürriyet” başlıklı yazısı bardağı taşıran son damla oldu” (Ekinci vd. 2016, s. 47). Muhalif bir görüşle ele alınan bu derleme kitapta yazılanlar üzerinden Amerikan emperyalizminin desteklendiği anlatılır.

Kitapta Atatürk’ün karşısında tespihi ile oturan Zekeriya Sertel’den başlayarak günün şal, elbise, bacak, saç modaları gibi moda adı altında yapılan yeniliklere emperyalizmi destekleme yönünden eleştiri vardır. Gazetecinin anı kitabının *Hatırladıklarım* şeklinde olan isimlendirmesine öznel bir görüşle bakılmış; okunan belgelerin Osmanlı Türkçesi olduğu ve Türk milletinin bu metinlere erişemeyeceği tanısı ile muhalifliklerini desteklemişlerdir. Konulara uygun olan

birtakım imzalı imzasız yazılar eklenmiştir. Yazılar okuyucudan okuyucuya değişik algılanabilir bir özelliğe sahiptir. Kimi görüşle ele alınan yazıtı okumak o yazıtı istediği anlamı dayattırmaya sebep olur. Zekeriya Sertel'in sağcılar tarafından sağ, solcular tarafından sol görüşlü görünen yaptırımları vardır. Kızı Yıldız Sertel'de "Gerçek oydu ki, Zekeriya Sertel ne sağcıydı ne solcu" (Sertel, 2018, s. 11) diyerek babasının görüşünü açıklamaktadır. O sadece muhalifliğiyle eşi, kızı ve yakın dostu Nâzım Hikmet'in yanında durmaktadır.

1948'lerde İnsan Hakları derneğinin komünistlik yakıştırmalarından dolayı kapatılmasıyla Zekeriya Sertel'in hayatı polis takibinde ilerler. Baskının artışı Nâzım Hikmet, Sabahattin Ali gibi önemli kişiler tarafından da hissedilir. Sertellerin evi de bu gözetim altına alınır. Önceleri edebî, felsefî konuların ev sahipliği yaptığı yerde yazarların iş bulma çabalarının olduğu bir değişim yaşar.

"Bahçemizin karşısındaki ağaçların altında her gün oturan ayakkabı boyacısı sivil polisti. Moda Palas Otel'i'nin penceresinden bizi gözetleyen bir sivil polisti. Bazen bir yere gittiğimiz vakit, kapıda bizi bekleyen bir taksi görürdük, bu da polisti" (Sertel, 2018, s. 260).

Sabahattin Ali'nin öldürülmesiyle dönemdeki baskın hava gittikçe artar ve Serteller de 1950'lerde vatandan "kısa bir süre" ayrılırlar. Kararan gelecekte bir gönüllü sürgünle kaçan Zekeriya Sertel, "demokrasi aşığı" olduğu için özgürlük ülkesi olan Paris'e gider. 1951'de çözmesi gereken işler nedeniyle Türkiye'ye döner. Bu işlerden görünür olanı Moda'daki evinin pansiyon olarak kiraya verilmesiyle asıl sebep Nâzım Hikmet'in yurtdışına kaçması için para taşımakla görevli olmasıdır (Atay, 2021, s. 301). Zekeriya Sertel, Nâzım Hikmet'in kaçması ve kızı Yıldız Sertel'in 1951 Tevkifatı'na¹⁴ isminin karışması nedeniyle Türkiye'den tekrar çıkmak zorunda kalır.

Zekeriya Sertel dostu Nâzım Hikmet vasıtasıyla Viyana'da Dünya Barış Konseyi'nde çalışma fırsatı bulur. Burada yeni bir dünyayı tanımanın fırsatıyla karşılaşarak savaş sonrası Avusturya'nın durumunu görür. İşçileri sosyal devletin varlığını gezerek denetlemeye çalışır. Macaristan, Bulgaristan gibi yerlerde faaliyetlerde bulunur. Zekeriya Sertel eşi ve kızının siyasi ideolojisine uymadığı

¹⁴ Nâzım Hikmet'in serbest bırakılması için gençler birtakım eylemler yapar. Bu eylemler komünizm propagandası yapmak suçlamasını beraberinde getirir. Yıldız Sertel de bu suçlananlar arasındadır. Yurda döndüğü zaman tutuklanma olasılığı nedeniyle Türkiye'ye gidemezler.

halde komünist kişilerle aynı ortamlarda bulunarak Budapeşte Radyo'sunda, Bizim Radyo'da Türkiye ile ilgili çeviri, haber ve yorum yazılarıyla uğraşır. Buralardan alacağı maaşı ise Hilal-i Ahmer'e bağışlar.

Zekeriya Sertel, “emperyalizme, faşizme ve bağımlılığa karşı, yani bağımsız bir Türkiye'den, demokrasiden, hürriyetten ve bütün memleketlerle, bilhassa da komşularımızla dostluk ve barış içinde yaşamaktan yana olan her vatanperveri içine alacak bir tek cephenin kurulmasına yardım etmek” (Açıkgöz, 2015, s. 481-482) gayesiyle ortaya çıkarılan bu radyoda komünist olmadığı halde baş redaktör olarak katkıda bulunur. Bizim Radyo isimli parti grubunun cumhuriyet dönemindeki siyasi baskı ve kısıtlamalara karşı durması, işçi sınıfını ile sosyalizmi savunması bir yeniliktir.

Paris, Budapeşte, Prag ve Leipzig'den sonra 1953'te Sovyetler Birliği'ne giden Zekeriya Sertel, hayalindeki Sovyetlerin gerçekçi varlığını 1962 sonlarında Azerbaycan'a yerleştğinde fark eder. Sosyalist sandığı dünyadaki gelişmeler aldatıcıdır. Perde arkasına bakıldığında gizlenen acı gerçekleri gören Zekeriya Sertel hayal kırıklığına uğrar. Bakü'ye yerleşen Zekeriya Sertel orada da yazarlığını devam ettirir. 3 Haziran 1963'te vefat eden dostu Nâzım Hikmet adına *Mavi Gözlü Dev*'i yazarak onun şiirini anlatır. Bir diğer eseri ise anılarını yazdığı *Hatırladıklarım* kitabıdır. Kitabının ilk sayfalarında bu kitap bir biyografidir “Fakat şunu belirtmek isterim ki, ben bir tarih kitabı yazmıyorum, bir gazeteci olarak memleketin hayatına karışan kendi yaşamımı ve görüp işittiklerimi yazmakla yetiniyorum” (Sertel, 2018, s. 294) der. Zekeriya Sertel hayat arkadaşı Sabiha Sertel'i 2 Eylül 1968'de Bakü'de kaybeder. Kızı Yıldız Sertel ile kalan hayatını maddi zorluklarla devam ettirmeye çalışır.

Yaşamını yazma ile anlamlı hale getiren Zekeriya Sertel Amerika'da yaşayan kızı Sevim ve psikiyatrist kız kardeşi Belkıs'a yaptığı ziyaretler sonucu *Amerikan Biçimi Yaşam*'ı yazar. Bu kitabın zıddı olan *Olduğu Gibi Rus Biçimi Sosyalizm* ile olumlu-olumsuz gözlemleri ve eleştirel yorumlarını anlatır.

Son zamanlarda girişinin yasaklandığı memleketine duyduğu özlem ve okuma alışkanlığının olumsuz sonucu olan ciddi derecedeki katarakt sorunuyla uğraşır.

Cihad Baban'ın *Cumhuriyet* gazetesinin “Günden Güne” başlıklı köşe yazısında Zekeriya Sertel'in hayatındaki talihsizlikler ve gurbet yıllarının sorumlusunun solculuk değil de huysuz karakteri olduğu yazılır. Zekeriya Sertel'in vatan hasretinin giderilmesi için eskiden çatıştığı Cihad Baban'ın bu yardımcı yazısının devamında diğer yayınlar da 27 yıllık hasretin son bulması için çabalar. Gazeteci, yurda girmek için yaptığı girişimlerin birincisinde Yeşilköy Havaalanından eskisi gibi halkı uyandırması korkusuyla geri çevrilir. 1977'de Uluslararası Gazeteciler Federasyonu'nun desteği ile pasaportunu alan Zekeriya Sertel'in 27 yıldır yurduna olan özlemi 4 Mart 1977'de sonlanır.

Serteller, Demokrasi Kahramanları olarak adlandırılarak çeşitli programlara davet edilir. Zekeriya Sertel, *Nâzım Hikmet'in Son Yılları* isimli kitabında akın dostunun Türkiye'den çıktıktan sonraki yaşamını hiçbir sansür yapmadan anlatır. Bütün insanlığa mâl olan “devin” insan taraflarını yansıtmaya çalışmıştır. Kitabın olumsuz yankıları sebebiyle Nâzım Hikmet Kurulu onur üyeliğinden atılır ve memleketindeki son mutlu zamanlarını kaybederek Paris'e döner.

90 yaşında olan Zekeriya Sertel'in şeker hastalığı, katarak gibi rahatsızlıklarına ek olarak yaşlılığın getirisi olan denge kaybı da başlar. Dengesini kaybederek düşen gazeteci akli dengesini kaybeder. Paris'te Salle Petrier Hastane'sine kaldırılır. Oradaki ilgisizlik sebebiyle şeker perhizi yapılmaz ve 11 Mart 1980'de hayatını yitirir. Mezar kazıcılarının grevde olmasından dolayı 20 Mart Perşembe günü Paris Thiais mezarlığına defnedilir.

Kitap ve Ansiklopediler

Hayat ve Şebab

Zekeriya Sertel'in 19 yaşlarında gazeteciliğe yeni girdiği zamanlarda arkadaşı Nebizâde Hamdi ile 1327-1911'de Rumeli Matbaası'nda yayımladığı kitaptır. Bu kitapla eski geleneklere çatarak gençlere yeni bir inanç aşılayan Zekeriya Sertel'in amacı gençlere savaşacakları yolu göstermektir (Sertel, 1977, s. 42). Kitabın ilk sayfasında:

“Bütün yaratıklar; insanlar da dâhil olmak üzere birbirleriyle ve yaşamın bin güçlüğüne karşı cenk eyleyerek, düşünce düzeylerini ve bedenlerini düzeltiyorlar. Daha mükemmel olanlar; belli nedenlerle, yıkılmaya, yok olmaya karşı daha çok direnç gösterenler, hayatlarını koruyorlar” (Sertel, 2018, s. 39) şeklinde Darwin’den bir alıntı vardır.

Kitabın amacı eski geleneklere çatarak gençlere yeni bir inanç aşılamaaktır. Böylelikle gençlerin savaşıacakları yolun göstericisi konumuna gelirler. “Birkaç Söz” başlıklı yazıda gençlerin hayatta karşılaşılabilecek güçlüklerle dayanabilmeleri için ihtiyaç duydukları araç ve gereçlerin temini anlatılır.

Hayat Ansiklopedisi (1932-1936)

Hayat Ansiklopedisi Zekeriya Sertel’in Türk basınına yönelik girişimlerinin en önemlilerindendir. Ansiklopedinin kılavuzu Amerika’da yılda 4 milyon sayı satan *Gompton’s Picture Encyclopedia*’dır. Ansiklopedinin üzerinde durduğu esaslar vardır: Öncelikle bilgiyi kolay anlaşılır bir hale getirmek ve zevkle okunur şekle sokmak. Bilgiyi toplu ve canlı bir biçimde vermek.

Hayat Ansiklopedisi’nin birinci cildinin sunuşunda uygar ülkelerin ellerinde var olan ansiklopedilerin eksikliği vurgulanır. “Labirente benzeyen bir tek tılsımlı anahtarın sahibiyiz: ansiklopedi. Bütün insanlıkça bilmediklerimizi burada bulabiliriz ve bize bilmediklerimizin sınırını ölçtürecek kıstas da buradadır” (Sertel, 2018, s. 161). Kendi varlığıyla bir kitaplık olan ansiklopedinin her evde bulunması gerektiği söylenir. Zekeriya Sertel, *Hayat Ansiklopedisi*’nin varlığı için “Yalnız gençlerin ve çocukların değil herkesin her gün hayatta ihtiyacı olan bilgiyi toplu biçimde veren bir yapıt olmak üzere derlenmiştir” (Sertel, 2018, s. 161-162) demektedir.

“O zamana kadar Türkiye’de bir ansiklopedi çıkmış değildi. Daha Abdülhamid Devrinde Şemsettin Sami Bey, *Kamus-ül-alâm* adında bir değerli eser yayımlamıştı. Ama bu, bir ansiklopedi sayılmazdı. Meşrutiyet devriminin ilk yıllarında, bir ara maarif nazırlığı da yapan Türk Bilgini Emrullah Efendi *Büyük Ansiklopedi* adında bir esere başlamıştır” (Sertel, 2018, s. 160).

Zekeriya Sertel yaşadığı döneme kadar nitelikli bir ansiklopedinin bulunmadığını ve var olanların da tam anlamıyla bir ansiklopedi varlığını

göstermediğini anlatmıştır. Gazeteci, *Hayat Ansiklopedisi*'ni tek başına hazırlayamayacağı için bir kurul kurar. Yazıların kapsamı nedeniyle kurulan kurulda: Coğrafya bölümünde Türkiye'nin tanınmış coğrafyacısı Faik Sabri Duran; Tarih bölümünde Samih Fethi Turhan Tan; Fen bölümünde Teknik Üniversite profesörü Salih Murat Uzdilek vardır. Bunlar dışında uzmanlık gerektiren konularda yetkililere danışılmıştır. Ansiklopedide uzmanlardan boş kalan yerleri Zekeriya Sertel yabancı yayınlardan çevirilerle zenginleştirir. Bu çeviriler doğa ve eğitim hakkındadır. Zekeriya Sertel 1931-1933 aralarında bir buçuk yıl hapiste kalınca ansiklopedideki yerini Sabiha Sertel almıştır.

Zekeriya Sertel'in fikir sahibi olduğu bu ansiklopedinin on cilt olması sebebiyle Yunus Nadi Bey'le ortak olmuştur. 4 yıl boyunca yazıları Zekeriya Sertel derler ve Yunus Nadi Cumhuriyet Matbaasında basar.

Çocuk Ansiklopedisi

Çocuk Ansiklopedisi ilk olarak 1927'de İngiltere'de yayınlanır. Faik Sabri, Zekeriya Sertel ve Sabiha Sertel'in tercümeleriyle Türkçeye kazandırılan bu eser cumhuriyet döneminin ilk çocuk ansiklopedisidir.

Bu ansiklopedi evvela İngiltere'de yapılmış, sonra bütün millet lisanlarına tercüme adılmış, tam, kâmil bir eserdir. Bu eserde çocuk muhtaç olduğu bütün malumatı bulacaktır. Çocuk muhtaç olduğu bütün malumatı bulacaktır. Çocuk ansiklopedisi çocuğun kendi lisanıyla yazılmış, resimleri bol, nefis bir eser olacaktır. Çocuklarının fikrî ve ahlakî terbiyeleriyle alakadar olan bütün ebeveyn bu ansiklopediyi almaya mecburdurlar." (C.3, Nr.10-34, (KE1926), s. 45)

Resimli Ay'da tanıtımı yapılan bu eser çocuğun eğitim özellikleri dikkate alınarak sekiz cilde ayrılmıştır. İlk dört cilt eski harflerle çıkar. Çocuğa millî ve evrensel konular bilim yoluyla anlatılmaktadır. İnsanların dünyaya geldiği günden bugüne kadar olanlar çocuk diline uygun bir şekilde yazılmıştır.

Davamız ve Müdafaamız

4 Aralık 1945'da Tan'ın üniversiteli gençler tarafından yağmalanması sorunundan sonra Serteller'in mahkeme süreçlerinin anlatıldığı kitaptır.

1946’da Can Yayınlarından çıkan kitapta iki dava ve iki davaya sebep olan yazarların savunmalarından oluşur.

Zekeriya Sertel’in yazdığı kitaplara ek olarak 1927’de “Hollandalı İkizler” ve 1928’de “Sara” isimli iki çocuk kitabını Türkçeye çevirdiği de eklenebilir.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. MEHMET ZEKERİYA SERTEL’İN DERGİLERDEKİ İMZALI YAZILARI

1.1. YENİ FELSEFE

Karilerimize

(*Muhit-i Mesai*) bugünden itibaren (*Yeni Felsefe* mecmuası) namıyla intişar edecektir. Bizim mecmuada neşredeceğimiz makalelerin ekserisi hatta cümlesi felsefî olacağından bu ismi daha münasip gördük. Binaenaleyh *Muhit-i Mesai* abonelerine badema (*Yeni Felsefe* mecmuası) irsal edilecektir. Mecmuamız şimdilik 24 sahife olarak çıkacaktır. Fakat ileride sahifeler tezyit edilecek ve şimdiye kadar bizde tatbik edilmemiş yeni bir usulde neşr olunacaktır. Daha birinci haftadan bütün emellerimizi vücuda getiremediğimiz tabiidir.

Gelecek nüshamızda psikolojiye ait iki muhterem imza ile en son nazariyelere ait gayet müfit iki makale ve ıstılahların tatbikine dair bir istizah-name bulunacaktır. Pek yakında mündericatta pek büyük bir terakki temini için birçok muhterem kalemlerin mecmuamıza muavenetini talep etmekteyiz. Bu surette vakı’ olan sa’yımızla muhterem karilerimizi memnun edebileceğimizi ümit etmekteyiz.

Nebizade Ahmet Hamdi [Ülkümen] / M. Zekeriya
[Sertel], M. Zekeriya, 1. Sayı/ Nr.1 (15 Ağustos 1911, Pazartesi), s. Ön iç kapak.

Kayıtları Kırmalıdır

Bizim eski fakat yanlış bir darb-ı meselimiz var: “Zaman sana uymazsa, sen zamana uy” derler. Bu cümlede felsefî bir nükte olmakla beraber hakikat ihtiva eden bir fikir yoktur. Zamana uymak, terakkiyi zamandan beklemek demektir. Filvaki bütün terakkilerin zaman ile tezahür edeceği tabii ise de dikkat edilecek bir nokta vardır ki o da terakkiyi tevliid eden zaman olmayıp o zamanda yaşayan insanlar olduğudur. Eğer terakkiyi zaman kendi kendine yapmış olsaydı o vakit hiç çalışmamak, her şeyi zamandan beklemek icap edecekti. Hâlbuki biz çalışmayanların

sükût ettiklerini tekemmül değil tedenni eylediklerini görüyoruz. Bu da bize terakkinin insanlar sayesinde husule geldiğini öğretiyor. Demek ki terakki edebilmek için zamana uymak ve hatta o zamanda mevcut ve müesses itikatları, kayıtları beğenmeyerek kırmak ve ilerlemek lazımdır. Her zaman muhitin teessüs etmiş birtakım itikatları, kayıtları vardır. Bu itikatlar avam tarafından tahrif olunmuş ve kendi seviyelerine muvaffak bir şekle kalp edilmiştir. Avam bu itikatlarıyla o cemiyeti maziye raptederek ileri gitmekten men ettiği gibi cemiyeti de kendisine esir eder. Bir cemiyet için en büyük terakki hatvesi avamın ve zamanın bu fikri esaretinden kurtulmaktır. Bu vazife ise bilhassa gençlere terettüp eder.

İşte bizde, gençlere düşen vazife avam tarafından vaz' edilen bu kayıtları kırmak ve ilerlemektir. İctimai, ahlaki, iktisadi, ne olursa olsun aklın, mantığın kabul edemeyeceği bu saçmaları paralayıp geçmektir. Fakat durunuz. Avamın felsefesi de vardır. Eğer siz bütün bu kayıtları kırarak yükselmek isterseniz size der ki: (Muhitin fevkine çıkmak isteyenlerin kanatları kırılmak suretiyle pervaz etmek istedikleri muhitlere yükselemedikleri tecrübelerle sabittir. Binaenaleyh yaşamak isterseniz muhitinize uymalısınız!) Bu o kadar boş, o kadar kof, hatta o kadar muzır bir felsefe ki beşeriyeti daima geriye gitmeye icbar etmiştir. Çünkü muhite uymak demek gerilemek yahut ilerleyememek demektir. Çünkü muhit daima muhafazakârdır. Teceddüde, terakkiye düşmandır. Hasımdır. Terakki etmek isteyenler daima muhitin kayıtlarını kırarak ilerlemek mecburiyetindedir. Avamın adı ve düşüncesiz fikirlerinin esiri kalmak bir genç için zuldür. Onların tesis ettiği adetlerin esiri kalmak da aynı suretle bir mezellettir.

Bizim içtimai heyetimizde hükümran olan avamdır ve avamın saçma fikirleridir. Küçükten aldığımız terbiye cahil eller tarafından olduğu için bu saçmalıklar bize de nüfus etmiştir. Onların büyüyerek nüfus iktisap etmesine mani olmak için mücahede ve mücadele lazımdır. Her genç kendisinde bu kuvveti görmelidir, hayatta mantığa ve fikre istinat etmelidir. Kendisini terakki ederken yoldan alıkoymak isteyen kayıtlara da istihfakârane bakıp ilerlemelidir. Yoksa bizde avamın vaz' ettiği bu mantıksız kayıtlara riayet etmek mecburiyeti, bizim bütün bütün mahvolmamızı, avamın tamamen esiri olarak içtimai mevcudiyetimizin rahnedar olmasını intaç edebilir.

Hangi kayıtları kıracağız? Hangilerine riayet edeceğiz? Bu düşünülecek derin bir meseledir. Şu kadar var ki bugüne kadar vaki olan tecrübelerle muzireti anlaşılmış birtakım kayıtlar vardır ki bunların tahribinde tereddüt etmemelidir. Bu kayıtlar o kadar çok o kadar hudutsuzdur ki birer birer tadadı bile mümkün değildir. Fakat umumiyet itibarıyla denebilir ki bizim terakkimize mani olan içtimai birer marazımız addedilip akla, mantığa muhalif bulunan bütün kayıtlar kırılmalıdır.

Burada bir itiraz varit olabilir. Avam tarafından vaz' edilen bir kayıtta mantık aramak beyhude değil midir? Ben bu itirazı muhık bulurum. Ve derim ki işte bugünkü asrın içtimai hayatında akla, mantığa muhalif olup da faydası mutasavver olmayan hiçbir kayıt riayete şayan değildir. Binaenaleyh bu gibi mantıksız kayıtları kırmalı ve ilerlemelidir. Ve bilmelidir ki bizim terakkimiz, avamın adi seviyesine göre tesis ettiği bu kıymetleri yıkarak yeni hakiki kıymetler vaz' etmek sayesinde mümkündür. Bu yaşamak için en evvel icra edilmesi lazım gelen bir vazifedir. Anlaşıyor ki gençlerimiz büyük ve zaruri bir mübarezeye atılmak mecburiyetindedirler: Eski hayatımızın ahlaki, içtimai, ailevi, kıymetlerini yıkmak ve bu bâbda eski kıymet mürevviçleriyle mübareze etmek.

[Sertel], *M. Zekeriya, 1. Sayı/ Nr.1 (15 Ağustos 1911, Pazartesi), s. 21-23.*

Kadınlık Âleminde: Feminizm Korkuları-Kızların Düşünceleri

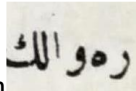
Kadınlıktan, hususuyla Feminizmden bahsetmek istediğimiz zaman bizim kadınların ağlanacak mevkileri hatıra gelmemek mümkün değildir. Çünkü bizde, zavallı kadınlar henüz âlemin istihfakârane nazarları önünde tenezzüh ve teneffüs için taşlar üzerinde vakit geçirmeye mahkûmdur. Henüz Selanik gibi en müterakki memleketimizde bile kadınlarımız akşamları yorgunluklarını izale için gezmeye çıkacak bir bahçeye, bir gezinti mahalline bile malik değildirler. Kadınlara ait bir makale yazsanız, içtimai heyetimizin bu bâbda pek fena bir itikat beslediğini teşrihe kalksanız henüz bizde hükümrân olan avamın gür ve cahil sesi sizin zayıf sedanızı susturur. Sükûta mahkûm kılar. Bu sebeple Feminizmden bahsettiğimiz zaman müteessirâne kadınlarımızı derhatır etmekle beraber bahse mevzu olacak olan müterakki memleketler kadınlarıdır. Çünkü henüz kadınlarını bu kadar dûn bir mevkide görmeye rıza gösteren bir içtimai heyetin kadınları arasında Feminizm cereyanı mevcut olamaz ve böyle bir memlekette Feminizm fikirleri hüküm süremez.

O halde mevzumuzda gelelim; Avrupa birkaç seneden beri iki müthiş cereyan karşısında kaldı. Biri Sosyalizm diğeri Feminizm. Sosyalizmden şimdilik hiç bahsetmeyerek doğrudan doğruya Feminizme geçelim. Kadınlar terakki ettikçe birçok haklardan mahrum bulunduklarını anladılar ve yavaş yavaş tenemmüv eden bu fikir onların mevcudiyetlerinde büyük bir tesir icra etti. Şimdiye kadar ezilen, tanınmayan haklarını tanıtmak için ittihat ederek müttehiden bağırarak lüzumunu hissettiler. Onlarda mevcudiyetlerini haklarını tanıtmak için bağırırmaya başladılar. Fakat sedaları o kadar yüksekten gidiyordu ki Avrupa'yı, Garp'ı dehşetli bir endişe istila etti. Bugün değilse bile, Feminizmin yarın muvaffak olacağına emniyet hasıl oldu. Feminist kadınlara birtakım erkeklerde iştirak etmişti. Bunlar her fırsattan istifade ile nümayişler, içtimalar yaparlar ve erkekler kendi mevcudiyetlerini ilan ederler. Bu cereyan Avrupa'da büyük bir emniyet kesp etti. Kadınlar sokaklarda nazırları dövecek, tokatlayacak derecede küstahlıklarda bulundular. Bazı yerlerde mebus olmaya muvaffak oldular. Hülasa az zamanda oldukça büyük bir muvaffakiyete mazhar oldular.

Gazeteler, mecmualar bu cereyanlardan bahis uzun uzun makaleler neşrettirler ve ediyorlar. Bu bâbda birçok kitaplar neşredildi. Geçenlerde feminist bir kadın tarafından neşredilen bir kitapta kadınların atisinden bahsediliyor ve Feminizmin, muvaffakiyetinden endişe edecek bir şey olmadığı ispat ediliyordu. Bu kadın; kadınların da erkekler gibi memur ve mebus olmasında aile teşkilatına bir zarar gelmeyeceğini iddia ediyordu. Çünkü diyordu: iki tarafın aynı meslekte bulunması aralarında mevcut muhabbeti izale edecek yerde tezyide hizmet eyleyecek. Tevellüd edecek evlatlar terbiye ve bakıcı salonlarına verilebilecek ve nihayet her iki tarafın ailede fazla bir varidat temin etmesi ailenin saadetini taz'if edebilecektir.

Bu sebeple bu büyük muharrire Feminizmin atisini parlak ve tahakkukunu kati addediyor. Bu kuvvet ve cereyanın membaı kabil olamayacağını iddia ediyordu.

Hâlbuki bu günlerde, iki yüz talebesi bulunan bir (lise)de uzun müddet muallimelik eden ve birçok eserleri bulunan meşhur muharrire Madam Gabriyel

(Gabrielle) Revuel'in neşrettiği bir kitapta kızların düşüncelerini teşrih ederek Feminizm cereyanının kolay kolay muvaffak olamayacağını iddia etmesi bizi

biraz düşündürebilir. Bu muharrire diyor ki: “Atide kadınların hayat mücadelelerinde erkeklere dehşetli bir rakip olacakları hakkında vaki olan iddiaları biraz tetkik etmek isterim. Ben zannediyorum ki bu fikirlerde bulunanlar meseleyi oldukça izam ediyorlar. Ben bir kız lisesinde muallime bulunuyordum. Ben onların arasına girerek ne konuştuklarını, ne ile iştigal ettiklerini ve ne düşündüklerini tetkik ettim. Ve zannederim ki onların ruhlarını az çok anladım. Bu sebeple temin edebilirim ki iki yüz talebe bulunan bu mektepte ancak on iki tanesi istikbaldeki mesleklerini tayin ile iştigal ediyorlardı. Hâlbuki bir istila ordusu için bu miktar pek azdır. Bu kuvvet hiçbir tebeddül vücuda getirmeye muktedir değildir.

Mabadı var.

[Sertel], M. Zekeriya, 2. Sayı/ Nr.2 (30 Ağustos Salı), s. 22-24.

Feminizm Korkuları-Kızların Düşünceleri: Kadınlar Âleminde

- Diğer yüz doksanın ne ile iştigal ettiklerini, ne düşündüklerini mi soruyorsunuz?
- Onlarda bütün genç kızların ne düşünmesi icap ederse onu düşünüyorlardı: Yani nasıl izdivaç edeceklerini. Eğer bununla beraber şimdiki kızların validelerine nispetle büyük bir terakki ibraz ettiklerini iddia ederseniz o vakit bunların samimi bir aşk ve muhabbet düşünmediklerini söylemek icap eder.
- Bununla beraber kadınlar tarafından ilimde, fende, sanatta vücuda getirilen terakki onlar üzerinde az çok bir tesir hâsıl etmiştir.

O vakit Madam Gabriyel [Gabrielle] Revuel şu suretle cevap veriyor:

“Evet, bu terakkiler onlar üzerinde bir tesir hâsıl etmiştir. Fakat onları sa’ye teşvik edecek yerde mağrur yapmıştır. Onlarda bugün öyle bir gurur hâsıl olmuştur ki kadınların ruhuna vakıf olanlar onların bu zaafına acırlar. Onlar kadınların bu sahalarda muvaffakiyetlerini gördükleri vakit kendilerinin de bu derecelere gelmek iktidarını haiz olduklarını düşünerek bir gurur hissederler. İşte bu bize ati için büyük ümitler beslememek icap ettiğini gösterir. Bu sebeple mekteplerde kadınların gururunu okşayacak mütalaalardan ziyade onları istikbaldeki aile hayatları için ihzar edecek derslerle işgal etmelidir. Fikrî seviyelerin tealisine hizmetle beraber onların aile içinde hususi bir vazifeleri olduğunu dikkate alarak tedrisatta o suretle hareket etmek icap eder. Fikrimce kadın daima erkeğe muhtaçtır. Kadın erkek kavline

dayanmaksızın kendisine has hayatını yaşayamaz. Öyle ihtiyarlamış kızlar tanırım ki başkalarında, başkalarının kalbinde kendileri için bir sevda hissi tevliid edemediklerinden dolayı hayatlarından usanmıştırlar. Ve bugün ufak bir muhabbete hayatlarını fedaya hazırdırlar. Binaenaleyh kızları bu tabiatları, bu ihtiyaçları nazar-ı dikkate alarak terbiye etmek zannederim ki daha müfit ve daha müsmir neticeler tevliid eder.”

Madam Gabriyel [Gabrielle] Revuel’in bizce fevkalade ehemmiyetle telakki edilmek icap eden mütalaaları burada hitam buluyor. Bize bu mütalaalar anlatıyor ki feministler nazarî bir mefkûre takip ediyorlar. Tuttukları yolda ilim ve fenin gösterdiği zaruretleri tetkike lüzum görmeksizin ilerlemek istiyorlar. Şüphesiz bu suretle hareket ileride gayelerine vasıl olamamalarını intaç edecek veyahut kadınlığı ortadan kaldıracaktır. Çünkü Feminizmde mahsus bir cereyan vardır ki o da kadınlığı erkeklığe takriptir. Hatta bugün birçok mütefekkir muharrireler bu cereyandan tevahhuşa başladılar. Çünkü feministlerin takip ettikleri yollarda kadınlara, kadınlığa ait hüviyetlerin zevale mahkûm kaldığını anladılar. Bu cereyandan müşteki olan muharrireler meyanında bilhassa Madam Miryam¹⁵ Hariri birçok yazılar yazmış, Feminizm cereyanına taraftar olmadığını göstermiştir. Madam Hariri Miryam diyor ki:

“Feminizm cereyanı zaruretin ilcasıyla tahassül etmiş bir cereyandır. Şedid bir istibdat nasıl hürriyeti vasi’ bir hürriyet de istibdadı intaç ediyorsa erkeklerin kadınlar üzerindeki tahakkümlerinin tezayüt etmesi de Feminizm cereyanını tevliid etti. Binaenaleyh Feminizm; kadınların erkekler tarafından gördükleri tazyikleri, hakaretleri izale için vücuda gelmiş bir cereyandır. Diğer bir tabir ile Feminizm kadınların erkeklere, erkeklerin hodbinliklerine karşı açtıkları bir mücadeledir. Fakat bu mücadeledede muvaffak olacaklar mı? Hiç inanamıyorum çünkü görüyorum ki kadınlar kadınlıktan uzaklaşıyorlar. Erkek oluyorlar. Demek bu cereyan onların mevcudiyetlerini bütün bütün ortadan kaldıracak. Bir kadının hamal veyahut arabacı olması tabiidir ki onda kadınlık hissini tenakusa uğramasını, körleşmesini intaç eder. Bu sebeple genç kızlara verilecek terbiyenin, Feminizm cereyanı üzere değil, onlarda kadınlık hislerini, kadınlık meziyetlerini temenniye edecek surette olması

¹⁵ Yıldız Sertel’in “Susmayan Adam Babam Gazeteci Zekeriya Sertel” isimli kitabında Madam Meryam olarak geçmektedir.

tarafarıym. Çünkü bir kadının bir hamal, bir muhasebe memuru veyahut bir asker olduktan sonra kadınlık vazifesini aynı suretle ifa edeceğine inanamıyorum.” Bu iki mütefekkir kadın tarafından endişe ile karşılanan Feminizm birtakım nazarı mefkûreler takip ettiğı için pek çok taraftar kazanmıştır. Fakat taraftarları bile Feminizmin esasını tetkike lüzum görmemiştir. Filvaki kadınlara haklar bahşı şeklinde anlaşılan Feminizm elbette doğru ve müdafaaya şayandır. Fakat yalnız bu kadarla kalmış olsaydı bütün hakşinaslar bunun müdafî olmayı şeref bilirdi. Ancak yukarıda da gösterdiğimiz vecihle maatteessüf bu cereyan kadınları kadınlıktan uzaklaştırmak gibi muzır ve tabiata muhalif bir neticeye dayanıyor ki herhalde biraz düşünölmek icap eder. Bilhassa biz Yeni Hayatçılar tesis edeceğimiz yeni kıymetler hususunda fevkalade ihtiyatla ve vakıfane hareket etmek mecburiyetindeyiz. Bu sebeple körü körüne Feminizm cereyanına kapılarak memleketimizde birtakım muzır itikatlar tevellüdünden içtinap edeceğiz. Binaenaleyh Madam Gabriyel [Gabrielle] Revuel ve Madam Miryam Hariri’nin mütalaalarından istifade etmek ve muhitimizi tetkik ederek kızlarımıza vereceğimiz terbiyede ona göre hareket etmek icap eder. Bu suretle tesis edeceğimiz kaideler metin ve sarsılmaz olur.

Şimdi tetkik edilmesi icap eden ikinci mühim nokta da Türk kızlarının düşünceleri ve mevkileridir. Fakat bu da oldukça uzun mütalaalara muhtaç bulunduğundan diğeri bir makalemizde bunu izah etmek üzere bu kadarla iktifa edelim.

Selanik 20 Ağustos 327/ 1911

[Sertel], M. Zekeriya, 3. Sayı/ Nr.3 (15 Eylül 1911, Perşembe), s. 21-24.

Ayıp Ne Demektir

Ayıp, insanların hicap hissinden tevellüd etmiş içtimai bir kayıttır. İçtimai diyorum: Çünkü hicap hissi insanlarda cemiyet halinde yaşamaya başladıktan sonra tevellüd etmiştir. Dağda yalnız başına yaşayan bir vahşinin kimseden hicap etmesi muhtemel olmadığı gibi o vahşi ona lüzumda hissetmez. Zaten ne gibi şeylerden hicap etmek icap ettiğini bile takdirden acizdir. Nitekim bugün hayvanlarda hicap hissi mevcut değildir. Hiçbir vakit bir hayvanın diğeri hayvandan hicap ettiğı için şu harekette bulunacak yerde şu suretle hareket ettiğı iddia edilemez. Hatta hayvanlara

kadar gitmeye de lüzum yok. İnsanların cemiyet halinde yaşamaya başladıkları günden itibaren hicap hissinin tevellüt ettiği henüz sabit olmadı. Bunu ne ile anlıyorlar mı? dediniz. İzahı pek kolay. Malumdur ki insanlar bugünkü verdiğimiz medeniyet devrine vasıl oluncaya kadar birçok devirler geçirmişler, muhtelif ve mütenevvi hayatlar yaşamışlardır. Tarihin bize delalet edebildiği devire kadar yaptığımız hayali seyahatlerde insanların nasıl mütekâmil bir hayat yaşadıklarını pekâlâ görüyoruz. İnsanların düne nispetle bugün daha müterakki bulunduklarını da takdir ediyoruz. Fakat tarihin kaydetmeye muvaffak olamadığı devirler hakkında tarihten kâfi derecede malumat alamıyoruz. O vakit başka vasıtalarla müracaata mecbur kalıyoruz. Ve bugün henüz iptidai bir hayat yaşayan hemcinslerimizin hayatlarını tetkik ediyoruz.

Çünkü bugün tekâmül merhalesini takip ederek yirminci asra vasıl olan kavimler bulunduğu gibi henüz bu mütekâmil kavimlerin tarihinden evvelki hayatlarını yaşayan kavimler de vardır. Hatta bugün medeni addedilebilen kavimler vahşi olanlara nispetle ekalliyette kalırlar. İşte bu muhtelif kavimlerin hayatlarını tetkik, insanların şimdiye kadar nasıl bir hayat yaşadıklarını, ne gibi tekâmül safhaları geçirdiklerini bize tamamıyla anlatıyor. Bu tetkikatımız bize henüz insanların iptidai hayatlarını yaşayanlarını ve bunların adetlerini, ahlakını da göstermeye hizmet ediyor. Bu iptidai kavimler meyanında Tahiti ve Fuji adası sakinleri vesaire ta'dat edilebilir.

Şimdi sadede geelim: İptidai cemiyetlerde ayıbın henüz tanınmadığını iddia ediyorduk. İşte Fuji ve Tahiti adalarına seyahat icra edenler mesela Humboldt Benham, Klaperton [Hugh Clapperton] vesaire gibi seyyahlar bura ahalisi hakkında vaki olan tetkiklerini neşrettikleri kitaplarda göstererek bize rehberlik ediyorlar. Bu seyyahların ifadelerinden anlıyoruz ki gerek bu adalarda gerekse Afrika merkezlerinde vesaire yerlerde vahşiler kadınları da beraber olduğu halde çıırçıplak geziyorlar.

Bu kavimler hiçbir taraflarını setre lüzum görmüyorlar. Adeta bir hayvan gibi doğdukları surette tabii bir şekilde geziyorlar. Tabiiliğe hiçbir şey ilavesine lüzum hissetmiyorlar. Sonra insanlar terakki ettikçe yani bu iptidai kavimler tekâmülde bir merhale ilerleyince yalnız avret mahallerini setre başlıyorlar. Yani o vakit bu mahallerin açık bulundurulmasını ayıp buluyorlar.

Zaten ilmî tetkikler de bize gösteriyor ki insanları ilk defa işgal eden şey mideleri olmuştur. Beşer ilk defa kendisini açlıktan kurtaracak vasıtaları taharri ile iştigal etmiştir. Bu ihtiyaç tatmin edildikten sonra diğer ihtiyaçlar doğmuş ve bu ihtiyaçlar neticesinde hisler tevellüt etmiştir. Binaenaleyh his ikinci derecede bulunan insanlara aittir. Hâlbuki ayıp hicap “hissinden” tevellüt ettiği için şüphesiz ilk insanlarda kendisini ihsas edemezdi. Binaenaleyh seyyahların müşahedeleri ile ilmin icapları ittihat ediyor demektir. Şurası da kayda şayandır ki “Hicap hissi” kadınlarda erkeklerden evvel tevellüt etmiş ve kadınlarda daha çabuk tesirini göstermiştir. Nitekim yine bu seyyahların tetkikleri bize gösteriyor ki bazı kavimlerde erkekler bütün bütün çıplak gezdikleri halde kadınlar avret mahallerini setrediyorlarmış. Ve onlar da bu tesettürü icap ettiren hicap hissiymiş. Yine bu his kadınlarda daha süratle tenemmüv etmiş. Bugün her kavmin kadınlarında erkeklerine nispetle ayıp kelimesi tahtında fazla kayıtlar mevcuttur. Erkeklerin yaptığı birçok şeyleri kadınlar ayıp diye yapamıyorlar.

İşte insanların kendi kendilerini bağlamaları demek olan ayıp kaydı evvelce basit iken ve mesela yalnız avret mahallinin setrini icap ettirirken bilahare ayıp kelimesinin ihtiva ettiği kayıtlar büyümüş ve tevessü etmiştir. Ve bir cemiyet ne kadar terakki etmişse ayıp kayıtları da o kadar çoğalmıştır. Fakat yanlış anlaşılmasını temin için şunu da söyleyeyim ki bugünkü mütemeddin kavimlerde “ayıp” namındaki kayıtların hududu daralmaya başlamıştır. Bugün garbın öyle hareketleri var ki insan derhatır ederken bile hicap ediyor. Hâlbuki Avrupalılar ve mesela Parisliler bunları vicdan huzuruyla icrada tereddüt bile göstermiyorlar. Bilfarz bugün Romanya’da ve İspanya’nın ismini derhatır edemediğim bir şehrinde erkek ve kadınlar aynı hamamda yıkanıyorlar. Bu onlarca bir ayıp teşkil etmiyor. Hâlbuki bizde bir kadının yüzü açık gezmesi bile ayıp görülüyor. İşte size aynı asırda yaşayan iki kavmin iki mütezat âdeti. Bunların hangisi doğru? Bunu tetkik sırası değil. Yalnız şu kadarını söyleyelim ki ikisi de doğru değil. Bir kadını güya namusunu muhafaza için yüzü kapalı gezdirmek budalalığın son derecesini teşkil eder. Eğer o kadının namusunu muhafazaya muktedir olması yüzünün kapalı bulunması sayesinde ise o içtimai heyet bu kadar dünüğundan ve alçaklığından hicap etmelidir. Çünkü bu, kadına her vesile ile tecavüz edildiğine delalet eder. Binaenaleyh bu ayıp kaydı avamın düşüncesiz mefkûresinden doğmuş batıl bir

itikattan başka bir şey değildir. Fakat Romanyalıların adetleri de doğru değil. Kadın ile erkeğin öyle çıırıklak bir yerde banyo etmesi içtimai birçok mahzurları daidir ki tafsile ihtiyaç görmem.

Bugün Garp ayıbın hududunu daraltıyor demiştim. Hakikaten görüyoruz ki bugün Garplı bizim ayıp dediğimiz birçok şeyleri yapıyor. Ve sonra biz ona açık, cesur ve müteşebbis diyoruz. Bizde ise çocukların hareketleri o kadar ayıp kayıtları ile bağlanmış ki bi'z-zarûre sıkık ve mahcup oluyoruz. Kendimizden büyükler yanında söz söyleyemeyiz. Birisinin yanına çıkmaktan hicap ederiz. Hâlbuki burada hicap edecek hiçbir şey yok. Bu sebeple bizde bu kayıtları azıcık kaldıracak, aklın, mantığın icap ettirdiği daireye münhasır bırakmak mecburiyetindeyiz. Mesela tabii olan şeylerin fikrimce ayıp olmaması icap eder. Zaten bir şey ki tabiidir. Onun icrası da zaruridir. Zaruri olan bir şeyin icrasında ayıp tasavvur etmek mantıksızlık olur. Hâlbuki bir ayıp kelimesinin tehdit ettiği hareketleri tetkik ettiğimiz zaman daima bu zaruri olan şeylerin icrasına ayıp dendiğini görüyoruz. Bilfarz riyakârlık ayıptır. Hâlbuki diğer bir mahalde yazdığım bir makalede riyanın tabii olduğunu riyakârlık olmazsa cemiyetin yaşayamayacağını sebat etmişim. Sonra bir erkeğin bir kıza bir kadına ve keza bir kadının veya kızın bir erkeğe bakması tabii bir şeydir. Hâlbuki ayıptır. Sonra bizde çocukların oyun oynaması, haşarılık etmesi, gençlerin zevk etmek istememesi ayıptır. Hâlbuki bunlar tabii şeylerdir. Eğer bizde böyle avam tarafından vaz' edilip bizim için bir esaret demek olan bu ayıp kayıtlarını uzun uzun izaha kalksam sütunlar doldurmak icap eder. Binaenaleyh umumi surette diyeceğim ki tabii olan akla, mantığa muvafık bulunan her hareket ayıp kaydından azadedir. Ve serbest serbest icra edilmelidir. Mantıksız, muzır kayıtlarla kendimizi bağlamaktan bir fayda-i memul değildir.

Selanik 10 Eylül 327/ 1911

[Sertel], *M. Zekeriya*, 4. Sayı/ Nr. 4 (30 Eylül 1911, Cuma), s. 16-20.

İçtimaiyat: Ne İçin Utanıyoruz

İnsanların müctemian yaşamları kendilerinin birçok kayıtlar altında kalmalarını intaç etmiştir. Bu sebepledir ki her içtimai heyet basit veya derin, doğru veya yanlış birtakım kayıtlarla mukayyettir. Hatta hürriyet bile içtimai heyetlerde birçok kayıtlarla takyit edilmiştir. Bilfarz hürsünüz, fakat umumun “adabı” haricine

çıkamaz, istediğiniz gibi hareket edemezsiniz. Bir taraftan (din) diğer taraftan “ahlak” denilen manevi ve mevhum kuvvetler sizin ellerinizi ayaklarınızı bağlamış, kanun ağızınızı tıkamıştır. Hususuyla sizden dün bir derecede bulunanlar yanında bütün bütün ihtiyatla hareket etmek mecburiyetindesiniz, çünkü bir tecavüze de maruz kalabilirsiniz. Onların saçma fikirlerini, budalaca düşüncelerini tasdik edeceksiniz: İşte riyakârlık buradan tevellüt eder.

İçtimai bir surette yaşamak mecburiyeti bundan başka daha birçok içtimai kayıtların tekevvününe de sebebiyet vermiş ve insanların münferiden yaşadıkları takdirde riayete mecbur olmadıkları birtakım kayıtlara riayetini icap ettirmiştir. İşte utanmak da insanların müctemian yaşamaya başladığı günden epeyce bir müddet sonra zuhur etmiştir. Fakat insanlarda utanmak yani geçen makalemde de söylediğim vecihle (hicap) hissini tevlid eden ne olmuş? Şimdi de bunu tetkik edelim.

Bazı filozoflar beşerin hayatını bir şahsın hayatına teşbih ediyorlar. İptidai beşeriyeti bir şahsın çocukluk devri farz ediyorlar. Sonra tetkiklerine devam ediyorlar. Bu farz ve tahmin tamamen doğru olmamakla beraber büsbütün atılacak kadar da mecruh ve merdûd değildir. Çünkü hakiki ve ciddi bir surette beşerin umumi hayatıyla bir şahsın hususi hayatında teakup eden safhaları tetkik edersek o vakit arada ne büyük bir müşabehet bulunduğu kolaylıkla tezahür eder. İşte hicap hissi cihetinden vaki olacak bir tetkik de bunu bize az çok vazih bir surette gösterebilir.

İlk doğan çocuklarda hatta ihtimal üç dört yaşına kadar varanlarda bile hicap hissini bulduğunu kimse iddia edemez. Bir çocuk katiyen utanmak nedir bilmez. Ona utanmayı, ayıbı öğreten peder ve validesinin telkinleridir. Eğer o çocuk hiçbir telkine maruz kalmazsa onun için ayıp uzun bir müddet meçhul bir şey’î kalır.

İşte iptidai bir cemiyette bulunan insanlarda da utanmak yoktu. Onlar yekdiğerinden sakınacak, çekinecek sebepler bulamıyorlardı. Fakat yavaş yavaş hicap hissi onlara istila etti. Ve bazı şeylerin ayıp olduğunu gösterdi. Bu utanmayı tevlid eden ne oldu bilir misiniz? İnsanların fenalık yapmaya başlamaları. Bir çocuğun da ilk defa utanarak yaptığı şey mutlaka fenadır veyahut o cemiyetin fena diye itikat ettiği bir şeydir. Bugün beş yaşına gelmiş bir çocuk hiçbir vakit hırsızlığını doğrudan doğruya söyleyemez. Hiçbir genç bir kız ile meşru olmayan bir münasebette bulunduğunu itiraf edemez. Çünkü bunların o cemiyette fena bir surette

telakki edildiklerini bilir. Binaenaleyh söylediği vakitte bile hicap ile birçok tereddütlerle itiraf eder. Dikkat ediniz, göreceksiniz ki insanların yapmasında, icrasında hicap ettikleri şeyler daima fena diye itikat edilen muamelelerdir.

İptidai bir cemiyette de insanların ilk defa gizlemeye lüzum gördükleri şeyler fena olması lazım gelen hareketlerdi. Mesela hırsızlık gizli yapılmaya başladı. Kadınlar hırsılarını bütün bir cemaat önünde tatminden içtinap lüzumunu hissettiler. Çünkü bunun birçok fenalıklar tevliid etmesi muhtemeldi. Daha sonra insanların vaz' ettikleri ahlaki kayıtlar çoğaldıkça utanmak da çoğaldı. Ahlaki kayıtları vaz' etmeye en birinci sebep de insanları fenalıktan mümkün merteye men etmek arzusu olmuştu. İşte bu mütevali kayıtlar insanlarda bir utanmak hissi bıraktı. Bugün herkes az çok utanıyor. Çünkü ecdadımızdan intikal eden irsi bir adet bizde bunu "instincte-sevk-i tabii" haline koymuştur. Çünkü "sevk-i tabii" ecdadımız tarafından iktisap edilen adetlerin irsi bir surette intikalinden ibarettir. Ve bi'z-zarûre bugün bizde hicap hissine sahip bulunuyoruz.

Fakat acaba utanmak insanlardan kalkacak mı?

İçtimaiyatta kati bir hüküm vermek her vakit hatadır. Şimdiye kadar hiçbir içtimacı "İzdivaç yarın şu şekli iktisap edecektir." yahut "Aile teşkilatı böyle bir tahavvüle maruz kalacaktır." demeye salahiyyetdar değildir. Çünkü henüz içtimaiyat kanunları iktisat kanunları kadar katiyet iktisap edemedi. Bu sebeple vaki olacak tahminlerin tamamen hatadan salim olduğu iddia edilmez. Yalnız bir hususun tevellüdüne sebep olan amiller ve unsurlar tetkik olunur ve takip ettiği safhalar takip edilirse az çok bir isabetle o hususta fikir ve mütalaa beyan edilebilir.

Biz utanmak hissini iptidai amilleri arasında yapılan fena muameleleri gösterdik ve gayet sathi surette takip ettiğimiz muhtelif safhalarda gördük ki insanlarda fenalık çoğaldıkça hicap hissi tezayüt etmiş, ahlaki kayıtlar fazlalaştıkça utanmak kelimesinin takyit ettiği hususlarda ziyadeleşmiştir. O halde diyebiliriz ki insanlar terakki ve tekemmül ederek aralarında fena muameleler icra etmekten içtinap ettikçe utanmak azalacak, ahlakî kayıtlar daraldıkça "hicap" hissini tehdit ettiği dairelerde ufalacaktır. Nitekim bugün insanlar az çok tekemmül edince utanmak hissini de daha dar bir dairede kaldığı görülmüyor mu? Sonra ahlakî kayıtlarda gittikçe ufalıyor, onların insanları bağladığı kayıtlar çözülüyor. Fakat düşünülecek bir nokta kalıyor. Acaba fenalıklarda mütenasiben kalkıyor mu?

Maatteessüf görüyoruz ki fenalıklarda belki bir tezayüt var. Bugün Paris, Londra cinayet ve fuhuş membaıdır. Çünkü hayatın icapları çoğalıyor. Çünkü yaşamak güçleşiyor. Çünkü açlık tevessü ediyor. Paris'in müdebdeb konakları karşısında binlerce amele ve aileler ziyadan külliye mahrum kulübelere ikamet ediyorlar. Ve bu şüphesiz onlarda büyüklere karşı sönmez bir intikam hissi tevli ediyor. Buradan da cinayetler doğuyor.

Fenalıkların membaı:

Mide ile meşimede aramalıdır.

Diyenler pek ziyade isabet göstermişlerdir. Ve bu cinayet ve fuhuş amilleri ortadan kaldırılmadıkça beşeriyetten fenalıklar da kalkmayacaktır. Şu kadar var ki insanlar fenalıkları başka surette anlamaya başladılar. Dün fena görülen şeyler bugün (tabii) telakki edilmeye başladı. Beşeriyetin itikadı değişiyor. Ecdadımızın saçma fikirlerinden doğma budalaca hükümlere, kayıtlara riayet edilmemek isteniyor. Ve bu itikat yavaş yavaş her tarafa istila ediyor. Bunun içindir ki fenalıklar yalnız bir iki noktaya münhasır kalıyor. Yalnız utanmak bir iki muameleye atfedilmekle iktifa olunuyor. Artık bugünkü hayatın utanmayı kaldırması icap ettiğine hükmediliyor. Eğer yarın bu pek dar kalan daire de kaldırılabilirse beşeriyet de utanmak kaydından kurtulacak demektir. Fakat ne kadar beklemek icap edecek? Onu da ati tayin edecektir.

[Sertel], M. Zekeriya, 5. Sayı/ Nr. 5 (15 TE 1911, Cumartesi), s. 25-29.

Yirminci Asırda Türk Kızları ve Türk Kadınları

Rıza Nüzhet Bey kardeşim geçenlerde “Yirminci Asırda Türk Gençleri” diye bir makale yazmış, bizim gençlerin nasıl bir yol takip etmeleri icap ettiğini göstermişti. Ben de kızlarımızı tetkik etmek, yirminci asır denilen bu terakki devrinde kızlarımızın ruhî hallerini ve nasıl bir mevkide bulunduklarını göstermek isterim. Bu hususta benim için istinada şayan birçok deliller var: Temasta bulunduğum birçok Türk kızları ile ruhlarına nüfuza çalıştığım yeni izdivaç etmiş birtakım Türk kadınlarının şikâyetleri, eninleri, hisleri, fikirleri benim için hep birer vesika teşkil eder.

İlk defa kayda şayan olan şudur ki yirminci asır ile Türk kızları ve kadınları arasında hiçbir münasebet yoktur. Bizim kadınlarımız yirminci değil hatta on beşinci

asırda bile yaşamıyorlar. Onların hayatları, esareti tasvir eden muhtelif safhalardan başka bir şey değildir. Onların his ve fikirleri iptidai bir kavminden fark olunamayacak derecede iptidaidir. İşte bu makalem sırf bunları mümkün olduğu kadar vazih bir surette göstermek niyetiyle yazılmıştır.

Beşeriyet terakki ettikçe, atisini daha metin bir surette tayin etmek için daha ziyade endişe etmeye başladı. Milletler mazi ve hâllerden ziyade istikballerini düşünmek lüzumunu hissettiler. Bu lüzum onları kadınlarına fazla bir ehemmiyet vermeye mecbur etti. Çünkü bir milletin atisini tayin eden kadınlarıdır.

İşte bu lüzum hissedildiği günden itibaren müterakki milletler kadınlarını bir mürebbi, bir valide yapmaya gayret ettiler. Birçok müesseseler, mektepler, Darülmîlimler, Darül-Terbiyeler küşad ettiler. Bu milletler aile ocağını bir terbiye ocağı yapmaya çalıştılar. Buna az çok da muvaffak oldular. Zaten ailenin mevcudiyetine en büyük sebep bir terbiye ocağı olması, çocukların oralarda daha şefik bir kucak bulabilmesidir. Eğer ailede bu şartlar mevcut değilse onun bekasına lüzum kalmamıştır.

Hatta bugünkü ailelerde bu şartın ne kadar mükemmel olursa olsun nakıs olacağını söyleyen bazı filozoflar, milletlerde tekevvün eden bu yeni ihtiyacın aile hayatına da büyük darbeler vuracağını söylüyorlar. Bu sebeple aile hayatına taraftar olanlar ailelerin beka bulmalarına en birinci sebep olan terbiye meselesini uzun uzadıya tetkik zaruretinde kaldılar. Ve bilhassa ailelerde kadınları hakiki bir valide yapmaya çalıştılar.

Şimdi bu milletlerin mesailerini bir tarafa bırakalım da nazarlarımızı kendimize, Türklere atfedelim. Göreceğiz ki bizde aile hayatı hiçbir vakit bir terbiye ocağı, bir şefkat kucağı değildir. Çünkü kadınlarımız bir mürebbiye bir valide olarak yetiştirilmemiştir. O yalnız hayatını satmış hizmetkârdır ki “efendi”sini memnun etmekle muvazzaftır.

“Efendi” sini diyorum. Çünkü bizde kadınlar zevcesine “efendi” diye hitap ederler. Efendi tabiri ise bir kölenin sahibine karşı istimal ettiği bir kelimedir. İşte bu da gösterir ki kadınlarımız aile içinde bir hizmetkârdan başka bir şey değildir. Ondan istenen şey güzel yemek yapmak, evi güzel süpürmek, çocuğunu ağlatmamaktır. İzdivaç eden bir kız dâhil olduğu yeni aileye hayatını satmış demektir? Çünkü ne

kadar namuslu ve vazifeşinas olursa olsun o ailede bulunanların istihkar ve istihfafları karşısında sükûta mecburdur. Zavallı kadınların o büyük “izzet-i nefis”leri dâhil olduğu aile içindeki terbiyesiz çocukların, kıskanç kayınvalidelerin tahkirleri ile o kadar cerihadar olur ki ondan hakiki bir valide hizmeti beklemek fazla olur. Onun o ailede hiçbir mevkii yoktur. Hatta söz söylemeye, fikir beyan etmeye bile salahiyettar değildir.

Akrabamdan yeni izdivaç etmiş bir kızın bir gün bana vaki olan ifşaati beni o kadar derin düşüncelere düşürdü ki, ihtiyarım olmayarak evvela o zavallı kadının bulunduğu mevkie, sonra da ondan farklı olmayan diğer Türk kadınlarının bulundukları sefil ve hakir mevkie ağladım, ağladım.

Bu kız izdivaç edeli ancak bir buçuk, iki sene kadar olmuştu. Dâhil olduğu yeni aile oldukça kalabalıktı. Zevcin pederi, validesi, kardeşleri henüz berhayattı. Bu iki sene zarfında bu zavallı kadının uğramadığı tahkirler, tezyifler kalmamış. İşitmediği pis kelimeler olmamıştı. Kalbi o kadar cerihadar olmuş, “izzet-i nefis”i o kadar kırılmıştı ki şikâyetleriyle beni de beraber ağlatmıştı. Diyordu ki: “Evde kayınvalidem her gün başkalarıyla görüşmemi men ediyor. Akrabalarımın hiç kimseyle yalnız konuşmaya muktedir değilim. Çünkü onlara dertlerimi dökmekliğim muhtemeldir. Bu sebeple sözlerim, fikirlerim daimi bir sansür altındadır. Kayınpederim, sabahtan akşama kadar bilâ-fâsıla her emrini icra ederken, kendisini memnun edemediğimden olacak, beni birkaç defa evden tarda kadar cesaret etti. [*] Zevcimın terbiyesiz biraderi beni her gün tahammül edilemeyecek tahkirleri ile eziyor, kadınlığımı çiğniyor. Kayınvalidem olmaksızın evden dışarıya çıkmaya salahiyettar değilim. Hülâsa burada esirim. Üzerimdeki elbiseyi görüyor musunuz?[*] Birkaç dönüm tarlam olduğu halde, zevcim malımı sattırmak için üzerime elbise yapmıyor.” Artık dayanamamış, ağlamaya başlamıştık. O mütemadiyen sevilmeyecek. Dertlerini bana teşrih edecekti. Fakat bunları işitmek için bir kalp, tahammülle dinleyebilmek için taştan içinde bu zavallı kadından daha iyi bir mevkie malik değildirler. Ne için değil mi? Şimdi de onu tetkik edelim.

Önümüze ilk çıkan bizim beslediğimiz itikatlardır. Dini itikatları öyle hurafelerle karıştırmış, o kadar bozmuştur ki bugünkü itikatlarımız hiçbir dinin emirleriyle telif edilemeyecek bir vicdan lazımdı. Hâlbuki zevç, karısını bir esirden

başka bir suretle tanımadığı için onun bu şikâyetlerini dinlemeye bile tenezzül etmiyordu.

Şimdi düşünelim muhterem karilerim. Kadınlığı bu kadar çiğnenmiş, haysiyeti bu kadar kırılmış bir kadın artık hakiki bir valide olabilir mi? Bu kadın bir Türk kadınıydı. Bütün Türk kadınları da aile kadar karışıktır. Binaenaleyh zaten din kadına büyük bir mevki vermezken bu hurafeler onu daha ziyade düşürmüş. Kadını küçültmüştür.

Bunlara her mahallin batıl adetlerini de ilave ederseniz göreceğiniz manzara sizi tedhiş edecektir. İşte bilâpervâ bağıryorum. Bu sefaetlere, Türk kadınlarının bu kadar sukutuna en birinci sebep dini itikatlarımız, onları tahrif ederek vücuda getirdiğimiz batıl düşüncelerimiz. Sonra da muzır adetlerimizdir. Artık gençler bu kayıtları kırmalı, aile hayatına da biraz saadet, biraz refah ilga etmelidir. Bizim zavallı Türk kadınları bu şartlar tahtında inleye inleye mezara gidiyorlar. Çocuklarımız, bu zavallı ruhların, eninleriyle alil ve mariz olarak yetişiyor. İçtimai hayatımızı kemiren bu illetlere şafi ilaçlar verecek olanlar gençler. Bugünün münevver ve mütefekkir gençlerindir. Kadınlarımızdan hiçbir şey beklememelidir. Çünkü o zavallılar bu şartlar dâhilinde isyan etmeye, haklarını tanımaya muktedir değildirler.

Kızları terbiye ederken onlara insan olduklarını öğretmiyoruz ki, kendilerinden insanca muamelelere intizar edelim. Şeytan olurlar, erkeklerle muhabereyi öğrenirler diye kızları mekteplere göndermekten içtinap ediyoruz. Babalarımıza bu itikatların muzırretini anlatalım. Kızlarımızı okutalım, terbiye edelim. Bilhassa onlara insan olduklarını ve onların da insan olduklarını ve onların da insan olmak itibarıyla birtakım hakları bulunduğunu gösterelim.

Cahil hocalardan da bir şey ümit etmeyelim. Çünkü onlar da kadınların haklarını ilan edecek derecede henüz yükselemediler. Onlara kalırsa dinin verdiği müsaadeleri bile kırmak, hakları gasp etmek ve kadınları bir esir gibi kullanmak isterler. Nitekim bugün avama verdikleri telkinlerle buna da muvaffak olmuşlardır.

Artık yeter! Bu cahil hocaların batıl itikatlarına darbeler vurmali, Türklük hayatında, Türk kadınlarında bir intibah uyandırmalıdır. İhtiraz ve içtinap daha uzun müddet kadınlarımızı esir menzilesinde bırakacaktır. Tekemmül etmek isteyen milletler, her tekemmül safhasını zamandan beklemeyerek, teceddüt uğrunda biraz

fedakârlık göstermeye mecburdurlar. Biz de biraz fedakârlık, biraz cesaret gösterelim. Verilecek saçma cevaplarla bugün zayıf olan sesimizi kısmayalım. Bağıralım, ta ki kadınların da insan oldukları anlaşılsın.

[*]Şunu da ilave edeyim ki bu zavallı kimsesizdir. İltica edecek bir ailesi, aguşuna koşarak gözyaşlarını sildirecek bir validesi de yoktur. Kurun-ı evvelaya yakışacak bir esaretle buraya hayatını satmıştır.

[**]Üzerinde gelinlik zamanından getirdiği yırtık bir entari vardı. Zevci ona elbise yapımına lüzum görmemişti.

Selanik: 25 Teşrinievvel 327/1911

[Sertel], M. Zekeriya, 6. Sayı/ Nr. 6 (1 TS 1911, Salı), s. 15-20.

Tarih Muzırr'dır

Tarih insanlardan başka hiçbir şeyi teyide minnettar değildir.

Gustave Le Bon

Bazı kaziye ve prensipler vardır ki beşeriyet onların sarsılmaz birer hakikat olduğuna kanidir. O kadar ki bu prensip ve kaideler hakkında tenkit yollu bir mütalaa yürütülmesine bile rıza gösteremezler. Bunlar avamın, hatta beşeriyetin hareketlerine esas olan büyük ve fakat aslı tetkik edilmeyen itikatlardır. Bu itikatlardan birisi de tarihin bir millete lüzumu ve tetkik ve mütalaasının müfit olduğu hakkındaki itikattır. Bugün mütalaası nakıs bir talebe ile mütefekkir bir zat arasında bu hususta fark yoktur. Bizde henüz tarihin lüzumsuzluğunu, hatta muzırretini ispat edecek kimse ortaya çıkmadı. Çünkü bunun tetkik ve tenkitten azade bir hakikat olduğuna tam bir kanaat vardır.

Bütün tarih kitaplarını açınız, mukaddimede mutlaka tarihin lüzumuna dair uzun ve fakat mantıksız birtakım muhakemelere tesadüf edeceksiniz. Bu da bize ispat eder ki beşeriyet, ekseriya esasında bozuk olan birtakım akidelere, umum tarafından kabule mazhar bulunmak itibarıyla, doğru nazarıyla bakmaktan kendisini men edemiyor. Hatta ihtimal ben de herkesin tereddüde lüzum görmeksizin kabul etmekte istical ettiği bu hakikati! Redde kalktığım için birçokları tarafından Bahâ Tevfik Bey gibi istihfaflara uğrayacağım. Fakat ne hükmü var? Hakikat uğrunda vuku bulacak istihkar ve istihfaflar ehemmiyeti haiz olamazlar.

Tarih nedir?..

Biz, tarihi müdafaa edenlerin yaptıkları gibi birtakım yaldızlı kelimeler altında maksadı gizlemekten içtinap ederek Gustav Labon [Gustave Le Bon]’la beraber diyeceğiz ki tarih “hadd-ı zatında fena tetkik ve müşahede ve bilahare birtakım tafsilat ve teşrihat ilave olunan vakıaların kendi muhayyilelerine tabi adamlar tarafından nakl ve rivayet edilen muharraf şekilleridir.”

Fena tetkik ve müşahede diyoruz: Çünkü vakıaların hakiki ve ciddi bir surette tetkiki mümkün değildir. Tetkik ve teftiş vasıtalarının günden güne tekemmülüne rağmen beşeriyet henüz galatlarından kendisini kurtarmamıştır. Yalnız bir vakıada, vakıa mahallinde hazır bulunanların yekdiğerine zıt mütalaa ve beyanlarda bulunulmaları bir vakıanın sıhhatine delil olabilecek emarelerin elde edilmesindeki müşkülâtı izaha kâfidir. Hatta meşhurdur. Bir İngiliz tarih müellifi sokağa nazır bir odasında bir tarih kitabı yazarken dışarıda gürültü işitir. Bilahare sokakta kavga edildiğini anlar. Vakıa mahallinde hazır bulunan hizmetçilerinden meseleyi tahkik etmesini ister. Fakat her biri başka başka, hatta yekdiğerine zıt beyanatta bulununca meselenin mevsuk bir surette tahkiki mümkün olmadığını anlar ve meyus olarak o güne kadar yazdığı sahifeleri yırtıp sobaya atar. İşte böyle göz önünde cereyan eden bir vakıa hakkında sıhhatli malumat elde edilemezse her müverrihin kendi muhakemesine göre tahvil ve tahrif ettiği mazideki vakıalar hakkında hakiki bir malumat elde etmek mümkün olmadığı kolaylıkla anlaşılır. Vakıalar hakkında doğru, bir fikir hâsıl etmenin imkânsızlığına dair lâ-yu’leb misaller var. Bilfarz Gustav Labon [Gustave Le Bon] *Ruhu’l Cemaat* ’ında bize birçok misaller gösteriyor ki bilhassa tetkike şayandır. Bir validenin kendi çocuğunu tanıyamayacak kadar bir hata irtikâbına mecbur kalması, bir muharebede ileri hareketini veren kumandanın tahakkuk edememesi, bir şahıs tarafından büyük bir vakıanın ihdası mümkün olması bize tarihin ne kadar yanlış ve hatalı esaslar üzerine istinat ettiğini gösterir.

Fakat mazideki vakıaların tahkiki mümkün olmamakla kalmayarak birtakım tahriflere uğramaya mecbur kalması bize tarihin rivayet ettiği vakıaların ne derece sıhhatine itimat lazım geldiğini iraeve kâfidir.

Gustav Labon [Gustave Le Bon] yine *Ruhu’l Cemaat* ’ında diyor ki “Biz şu son zamanlarda tarihin en büyük kahramanlarından birine dair mevcut rivayet ve menkıbelerin, elli seneden az bir zaman zarfında, müteaddit defalar tahavvül ettiğini

gördük. Bourbonlar devrinde “Napolyon” hürriyetperver, insaniyet ve fukara muhibbi şefkatli addediliyordu. Uzun müddet herkes onun hatırasını muhafaza etti.

Hâlbuki otuz sene geçince bu müşfik olan kahraman, kuvvet ve hürriyetini gasp ettikten sonra sırf kendi şöhret hırsını teskin için üç milyon kişinin helakına sebebiyet veren bir müstebit ve hunhar olmuştu.”

Sonra kendimize gelelim. Mazinin vakıalarını tetkik etmeye ihtiyaç yok. Herkesin kalbinde büyük bir tesir tevlid eden Trablusgarp meselesi hakkında hangimiz doğru bir haber alabiliyoruz. Her gün gelen telgrafların, ajansların bize ilan ettikleri havadisler o kadar büyük bir tezat teşkil ediyor ki bunlar arasında doğruyu intihap edip tayin edebilmek imkânsızdır.

Şunu da unutmamalıdır ki Trablusgarp Muharebesi hakkında gerek İtalya ve gerek bizim ajansların verdikleri telgraflarda kendi taraflarının menfaatini muhafazayı ihmal edemiyorlar. Bu sebeple zaten vakıa mahallinde hazır bulunan muhabirlerin yanlış müşahedelerinin bir hissin zebunu olmakla da hakikatten büsbütün tebaüd etmesine vesile oluyor.

Hem şunu da dikkate almalıdır ki bugünkü vakıaların tahkiki için birçok vasıtalar mevcuttur. Telefonlar, telgraflar, bu vasıtaların en mükemmelidir. Hâlbuki bu vasıtalar maatteessüf hataların daha ziyade tezayüdüne sebebiyet veriyor. İhbaratta vuku bulan ufak bir hata meselenin esasından tebeddülünü icap edebiliyor.

İşte bu misaller ve deliller de vazihen gösteriyor ki vakıaların sıhhatine itimat edilebilecek bir surette tahkiki mümkün değildir. Hususıyla bu vakıalar müverrihler tarafından tahrif ve tebdillere de uğramaktan kurtulamıyor ki bu da hakikatin bütün bütün mestur kalmasına sebep oluyor.

Bu tetkiklerimiz neticesinde tarihin eski mevkiini muhafaza edemediği anlaşılıyor. Çünkü şüphesiz tarih birtakım hurafelerin ve yanlış rivayetlerin mecmuu olunca imtisale şayan gibi görünen hareketlerin yarın o şeklini muhafaza edememesi ve hatta taklidinin muzır olması mümkündür. Nitekim Napolyon hakkındaki itikatların az bir müddet zarfında mühim tebeddüllere maruz kaldığını gösterdik. O halde tarihin, bize küçükten okutturulan masallar mecmuasından fazla bir kıymeti kalmaz. Hâlbuki bize o masalların okunmasını tavsiye edecek basit bir dimağ düşünmüyoruz. Hatta tarihin bu yanlış tetkiklerine binaendir ki içtimaiyat bile onu bir tetkik vasıtası olarak kabule tenezzül etmemiştir. Yine bu sebeptendir ki tarih

Gustav Labon [Gustave Le Bon]'un dediği gibi sırf hayali birer eser telakki edilmek icap eder. İşte tarihin sırf hayali birer eser addedilmesi evvela onun fikir için muzır olduğunu irae eder. Burası oldukça tetkike şayan bir mesele teşkil ettiği için diğer bir makaleye terk ile şimdilik yalnız tarihin mutlak surette muzıratı ile iştigal edeceğim.

Tarih ne için muzırdır?..

Tarihin muzıretini ispat eden iki mühim nokta var:

- 1- Böyle yanlış esaslara istinat eden vakıaların imtisale şayan olamayacağı.
- 2- Bir nesil tarafından icra edilmiş olan tecrübelerin, diğer bir nesil için faydalı bulunamayacağıdır.

Birinci nokta şimdiye kadar vuku bulan izahlarımızla az çok anlaşılmıştır. Bilfarz Napolyon imtisale şayan bir kahraman mıdır? Yoksa tel'in ve neferine layık vahşi bir kumandan mıdır? Bunu bize kati surette ispat edecek vakıaların sıhhatine itimat caiz değil ki bizde سوالın birisine evet diyelim. Hususıyla bu itikat her gün tebeddüle tabi bulunuyor. Dün bir kahraman addedilen bir adam bugün vahşi addedilebiliyor. Böyle bir halde ise cevap itası bütün bütün müşkülât kesp eder.

Şimdi de ikinci maddeyi tetkik edelim. Biz biliyoruz ki her zamanın icapları başkadır. Bundan başka her devrin kendisine mahsus birtakım itikatları, itiyatları vardır. Bu itikat ve itiyatların onun için faydası müsellim bulunduğu halde bugün için ve bugünün insanları için muzır olması muhtemeldir. Sonra insanlar mütemadiyen değişiyor, tekemmül ediyorlar. Bu tekemmül ile beraber onların ahlak âdetinde de mühim tebeddül ve tekemmüller husule gelir. Bu tekemmül ve terakkileri dikkate almayarak sırf mazideki ecdadımızın yaptıklarını tekrar etmek için tekâmül kanununa muhalif harekette bulunmak terakki edeyim derken durmak demektir. Maziye bugün yaşatmaya çalışmak bugünü mazi yapmak hatta kısmen istikbali de onun tesiri altında bulundurmak olur. Hâlbuki mazi yalnız mazidir. Ne hal, ne de istikbal olamaz.

Hususıyla biz zaten ecdadın birtakım adet ve ahlakına varisiz. Bu ahlak ve adet mazinin birer yadigârıdır ki ileri atacağımız adımları tahfif etmek iktidarını haizdir. Demek ki ileriye doğru muntazam ve kati adımlarla ilerleyebilmek için evvela bu mevrus ribkaları kırmak ve mücadele etmek mecburiyetindeyiz. Hâlbuki tarihi vakıaları kendimiz için emsale şayan gibi kabul ederek taklide başlarsak mazinin esiri olmuş, terakkiden uzaklaşmış bulunuruz. Bundan başka gençlerin

düşünmeye mecbur oldukları ikinci bir nokta vardır ki o da bugünden ziyade yarının adamı olduklarını bilmektir. Hâlbuki yarının adamı olabilmek için yarının içtimai hayatına göre bir terbiyeye ihtiyaç vardır. Dünün ve dünkü adamların itiyat ve itikatları bizim için istifadeye şayan değildir. Bizim gözeticeğimiz esas; istikbaldir. Hâlbuki istikbal ile mazi yekdiğerinden tamamen ayrı bir devredir. Mazinin yanlış vakıaları istikbalin ahlak ve itikatları için bir esas teşkil edemez. Bir nesil ondan evvel gelen neslin tecrübelerinden istifade edemez. Çünkü birinci neslin yaşadığı devir başka. Bugünkü neslin yaşadığı devir başkadır. Bundan faraza on asır evvel bilmem nerede yaşayan ecdadımızın tecrübelerini bugünkü hareketimize rehber ittihaz etmek istersek istifa kanununun aman bilmez darbesi altında mahvolmaya mahkûm kalırız.

Milletlerde böyledir. Milletlerde maziden ziyade istikbal ile iştilal etmek mecburiyetindedirler. Tarihe fazla merbutiyet, ecdadımızın kendilerine has mefharetlerini bugün içinde iftihara şayan vakıalar gibi tatad etmemizi ve nihayet maziye daha kavi bir surette merbut kalmamızı intağ eder. Hâlbuki maziye sıkı bir merbutiyet muhafazakârlığı icap eder. Kâinatta çarpışan bu iki kuvvetten muhafazakâr olanlar terakki kuvveti karşısında daima mağlup olmaya mahkûmdurlar. Bugünkü terakkiler maziden ziyade istikbali düşünenlerin sa'yları sayesinde husul bulmuştur. İşte bizi maziye raptetmek, muhafazakâr yapmak ve dünkü tecrübelerin bugün için istifadeye şayan olmadığını anlamak tarihin muziriyetini ispata kâfidir.

1 Teşrinisani 1327

[Sertel], M. Zekeriya, 7. Sayı/ Nr. 7 (15 TS 1911, Salı), s. 10-17.

Tarihin Faydası

Geçen nüshada tarihin muzırr olduğuna dair yazdığım makale ile bu makalemi görenler büyük bir ricate uğradığıma zahib olacaklar. Fakat doğru olmayacağı tabii olan bu hükmü vermeden evvel karilerimden aşağıki satırları mütalaadan sonra kararlarını vermelerini istirham ederim. Beni bu makaleyi yazmaya mecbur eden nokta geçen makalenin karilerim tarafından fena bir telakkiye maruz kalmasını temindir. Çünkü tarih muzırdır diye kendisinde kavi bir kanaat hisseden bir genç, yarın tarih mütalaasının da zait bulunduğuna kani olur ve neticede tarih

mütalaasından tevellüt edecek muziretten daha büyük bir zarara duçar olmuş bulunur.

Evvela: Tarih muzırdır demek başka, tarihin faydası yok demek yine başkadır. Nokta-i nazar değiştiği vakit, diğer bir nokta-i nazardan muzır olan şeyin müfit olması muhtemeldir. Ben tarih muzırdır dedim. Fakat bunu mutlak olarak söylemedim. Tarih muzırdır dedikten sonra altına iki de madde vuzuh ettim. Mukayyette asıl olan ise takayyüt ile hükmetmektir. İşte karilerimin tarih muzırdır hükmünü yalnız kayıt ettiğim maddelerden çıkarabilmeleri muhtemeldir. Fakat faydalı da olabilir. Hatta olabilir de değil tarih şüphesiz ki faydalıdır.

Asıl tarih: Mazide vuku bulan hadiseleri hiçbir şahsi mütalaa ilave etmeksizin bi- taraf bir surette nakil ve hikâye etmektir. Tarih yalnız bu kadarla kaldığı takdirde bize birçok faydalar temin edebilir. Bilhassa ilim bundan pek ziyade müstefit olur. Bütün ilimler en büyük membalarını maziden almıyorlar mı? Kadim Yunan sanat eserleri: Mimarisi, musikisi, dansı tarih sayesinde ne kadar büyük tekemmüle mazhar olmuş, nasıl bir tekemmül devresi geçirmiş, tamamen anlaşılabilir. O günden, sanatın bugünkü tekemmül devrine kadar nasıl bir hat takip ettiğini de bize ancak tarih gösterebilir. Bunun ise istifadeden hali olmadığını kimse iddia edemez.

Tarihin istifadesi şüphesiz bu kadarla kalmaz. Kavimler yekdiğerlerinin tarihlerinden büyük istifadeler etmişlerdir. Biz bizden evvel gelenlerin hürriyet hakkındaki mücahede ve mücadelelerini okumasaydık, onlara bugünkü hürriyetlerini nasıl mücahidelerin temin ettiğini tarihte görmeseydik acaba hürriyeti istihsal için bir teşebbüste bulunmaya lüzum hissedecek miydik. Ben hayır diyorum.

Çünkü yine hepimiz biliyoruz ki bizi en çok uyandıran, bize hürriyetin kudretini, kıymetini öğreten Fransızların tarihidir. Hürriyet hakkındaki mücadeleleridir.

Sonra biz bugün Roma, Yunan tarihini mütalaa etmekle, İran'ın nasıl muhtelif safhalar geçirdiğini tetkik etmekle, birçok istifadeler temin edebiliriz. Fakat bilhassa dikkat edilmesini rica ederim. Bu istifadelerimiz bu kavimlerin yaptıklarını taklit ile değildir. Çünkü o vakit geçen makalemde söylediğim muzır neticeye vasıl oluruz.

İşte bu kayda dikkat etmek şartıyla biz tarihten birçok istifadeler teminine muvaffak olabiliriz. Hatta bence tarihin bize hiçbir faydası olmasa bile beşerin

mazideki hayatını göstermesi itibarıyla lüzumlu bir ilimdir. İnsan her vakit mazisine vakıf olmak ihtiyacını hisseder. Biz beşerin mazisini bilmeseydik, bugünkü tekemmül merhalesine ne suretle geldiğini bilemeyecektik.

Bu söylediklerim umumi tarih hakkındadır. Bir milletin hususi tarihinin temin edeceği faydalara gelince içtimaiyat bize gösteriyor ki bir cemiyetin fertleri arasında mevcut rabıta zaman ile mütenasiptir. Bir masa etrafında birkaç saat için içtima eden birkaç fert arasında tekevvün eden rabıta ile asırlardan beri menfaatlerini tevfiğ ve telif etmiş birkaç şahsın yekdiğerine karşı hissettikleri merbutiyet elbette kıyas edilemeyecek kadar farklıdır. Büyük ve şanlı bir maziye malik olan fertler ekseriyetle yekdiğerine karşı daha büyük bir merbutiyet hissederler. Onların aynı maziye yaşamaları, aynı şan ve mefharetlerle kalplerinin çarpması, menfaatlerinin uzun müddetten beri tamamen telif edildiğini hissetmeleri, yekdiğerine daha sıkı bir surette sarılmalarını intaç eder. Bunu ben de tasdik ederim. Ve bir milletin tarihine, mazisine vakıf olmasıyla daha ziyade müttehit bir kitle teşkil edebileceğini de kabul ederim.

Fakat ben bu ittihadın ne gibi müfit neticeler tevliid etmediğini görmek isterdim. Tarihin menfaatini iddia edenler diyorlar ki efradın yekdiğerine karşı büyük bir merbutiyet hissetmeleri şahsi menfaatlerinin umumun menfaati karşısında istihfaf edilmesini intaç eder. Ve o cemiyet o büyük şanlı mazisini kirletmemek, müşterek bulunan menfaatlerini haleldar etmemek için hayatlarını feda edecek derecede fedakârlık ibrazından da geri kalmazlar. İşte İngiltere diyorlar, mazisi ile iftihar eden ve mazisine en ziyade hürmet ettiği için en ziyade fedakârlığa katlanan bu millet bugün, bütün kavimlere karşı galip ve muzaffer bir mevki teminine muvaffak oluyor.

Fakat burada büyük bir hakikat olmakla beraber yanlış bir karar var. Ben iddia edeceğim ki bir cemiyetin terakki ve tefevvukunu temin eden mazisine olan hürmeti ve mazisinin büyüklüğü değildir. Bunda birçok unsurların daha dâhli vardır. Bunu Durkheim'de, Bougle [Célestin Charles Alfred Bouglè]'de refikleri de kabul ediyorlar. İklimin, kabiliyetin, yaşanılan zamanın, ikamet edilen toprağın birer amil olduğunu unutarak yalnız maziye derhatır etmek bilmem ki doğru bir karar verebilmek için kifayet eder mi?

Ben size bir kavim göstereyim ki hiçbir maziye malik değil fakat az zaman zarfında bugün bütün Avrupa kavimlerini hayrette bırakacak derecede büyük bir terakkiye mazhar oldu. İşte Amerika.

Bugün Müttehide-i Amerika'nın mazhar olduğu terakki ve galibiyeti kimse inkâr edemez. Aynı zamanda da hiç kimse bu terakkinin müşterek bir maziye ve müşterek bir menfaate malik olmanın tevliid ettiğini iddia eyleyemez. Çünkü Amerika kadar milliyet hususunda renksiz bir cemiyet mevcut değildir.

Amerika'da bugün ekseriyeti teşkil edenler, Avrupa'nın muhtelif cihetlerinden muhtelif ırk ve mezheplerinden, hatta muhtelif vasatlardan çıkmış bir halitadan başka bir şey değildirler. Bu halitayı teşkil eden fertler arasında ırkî ve millî hiçbir rabıta mevcut değildir. Aynı maziye malik olmamak itibarıyla kalpleri de aynı hisle çarpmıyor.

Fakat Amerika ikliminin müsaitliği, maden tımarlarının kesreti ve orada ekseriyetle zeki ve bedenen kuvvetli kimselerin toplanması Amerika için öyle mümtaz bir hassa vücuda getirdi ki bugün bütün Avrupa'yı hayret ve endişe ile karşılayacak kadar seri ve metin adımlarla ilerlemesini intaç etti.

Demek ki çalışmak bilhassa terakki etmek için maziye merbutiyetin, aynı maziye malikiyetin zannedildiği kadar büyük bir tesiri mevcut değildir. Mamafih bugün cemiyetler üzerinde aynı maziye merbutiyet şüphesiz yine büyük bir amil teşkil etmektedir. Fakat bunun büyük bir amil olması benim iddiamı cerh edecek bir delil olamaz. Çünkü aynı maziye merbutiyetin tevliid ettiği ittihat ve fedakârlık ecdadımızın tecrübelerinden istifade etmeksizin husul bulabilir. Yeter ki biz mazimizi bilelim ve o maziye bize öğretecek olan tarihimizi okuyalım.

Şunu da ilave edeyim ki faydası mühim olan tarih son tatbik edilen metotlarla yazılı olan tarihlerdir. Yoksa biz de henüz hiçbir usule istinat ettirilmeksizin yazılan ve keyfi bir surette tevliid ve tefsir edilen tarihler bize fayda vermekten ziyade mazarrat tevliid edebilirler.

Selanik: 20 Teşrinisani- 327

[Sertel], M. Zekeriya, 8. Sayı/ Nr. 8 (1 KE 1911, Perşembe), s. 15-19.

Ahlak, Fazilet ve Namusun Manası

Ahlakın manasını araştırırken, Ahlak var mıdır? Yok mudur? meselesine girmek istemiyorum. Çünkü ben sosyolojikmen düşünmek istiyorum. Eğer ferdi bir surette düşünmüş olsaydım o vakit ahlak ve namusun hiçbir manası olmadığını kabul ve tasdik eder, meseleyi halletmiş olurum. Ferdi düşünüyorum demek: içtimai heyetlerin vaz’ ettikleri kaide ve esasları nazar-ı dikkate almayarak muhakeme ediyorum demektir. Bu takdirde ise hiçbir müessesenin hiçbir kaidenin, hiçbir esasın kıymeti kalmaz. Çünkü her kaide ve müesseseye bir kıymet veren birkaç ferdin veyahut içtimai heyetin ona kıymet bahş etmesidir. Eğer ben hiç kimsenin takdir ve kabul etmediği bir ahlak kaidesi vaz’ etsem şüphesiz bunun kıymeti olamaz. Yalnız ahlaki kaideler böyle değil, bütün müessese ve kaideler haiz oldukları kıymeti kendilerine taraftar olan fertlere, içtimai heyetlere medyundurlar. Bir kaidenin ne kadar çok takdirkârı varsa kıymeti de o kadar mütezayit olur. Bu vazih ve tabii bir esastır.

“Fert için her şeye müsaade vardır”

Darb-ı meseli bu esasın pek güzel tercümanıdır. Hiçbir içtimai heyete mensup olmayan bir fert hiçbir ahlaki kayıt ile bağlanamaz. O fert için hiçbir esasın hiçbir kaidenin bir kıymeti olamaz. Binaenaleyh diğer kaide ve esaslara olduğu gibi ahlaki kaidelere de kıymet veren cemiyetler, içtimai heyetlerdir.

Bu esası kabul ettikten sonra içtimai bir surette düşünerek ahlaki muhakeme etmenin lüzumu anlaşılır.

İçtimai bir surette düşünüldüğü takdirde ise ahlak şu demektir diye bir kaide vaazına kalkışmak doğru olamaz. Çünkü ahlaki kaideler akıl ve mantıktan değil, içtimai ihtiyaçlardan doğarlar. Ahlaki kaideler vaz’ etmek isteyenler şu ... şu ve şu hareketler fena, diğer şu... ve şu hareketlerde iyidir diye bir tasnif yaparlar. Sonra bu hareketlerin faillerine de iyi ahlaklı veya fena ahlaklı diye bir sıfat verirler. Fakat bu zatlar düşünmüyorlar ki hiçbir vakit mutlak bir iyi veya fena hareket tasavvur edilemez. Her hareket her içtimai heyete ve her devre göre tebeddül eder. Dün için iyi olan bir hareket bugün için iyi olmayabilir. Bizim için iyi addedilen bir hareket başka bir içtimai heyet için muzır olabilir. Bilfarz bazı ahlakçılar “hemcinsine muavenet” in en büyük ahlaki bir fazilet teşkil ettiğini iddia etmişler ve bütün yazdıkları kitaplarda insaniyete bu hissi telkine çalışmışlar hatta Hristiyaniyet bunu

bir ahlaki kaide olarak kabul etmiş ve bütün taraftarlarına tatbiki dini bir emir olarak göstermiştir. Fakat bize gerek tabiiyyûn ve gerekse müteceddidin ispat ediyorlar ki hemcinsine muavenet etmek, beşeriyetin hayat ve terakkisi için en büyük bir amil olan (istifa) kanununun tabii cereyanının önüne geçmeye çalışmak demektir. Hatta Spenser [Herbert Spencer] bundan epeyce evvel İngiltere’de dilencilere vuku bulan muavenetin birçok muzır neticeler tevliid ettiğini göstermiş ve muavenetin beşeriyet için bir zarar teşkil ettiğini ispat etmiştir.

Tabiiyyûn bu iddialarını ispat için birçok deliller getiriyorlar. Onlara göre (Hayat bir mücadeledir, yaşamak bu mücadelede galibiyetten ibarettir). Binaenaleyh zayıf ve acizlere muavenet etmek hayatta mağlup olanları galip etmeye ve bilnetice galipleri ızzar eylemeye çalışmak demektir. Zayıfın yaşaması için masarif icra etmek galibin hakkını gasp etmektir. Bundan başka zayıfların, acizlerin mücadele sahasından çekilmeleri tabii bir kanundur. Bunun aksine çalışmak tabii kanunlara karşı durmak demektir, diyorlar. Bu fikirleri müdafaa etmek istemiyorsam da bütün bütün atılacak kadar boş olduklarını da iddia edemem. Bunlarda da az çok bir hakikat şemmesi vardır. Bu suretle “hemcinsine muavenet” ahlaki bir fazilettir diyenlerin mutlak bir surette bir kaide vaz’ına hak ve salahiyetleri olmadığı anlaşılır.

Hem şurası da kayda şayandır: Acaba bir hareketin iyi olduğunu kayıt ve işaret ettiğimiz zaman esas ittihaz ettiğimiz gaye ne olacak? Yani hareketler hangi esas nazar-ı dikkate alınarak (iyi veya fena) diye kısımlara ayrılacak?

Bu hususta da itilaf oldukça müşkildir. Çünkü her ilmî mesleğe göre bu gaye tehalûf ettiği gibi, her içtimai heyete göre de tebeddül eder. (İndividüalistlere) göre (iyi hareket) başka, içtimaiyatçılara göre (iyi hareket) yine başkadır.

İçtimaiyatçılar diyorlar ki “Mademki gaye cemiyettir. O halde her hareket cemiyet için muzır veya faydalı olduğuna göre iyi veya fenadır. Yani iyi veya fenayı tefrikte esasımız “cemiyet” dir. Bu sebeple itaat, fedakârlık, intizam, meskenet, ahlaken en ulvi; serbesti, hürriyetperverlik, istiklal, faaliyet, isyan da en ziyade tenkit ve tayyibe şayan hareketlerdir. Hiçbir içtimaiyatçı sizde bir itaat fikri bulunduğu için şikâyet etmez. Onlar daima itaat edenler miktarının tezayüdünü ister. Cemiyet içinde ferd ne olursa olsun, ne kadar miskin ve atıl yaşarsa yaşasın, bu düşünülmez gaye cemiyettir. Cemiyete bir zarar iras etmedikçe bu hareketler bilakis takdir ve tahsin edilir. Hâlbuki ferdiyetçilere göre gaye büsbütün başka. Bunlara göre gaye ferttir.

Binaenaleyh iyi ve fenayı tefrikte de gaye “ferdiyet”dir. Bunlara göre ferdin kıymetini küçülten, manevi ve maddi meziyetlerini tenkis eden her hareket fena, onların tekemmül ve istiklaline yardım eden her hareket iyidir. Bu sebeple içtimaiyatçıların iyi diye itikat ettikleri şeyler, ferdiyetçilere göre fena, fena itikat ettikleri şeylerde iyidir. Tezat teşkil eden bu itikatlar karşısında iyi veya fenanın tayininde ne kadar müşkülât mevcut olduğu pekâlâ görülüyor. Hâlbuki biz yalnız iki ilmi meslek arasında mevcut tezadı gösterdik. Spiritüalistlerle natüralistleri de nazar-ı dikkate alırsak, o vakit bütün bütün çıkılmaz bir yola girmiş oluruz.

O halde ahlak şudur demek bence küstahlık olur. Tolstoy, Kant saire gibi birçok dâhiler birtakım ahlaki kaideler vaz’ etmişler. Fakat maatteessüf bu ahlaki kaidelerin tatbikini kendileri görmeye muvaffak olamadıkları gibi, ahfatları da tatbika muvaffak olamamışlardır. Çünkü bu kaideler birer şiir, birer hayaldi. Hiçbir vakit bir içtimai heyetin ihtiyaç ve esasları nazar-ı dikkate alınarak vaz’ edilmemişlerdi. Bu dâhiler iyi vikaye mutlak ve Métaphysique bir mahiyet atfediyorlardı. İşte birçok ahlakçılarda burada aldaniyorlardı. “İyi” iyi olduğu için iyidir derlerdi. Halbuki bunu tasdik etmek, meskun olmayan bir adada münferiden yaşayan bir adamın birtakım ahlakî kaidelere tabi bulunduğunu ve birçok hareketleri icradan kendini men eylemeye lüzum gördüğünü kabul etmek demektir. Böyle bir tecrübeye henüz hiç kimse ictisar etmemişse de bunun böyle olacağını tasavvur etmek bile biraz çocukluk olur.

Bundan başka biz beşeriyetin tarihini tetkik ettiğimiz zaman görüyoruz ki ahlaki kaideler, her içtimai heyetin itikat ve ihtiyaçlarıyla mütenasip manzaralar arz ederler. Bilfarz Yunanlıların ahlaki kaideleri başka, Ispartalılarınki başkaydı. Ispartalılara göre mertlik, şecaat, kaviyyü’l-bünye olmak birer faziletti. Cengâver kavimlerde de ahlaki faziletlerin en büyükleri bu gibi kaidelerdir. Hâlbuki cengâverlikten ziyade sanata ve zevke ehemmiyet veren bir kavmin tabi bulunduğu ahlaki kaideler şüphesiz ki aynı esaslar olamaz. Fransa’nın inkılaptan evvel fazilet olarak kabul ettiği esaslar başka, inkılaptan sonrakiler büsbütün başkaydı.

Hristiyanîyetin tesis ettiği ahlaki kaidelerin ne gibi şerait ve ihtiyaçların tesiri tahtında doğduğu malumdur. Bu ihtiyaç ve şartlar devam ettiği müddetçe Hristiyanîyetin vaz’ ettiği kaideler her tarafta büyük bir kabule mazhar oldu. Hâlbuki Natüralistler hayatın bir mücadele olduğunu ispat etmeleri ve bu itikadın her tarafta

intişarı üzerine Hristiyanîyetin vaz' ettiği ahlaki kaidelerde de bir tebeddül görüldü. Veyahut hiç olmazsa Hristiyanîyetin vaz' ettiği kaideler tenkit edilmeye başlandı. İşte bu da gösteriyor ki ahlaki kaidelerde her şey gibi mutlak bir mahiyeti haiz olmayıp nisbidirler. Binaenaleyh ahlak, fazilet kelimeleri de her içtimai heyet için başka suretle anlaşılmış, her meslek erbabı için başka türlü telakkiye mazhar olmuştur.

Bazıları daha ihtiyatkâr hareket ederek ahlakî kaideleri vicdani emirlerden ibaret telakki etmiş ve vicdanın emretmediği hareketleri icra etmeyiniz demişlerdir. Bunu tahlil için evvela vicdanın ne olduğunu bilmek ve hareketimizde ne dereceye kadar hâkim bulunduğunu tayin eylemek icap eder.

Hâlbuki bu mühim bir ruhi meseledir ki tafsile ihtiyaç gösterir. Bu sebeple ben daha muhtasar ve kısa tariki takip ederek ahlaki fikirlerin bizde nasıl husule geldiğini göstereceğim:

Malumdur ki umumiyet itibarıyla hareketlerimiz anane, irs, muhit, vesaire gibi birçok amillerin tesirine tabidir. Hareketleri iyi veyahut fena olmak üzere ikiye taksiminde de bu amiller tesir icra etmekten hali kalmazlar. Bazı hareketler vardır ki biz onları (sevk-i tabii Instinctivement) iktizası olarak iyi veyahut fena buluruz. Sevk-i tabii, ecdadımız tarafından iktisap edilmiş adetlerin irsen bize intikali demektir. Bu sebeple faraza evladın pedere hürmet etmesi, pederin ailede reis olması, hemşire ve yakın akrabalara karşı (fena) bir gözle bakılmanın ayıp görülmesi birer sevk-i tabii neticesidir.

Bize hiç kimse, hemşiren hakkında fena fikir besleme, diye telkinde bulunmasa bile biz bu suretle düşünmekten geri durmayız. Burada akıl ve muhakemenin Raisonement tesiri olamaz. Diğer birtakım his ve fikirlerimiz de vardır ki muhitimizde gördüğümüz terbiye ve telkinin tesiri tahtındadır. Muhitimiz nasıl düşünüyorsa bizde öyle düşünüyor, muhitimiz neye iyi diyorsa bizde onun iyi olduğuna itikat ederiz. İşte vicdani emirler denilen şeyleri muhitin, terbiyenin, irsin ve ananenin tesiri tahtında vicdanımızda husule gelen bu hallerdir. Vicdanımız bu tesirlerin nüfusundan tamamen kurtulmaya muktedir değildir. Hatta fikren terakki edenler, muhitlerinin ahlaki kaidelerini doğru bulmasalar bile onu tatbik etmekten kendilerini men edemezler.

Binaenaleyh ahlak vicdani emirler olmak üzere telakki edildiği takdirde de içtimai heyetlerin itikat ve ihtiyaçlarıyla mütenasip bir manzara arz eder. Bundan harice çıkamaz.

Demek oluyor ki fazilet, namus ve ahlak kelimelerinin mutlak ve sabit manaları yoktur. Her içtimai heyete ve her içtimai heyetin itikat ve ihtiyaçlarına göre ahlak, fazilet ve namusda tebeddül eder.

Bizde “namussuzluk ahlaka” münafı bir hareket olarak telakki ediliyor. Bu sebeple ahlaken doğru olmayabilir. Fakat diğer bir memlekette namusa ehemmiyet verilmiyorsa bunun orada da ahlaki bir meziyet olarak telakki edilmesi icap etmez. Fakat bu kadar izahat verdikten sonra da öyle zannediyorum ki mesele yine muğlak kaldı. Ahlakta münhasıran içtimai heyetlerin itikat ve ihtiyaçları nazar-ı dikkate alındığı takdirde fertler, fertlerin itikatları ihmal edilmiyor mu? Acaba ahlak içtimai heyetlerden ziyade fertleri düşünmeye mecbur değil midir? Bu suretle düşünüş acaba neden hatalı addedilmiyor? Gibi birçok sualler karşısında kaldığımı hissediyorum. Fakat bu makale oldukça uzadığı için bunu düşünmeyi de diğer bir makaleme zemin ittihaz etmek istiyorum.

[Sertel], M. Zekeriya, 15. Sayı/ Nr. 15 (15 Mart 1912, Cuma), s. 13-20.

Ahlak ve Ahlakiyât

Geçen nüshada yazdığım makalemde ahlakın nisbi bulunduğunu binaenaleyh hiçbir vakit mutlak bir ahlaki kaide vaz’ mümkün olmadığını göstermiş ve ahlakın içtimai hayatın şartlarından doğduğunu iddia etmişim. Ve netice olarak demişim ki “Demek oluyor ki fazilet, namus ve ahlak kelimelerinin mutlak ve sabit manaları yoktur. Her içtimai heyete ve her içtimai heyetin itikat ve ihtiyaçlarına göre ahlak, fazilet ve namus da muhtelif manalar alırlar.”

Yalnız makalemin hitamına doğru meselenin bu kadarla halledilemeyeceğini söyleyerek atideki suallere de cevap vermek lazımdır demişim: Ahlakta münhasıran içtimai heyetlerin itikat ve ihtiyaçları nazar-ı dikkate alındığı takdirde fertler, fertlerin itikatları ihmal edilmiş olmaz mı? Acaba ahlak içtimai heyetlerden ziyade fertleri düşünmeye mecbur değil midir? Bu suretle düşünüş acaba neden hatalı addedilmiyor?”

Bu suallere verilecek cevaplar gayet basittir. Çünkü fertler nedir, ferdi itikatlar nerden doğarlar meselesini hallettiğimiz gibi bu suallerin de cevabını vermiş olacağız.

Fertlerin bugün olduğu gibi dün de, hatta bütün zamanlarda içtimai heyetlerin esareti altında yaşadığını zannederim ki kimse inkâra cesaret edemez. Yalnız bugün iddia edilebilen bir nokta vardır ki o da fertlerin düne nispetle bugün daha ziyade müstakil bulunduklarıdır. Filhakika bir iddia pek doğrudur. Çünkü içtimai heyetler terakki ettikçe fertler arasındaki münasebetler tezayüd etmiş ve münasebetin tezayüdü fertlerin istiklalini temine hizmet etmiştir. İptidai kavimleri tetkik ettiğimiz zaman görüyoruz ki burada fertler içtimai heyetin tamamen esiridirler. Çünkü hiç kimse kabilesi efradından başkalarıyla münasebette bulunmak iktidarına malik değildir. Bu sebeple aynı kabile efradının düşünceleri, hisleri arasında hemen de hiç fark yok gibidir. Çünkü bunlar arasında hâkim olan ferdi vicdan değil, içtimai vicdandır. Hâlbuki kabilelerin birbiriyle olan münasebetleri tezayüt ettikçe iki kabile fertleri arasında da münasebet ziyadeleşti. Bu münasebetler “cité” lerin tevsiini icap ettirdi. Nakl vesaiti tekessür etti. Ve günden güne fertler arasındaki farklar daha bariz bir şekil aldı. Bugün medeni denilen memleketlerde aynı şehirde ikamet eden fertlerin düşünceleri, hisleri, muhakemeleri arasında pek büyük tezatlar görürsünüz. İşte bu, fertlerin içtimai heyetlerin terakkisiyle mütenasip bir istiklal kazandıklarını gösterir. Fakat bu istiklal henüz fertlerin içtimai vicdandan uzaklaşmalarını icap edecek kadar bir terakki gösterememiştir. Yine fertler içtimai vicdanın telkin ve tesirine tabi olmaktan kurtulamazlar. Binaenaleyh bu nisbi istiklale rağmen fertler ahlaki itikatlarını içtimai hayatın şartlarından iktisap ederler. Yani her ahlaki itikat, içtimai heyetlerin bulundukları şartların fertlere vuku bulan tesirinden mütevellittir.

Ahlak tezahürlerini fertlerin yekdiğerleriyle olan münasebetlerinde gösterir. Hâlbuki fertler yekdiğerleriyle olan münasebetlerinde içtimai vicdanın telkinlerine tabi olurlar. Brüksel’de üniversite muallimlerinden Mösyö Soulier ahiren neşrettiği ahlak namındaki kitabında diyor ki:

“Ahlak, kanun gibi içtimai bir mevkiin tezahürüdür. Bütün ahlaki kaideler bu içtimai haletе tevafuk ettikçe iyi telakki edilirler. Ahlak, bir içtimai heyeti terkip eden fertlerin ekseriyetini teşkil eden kısmının, birbirleriyle olan münasebetlerinde riayet etmeleri lüzumuna kani oldukları kaidelerin heyet-i mecmuasına denir.”

İşte ahlakın en ilmî ve en ziyade Objectie olan tarifi. Mösyö Soulier'in bu cümleler içinde sıkıştırdığı mana zannederim ki ahlakın hangi gayeyi takip etmesi lazım geldiği hakkındaki nazariyelerin lüzumsuzluğunu iraeye kâfidir. Çünkü ahlak kendi kendine doğar ve her içtimai heyete göre tebeddül eder. Bu sebeptendir ki ahlak meselesi de "Insoluble" hâlli kabil olmayan bir meseledir. Binaenaleyh fertlerin, ferdi itikatlarında ahlaki kaidelerde tesirleri hiç değilse bile pek azdır. Bu takdirde yukarıdaki suallerde halledilmiş demektir.

Yalnız bazı fertler vardır ki -bunlar daima ekalliyeti teşkil ederler- muhitin itikat ve düşüncelerine muarızdırlar. Bunlar terakki amilleri olan mütefekkir ve münevver tabakadır ki muhitin ahlakî kaidelerinin esaretinden az çok kurtulmuş gibidirler. Ancak yaşadıkları muhitin nefretini celp ederek hayatlarını inhizamlara maruz bırakmamak için bu ahlaki kaidelere riayet eder gibi görünürler. Veyahut görünmeye mecbur kalırlar. Bunlar fikirlerini gayet batî bir surette neşr ve tamim ederek umuma kabul ettirdikleri takdirde ahlaki kaidelerde, içtimai hayatın şeraitinde husule gelen tebeddülle mütenasip bir tebeddül vücuda getirebilirler. Fakat bu amiller tali Secondair bir derecededir.

Bir içtimaiyatçının ahlakı tetkik ettiği zaman -nokta-i nazarı yukarıda izah ettiğimiz maddelerden başka bir şey olamaz. Fakat ahlakı psikolojikmen tetkik etmek isteyenlerin nokta-i nazarı şüphesiz büsbütün başkadır. Bu ikinciler ahlak meselesini ferdi nokta-i nazardan halletmek isteyecekleri için ahlakın nereden tevellüt ettiğini tetkik ettikleri zaman fertleri nazar-ı dikkate alırlar.

Ruhiyat mütehassısları ahlaki izah için diyorlar ki: Ahlak fertlerin birbirleriyle olan münasebetlerinde ittihaz edecekleri hatt-ı hareketleri tayin eden kaidelerin heyet-i mecmuasına derler.

İnsanların yekdiğeriyle olan münasebatını tayin eden ve bu münasebat esnasında riayete mecbur olduğumuz kaideyi gösteren, insanlarda mevcut olan "ahlakiyat"tır. Ahlakiyat şu suretle izah edilebilir:

İnsanların yekdiğeriyle olan münasebetlerini hadesî bir surette müşahade veya zihni bir surette taharriye olan meyil ve bu münasebetler müşahade ve tetkik olunduktan sonra hatt-ı hareketi mümkün olduğu kadar bu müşahade ve idrake tevfik eylemek mecburiyetini hissetmektir.

Yahut daha basit bir surette:

“İnsanın, hemcinsleriyle olan münasebetini müşahade ederek, hareketini bu müşahade ve tetkike tevfik eylesidir.”

Bu tabirden anlaşıldığına göre ahlakıyat üç şeyden membaini alıyor: Zevk, zihin ve harekiyat. İptidada yalnız zevkiyet ile iktifa edebilirse de bilahare diğerlerinin de muavenetine ihtiyaç arz eder. Hatta tecrübe ve tahlil ve muhakemeden de istifade eder. Ahlakıyeti müdafaa edenlere göre ahlakın başlıca membaı zevkiyettir. Ve ahlak, insanı faal şeklinde tezahürünü göstermeye mecbur eden dâhili bir vazife hissidir. Yani insanlarda ahlak cibilîdir. Hatta ahlakıyat hayvanlarda bile mevcuttur. Yalnız onlarda bu “ahlakıyat” neticesi olarak hissedilen mecburiyetin gayesi malum değildir. İnsanlarda ahlakıyat daha mütekemmil olduğu için, gaye malumdur.”

Bu nazariyelerin hakikate ne dereceye kadar tetabuk ettiğini anlayabilmek için biraz düşünmek icap eder. İnsanlarda cibilî bir ahlakıyetin mevcut olduğunu kabul etmek bence pek doğru bir hareket değil. Yalnız psikolojikmen düşünöldüğü takdirde denebilir ki fertlerde iki türlü ahlak vardır. Biri irsi diğeri kisbi.

İrsi ahlak, geçen makalemde de bilmünasebe söylediğim vecihle ecdadımızın adet ve hareketlerinin bize irsen sirayeti suretiyle bizde husule gelen Instinctive hareketlerdir.

Bunların mevcudiyeti inkâr edilemez. Yalnız iddia edilebilir ki bu tesir az ve kisbi ahlaka nispetle hafiftir. Kisbi ahlak ebeveynin ve muhitin insanlarda tevliid ettiğı itikadın neticesi olan hareketlerdir. İşte insanlarda psikolojikmen iddia edilebilecek olan bu iki ahlakın izahıyla, insanların ahlaki hareketleri az çok izah edilebilir. Yoksa insanlarda ahlakıyatın cibilî olarak mevcut olduğuna inanmak biraz müşkil olur. İnsanların cibilî ahlakıyatı irsen vuku bulan intikalın derecesini tecavüz edemez. İrsen intikal eden bu ahlakıyat ise terbiyenin tesiriyle tebdil ve tahvil edilebilir. Fakat irsi ve kisbi surette iktisap edilen ahlakıyat bizim şimdiye kadar iza' ettiğimiz içtimai şartların tesirinden azade kalabiliyorlar mı? Hayır... Çünkü verilecek terbiye, muhitten alınacak tesirler, o günün içtimai şartlarının icaplarının tabi bulunduğu istikameti takip eder. O halde ahlakta hâkim olan nedir? İçtimai hayat ve içtimai hayatın tabi bulunduğu şartlar.

[Sertel], M. Zekeriya, 16. Sayı/ Nr. 16 (30 Mart 1912, Perşembe), s. 24-29.

Ahlak ve İlim

Yeni Felsefe'nin son nüshalarında yazdığım iki makalede ahlakın manasını izaha çalıştım. Vuku bulan tetkikim neticesinde şu neticeye vasıl oldum: Ahlak; içtimai hayattan ve içtimai vicdandan doğar. Bu kati prensip karşısında bütün ahlaki nazariyelerin sukut ettiğini göstermiş ve ahlak ferdî değil içtimaidir, demiştim. Bu ay gelen Bulletin Mensuel de Sociologie'de de Brüksel'in içtimaiyat enstitüsü azasından

ve meşhur içtimaiyatçılardan Mösyö Doprel'in ^{دوپرل} ahlak ile ilmin yekdiğeriyle olan münasebetini tetkik eden bir makalesine tesadüf ettim. Bu makale benim şimdiye kadar izahına çalıştığım fikirleri teyit ettiği için naklini faydadan hali görmüyorum.

Mösyö Doprel makalesini, Revue Philosophique'de "Uluma müstenit ahlak" serlevhası altında yazılan makaleyi nazar-ı dikkate alarak yazmıştır. Mumaileyh bu bâbda mütalaa beyan ederken diyor ki:

"Evvelce içtimai meselelerde, nazariyelerle, ameli tetkikatın yekdiğerinden tefriki lüzumunu izah etmiştim. Sarf usulü olan bu mütalaam şimdiye kadar hiçbir tarafta nazar-ı dikkate alınmamış ve bu sebepten bilhassa ahlakî meselelerin tamamen hâlline muvaffakiyet hâsıl olamamıştır. Çünkü ahlakî hadiselerin nazarî ve tatbiki nokta-i nazarlarından ayrı ayrı tetkik edilmesi lüzumu henüz anlaşılmamıştır.

Mösyö Poincare "İlmin Kıymeti" namıyla neşrettiği kitabın mukaddimesinde nazariyattan ameli bir malumat elde edilemeyeceğini pek vazıh ve kati bir surette izah etmiştir.

Şimdi de bir müellif, ahlaka ilmin esas ittihaz edilmesi lazım geldiğini iddia ediyor. Bu fikir ilim kadar eskidir. Yunanistan'ın meşhur kadim filozofu Sokrat, nazarî ve ameli ilmin beşerin harekâtına esas olması lazım geldiğini daha o vakit iddia etmiş ve bu şerefî bugünkü müdafaalardan evvel iktisap eylemiştir. Yunan felsefesi ile onu takip eden felsefeler ve Rönesans'tan beri tesis eden felsefi nazariyelerle bugünkü klasik kısmı "Sagesse"nin izahıyla iştilal etmektedirler. (Sagesse) ahlakî tekemmül ile ilmin imtizacını temin eden kutsi ve ulvi bir fikirdir. (Sage) denilen adam cahil olabilen bir Saint yahut ahlaksız olabilen bir âlim değildir. Bu öyle bir adamdır ki harekâtı fevkalade yüksek bir amilin tesiri tahtında bulunur:

Bu amilin membaı ise tam ve müstesna bir ittihat ile Sokrat, Deskart (Descartes), Demokrit (Demokritos) ve Spenser (Herbert Spencer)'e göre: İlimdir.

Bu fikir ve nazariye her tarafta iyi bir kabul görmüş, ilmin terakkiyatından ayrılmamış ve her filozof bu nazariyeleri yenilemeye lüzum hissetmiştir. Çünkü hareketlerini akla, mantığa istinat ettirenlerin, diğerlerinden daha doğru hareket edeceklerine, sa'ylarında daha ziyade muvaffak olacaklarına ve fenalıktan ziyade iyilik yapmaya müstait olduklarına dair herkeste sarsılmaz bir kanaat vardır. Herkes zanneder ki hayatta en ziyade salim bir hareket hattı takip edenler, münevver ve akıllı olanlardır.

Bu hakikatin aleyhinde söz söyleyecek değiliz. Tekemmül etmiş malumat

demek (olan) ^{ولان} ilmin, bu ahlakî ve içtimai kıymete malik olduğunu biz de itiraf ederiz. Fakat bu hakikat, ahlak ilme raptedilerek gösterildiği ve adeta evvelce yapılan bir şeyden çıkarılan bir netice gibi, umumi hissin bir tercümesi olarak irae edildiği zaman meselenin vaziyeti tebdil ediliyor. Ve o vakit artık kıymetini kaybediyor.

Çünkü ahlak ilim üzerine müessistir veyahut müessis olmalıdır demek, ahlakın her ferdin şahsi hareketlerinden tereküb ettiğini ve her şahsî hareketin öğrenilen bir nazariyeden iktibas edildiğini tasdik eylemek demektir. Hâlbuki ahlak, hiçbir vakit böyle ferdi hareketlerin bir yekuni değildir. Bizim ahlakîyetimiz kendi fiilimizin bir neticesi olmaktan ziyade diğerlerinin hareketlerinden mütevellittir. Biz umumi nazariyelere kapılarak hareket ettiğimiz zaman pek az iyilik yaparız, fakat içtimai heyet; terbiye, irs, menfaat, efkâr-ı umumiye vesaire gibi vasıtalarıyla üzerimizde tazyik cer ederek bizi muayyen bir tarzda harekete mecbur ettiği zaman daha ziyade iyilik yapmış oluruz. Dahi denilebilen bir adam, hareketini herhangi bir ahlaki nazariyeye tevfiik etmekle ahlakî bir harekette bulunmuş olmaz. O yalnız o nazariyeyi cemiyete teklif edebilir. İçtimai heyet onu kabul edip etmemekte muhtardır. Hareketlerimiz o içtimai heyet tarafından sevk ve idare edilmedikçe ahlakî olmak meziyetini kaybederler. Ahlak, muhtelif fertlerin yekdiğerleriyle olan münasebetleri üzerine müstaittir. Efradın yekdiğerleriyle olan münasebetleri ise hiçbir vakit mantığı olamaz.

Binaenaleyh ahlakî hadiselerde, birer içtimai hadise olunca ahlakı ilim üzerine tesis etmek isteyenlerin nazariyeleri de birer hayalden ibaret kalır; bu sebeple

ahlaki hadiselerde ilmi düşünmek isteyenler bu hayallere iştirakten içtinap etmelidirler. Bir âlimin yapabileceği bir şey varsa o da ahlaki hadiselerin ne olduğunu zaman ile nasıl tebeddül ettiğini ve yarın nasıl bir şekil alabileceğini tetkiktir.”

Mösyö Doprel’in kayıt ettiğimiz mütalaaları arasında bir noktayı biraz izah etmek istiyorum. Mumaileyh diyorlar ki: Dahi denilebilen bir adam hareketi herhangi ahlakî bir nazariyeye tevfiik etmekle ahlaki bir harekette bulunmuş olmaz. Çünkü hareketler içtimai heyetler tarafından sevk ve idare edilmedikçe ahlaki olmak meziyetini kaybeder.”

Bu sözün isabetini takdir için muhitin ahlaka münafi olmak üzere telakki ettiği hareketlere bir nazar atmak kâfidir. Bilfarz cinayet ve cani kelimesini mütalaa edelim. Görüyoruz ki zamanın ve mekânın tebdiliyle cinayet ve caniler hakkındaki itikatlarda tebeddül ediyor. Zaten cinayet nedir diye sorsalar en doğru ve mantıki olmak üzere şu cevap verilebilir:

Cinayet, içtimai heyetin kendi umumi içtimai itikatlarını cerihadar ettiğine kani olduğu hareketlerdir. Binaenaleyh bir içtimai heyete göre cani; o içtimai heyetin itikatlarına münafi hareket eden kimsedir. Başka bir yerde de bilmünasebe söylediğim gibi anarşistler, temellük hakkını adaletle muvafık buldukları için sirkati meşru buluyorlar. Paris’in meşhur katili Bonno derdest edildiği vakit (Anarşi) gazetesi şu satırları yazmıştı:

“Anarşizm cebr ile sirkat demek değildir. Fakat Bonno bugünkü içtimai heyetin muvazenesizliğini idame eden büyük servet sahiplerinin kasalarını boşaltırken bir anarşist gibi hareket ediyordu. Bonno, elinde silah bugünkü içtimai heyetin bu içtimai katillerini müdafaa edenlere karşı dururken yine bir anarşist gibi hareket ediyordu.” İşte bütün Paris’i velveleye veren Bonno’nun caniyane hareketleri, kendi prensibini takip edenler tarafından kahramanane bir hareket olarak müdafaa ediliyordu. Yarınki içtimai heyetler anarşistlerin prensipleriyle hareket ettikleri takdirde bugün caniyane telakki edilen hareketleri mazur görecektir, hatta birer içtimai hayır olmak üzere, ihtimal-i mükâfata layık bulacaktır.

Bizim içtimai heyetimizde birçok hareketler vardır ki münevverler indinde hiçbir vakit muahezeye şayan görülmediği halde içtimai vicdan onu tel’in ettiği ve kendi itikadına münafi gördüğü için birer cinayet olarak telakki edilirler. Bugün

bizde hiçbir dahi, kendisince gayet ahlaki bir hareket yaptığına itikat ettiği halde dini alenen tel'ine cesaret edemez. Çünkü içtimai vicdan onu kendi itikadına bir tecavüz olarak telakki eyler ve failini ceza-dide eder.

[Sertel], M. Zekeriya, 17. Sayı/ Nr. 17 (15 Nisan 1912, Cuma), s. 6-10.

1.2. BÜYÜK MECMUA

Büyüklerimiz: Mustafa Kemal Bey

Fransız gazetelerini karıştırdığınız zaman General Foş [Fouche] için kalbimizde bir hürmet ve muhabbet doğduğunu hissedersiniz. Milletinize, atiniz ve mukadderatınızla hiç alakası olmayan bu adam sizin nazarinızda başka bir şahsiyet olarak görünür ve siz bilâ-tereddüt büyük bir adam karşısında bulunduğunuzu hissedersiniz.

Dört sene Hindenburg içinde, bütün millet aynı hissi taşımadı mı? Büyüklere hürmet ve muhabbet insanların ezeli bir ihtiyacıdır. Her millet kendisine tapacak bir tip, hürmet edilecek bir şahsiyet yaratır. Ve ona öyle meziyetler, öyle faziletler atfedilir ki, gençlik önünde imtisal edilecek, ta'abbüd derecesinde sevilecek bir şahsiyet bulmakta güçlük çekmez. İşte Greg Foş [Fouche].

(SANSÜR)

(SANSÜR) Bütün Fransızlık, bugün Foş [Fouche]'a ta'abbüd ediyor dense caizdir.

Her millet gibi biz de, şüphesiz büyük ve yüksek şahsiyetlerin doğması ihtiyacını hissediyoruz. Fakat fertçe olduğumuz gibi cemiyetçe de o derece mütevazıyız ki, içimizden layık olanları dahi olduğundan fazla değil, olduğu kadar bile göstermekten ihtiraz ederiz. Gazeteci olmak itibariyle biliyorum ki bir gazeteci ecnebi bir adamı yükseltmekte hiçbir mahzur görmez de, kendi büyük adamlarımızı layık oldukları hürmet ve muhabbetle takdimde, tefahürde hamledilir endişesiyle, muhteriz görünür. Onun içindir ki biz, yaşayan adamlarımız içinde hiç kimseye layık oldukları hürmet ve muhabbeti gösteremedik, medyun olduğumuz minnet ve şükran vazifesini yapamadık. Onları metheder, gençliğin ve milletin nazarında büyütürken, adeta kendimizi methediyormuş gibi ihtirazla hareket ediyorduk. İşte bizim tanınmış büyük adamlarımızın nedreti kısmen bundandır.

Bütün milletler harpte yükselen simaları birer dahi mertebesine çıkardıkları halde, biz çok büyüklük gösteren nadir kumandanlarımızı bile tanımıyoruz. Hatta resmi tebliğlerimiz bile, bize bunların isimlerini vermekten ihtiraz ettiler. Hâlbuki bizim de (Sansür) ve Foş [Fouche] derecesinde değilse bile, bize göre çok yüksek simalarımız zuhûr etmemiş değildir. Ez-cümle Mustafa Kemal ve Cevat [Çobanlı]Paşalarla (Sansür)

Bu hafta üçüncü devr-i senevîsinde müsadif olan ve fakat bulunduğumuz elîm vaziyet sâikasıyla tes'îd müyesser olamayan Çanakkale Muharebesi bize birçok muvaffakiyetlerden maada, bir de (Mustafa Kemal) kazandırmıştı. Osmanlı tarihinin en şerefli bir sahifesini işgal edeceğine şüphe olmayan Çanakkale muvaffakiyeti orada çarpışan Türklük ruhunu Türklük fedakârlığını ispat ettiği gibi, bir de Mustafa Kemal gibi büyük bir kahramana mâlik olduğumuzu gösterdi. Tarih Çanakkale vakıasını kayıt ederken hiç şüphesiz Mustafa Kemal ve Cevat Paşaların isimlerini de altın hurufle yazacaktır.

Mustafa Kemal, genç, azimkâr, metin bir kumandandır. Çanakkale'de ordu nevmi bir vaziyete düştüğü zaman ümidini bozmamış ve imanından aldığı kuvvetle, ordunun da maneviyatını yükseltmişti. Büyüklerini tanımak mecburiyetinde olan gençlik (Mustafa Kemal) namını da hafızalarına ilave etmeli ve halaskârlarımızdan birinin de o olduğunu unutmamalıdır.

[Sertel], M.Z. 3. Sayı/ Nr.3 (20 Mart 1919), s. 44.

Yaşamak Hak ve Kabiliyeti

Sulh Konferansı'nda [Paris] tebellür eden bir kanaate göre milletleri iki zümreye ayırmak icap eder. Biri istiklâl hakkına malik olanlar, diğerleri yaşamak hak ve kabiliyetini haiz bulunmayanlar. Birincilerin siyasi istilâlleri tanınacak, ikincilerde müstakil yaşamak kabiliyetini gösterinceye kadar himâyeye tâbi tutulacaktır.

Bu yeni zihniyet karşısında birçokları memleketimizin vaziyetini tehlikeli gördüler. Türkiye'nin de himaye altına alınmasından endişeye düştüler. Bu ihtimalin vârid olup olmadığını yaşamak hakkına olan istihkakımızla tayin edebiliriz. Müstakil bir millet olarak yaşamak imkânlarına maliksek bizi hiç kimse herhangi bir şekilde himayeye tâbi tutamaz. Aksi takdirde ikinci sınıf milletler zümresine dâhil olmaklığımız zaruridir. Binâenaleyh Sulh Kongresi'nde hakkımızda verilebilecek hükmün ne olabileceğini tayin için, bir milletin ne şerait dâhilinde istiklale hak kazanacağını tetkik etmek icap eder.

Millet, harsî istiklâl malik bir cemiyet demektir.

Binâenaleyh bir milletin istiklâl hakkı, harsî istiklâlinin derecesiyle ölçülür. Harsî istiklâl, üç içtimai müessesenin mevcudiyetini müstelzimidir: Din, lisan, iktisat. Müstakil bir dini, müstakil bir lisanı, müstakil bir iktisadiyatı olan bir cemiyet

müstakil bir harsa sahip addolunur. Böyle bir cemiyeti herhangi bir şekilde esarete raptetmek imkânı yoktur. Mümkün olsa bile bu esaret muvakkittir. Nitekim şimdiye kadar müstakil bir harsa malik olup da siyaseten başka devletlerin esareti altında bulunan milletler nihayet siyasi istiklâllerini de temin edebilmişlerdir: Lehistan, Ukrayna, Arnavutluk, Azerbaycan vesaire gibi.

Türklerin müstakil bir din ve müstakil bir lisana malik oldukları zannediyorum ki itiraz götürmez bir hakikattir. Hatta Türk'ün az çok tekemmül etmiş bir edebiyatı, edebî bir mazisi vardır. İktisadiyatına gelince: Millî bir iktisat teessüs etmek üzere iken son hadiseler bu ihtimali müthiş surette sarstı. Piyasaya az çok kuvvetle çıkan bir Türk sermayesi teessüs etmek üzereydi. Fakat millî iktisadın ne olduğundan bihaber bazı kimselerin membânı kinden alan hücumlarıyla bu servet de inhidama yüz tuttu.

Diğer taraftan harpten büyük bir borçla çıkıyoruz. Bu borcu ödeyebilmek veya biraz para tedarik edebilmek için iktisâdî istiklalimizden haylice fedakârlık yapmak mecburiyetinde kalacağımız bedihidir. Mamafih bu borcumuzu ödememizi temin edecek zengin topraklara ve servet membalarına malik bulunuyoruz. Bu serveti işletmek kabiliyetini gösterebilirsek borcumuzdan da az bir zamanda kurtulmaklığımız mümkündür. Zaten bu harpten, Amerika ve Japonya'dan maada hiçbir millet borçsuz çıkamayacaktır. Mesele borçta değil, o borcu ödeyebilecek vasıtalara malik olmaktır.

Binâenaleyh bu itibarla Türk'ün siyasi bir esaret altına alınması ihtimali pek azdır. Olsa olsa iktisaden bazı mertebe-i istiklâlimizi feda etmekliğimiz muhtemeldir. Bu şerait dâhilinde atımız hakkında fazla bedbin olmaya mahal yoktur. Müstakil bir harsa malik olduktan sonra bizi siyasi esarete mahkûm etseler bile bir gün bu esareti kırıp istiklâlimizi kazanmaklığımız mümkündür.

Fakat eski imparatorlukların inkırazından birçok yeni devletler teessüs etmek üzere olduğu şu sırada Avrupa'da milletlerin ne şerait dâhilinde istiklâle sahip olacakları meselesi hayli mütalaaları icap etmiş ve birçok mütefekkirler bu hususta müteaddit yerlerde makaleler yazmışlardır. Bunlardan Bernard Lavergne, *Revue de Paris*'de bir milletin istiklâl kazanması ve hür olarak yaşayabilmesi için iktiza eden şartları şu suretle gösteriyor:

“ 1- Hükümete, hâkimiyete müstait, muktedir olabilmektir. Mesela, asayiş-i umumiye muhafaza, hizmet-i teşriyyeyi ifa etmek, memleketin servet-i tabiyesini istihraçta idarece teftiş ve nezarete kudret göstermek, nafia işlerini hakkıyla icra edebilmek gibi mühimce bir kuvve-i müsellaha haricin tecavüzlerine mukavemet için müfit olabilir. Fakat esas itibariyle zaruri sayılamaz. Çünkü bilfarz hükümet müctemi’a uzun müddet ne bir orduya, ne de donanmaya malik değildiler, fakat bilaistihkak hür ve müstakildiler”.

“2- Tarihçe, söz götürmez bir teşekkül-ü esasiye malik olmalıdır. Bir hükümet, bir millî vicdan, öyle yoktan vücuda gelmez, zaman ile hâsıl olan siyasi bir müvellededir. Bir halkın böyle bir kitle teşkil edebilmesi için uzun bir zamana ihtiyaç vardır. Mamafih böyle tarihî bir mazide kifayet etmez, bazı akvam buna maliktirler. Fakat umumi hayatlarını, tarihî hatıralarını zayi eyledikleri için başka bir hükümete inkılap ederler.”

“3- Ahaliden istiklâlini iktisap etmek isteyen bir ekseriyetin lüzumudur. Tabii’ bir halka vucubini takdir eylemediği hukuku vermek abestir. Hallerinden memnun olanlar cebren istiklale mazhar edilemezler.”

“4- Bir halkın, bir mülkün, bir servet-i tabiyeinin mevcudiyeti, ta ki bir milletin istiklâl-i siyasi ve iktisadisi kâfi derecede temin edilebilsin. Efrat için olduğu gibi akvam için de iktisâdi istiklal hürriyetin en birinci şartıdır.”

“5- Toprağın servet-i tabiyesini istihsalde bir liyakat-ı kafiye göstermek, yani derece-i kifayede ilmî bir inkişafa mazhar olmak lazımdır.

Aşikârdır ki istihsal, istihraç olunmayan tabii servetler bu memleket için bir kuvvet değil, fakat ihtirasat-ı ecnebiyeyi tahrike bir alettir. Zengin bir toprak, şimdiki ilimlerden behresiz bir halkın elinde kalınca semere vermez. Öyle bir toprakta yaşayan ahalide uzun müddet haricin tasallutundan emin kalamaz. Çünkü ecnebler daima o tabii servetlerin istihsaline koşarlar.”

Bizim dermiyan ettiğimiz şartlardan daha ameli olan bu şartlar yeni istiklal kazanacak küçük milletler nazar-ı dikkate alınarak serd edilmiştir. Mamafih kendi hakkımızda da tatbik etmekte bir mahzur yoktur. Bu şeraiti haiz olmayan bir millet yeniden istiklal kazanamayacağı gibi, eskiden müstakil olup da bu şartları cami olmayan bir cemiyette o istiklalini idameye layık değil demektir.

Bu şartlardan birincisine verilecek cevap: Altı yüz seneden beri hükümet icra etmekte olmaklığımızdır Altı asır koca saltanat süren bir millet herhalde hükümet kabiliyetinden mahrumiyetle itham edilemez. Son senelerde görülen idaresizliğimiz, her milletin hayatında görülen geçici bir hicrandan başka bir şey değildir.

İkinci şart bülegân-ı ma-beliğ mevcuttur. Türklük hakikaten söz götürmez tarihi bir teşekküle maliktir. Sonra tarihî abidelerimiz, camilerimiz, edebiyatımız, birçok medeniyet eserlerimiz vardır ki bizim tarihî mazimizi unutmadığımızı ve tespit ettiğimizi gösterir.

Üçüncü şartın vücudu ise, dört senelik harple müspettir. İstiklal istemeyen bir millet dört sene her fedakârlığa katlanarak kan dökmezdi.

Dördüncü ve beşinci şartlar bizden ziyade yeni doğacak milletler için vardır. Çünkü zaten siyasi bir cemiyetin teessüsü bu şartların vücuduna vabestedir. Bunlar olmadıkça bir cemiyetin siyasi mevcudiyeti kabul edilmez.

Şu halde Fransız hukukşinasının gösterdiği şerait itibarıyla da, Türkler istiklâl hakkına maliktirler. Öyle ise ölümden korkmakta mana yok. Hepimizin yapacağı şey harsî istiklâlimizi kurtarmak ve asrî bir millet olmak için mevcut eksiklerimizi tamamlamaktır.

[Sertel], M. Zekeriya, 3. Sayı/Nr.3 (20 Mart 1919), s. 35-36.

Asrî Cemiyetlerde Dinin Mevkii

Büyük dinlerin geçirdiği tekâmül devirlerini tetkik ettiğimiz zaman her dinin üç esaslı safhadan mürur ettiğini görüyoruz: İktisâdi devir, hukuki devir, bedii devir.

- 1- İktisâdi devir: İptidai dinlerin bulunduğu safhadır. İptidai cemiyetlerde ilâhlar iktisâdi birer ilâhtır. Vazifeleri mezruata bereket veya kaht vermek, yağmur yağdırmak, kuraklık yapmak, semavi afetler meydana getirmek gibi şeylerdir. Nitekim iptidai cemiyetlerde Allahlara ekseriyetle güneş ilahı, yağmur ilahı, deniz ilâhı, toprak ilahı vesaire gibi isimler verilir. Bu cemiyetlerde Allah'ın gazabını celp ederek kâhta maruz kalmamak için dualar edilir ve bereketin temini için Allah'ın muhabbet ve teveccühünü celbe çalışılır.
- 2- Hukuki Devir: Hristiyanlıktan sonra başlayan devirdir. Hristiyanlık ve onu takip eden büyük dinler insanlar arasında adalet ve hukuk fikirlerini doğurmuştur. Allah'ın vazifesi insanlar arasında adaleti temin etmektir. Bu

dünyada hukuken ezilenler ahirette mükâfata mazhar olacaklardır. Bu devirde din, fertlerin bütün hayatlarına nüfuz etmiş ve bütün içtimai müesseseleri nüfuzu altına almıştır. Hukuk, edebiyat, ahlak, iktisat, hülasa bilcümle âdet ve müesseseler dinin vesayeti tahtında bulunur. Bütün hareketler dinin ahkâmına göre hüküm giyer. Cemiyette her şeye kıymet veren dini telakkidir. Din kitapları adeta birer kanun mahiyetindedir.

- 3- Bedii Devir: Bu da dinin son zamanlarda almaya başladığı şekildir. Zamanının terakkisiyle içtimai iş bölümü ilerlemiş ve cemiyetin bütün müesseseleri yavaş yavaş dinin vesayetinden kurtularak istiklalini temin etlemiştir. Dinin vazifesi artık fertlere bedii bir zevk vermekten ibarettir. Yoksa onlara hiçbir şeyi tefrize muktedir değildir. Din, yalnız fertlerin manevi hayatına hitap eden ve onlara bedii duygular teminine çalışan bir müessesedir.

Asrî cemiyetlerde din bu üçüncü şekilde tecelli eylemeye başlamıştır. İçtimâî iş bölümü o kadar ilerlemiştir ki her içtimai müessesenin vazifesi birbirinden tamamen ayrılmıştır. Din yavaş yavaş vesayeti altına aldığı müesseselere istiklalini vermiş, bu suretle ikinci devrede, dinin içinde görülen hukuki, iktisâdi, bedii müesseseler üçüncü devrede tedricen dinden ayrılmıştır. Din yalnız uhrevî şeylere karışan, insanların yalnız ahirete müteallik hareketlerini tanzim eden bir müessese halini almıştır.

İşte dinin geçirdiği bu tekâmül neticesi olarak asrî devletlerde din ile hukuk, dinle devlet, dinle ilim birbirinden tamamen ayrılmıştır.

Bu tasnife göre asrî cemiyetler, bütün içtimai müesseselerinde taksîm-i a'mâl mevcut olanlardır. Hukuki, bedii, iktisadi müesseselerinde henüz dinin velayeti hükümran olan cemiyetler asrî cemiyetler meyanına idhâl edilemezler.

Bu neticeye vasıl olduktan sonra kendimize bakabiliriz: Biz bu itibarla asrî bir cemiyet miyiz, değil miyiz?

Bizde din henüz üçüncü devreye girmemiştir. Filvaki İslamiyet asrî bir dindir. Çünkü Hristiyanlık gibi devlet ve ilim üzerinde saltanat sürmek iddiasında bulunmamıştır. Âlimleri tetkikatında en serbest bırakan din İslamiyet'tir. Sonra daha Hazreti Peygamber zamanında (ifta) ile (kaza) birbirinden tefrik edilmiş ve bu suretle

dinin hukuka tasallutuna da meydan verilmemiştir. Fakat bilahare din zühdi bir mahiyet almış ve bütün harekâtımıza, devlete, ilme, hukuka, iktisadiyata hülâsa umumi ve hususi hayatımızın her safhasına din karıştırılmıştır. Evvelleri hükümdar velayet-i kazaiyyeyi haiz olup velayet-i iftâiyyeyi haiz değildi. Bilahare halifenin Allah'ın vekili olduğu kanaati hâsıl olmuştur. Hâlbuki İslamiyet'te ne Papalığa benzeyen bir makam, ne de Rus çarının iddia ettiği Allah'a vekâlet edecek bir kuvvet mutasavver değildir. İşte İslamiyet esasında asri bir din iken ve içtimai iş bölümünün istilzam ettiği esasları kabul etmişken, bilahare tarikatların, mutasavvufenin telkinatı ve halkın dinini anlayamaması yüzünden, İslamiyet zühdi bir kıyafete bürünmüş ve bugünkü hâl hades olmuştur.

Mamafih son zamanlarda İslamiyet'in bu icapları anlaşılmaya başlamıştı. Ez-cümle dinin hukuka bir tecavüzü demek olan mehakim-i şer'iyyenin adliye teşkilatından hariç bir teşkilat halinde yaşamasına nihayet verilmiş ve mehakim-i şer'iyyede devletin velayet-i kazaiyyesini icra eden makamın emri altına vaz' olunmuştu. Bu suretle devlet teşkilatımız asrileşmeye yüz tutmuştu.

Hâlbuki tam Avrupa'ya asri bir kıyafetle çıkmak lüzumu şiddetle hissedildiği şu son günlerde mehakim-i şer'iyyenin yeniden adliyeden alınarak Meşihata devrolunacağı söyleniyor. Hatta Şeyhülislam Hayri Efendi bunu bir gazete muhabirine söylemekten de çekinmedi. Demek ki hükümet yeni baştan ric'î bir hareket yapmak niyetinde bulunuyor. İçtimai tekâmülümüz itibariyle devamı mümkün olamayan bu ric'î harekete azâsının bir kısmı asrî düşüncelerle mücehhez olan yeni kabinenin cevâz verip vermeyeceğini bilmiyoruz. Fakat bu ric'î adımın atılmasından evvel meselenin mütehassıslardan mürekkep bir komisyonda tedkikini daha muvafık buluyoruz. Bu suretle Şeyhülislam Efendi'nin zühdi bir zihniyetle kabineyi sürüklemek istediği yanlış yoldan dönmek ve dini tekamülümüzün önüne konmak istenen mâni'ayı kaldırmak mümkün olur zannındayız.

Zaten mehakim-i şer'iyyenin, adliyeye devri lazım geldiğinde o vakit en ziyade salahiyet sahibi din âlimlerimizde ittifak etmişlerdi. Çünkü bu o kadar bariz bir hakikattir ki red ve inkârı imkânı yoktur. İslamiyet'in (kaza) ile (iftâ) yı yekdiğerinden ayırdığını ve bu iki velayete tam bir istiklal verdiğini hiçbir din âliminin reddetmesi mümkün değildir. Bunu teslim ettikten sonrada mehakim-i

şer'îyyenin adliyyeye raptı lazım geldiğini tasdik etmek ancak zühdfî bir düşünce ile hareket edenler için mümkün olabilir.

Dinle hukukun ayrılmasına böylece muhalefet edilmek istendiği gibi, Darülfünun'da da dinin ilim üzerine velayetini tesis etmek isteyenler vardır. Kadınlarla erkeklerin bir arada tahsil edemeyeceğini iddia etmek suretiyle zühdfî bir düşünceye sahip olduğunu ispat eden Naim Bey [Babanzade]'in Darülfünun Müdürü bulunması, bu ilim ocağını da medreseye tahvil imkânını ihzar etmek demektir. Bu tehlikeli adımlar, cemiyette dinin gittikçe hâkimiyetini teyit demek olacağı için içtimâî iş bölümünün istilzam ettiği kısmı istiklallere mâni olur ve cemiyetin asrileşmesini tehir eder.

Binaenaleyh asrileşmek istiyorsak -ki buna çok mecburuz. Çünkü yeni tesis edilen Cemiyet-i Akvam'a ancak asrî milletler dâhil olabilecektir. Diğerleri o liyakatı ihraz edinceye kadar himaye altında bulundurulacaktır- her şeyden evvel dinin şümullü hâkimiyetini temyid etmek ve dini velayeti yalnız uhrevî şeylere tahsis ederek dünyevî şeylere elini uzatmasına meydan vermemek lazımdır. Dinin kendi sahasına çekilip, dünyevî umur ile iştigal etmemesi zaten bizzat kendisi içinde lazım ve müfittir. Çünkü din, dünyevî şeylerle uğraşınca kutsiyetini kaybetmek tehlikesi karşısında bulunur. Yalnız ruhlara hitap eden, yalnız ulvî ve kudsi işlerle uğraşan bir din, şüphesiz çok daha yüksek ve çok daha muhterem olur. Hissiyatın adı çirkefleri ona yetişemez.

[Sertel], M. Zekerîya, 4. Sayı/Nr.4 (27 Mart 1919), s. 51-52.

Garb Şuûnu

İki yol: Avrupa, Fransa İnkılab-ı Kebirinde olduğundan çok daha büyük bir buhran geçiriyor. Eski siyasi muvazeneler bozulduğu gibi, içtimâî ve iktisadi müesseselerde birer birer yıkılıyor. Hayat baştan aşağı değişiyor. Düne kadar otokrasi ile idare olunan milletler en vasi' demokrasi şeklini kabul ediyorlar. Düne kadar istibdada yakın bir idareye malik olan Almanya yeni Kanun-ı Esasî'sinde tevellüdden, mevki-i içtimaiden, meslekten, itikattan, neşet eden bütün müsavatsızlıkları kaldırıyor; dine hiç müdahale etmiyor. Tam bir serbesti, geniş bir demokrasi tesis ediyor.

Aynı cereyanı Fransa ve İngiltere’de de görüyoruz. İngiltere kadınlara intihap hakkı verdiği gibi müesseselerinde de demokrasiye doğru bazı ıslahat yapmak lüzumunu hissediyor. Hülâsa bütün dünya aynı cereyanın tesiri altında mütemadiyen değişiyor.

Bu değişiklik en çok iktisadi sahada görülüyor. Bütün memleketlerde amele arasında tezahüre başlayan bir fikir var. Bunlar artık eskisi gibi köle mevkiinde kalmak istemiyorlar. Sermayenin birkaç elde toplanmasına artık tahammül edemiyor ve sermayedarlığın ilgasını istiyorlar. Bu temayülün Avrupa’da sanayiye ika edeceği zarardan endişeye düşen birçok gazeteler meseleyi uzun uzadıya münakaşa ediyorlar. İngiliz gazetelerinin hangisini açsanız la-ekaal birer sahifesinin bu meseleye tahsis edildiğini görürsünüz. Son gelen (Morning Post), amelenin bu metâlibi karşısında takip edilecek iki yol var diyor. Biri sanayinin selameti namına sermayedarların amelelerle iştirakı, diğeri onlarla çarpışmak. İkinci yolun neticesi anarşidir. Binaenaleyh birinci yol selamete, ikincisi harâbîye muvassaldır.

İktisadiyat, hayatın en büyük amili olmaya başladığı ve sanayi Avrupa hayatında en birinci mevki işgal eylediği için bu son mesele cidden mühimdir. Ve son buhranların en bariz şekli de bu sahada tecelli edecektir.

İngiltere’de Fikrî Hareket: Harpten sonra, içtimâi ve iktisadi müesseselerin alacağı şekil ile en ziyade iştigal eden Avrupa milleti, İngilizlerdir. İngilizler, bugün elde ettikleri azm-i muvaffakiyetin yalnız maddi kuvvetle idame edilemeyeceğini takdir ettikleri için evvela sanayi ve ticaretin ihya ve âlâsı zımında lazım gelen teşebbüslerde bulunuyorlar. Saniyen fikri ve manevi hayatın da ta’liyyesine ehemmiyet veriyorlar. Hatta İngilizler, harp içinde bile bu endişeden hali kalmadılar. Ez-cümle İngiltere’de cihet-i askeriye, ciheti mülkiye ile anlaşılarak cephenin arkasında ders karargâhları tesis etmişlerdi. Orduda bulunan mektepliler burada tahsillerini ikmal ediyorlardı. Keza Almanya’da bulunan İngiliz üsera karargâhlarında adeta küçük Darülfünunlar vücuda getirilmişti. Esir talebe burada yalnız tahsilini ikmal ile kalmayarak Oksford (Oxford), yahut Kembiric (Cambridge)’ den alabileceği derecede bir diploma bile alabiliyordu. Bundan maada İngiliz Darülfünunlarında, tahsillerine müsaade edilen talebe için hususi dersler ihdas edilmişti. İşte bu suretle İngiltere daha harp esnasında fikrî hayatı idame için

çalışmaktan geri durmuyordu. 1917’de İngiltere’de bir terbiye kanunu tanzim edildi. Bu kanunla mekteplerdeki tahsil ve terbiye tarzı da baştan aşağı değişti.

Şimdi de fikrî hayata fazla bir ehemmiyet vermek için mütefekkirler vasi’ miyasta teshilat iraesine karar verilmiştir. Ez-cümle harpten dönüp de tahsiline devam etmek veyahut tettebbu’âtını ikmal etmek isteyen mütefekkir gençleri, hayatını kazanmak için adi işlerde didinmekten kurtararak tahsillerine devam imkânının temini ve bu gibilerin ailelerine tahsisat itası düşünülmektedir. Aynı zamanda bu gibiler için hususi dersaneler, mektepler açılacaktır. İşte İngiltere yarın için böyle hazırlanıyor.

[Sertel], *M. Zekeriya*, 5. Sayı/ Nr.5 (5 Nisan 1919), s. 73.

Sanatkârlarımız: Eliza Binemeciyan Hanım

“Eliza Binemeciyan” Hanım henüz pek genç olmasına rağmen, sahnemizin oldukça eski aşinalarındandır. Müteveffa pederi Binemeciyan Efendi, Minak Tiyatrosunun en değerli ve en meraklı aktörüydü. Yedi sekiz seneden beri sahneden çekilmiş bulunan validesi Madam Binemeciyan’ın da temaşa hayatımızda iyi bir mevkii vardı. Devr-i İstibdatta halkımızın pek sevdiği melodram ve cinayet facialarıyla dolup taşan “Minak” sahnesinde ara sırada “*Aşk-ı Muharrib*” , “*Kontes Sara*”, “*Fakir Delikanlı*” gibi yarım edebiyat eserleri hatta “*La Dame aux Camélias* [Kamelyalı Kadın]”, “*Genç Fromon*” ve “*Büyük Risler*” gibi mühim Garp piyesleri temsil edilir ve bunlarda en ziyade ehliyet ve kabiliyet gösteren Binemeciyan olurdu. Bu zevç ve zevce şimdi mevkilerini çocukları olan Eliza Hanım’la Onnik Efendi’ye bırakmış oluyorlar. Türk temaşası bu sanatkâr aileye çok şey borçludur.

Eliza Hanım sanatkârlarımız içinde yetişmiş, sanatkârlarımız arasında büyümüştür. İlk adımlarını sahnede attığı gibi belki ilk gördüğü hayat levhası da bir tiyatro piyesi olmuştur.

Eliza Hanım daha küçük bir çocukken bazı piyeslerde çocuk rolleri oynamıştı. Bu itibar ile daha otuz yaşına girmemiş olan bu aktrisin sahnemize hemen hemen yirmi senelik hizmeti vardır.

Meşrutiyet’ten sonra Minak Tiyatrosu bir daha belini doğrultamamış ve bu, Eliza Hanım’ın inkişafı için aynı isabet olmuştur. Karagözcü mukavvayı yahut deriyi

çizip boyadıktan, kesip diktikten sonra ortaya nasıl bir daha değişmesine imkân olmayan bir adamcık çıkarırsa melodram kumpanyası da artistin manevi çehresini öyle boyar ve bir makine gibi kurduktan sonra -daima aynı tarzda işlemek üzere- ortaya atar. Melodram on sene daha yaşasaydı yahut Eliza Hanım on sene daha evvel doğmak bahtsızlığına uğramış bulunsaydı bugünkü müstait artist yerine elimizde bir melodram kuklasından başka bir şey kalmayacaktı.

Eliza Hanım kendisini bilhassa Meşrutiyetten sonra göstermeye başlamış ve ilk oynadığı şayan-ı dikkat rollerden biri de “Kırlı Çamaşırlar” da ki “ Seza” rolü olmuştu. Eliza Hanım bu rolünde kendini melodram tesirlerinden kurtarıyor, tip, mizaç ve istidadına esasen mülayim gelen sade ve masum genç kız ingénue (ngènne) rolünü çok samimiyet ve safvetle oynuyordu.

Eliza Hanım keزالık “Selim-i Salis” teki “İkbal” rolünde çok nazar-ı dikkati celp etmişti.

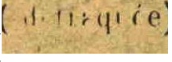
“Eliza” Hanım ilk muvaffakiyetlerinden sonra muvakkat bir zaman için sahneden çekilmiş ve temaşa hayatımızdaki eksikliğini kuvvetli bir surette hissettirmişti.

Fakat üç sene evvel tekrar Darülbedayi sahnesinde kendini gösterdi. Eliza Hanım bu defa daha mütekâmil bir sanat, inanılmayacak derecede düzgün bir lisan ile ortaya çıkıyordu.

Melodram tesirlerini bu defa hemen bütün bütün silkip atmıştı. Eskiden telaffuzunda ve söyleyişinde kâfi derecede bir ahenk ve şive düzgünlüğü yoktu. Hâlbuki bu defa Eliza Hanım tatlı ve ahenkli bir Türkçe söylüyordu. Bu meselede fazla bir titizlik göstermek, konuşmasında mutlaka bir kusur aramak lazım gelirse, onu, kelimelerin daha ziyade tabii bir ihmal ve sühuletle dudaklarından dökülmemesinde, üzerlerine fazla basılan kelimelerin bazen lüzumlarından fazla ehemmiyet ve hararet alıyor görünmelerinde arayabiliriz. Bir de kelimelerin müstakil ahenginden ayrı olarak cümle halindeki toplanışlarına mahsus gizli bir ahenk vardır ki tahassüs ve ihtiraslardaki ince farkın nüans (nuance) kelimelerden iyi bir tercümanı olur. Eliza Hanım’da bu henüz kâfi derecede tekemmül etmiş değildir. Eliza Hanım’ın Darülbedayide temsil ettiği rollerin hemen hepsi beğenilmiştir. Bunların en güzellerinden biri “Fare” piyesinde “Jale” rolüdür.

Bu rol için yevmî gazetelerden biri takriben şöyle diyordu ki fikrimizce doğrudur:

“Eliza Hanım’a hiçbir rol Jale kadar güzel gitmedi. Mahcup ve muhteriz evzâyı arasından derin bir surette titreyen bir genç kız kalbini hissettirmek kolay bir şey değildi. Böyle olmakla beraber Eliza Hanım bunda şayan-ı dikkat bir muvaffakiyet gösterdi.” Filhakika Jale, saf, muhteriz, bahusus anlaşılmanış, ehemmiyet verilmemiş bir genç kızdı. Bu çocuk, kırkına yaklaşmış, zevk ve aşka doymuş eski bir çapkını gizli gizli seviyor, onu birbirinden korkunç ve fettan üç rakibinin elinden almak mecburiyetinde bulunuyordu. Bunlardan birisi uzun zamanlardan beri Sedat Bey üzerinde derin bir tesir icra etmiş hassas ve güzel bir kadın, ikincisi sözleri gibi tarz-ı hayatı da serbest, cesur, oynak, bir erkeği elde etmek için lazım gelen bütün hile ve cazibelere sahip bir artist kızı, üçüncüsü de bir kedi gibi hilekâr, kendini satmasını iyi bilen bir mahlûktu. “Jale” üç rakibeye galebe etmek için mahcup ve acemi zevahiri altında emin bir sevdâ sevk-i tabiiyesi taşıyacak, genç ve hararetli kalbinin ihtirasını gizli bir cazibe gibi neşredecekti. Eliza Hanım bir (engène) safvetini gizli bir aşkın derin ve deruni hamleleriyle mezc edebildiği için bu rolde çok muvaffak oldu. Kezalik “İki Çiçek Bir Böcek”de de hem saf ve temiz hem de sevdalı ve cüretkâr bir genç kızı çok sevimli bir surette temsile muvaffak olmuştur.

Eliza Hanım’ın Fûruzan’daki rolünü çok methedenler oldu. Fakat “Fûruzan” rolü, “Fûruzan” piyesi kadar berbat bir şey olmamakla beraber, fikrimizce ondan iyi değildir. Fûruzan’ın bayat edebiyatı, çiğnene çiğnene çürümüş bir sakız gibi kâh ağıza, dişe, damağa yapışan, kâh parça parça kopup dökülen lakırdıları bir tarafa dursun, rolün karakterinde hakikat ve vahdet yoktu. “Fraksiyon” aslında bir namuslu mecnun ()dir. Hâlbuki Türkçede, kadın hukuk ve haysiyetinin müdafî olarak gösterilmek istenilmişti. Fransa için bile kolaylıkla kabul edilemeyen bu kadını hafif bir rötuş ile temiz bir “kadınlık havarisi” ne tahvil etmek istemek ortaya bir galat-ı tabiat Moliyer [Moliere]’ den başka bir şey çıkaramazdı. Nitekim de öyle oldu. Eliza Hanım bu sakat rolü yanlış oynamakta mazurdu ve kabahat hiç kendisinin değildi. Hem de böyle yarım mecnun ve isterik rolleri, esasen Eliza Hanım’ın istidadına tevafuk etmez. O gönül sükûnuna sahip kadınlardaki mütevazın

hassasiyetin, tabii kalp infiallerinin saf ve necip duyguların mümessilesidir. Bu itibar ile “Uçurum ”da ki o derin ihtiraslarla sarsılan, kalbi mütezad tahassüslerin mütemadi cezr-ü meddi içinde yaşayan muğlak ve muhteris Necmiye rolü bile onun için değildi. Bir isyan feryadı, ezilmiş rikkatli bir kalbin iniltisinden başka bir şeydir. Mamafih Necmiye rolünü piyesteki kadından biraz daha başka bir şekilde temsil etmekle beraber yine ona çok mütemayiz bir şahsiyet vermeye muvaffak olmuştur.

Eliza Hanımın “Çürük Temel”, “Baykuş”, “Hisse-i Şayia”, “ Dört Çehar” ilh. gibi piyeslerdeki rolleri için serd edecek hiçbir muahezemiz yoktur. Bunların hepsini şayan-ı dikkat bir muvaffakiyetle oynamıştır.

Bu artistin bir meziyeti de sanatını iptila derecesinde sevmesidir. Hem de kör körüne bir merbutiyetle değil anlayan ve duyan bir sevdâ ile. Eliza Hanımın fikrî seviye ve terbiyesi yüksektir. Garp tiyatrosu edebiyatını şevk ve merak ile takip eder.

Eliza Hanım bu meziyetlerinden dolayı sahne hayatımızda daha uzun müddet yegâne bir sanat yıldızı olarak yaşamaya namzettir.

[Sertel], M. 5. Sayı/ Nr. 5 (5 Nisan 1919), s. 75-76.

Temaşa Tenkidi: Binnaz’ın Temsili

Darülbedayi Heyet-i Tamsiliyesi iki haftadan beri Binnaz’ın temsillerine devam ediyor. Halk Binnaz’dan memnun kaldı. Matbuata gelince, o da genç şairin kusurlarını meskût geçmemekle beraber, heyet-i umumiyesi itibarıyla hüsnü kabul gösterdi. Binnaz için yazılan tenkitlerin hemen hepsi, Yusuf Ziya’nın lisanına hâkim bulunduğunu, sahnede hece veznini iyi idare ettiğini teslim ediyorlar. Kusurlara gelince, matbuat Binnaz’da mühimce tarih hataları kaydediyor. “Vakit” te yazılan bir tenkitte eşhasın tekellüm ve tahassüs tarzları itibarıyla bugünün adamları olduğu, sözler ve düşüncelerinin piyesin zaman cereyanı için kabil-i tasavvur olamayacağı söyleniliyor. “Zaman” muharriri de tarih nokta-i nazarından Binnaz’ı muvaffakiyetli bir eser bulmuyor. Bu gibi eserlerin eski bir devri bütün hususiyetleri, adetleri, zevk ve düşünceleriyle ihya edemeseler bile hiç olmazsa bir mazi kokusu verecek bazı hususiyetleri olması lazım geleceğini, Binnaz’da bunların mevcut olmadığını kaydediyor.

“Zaman” muharririne göre eserin bir başka mühim kusuru da şeklen bir trajedi olduğu halde ruh ve ilham itibarıyla bir facia nefesine malik olmamasıdır;

filhakika bütün trajediler “güzel unsur ”undan başka bir de kalbimizin merhamet, korku, takdir gibi heyecanlar ve temayüllerini tahrik edecek (path tique) unsuruna malik bulunmakla mükelleftirler. Hâlbuki “Binnaz” yalnız şiirinin güzelliğiyle alakadar etmiş, canlı hayat levhaları verememiştir.

Mecmualardan biri “Binnaz’ı Victor Hugo’nun Marion de Lorm”ü ile mukayese ediyor ve mevzu’ itibariyle iki eser arasında lüzumundan fazla büyük bir müşabehet kaydediyor. Binnaz’ın istenildiği derecede millî bir eser olmadığını, ecnebi tesirinden masun kalamadığını görmek bizce az çok inkisar hayali mucip oldu ki bunun için şaire teşekkür etmeyeceğiz. Vakıa Korneu, Racine, Moliere gibi insanlığın bilge bir deha emsalini göremeyeceği temaşa dâhileri de eserlerinin mevzuunu Eski Yunan ve Latin edebiyatından almışlardır. Fakat herhalde yeni roman gibi yeni temaşa da bakir mevzuular istiyor.

Köprülüzade Fuad Bey evvelki nüshalarımızdan birinde eseri inceden inceye tetkik ve tahlil ettiği için bize yalnız eserin tarz-ı temsilinden bahsetmek kalıyor. Temsilde en fena tesir yapan cihet perdelerin kısalığı olmuştu. Henüz sahne hayatında yeni olan muharrir perdelerinin imtidadını iyi hesap edememiştir. O suretle ki tam sahnenin hararet kesp etmeğe başladığı, temaşakarın iyiden iyiye kendini esere vermeye başladığı bir zamanda perde kapanıyordu.

Bahusus ikinci perde pek mini mini bir şeydi. Bu perdede, yeniçerilerin mükâlemesinden ve bir de iki rakip arasında kavgadan başka bir vakıa olmadığı için büsbütün kısa göründü ve hiç doyurmadı. Herhalde eseri her şeyden evvel biraz beslemek lazım gelirdi.

Tarihî piyeslerde dekor ve mizansene ne büyük bir ehemmiyet verilmek lazım gelir. Hâlbuki Binnaz’ın gerek dekoru ve gerek mizanseni hem mühmel hem de fakiraneydi. Fazla olarak eski bir tarih muhiti de taklit edemiyordu. “Victorien Sardou”nun meşhur Teodora’sı vaz’-ı sahne edildiği zaman münekkitler Bizans İmparatoriçesinin fakir bir evde çatal ile yemek yemesine itiraz etmişlerdi. O tarihte çatalın Bizans’ta kullanılıp kullanılmadığı meselesi hakkında uzun münakaşalar cereyan etmiş ve buna muharrirden en büyük tarih ulemasına kadar birçok kimseler karışmıştı. Bizim tiyatrolarımızdan böyle ihtimamlar istemek gülünç olur. Fakat dekor ve mizansende herhalde tarih endişesini biraz daha fazla hâkim görmek isterdik.

Tarihin muayyen bir fasıl ve muhitini gösteren sahne, o zamanı az çok tasvire mecburdur. Hâlbuki Binnaz'ın kız taşındaki evini gösteren sahnede hiçbir hususiyet yoktu. Bu sahne Darülbedayi'nin mevcut dekorlarının parçalarıyla yapılmış, yalnız bazı eşya ilave edilmişti. Herhalde şehnişinleri, çiçeklikleri ilh. ile karakteristik bir eski zaman evi isterdi. İkinci perdenin planı fena düşünülmemiştir. Fakat varyete sahnesi küçüktü. Bir de kulisler, ilk planlardaki ağaçlar Hasan Efendi sahnelerini fazla hatırlatıyordu. “Baykuş ”un dekoruyla “Binnaz”ın dekoru arasında nispet edilemeyecek kadar büyük farklar mevcuttur. Harp sonunda olduğumuz için midir nedir? Her yapılan işte ihmal ve şevksizlik var.

Kostümlere gelince Darülbedayi onları iyi tedarik etmişti. Yalnız Hamza Bey vücudunda hiç güzel durmayan yeşil çakşırları içinde bir Tuna beyzadesinden ziyade Rumelili bir sırık arabacısına benziyordu.

Artistler Binnaz'ın temsilinde çok gayret ve hüsnü niyet gösterdiler. Fakat buna rağmen sahneye tam bir hayat ve hararet vermeye muvaffak olamadılar. Güzel telaffuz gayreti onları fazla meşgul ediyor, tavırlarındaki tabiatını, savletlerindeki ateş ve heyecanı sekteye uğrattıyordu. Tiyatrodaki inşad, sahnede manzume okumaktan çok farklıdır. Nazım ahengini tiyatrodaki mümkün olduğu kadar tekellüm ahengine yaklaştırmak lazımdır. Hâlbuki artistler fazla gayretleriyle tecvit ve secâvend dersi alan talebe-i ulum efendilerini andırıyorlardı.

Eliza Hanım “Binnaz” rolünü güzel oynadı “Ravza” Hanım “Şaika” rolü için yanlış intihap edilmişti. Ne kıyafetinde, ne etvarında kaşarlanmış bir eski “nazenin” hali yoktu. Nurettin ve Muvahhit Beyler rollerinde fena değillerdi. Mamafih daha az gevşek, daha derin surette muhteriz ruhlara, daha haşin ve coşkun ihtiraslara sahip olmaları lazım gelirdi. Hele kahvede vuruşma sahnesini gülünç denecek kadar cansızlık ve sönüklükle oynadılar.

Oynadığı küçük rolden anlaşıldığına göre Darülbedayi artistleri içinde Temaşa şiirini en güzel okumaya müstait olanlardan biri Onnik Binemeciyan Efendidir. Binnaz'daki bu küçük rolünde hiçbir kusur göremedik.

[Sertel], M. 7. Sayı/ Nr.7 (8 Mayıs 1335 [1919]), s. 111.

Yeni İstidatlar: Nefis Sanatlar

Her gün postadan birçok yazılar alıyorum. Yarın için hazırlanan yeni neslin yeni istidatları, yazılarını matbuatta münteşir görmek için çok iştihali görünüyorlar. Hele bunlardan bazılarının yazıları cidden güzel. Bu suretle az çok muvaffak olanları hem teşvik, hem takdir ederek, yazılarını neşretmeyi düşündük. Ve bunun için “Yeni İstidatlar” diye bir sayfa açtık. Badema, arada sırada, henüz matbuata atılmamış olan veyahut mektep sıralarında bulunan yeni kalemlerin de eserlerini neşredeceğiz.

Bu hafta Darülmuallimat talebatından (Remziye) Hanım isminde bir kızın bir mektep vazifesi olmak üzere yazdıkları bir yazıyı koyuyoruz. Büyük bir istidada delalet eden bu yazıyı bize gönderen Kazım Nami [Duru] Bey diyor ki:

Azizim Zekeriya,

Darülmuallimat’ın son ahzârı sınıfı talebelerinden “Remziye” Hanım kızımın “Nefis sanatlardan hangisini tercih ediyorsunuz?” yolundaki sualime verdiği cevabı sana gönderiyorum. Bu, neşredilmek için yazılmış bir şey değildi, nihayet bir şakirtle hocası arasında kalacak vazifeydi, fakat ben “Remziye’nin bu vazifesini o kadar güzel, tam kadın üslubuyla, kadın duygusuyla yazılmış buldum ve benzerine o kadar tesadüf etmedim ki iyi ve fahrili bir ati vaadeden kızımın esercliğini “*Büyük Mecmua*” da neşr olunmuş görmek istedim. Sen oku, karielerinizle karilerinizde okusunlar; eminim, hep itiraf edeceksiniz ki bu yazı muvaffak olacak parlak bir atinin müjdecisidir. Selamlarımı kabul et oğlum.

Kazım Nami [Duru]

[Sertel], M. Zekeriya, 8.Sayı/Nr.8 (28 Mayıs 1335 [1919]), s. 125.

Tarikatların Felsefesi

Türkiye’de muhtelif isimler altında la-ekall bin kadar tekke vardır. Yalnız İstanbul’da bulunan muhtelif tarikatlara mensup tekkelerin miktarı altmış mütecavizdir. Dini hayatımızda mühim bir rol oynayan ve Türkler arasına bazen zühdî telakkiler, bazen serbest düşünceler neşreden bu müesseseler hakkında şimdiye kadar hiçbir ilmî tetkik yapılmamıştır. Yalnız bazı şeyhler tarafından tarikatların usul ve adabına dair mübhem, muğlak ufak birtakım risaleler neşredilmiş ise de bunların hiçbir ilmî kıymeti yoktur. Hatta son zamanlarda bütün tarikatlar hakkında birçok malumatı havi bulunan (Vesâ’ili’l-Hakâ’ik fî Beyâni Selâsili’t-Tarâ’ik) namında

merhum Harîrîzâde Kemal Efendi tarafından neşredilen eserde ilmî bir kıymet malik değildir.

Tarikatlar hakkında şimdiye kadar ilmî bir tetkik yapılamaması gayet tabiidir. Çünkü ilmî bir tetkik bi-terafılığı müstelzimdir. Müdekkik tetkik ettiğı mevzu' hakkında taraf-girâne mütâla'atta bulunmaktan kendini tahzîr edebilmelidir. İçtimâî hadiselerde esasen müşkül olan bu mesele dini müesseselerin tetkikinde bir kat daha teşekkûlat kesp eder. Çünkü dinî bir müesseseyi bitaraf bir surette tetkik edebilmek için ne mutaassıp bir dindar ve de ne mutaassıp bir dinsiz olmamak icap eder. Hâlbuki bizde şimdiye kadar tarikatlarla uğraşanlar ya doğrudan doğruya tarikat mensupları veyahut dindar birtakım kimseler olmuştur. Tabii bunların tetkiki bi-terafane olamaz, ilmî bir kıymeti de bulunamazdı. Yalnız bu adamların eserleri bize tarikatlar hakkında verdikleri malumat itibarıyla istifadeye şayandır. Yoksa başka hiçbir kıymetleri yoktur.

Tarikatlar hakkında bir de Avrupalılar tarafından yapılmış tetkikat vardır. Mısır'da, Fas'ta Cezayir'de, Tunus'ta, Trablus'ta ve İslamlarla meskûn diğer memleketlerde, müstevli devletler, tebaalarını idare daha doğrusu onlardan azami surette istifade edebilmek için onların bütün ahlak ve adetlerini dinî hayatlarını ve bu meyanda tarikatları da tetkik eylemişlerdir. Çünkü tarikatların bu memleketlerdeki İslamlar nezdinde büyük nüfusları vardır. Şeyhlerin birçokları nüfuzlarını tarikata istinat ettirmektedir. Trablusgarp'ta Senusi Şeyhlerinin Araplar üzerinde haiz oldukları nüfuz bu bâbda güzel bir misaldir.

İşte bu saika ile Avrupalılar tarafından da tarikler hakkında bazı tetkikler icra edilmiştir. Ez-cümle (Sell) The Religious Orders of Islam) namında bir kitap neşredildiğı gibi Hicaz ve Cezayir tarikatları hakkında da iki Fransızca kitap mevcuttur. Mamafih bu kitaplarda ameli birer maksatla yazılmış oldukları için tam manasıyla ilmî bir mahiyeti haiz değildir. Aynı zamanda bu kitaplar Araplar arasındaki tarikatlardan bahistir. Hâlbuki dinî hayat, kavme ve millete göre bazı tebeddüllere maruz kaldığı gibi tarikatlar da her millette başka bir şekil almıştır. Abdülkadir Geylani'nin tesis ettiğı tarikat Araplarda daha koyu, Acemlerde daha açık, Türklerde daha zayıf bir renktedir. Şu halde Türkiye'deki tarikatlar hakkında hakiki ve ilmî bir tetkik yok demektir.

Hâlbuki tarikatlar dinî hayatımızda pek mühim bir rol oynamıştır. Vaktiyle padişahlarımızın bile intisap ettiği bu müesseseler halkın ruhunda büyük ve muhterem bir mevkie sahiptir. Hatta bugün bile padişahımızın kılınç takma merasimi Mevlevi Çelebisi huzurunda yapılır. Sonra taşralarda tekkelere devam edenlerin, tarikatın herhangi birine mensup ulakların adedi pek çoktur. Binaenaleyh bu müesseselerin bi- taraf bir nazarla tetkiki lazım ve kaidelidir.

Tarikatlar dinî hayatı vecdli bir surette yaşayan ve yaşatan müesseselerdir.

Tarikata mensup olanlar, kendini hayatın adi ve zemim (profen) ihtiyaçlarından kurtararak manevi hayata intikal etmek ve (tevhid)e vasıl olarak Fenâ fi'llah olmak gayesini takip ederler. Her tarikatın gayesi (tevhid)tir. Tarikatlar arasındaki farklar tevhide vusul için takip edilen yolların tehalüfünden ibarettir. Tevhid, ferdin kendisini ve muhitini unutarak rabbaniyet içinde erimesi ve mahvolması demektir. Bunun için de dünyevi hayattan uzaklaşması ve dünyasını unutmaması lazımdır. Zaten her dinî harekette bu vasıflar mevcuttur. Yalnız burada daha bariz ve daha şedit bir şekilde tezahür etmektedir. Binaenaleyh tarikatların kabul ettiği bu zihniyeti anlayabilmek için dinin mümeyyiz hassaları hakkında biraz izahat vermek lazımdır.

Durkaym (Durkheim)'e göre bütün dinlerde müşterek iki esas mevcuttur: İtikatlar, ibadetler.

Her dinî itikat, besît veya mürekkep olsun bütün eşyayı mukaddes -Sacrè ve zemîm- profau diye iki kısma ayırmıştır. Hiçbir din yoktur ki takdis ve taabbüd ettiği bir (mukaddes) ve tahrîm ettiği bir (zemîm) olmasın. Bu iki tabir yekdiğerine zıt iki dünya ifade eder. Bu iki dünya kadar yekdiğerine zıt hiçbir şey yoktur. (Fena) ve (iyi) telakkileri bile (mukaddes) ve (zemîm) telakkileri yanında zıddiyet itibarıyla o kadar şiddetli değildir. Bu tezat muhtelif dinlere göre muhtelif dereceleri haizdir. Fakat şekle ait olan bu farka rağmen, (mukaddes) ile (zemîm) arasındaki bu tezat bütün dinlerde umumi bir şekilde mevcuttur.

Bu telakkiye göre insan bu iki dünyadan birine takarrüp etmek istediği takdirde diğerinden uzaklaşmaya mecburdur. Çünkü bu iki dünyanın zaman ve mekân itibarıyla birleşmesi mümkün değildir. (Zemîm dünya) insanlar arasında yaşanan maddi ve adi hayattır. Bu hayat zevkler, levsler, çirkinlikler, adiliklerle doludur. (Mukaddes dünyaya) gidebilmek için bütün bu zevklerden, levslerden, adiliklerden uzaklaşmak ve temizlenmek lazımdır. İşte tarikatlardaki itikadı bu suretle izah edebiliriz: Tarikatın gayesi (tevhid)e vasıl olmak, yani (mukaddese) hulul eylemektir. Bunun için ise (zemim dünya)dan uzaklaşmak ve mâ-sivâyı terk etmek lazımdır. Bütün tarikat kitapları bu dünyanın levslerinden, fenalıklarından ve adiliklerinden bahistir. Allah'a takarrüp için ruhun bütün adiliklerinden tecerrüdü lazım geldiği ve hayatla olan alakanın kat' edilmesi icap ettiği izah edilmektedir. Celaleddin Rumi'nin Mesnevisi, Hacı Bektaş Veli'nin (Velayetname)si, müritlere, bu hakikatleri talim eylemektedir. Açılacak herhangi bir tarikat kitabında daima bu iki dünyanın tefrik edildiği ve ikincisine vusul için birincisinden tebâ'üd lazım geldiğinin iddia edildiği görülecektir. Tarikat mensupları (zemîm) dünyaya (nefs) derler. Mukaddes dünyayı da tevhid ile ifade ederler. Ve tevhide vusul için (nefs)in tahriklerinden kurtulmak lazım geldiğini ileri sürerler.

Muhtelif tarikatların tevhide vasıl olmak ve zemimden kurtulmak için kabul ettikleri usul ve takip ettikleri yollar üç noktada hülasa olunabilir:

- 1- Mücahede, riyazet, zikir tariki. (Nakşibendiler, Kadiriler, Mevlevilerde olduğu gibi)
- 2- Aşk ve vecd tariki (Bektaşiler ve Melamilerde olduğu gibi)
- 3- Cezbe ve istiğrak tariki (Rifâ'iler, Yesevilerde olduğu gibi)

Bu üç usulü de, mukaddese takrip ve zemimden teb'îd itibarıyla ikiye ayırabiliriz: Müspet ayinler, menfi ayinler.

Menfi ayinler: Zemimden tecerrüt için yapılan birtakım hazırlıklardır. (Zemim) ile (mukaddes) arasındaki şedit zıddiyet hasebiyle ikinciye takarrüp etmek isteyenler birinciden nefislerini tecride mecburdurlar. Ferd, zemimden ve zemim olan şeylerden kurtulmadıkça mukaddese yaklaşılamaz, sıkı ve hakiki bir din hayatı yaşayamaz. Menfi ayinleri bir kelime ile (haram) ismi altında cem' edebiliriz. Mukaddese takarrüp için zemim hayata ait olan zevklerden tecerrüt edilir. Namaz esnasında

yemek, içmek, gülmek, oynamak gibi dünyevi ve zemim olan şeylerin memnu' olması bununla izah olunabilir. Fakat bu misal, haramın sırf günahı müstelzim şeyler manasına alınmaması lazım geldiğini göstermektedir. Burada haram, zemim olan şeylerin kâffesine şamildir. Dervişin zikre başlayabilmesi, halvete girebilmesi, hülâsa mukaddese takrip eden müspet bir ayine başlayabilmesi için nefsin her türlü dünyevi ve mâ-sivâyı şeylerden tecrit etmesi lazımdır. Hatta dünyevi şeyleri akıldan geçirmek bile haramdır.

Menfi ayinleri diğer bir suretle daha izah edebiliriz. Bu ayinler, vücudun ve ruhun, mukaddesin karşısına çıkmaya layık bir temizlik intisap etmesi için yapılır. Mesela abdest ve gusûl vücuttaki levsiyyatı tathîr ederek maddeten temizlenmek demektir. Nefsin temizlenmesi de, dünyevi gaile ve endişelerden kurtulması, kendisini bu dünyaya bağlayan, rabitaları kırıp atması demektir. İşte dervişlerin mümkün olduğu kadar dünyevi hayattan uzaklaşmaları ve tekkelerinde münzevi bir hayat yaşamak arzusunu beslemeleri bunun içindir.

Müspet ayinler:

Nefsi dünyevi alaka ve rabitalarından kurtardıktan sonra doğrudan doğruya mukaddese veyahut (Allah)' a takrip içinde birtakım ibadetler vardır: Namaz, oruç, zikir, halvet, ... vesaire bu kabildendir. Bunlara da müspet ayinler diyebiliriz.

Menfi ayinler bu müspet ayinlere vusul için bir geçittir. Maddeten ve manen temiz olmayan bir âdem müspet ibadetlerde bulunamaz. Mamafih bu menfi ayinler insanların ruhî üzerinde müspet bir tesir icrasından hali değildir. İnsan, maddi hayat ile alakasını kesince kendisini az çok mukaddese takarrüp etmiş addeder. Fakat insanı asıl mukaddese takrip eden vasıta müspet ibadetlerdir.

Müspet ibadetlerin mümeyyiz hassası, insanlar için bir mahrumiyeti ve bir fedakârlığı istilzam etmesidir. İnsan zikir, namaz, halvet gibi ibadetlerle meşgul olabilmek için evvela kendisini dünyasından tecrit etmek ve sonra hayatının bir kısmını buraya vakfetmek mecburiyetindedir. Bu ise onun için bir fedakârlığı ve az çok bir mahrumiyeti müstelzimdir. Çünkü insan, vücudunun her cüzüyle hayata bağlıdır. Bütün hislerimiz, düşüncelerimiz, garîzelerimiz bizi hayatın zevklerinden istifadeye sevk eder. Binaenaleyh her tarafımız zemim hayatın maddi zevkleriyle muhâttar ve hayatımız bu zemim dünyanın tesirleri altındadır. Kendimizi bütün zerrâtımızla bağlı bulunduğumuz bu maddi dünyadan kurtarabilmek için nefsimizi,

hislerimizi, garîzelerimizi tazyik etmek bilnetice biraz ıstıraba katlanmak icap eder. Bunun içindir ki nefs-i emareden tecerrüt, mahrumiyet ve fedakârlıkla tev'em addedilmiştir. Tarikatlarda bilhassa buna fazla bir ehemmiyet atf olunmuştur. Nefsi öldürebilmek için onu mahrumiyetler içinde boğmak lazımdır. İşte oruç ve halvet gibi mahrumiyeti müstelzim ibadetler bu suretle izah olunabilir.

Bu mahrumiyet nefsi tazyik etmek ve üzme içindir. İnsanı dünyaya bağlayan nefis ne kadar ezilir ve öz dirilirse manevi hayatta o kadar yükselinir. İşte bu kanaatledir ki bazı din ve bazı tarikatlarda ibadetler bilhassa azap ve işkenceyi davet edecek mahiyeti haizdir. Ez- cümle Hindistan'da (fakir)ler kendilerini aylarca kuma gömmek, aç ve susuz kalmak, bir mağara içinde kendilerini hapsetmek suretiyle nefislerine azap etmeyi mukaddese takarrüp için en esaslı bir vasıta add ederler. Keza Yesevi ve Rifâ'î tarikatlarında da bu vasıtalar kabul edilmiştir. Bunlar cuma günleri yaptıkları ayinlerde serçe yemek, yılan ve ateş yutmak, ok saplamak gibi birçok şiddetli ameliyelere müracaat ederler. Bu ayinler nefse tamamen hâkim olmak ve bu suretle mukaddese takarrüp edebilmek maksadıyla yapılır. Binaenaleyh bu ıstıraplı ayinler semeresiz ve bi-kaide değildirler. Bilakis nefis ve mâ-sivayı Türk mektebi olan tekkelerde insanın nefisine karşı galebe ve kuvvetini temin eden birer ders mahiyetindedir.

Halvet, uzun müddet oruç, uzun zikirlerde aynı maksatla yapılır.

Bu ibadetlerin insanları kendi nefisine nasıl hâkim ettiğini ve Allah'ına nasıl takrip ettiğini de ilmen izah mümkündür.

Bu ibadetler ya müctemi'an veya münferiden yapılır: Ekseri tarikatlarda Cuma Namazına müteakip yapılan ayinler, zikirler, devirler müşterek ayinlerdir. Bu ayinlerde tarikata mensup fertler toplu bir halde zikir ederler. Bir de münferit ayinler vardır: Halvet ve münferit zikir...

Şimdi bu iki ibadet şeklinin ferd özünde husule getirdiği tesiri ve tevlid ettiği ruhî hâleti tahlil edelim:

Biliyoruz ki, hissen, fikren müşterek ve aynı tesirler altında yaşayan, aynı emel ve mefkûreler arkasında koşan yeknesak bir cemiyet azası aynı maksatla bir araya geldi mi, bunlar arasında, sırf bir araya gelmiş olmaktan mütevellit bir elektrik seyyalesi dolaşır. Çünkü her ferdin vicdanında yaşayan fakat ifade edilemeyen bir

his hiçbir mukavemete maruz kalmaksızın bütün diğer fertlerin vicdanlarında akisler yapar ve bu akisler her fertte bir vecd uyandırır. Bu vecd fertlerin hislerini biraz daha heyecanlı bir şekilde izhar eylemelerini intaç eder.

Zikirde de bu hâl müşahede olunur. Orada toplanan fertler ayrı ayrı birer cüz değildir. Her biri aynı maksat etrafında toplanmış ve bir küll teşekkül etmiş bir heyetin birer ferdidir. Bu kitle bütün fertlerin vicdanlarını saran müşterek bir hisle heyecana gelir. Zikir ve göz önünde daima Cenab-ı Hakk'ın tahayyül edilmesi bu heyecanı tezyit eder. Bu kabil-i şedit heyecanların harice aks etmemesi mümkün olmadığı için zikir yüksek sesle icra edilir. Yalnız müşterek bir hissin müşterek bir surette izhar edilebilmesi intizam ve ahengi müstelzimdir. Bu ihtiyaç, zikir ve evradın ilahî şeklinde ve muntazam bir surette söylenmesini intaç etmiştir. Fakat bu intizam ve ahenk hissedilen heyecanı son haddine getirmeye kâfi değildir. Bu sebeple bazı tarikatlarda ilahî ile iktifa edilmemiş ve musikinin de heyecanı tezyit edici tesirinden istifade edilmiştir. Tarikatların; çoklarında görülen (ney), (darbuka) ve (dümbelek) gibi musiki aletleri bu heyecanı tezyit için kullanılan birer vasıttan başka bir şey değildir. Bu suretle son haddine kadar teşdit edilen heyecanı, idame ve tezyit eden diğer birçok amiller daha vardır. Her fert muhitini zemim dünyaya hiç benzemeyen yeni bir şekilde görür. Etrafindakiler zemim dünya ile alakası olmayan bir kıyafeti lâbestirler, fert zaten zikir ve ilahilerin tesiriyle benliğinden uzaklaşır, kendisini yeni bir âlemde zanneder ve yeni bir mevcudiyet kazandığı zehabına düşer. Ve her dakika vecd ve heyecanı tezyit eden ayinler onun bu kanaatini takviye eder. Bu suretle fertte, tabii halinde iken sudûru gayr-ı mümkün bazı haller zahir olur. İşte Rifâ'i ve Yesevilerde dervişlerin yılan yemesi, ok saplaması, ateş yakması bu suretle izah olunabilir. Fert artık kendisini bu dünyada farz ettiği ve yeni bir âlemde yeni bir mevcut olarak telakki ettiği için kendinde yeni bir kuvvet ve yeni bir kudret hisseder. Bu suretle derviş zemim ve mukaddes iki dünya olduğunu ve kendisinin zemim dünyadan kurtularak mukaddese takarrüp ettiğini bizzat ve bilfiil hisseder.

İşte müşterek ayinler insanları bu suretle ilahlarına takarrüp eder.

Münferit ayinlere gelince; bunun en bariz iki şekli vardır: Halvet ve zikir.

Tarikatların ekserisi, (çile çıkarmak) ismi altında halveti kabul eylemiştir. Bu halvet bazılarında kırk gün, bazılarında birkaç ay devam eder. Mamafih senelerce

halvetten çıkmayanlarda eksik değildir. Halvetin bir ferdin ruhî haleti üzerinde vecde getirebileceği istihaleyi anlayabilmek için bu ibadet hakkında biraz malumat vermeliyim: Halvet, muayyen bir müddet [ekseriya kırk gün] dergâh derununda mobilyasız kuru bir odaya kapanarak zikir ile meşgul olmaktır. Bu esnada zahid, söz söylemek, ona dünyasını hatırlatacak olan hemcinslerini ve dünyevi şeyleri görmek, yiyip içmekten memnudur. Kendisine yalnız tavizsiz kuru ekmek, zeytin, kuru üzüm, bulgur verilebilir. Su ve sade kahveden başka bir şey de içilemez. Zikir, tekke tabirince (esma)dan bir veya birkaçını çekmek diğer bir tabir ile Cenap-ı Hakk isimlerinden bir veya birkaçını zikir eylemektedir. Mesela Hu, Hakk, Allah, Hayy gibi esmadan biri, müridin kabiliyetine göre şeyh tarafından tensip edilen miktarda tekrar edilir. Bu miktar ekseriya 20, 30, 40 bin defadır. Zikir esnasında vecdin muntazam bir şekilde hareketi şarttır. Evvela göz kapakları sıkılır. Baş muntazam bir surette göbeğe kadar indirilip kaldırılır. Bu vaziyette, zikir edilen her kelime için bir saniye sarfı icap etse esmadan yalnız birini itmam için bazen 5-6 saatten fazla bir vakit icap eder. Hâlbuki dervişler ekseriya bu esmanın birkaçını birden alır ve kırk gün mütemadiyen zikir ile meşgul olurlar. Başın böyle aylarca daima aynı vaziyette sallanması, gözlerin sıkılması asabı yorar, dimağda yorulur. Zaten günlerce tekrar eden aynı kelime ve aynı hayal önünde fert kendini unuttur. Yavaş yavaş dünyevi benliği kaybolur. Sinirleri duymaz, havas hamsesi vazifesini ifa etmez olur. Bu suretle fert hayattan uzaklaşmış ve yeni bir hayata girmiş bulunur. Zikir esnasında tamamen erenler, Mevla'sına kavuşanlar da eksik değildir. Ekseri veliler bu suretle ermiş kimselerdir. Durkaym [Durkheim] diyor ki: “Zühdi hayat, az çok cennet ile alakadar şedit bir ruhî heyecan tevlid etmedikçe hâdd bir dereceye vasil olamaz. Bunun içindir ki veliler, nebiler ve tarikat müesseseleri tamamen marazi fevkalade bir asabiyete maliktirler. Bu uzvî noksan ve marazilik onları dinde büyük roller oynamaya namzet kılmıştır. Filhakika şedit bir iman, mutlaka ona refakat eden mestîyi yahut zihni teşevvüşü istilzam etmez. Fakat milletler bu zihniyet ile Allah'a takarrüp ve vusul mümkün olduğuna kanaat ettikleri için bu şiddetli vecd ve heyecanı sun'î bir surette tevlid çarelerini ararlar [1]

İşte tarikatların şiddetli ayinleri bu zihniyetin doğurduğu ibadet şekillerinden başka bir şey değildir.

Bugün tarikatlar az çok bu sıfatlarını kaybetmişlerdir. Şeyhler bile dünyevi işlerle iştigale mecbur kalmışlardır. Bu suretle müritler artık kendilerini zemim dünyadan tamamen kurtarmaya muvaffak olamamakta ve vecdi bir zühdi hayat yaşayamamaktadırlar.

[1] Les formes èlémentaires de la vie religieuse s. 324

[Sertel], M. Zekeriya, 9. Sayı / Nr. 9 (5 Haziran 1335 [1919]), s. 141-143.

Sanatkârlarımız: Mihri Hanım ve Sanatı

Şişli’de Mihri Hanım bir resim sergisi açmış dediler. O güne kadar hiçbir eserini görmediğim bu kadının resimlerini görmek üzere, alelade bir ziyaretçi gibi, ben de gittim. Kapıdan girince esrarengiz bir yere giriyorum zannettim. Pencereleler kapanmış, odalara tabloların tesirini ziyadeleştirmek üzere, elektrikle hafif bir ziya dağıtılmış, sergiye gayet sevimli bir şekil verilmişti. İlk resmi görür görmez, büyük bir sanatkârın karşısında bulunduğumu anladım. Her tablo üzerinde birkaç dakika tevakkuf ederek bütün bu sergiyi dolaştım. Ruhum alt üst olmuştu. Girerken ruhumu kaplayan karanlık yavaş yavaş dağıldı. Önümde nurlu bir açıklık hâsıl oldu. Elime bir defter verdiler. “Buraya ihtisasatınızı yazar mısınız?” dediler. O vakit duyduğumu şu satırlarla tespit etmiştim. “Kapıdan girerken bedbindim. Türklüğün mahvolmak üzere bulunduğundan korkmaya başlamıştım. Fakat kalemim ümitle dolu olduğu halde çıkıyorum. Ruhumdaki bu istihaleyi müstesna sanatkârımızın eserleri yaptı. Kendisine ebediyen minnettarım. Çünkü bende böyle kıymetli sanatkârları olan bir milletin olmayacağı kanaatini diriltti.”

İşte o günden beri Türk gençlerine bu çok değerli sanatkârımızı tanıtmak için fırsat gözlüyordum. Çünkü bizi öldürmek isteyenlere karşı, göğsümüzü gererek gösterecek sanatkârlarımızın gençlerce meçhul kalması beni müteezzi ediyordu. Mihri Hanım, sanatına âşık bir ressam olduğu için İstanbul’un münzevi ve ücra bir köşesinde hayatını sanata vakfetmiş bir kadındır. Reklamdan müctenip olduğu için onu gençlerimiz pek az tanır.

Hâlbuki Mihri Hanım bizim için millî bir varlıktır. Milletleri yaşatanlar, sanatkârları, şairleri, âlimleridir. Bizim yaşamak hakkımızı en çok Türk’ün dehaları ispat edebilir. İşte bu itibarlardır ki Mihri Hanım’ı Büyük Mecmua karilerine tanıtmayı çok mukaddes bir vazife telakki ediyordum.

Geçen gün Şişli'nin en ücra bir köşesinde yeşillikler içinde saklanmış küçük evine gittim. Kıymetli sanatkârımız beni büyük bir samimiyetle kabul etti. Odalar, hep ressamın kendi tabloları ile süslenmişti. Resimlerin ekserisini portreler teşkil ediyordu. Bir tarafta eskiden yapılmış resimler duruyor, yerde henüz bitmemiş veyahut başlanmış tablolar görülüyordu. Yeni görüşen iki yabancı gibi karşı karşıya oturduk. Kendisine maksadımı anlattım.

-Çok minnettar ediyorsunuz. Fakat korkarım ki sizi memnun edemeyeceğim.

Diye pek mütevaziyane söze başladı. Resimlerinin fotoğrafları olmadığını, ve zaten, elinde mevcut tabloları gazetelere vermeyi muvaffak görmediğini izah etti. Ve kalktı tabloları göstermeye başladı:

- Bakınız dedi. Şurada bir İngiliz papası görüyorsunuz. Kırmızı domates rengini andıran bir renk. Bunu nasıl gazeteye koyarız? Sonra şu adama bakınız: Bakkal tipi. (Bir kadın portresini göstererek) bunu versem renksiz çıkacağı için tesirini kaybedecek.

Gözlerimiz tablolar arasında dolaşıyor. Mihri Hanım tablodan tabloya atlayarak her birini bir surette fena görüyor ve hiç birinin gazetede neşrine muvafakat etmiyordu. Sonra bana dönerek:

-Gördünüz mü? Dedi, işte burada gördüğünüz böyle kıymetsiz şeyler. Bir ressam umuma takdim edilirken bu resimleri göstermeye muvafakat edebilir mi? Ben burada gördüğünüz resimlerin ekserisini hatta hemen de hepsini ticaret için yapıyorum. Bizim için yaşamak vasıtası sanatımız. Birisi geliyor. Resmimi yapıyor. Ben de oturuyor, onun istediği vecihle resmini yapıyorum. Yani bu tabloları yaparken benim zevkim, benim sanatım değil, muhatabımın zevki hâkim oluyor. Mesela (İngiliz papazının resmini göstererek) bu Papazın yüzüne dikkat ediniz. İki kulağı, iki gözü, burnunun iki kapağı görünüyor. Ablak, budala bir çehre. Ona bu yüz hiç yakışmıyor. Kendisine de söyledim. Fakat fikrinde ısrar etti. Ben de yapıyordum. Şimdi ben buna eserim demeye utanırım. Ressam, duyarak yapmalı. Bir eser vücuda getirmeli. Ben henüz böyle zikre şayan bir eser vücuda getiremedim.

Artık tevazuda çok ileri gidiyordu. Görülen şeyi de inkâr etmek istiyordu. Tahammül edemedim, sözünü kestim.

-Fikriniz doğru olabilir. Fakat tablolarınızın içinde herhalde çok kıymetli olanları da yok değil. Sizin de bizzat sevdiğiniz bu tablolar hangisi ise yalnız onları alsak dedim.

O vakit çehresi buruştu. Bir şeye fevkalade canı sıkıldığını gösteren bir vaz'la:

-Şüphesiz ben de bu hayat mecburiyeti içinde kendi sanatkâr zevkimi tatmin etmek istemedim değil. Mesela sarayda bazı sultanların portrelerini yaptım. Orada istediğim dekoru, istediğim mevzu, sevdiğim yüzü buldum ve mükemmel değilse bile herhalde benim de sevdiğim bir eser vücuda geldi. Fakat bende fotoğrafları bile yok.

-Yaptığınız resmin bir koleksiyonu yok mu efendim?

-Maalesef, sarayda yaptıklarımın bende ufak bir hatırası bile yok. Çünkü tabloların fotoğraflarını aldırmanın muvaffakiyet etmediler. Bütün rica ve istirhamlarıma rağmen, beni eserlerimi görmekten de mahrum ettiler.

Onlar olsaydı, size memnuniyetle verebilirdim. Mamafih şunu da söyleyeyim ki o tablolar da, benim tahayyül ettiğim şeyler değildir. Ben istiyorum ki yaptığım şey bir eser, bir composition olsun. Portre resmin elifbasıdır. Bir portre ne kadar güzel olursa olsun, bence bir eser sayılmaz. Düşününüz bizde ne güzel mevzuular var?

Mesela eski düğünlerde koltuk merasimi: eski kıyafetler giymiş kadınlar arasında tek bir erkek var: Güvey, gelini koluna almış, yüksek bir yerden halka para atıyorlar. Bu muazzam, şahane bir mevzu'. Sonra teravih namazı. Sünnet düğünü. Bunlar öyle mevzulardır ki hem orijinaldir, hem yerlidir. Bir Türk ressamı, kendi ruhunu terennüm etmelidir. Fakat bu mevzuları işleyebilmek için ben zengin olmalıyım. Muhtaç olduğum dekorları, insanları toplayabilmeliyim ve buna haftalarımı, aylarımı sarf etmeliyim. Senede bir eser vücuda getireyim. Fakat yaşayan bir eser olsun. Hâlbuki ben bütün vesaitten mahrumum. Sonra yaşadığımız hayatın tarzı beni çok şeylerden mahrum ediyor. Mesela geçen gün güzel, çok güzel bir hanım gördüm. İnce, zarif bir boy, süzme gözler, ruh gibi ince ve küçük ayaklar. Bu kadını şark dekoru içinde havuzlu bir bahçede oturtup resmini yapmak. İşte benim için mümkün olmayan bir şey. Ne o kadını kandırmak mümkündür, ne o bahçeyi bulmak. Hülâsa görüyorsunuz ki yaptıklarım ile düşündüklerim arasında

uçurumlar var. Onun için şimdilik benden bahsetmekten vazgeçiniz. İleride yapacağım elbet iyi eserimi size haber vermeyi vaat ediyorum.

Ben ise bu büyük sanatkarın yüksek ruhuna aşık olmuştum. Artık bana tablolarının fotoğraflarını vermese de ondan bahsedecektim.

- Beni bu büyük zevkten mahrum etmeyiniz, bu defa sizin eserleriniz diye değil mecmuamızın sayfelerini süslesin diye bir iki fotoğrafı vermenizi rica edeceğim dedim.

Artık bu ısrar karşısında o da muvaffakiyete mecbur oldu. Ve bugün sayfelerimizi tezyin eden bir iki fotoğrafını vermek lütfunda bulundu.

[Sertel], M.Z. 11. Sayı/ Nr.11 (18 Eylül 1919), s. 162-163.

Garp: Fransa’da Molier - Corney Davası

Paris’te muazzam bir davayı edebî var. Bütün edebî mahâfil iki tarafa ayrılmış çarpışıyorlar. Hatta bu edebî mücadele, siyasetçilere kadar sirayet etmiş görünüyor. Ez-cümle sosyalistler bir tarafı muhafazakârlar diğer tarafı iltizam ederek bu edebî davayı kendi maksatları için bir alet olarak kullanmaya çalışıyorlar.

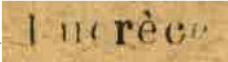
Davanın esası şudur. (Afrodit) müellifi Piyer Loti [Pierre Loti] yalnız Fransa’nın değil, bütün beşeriyetin büyük bir facia nevisi olarak tanınan Molyer [Moliere]’ i bir sahtekâr, bir hileci olarak ilan ediyor. Fransız sahnelerini senelerce işgal eden ve Fransızların temaşa zevki üzerinde uzun zamandan beri saltanat süren Molyer [Moliere]’ e karşı yapılan bu hücum derhal bütün edebî mahâfili harekete geçirdi. Bir kısmı Piyer Loti [Pierre Loti] tarafını iltizam etti. Bir kısmı da bir deha kaybetmemek endişesiyle Molyer [Molier]’i müdafaaya koyuldu. Piyer Loti [Pierre Loti] diyor ki: “Moliere, bütün dünyanın muhabbet ve takdirini kazanan şaheserlerin sahibi değildir. O, bunları Corney’den almış ve samiinin adı hislerini okşayarak

hufde ve kahkahasını davet edecek bir iki cümle ilavesiyle ortaya atmıştır. Eserlerin asıl sahibi Korney [Corney]’dir. Binaenaleyh Molyer [Moliere], yüksek his ve hayallere tırmanacak his ve dehadan mahrum, üslupsuz bir şarlatandan başka bir şey değildir. Molyer [Moliere] sadece Korney [Corney]’ in bir sahtekârıdır. Yoksa ne bir dahi ve ne de bir sanatkâr olamaz.”

Piyer Loti [Pierre Loti], bütün edebiyat âlemini hayretlere, kısmen de hiddete ilka eder. Bu garip davasını yine garip delillere istinat ettiriyor. Ez-cümle bu neticeye, Molyer [Moliere] ile Korney [Corney]'i okuyup mukayese ettiği zaman vasıl olduğunu söylüyor. (Afrodit) müellifi, iki dahi arasında gördüğü mukareneti tahlil ederken Molyer [Moliere]'i Korney [Corney]'in bir mukallidi olarak görüyor. Sonra bu kanaatini tevsik için [Moliere]'in hiçbir el yazısı mevcut olmadığını iddia ediyor. Bu münasebetle (Komedy) mecmuasına beyanatta bulunan Molyer [Moliere] muhalifi (Andre Leno): “Elimizde Moliere’in bir sahife yazısı bile yoktur” diyor.

Molyer [Moliere]'i sevenler, (Don Juan), (Tartuffe) ve (Mizantrop[ul]) gibi layemut eserler ibda' eden bir dâhiye karşı gösterilen bu hürmetsizce hareketten müteessir görünüyor ve Piyer Loti [Pierre Loti]'nin hücumunu ret için her türlü vesaite müracaat ediyorlar.

Onlar da birçok deliller serd ediyor ve Molyer [Moliere]'in zamanına ait eşhasın hatıratından istifade ediyorlar. Ez-cümle diyor ki: “(Boileau) (Vieux Domhier) sokağındaki evinde her hafta Molyer [Moliere]'i kabul ediyor ve bu içtimalarda (La Fontaine) ve [Racine]'de hazır bulunuyordu. Eğer (Boileau)'nun ez-cümle şüphesi olsaydı Molyer [Moliere]'i o kadar kuvvetle müdafaa eder miydi?” sonra (Desiero)'nin Molyer [Moliere] şaheserini yazarken bizzat hazır bulunduğunu iddia ediyorlar.

Sonra Piyer Loti [Pierre Loti]'nin Molyer [Moliere]'i okumak yazmak bilmeyen bir cahil diye tavsif etmesini şiddetle reddederek Moliere'in tahsil hayatını naklediyorlar: Tartuffe müellifi, beş sene (Collège de Clermont) idadisinde bulunmuş, badehu avukat sınıfını iktisap etmiş ve ()yi tercüme etmiştir. Bundan maada Molyer [Moliere]'in Korney [Corney]'i birçok yerlerde tenkit ettiği ve beğenmediğini söylüyorlar. Hülasa Piyer Loti [Pierre Loti]'nin delaili çürük olduğunu iddia ediyorlar.

İşte bugün iki taraf bu suretle mücadele etmekte ber-devamdır. Dünyada mütearife kabilinden add ettiğimiz hakikatlerin bile bir gün çürüyüp yıkıldığını görmek daima mümkündür. Binaenaleyh Fransa'da ikide bir aks eden bu kabil

davaların bu sonuncusunun da müspet bir şekil vermesi muhtemeldir. Bakalım netice ne olacak?

[Sertel], M. Z. 16. Sayı / Nr. 16 (11KE 1919), s. 251.

.1. 3. RESİMLİ HAFTA

“...”

Bugün karilerimize yeni bir haftalık mecmua takdim ediyoruz. *Resimli Hafta*’nın bu nüshasını görüp okuyanlar bu yeni mecmuanın şimdiye kadar çıkan mecmualara nispetle haiz olduğu hususiyeti takdirde müşkülât çekmeyeceklerdir.

Bizde şimdiye kadar neşredilen haftalık mecmuaların çoğu ya yüksek fikirlerin makesi olmaya çalışmış yahut Avrupa mecmualarından kopya ve tercüme resim ve yazılarla iktifa etmiştir. Şimdiye kadar bizde bir gazetenin seviyesi makalelerinin anlaşılmalazlığı ve mümkün olduğu kadar az ve mahdud bir sınıfa hitap etmesiyle ölçülürdü. Az çok halka hitap etmek isteyen ve yüksekten atmayan makale sahiplerine ve o makalelerin münderiç olduğu gazetelere ehemmiyet verilmezdi. Bunu kendi tecrübemle biliyorum. “Cumhuriyet” gazetesinde ne vakit ağır başlı, ilmî bir makale yazsam muhitimden takdir sesleri işitirim. Fakat halka inmeye çalışarak basit ve sade bir makale yazdığım zaman makalemin takdir edilmediğini görüyorum.

Bu gazetecilikte aristokrasi demektir. Gazeteyi yalnız münevver ve yüksek bir sınıfın malı addetmek gazetecilikte aristokrasi yapmaktan başka bir şey değildir. Hâlbuki gazetecilikte aristokrasi kadar yanlış ve kötü bir şey olamaz. Gazete her şeyden evvel halkın malı olmak lazım gelir. Kari birinci satırından son satırına kadar gazeteyi seve seve, merak ve alaka ile okuyabilmelidir. Ukalalık halkın en az hoşlandığı bir şeydir. Ona hayatını, hayatının meraklı ve heyecanlı safhalarını nakletmek lazımdır.

Bizde halkı ihmal etmek gazeteciliğin de zararına olmuştur. Kari halktır. Gazetenin lisanı ve seviyesi halkın lisan ve seviyesinden yukarıda kaldıkça karileri mahdud ve muayyen bir sınıfa inhisar eder. Yalnız Darülfünun mezunları için gazete çıkarmak bir hatadır. Memlekette âlî tahsil görmüş kaç kişi vardır. Bilhassa bizde okumaya ve yükselmeye muhtaç olan halktır. Tahsili az kimselere hitap eden gazeteler çıkarmalıdır ki karinin seviyesi yükselsin ve memlekete hakiki demokrasi teessüs etsin.

İşte “*Resimli Hafta*’nın” istihdaf ettiği gaye budur. “*Resimli Hafta*” halkın seviyesinden yukarıda kalmak iddiasında değildir. Biz halkla beraber duymak, halkla

beraber düşünmek istiyoruz. Gazetemiz bizim değil karinin malıdır. İçinde hayatımızdan alınmış o kadar samimi, o kadar meraklı ve heyecanlı sahneler bulacaksınız ki okumadan geçemeyeceksiniz. Tercüme ve kopya şeylere mümkün olduğu kadar az ehemmiyet vereceğiz. *Resimli Hafta*'nın her nüshasında hayatımızın bakir mevzularını sade ve sürükleyici bir lisanla izah eden makaleler, hikâyeler ve yazılar bulacaksınız.

“*Resimli Hafta*” manevi kıymetten ziyade zahiri süs ve alâyişe ehemmiyet veren sahte ve boş kadınlar gibi cicili bicili, süslü ve göz alıcı değil, manen dolu olmaya çalışacaktır. Süs ve şıklık boş kafalara yarışır. İçi boş mecmualar bu boşluklarını sahte renklerle örtmeye çalışırlar. *Resimli Hafta* mündericâtı itibarıyla zengin olmaya ehemmiyet verecek, süs ve boyayı ikinci derecede nazar-ı dikkate alacaktır.

Resimli Hafta (*Resimli Ay*) mecmuasının haftalık bir yavrusu olacaktır. “*Resimli Ay*” ayrıca her ayın on beşinde neşredilecektir. *Resimli Hafta* tamamen ayrı bir heyet-i tahririye tarafından tertip ve tanzim edildiği için bu mecmuanın intişarı (*Resimli Ay*)’ın nefaset ve mükemmeliyetine hiçbir zarar îrâs etmeyecektir. Bir haftaya kadar çıkacak olan sekizinci numara “*Resimli Ay*” bu iddiamızı ispat eden en kati bir delil olacaktır.

[Sertel], M. Zekerîya, 1. Sayı/ Nr. 1 (14 Eylül 1340 [1924], *Perşembe*), s. 2.

1. 4. RESİMLİ AY

Yeni Matbuat Kanununda Yeni Bir Ruh İsteriz

Matbuat Kanununu tadil ediyorlarmış. İstanbul matbuatına karşı Büyük Millet Meclisinde nahoş bir havanın estiği haberlerini takip eden bu haber hiçte hoşuma gitmedi. Bu iki hadisenin birbirini takip edişi herhalde fena bir tesadüftür.

Büyük Millet Meclisi şimdiye kadar hürriyet-i matbuata gösterdiği hürmetle şöhret bulmuş bir meclistir. Memleketin en tehlikeli zamanlarında, hatta her kuvvetin ve her sesin susturulması lazım gelen İstiklal Harbi günlerinde bile, matbuatı serbest bırakmak gibi bir büyüklük göstermişti. Cumhuriyetin ilanından sonra her vesile ile hürriyet-i matbuat hakkında verilen teminatta bizi tatmin etmeğe kâfidir. Fakat şurası muhakkaktır ki insanlar ekseriya hislerinin zebunu olarak hareket ederler. Muhitte esen hava cereyanlarının tesirinden kendimizi güç kurtarırız. Onun için Ankara’da tam bu sırada matbuat kanununun tadiline teşebbüs edilmesi nazar-ı dikkatimizi celbe sezadır.

Filhakika Matbuat Kanunu tadile muhtaçtır. Hatta bu tadil işinde biraz gecikilmiştir. Meşrutiyet devrinde matbuatın hürriyetinden ziyade hükümetin selametini temin endişesiyle tertip edilen matbuat kanununu yeni girdiğimiz demokrasi devrinde tatbik etmek mümkün değildi. Bugün elimizde mevcut matbuat kanunu o kadar ağır kayıtları muhtevidir ki bu kanunun tamamen tatbiki halinde Türkiye’de hiçbir gazetenin yaşaması imkânı yoktur. Mesela mevcut kanun mucibince hanedan-ı saltanat hakkında tenkit-amiz yazılar yazmak memnudur. Keza bugünkü kanun mucibince bir gazete mevsûkiyeti tahakkuk etmeyen bir haberi sütunlarına geçirdiği için mesul addedilmek lazım gelir. Bu ve buna mümasil kayıtları o kadar çoktur ki, bunları eleyip taradığımız zaman elimizde eti dökülmüş bir iskeletten başka bir şey kalmaz. Böyle bir kanunla da hareket edilemez. Binaenaleyh matbuat kanununu tatbik etmediklerinden dolayı müddeiumumilere muaheze etmek bugünkü kanunun şeklini bilmemekten mütevellittir.

Mamafih Matbuat Kanununun tadil edilecek kısmı bizatihi münfesihi olmuş bu maddelerinin hazf ve tıynden ibaret değildir. Matbuat Kanununu bir küll olarak tadil ve tebdil etmek zarureti vardır. Millet Meclisinin ilk yapacağı iş bugünkü

kanunun tertip ve tanziminde hâkim olan zihniyeti öldürmek ve cumhuriyete layık demokrat bir zihniyetle yeni ve serbest bir matbuat kanunu yapmaktır.

Eski Matbuattaki Ruh

Eski Matbuat Kanununda hâkim olan ruh ve zihniyet matbuatın serbestîsini teminden ziyade hükümetin serbestî hareketini temin etmek, tenkit ve hücum ihtimallerini mümkün olduğu kadar azaltmaktır. Bu ruhla ceHz olan kanun vaazı serbesti matbuatı hükümetin vatandaşlara ihsan edebileceği bir hak olarak tasavvur ediyordu. Bu hakkı bahşederken istediği kayıtları koymakta da kendini salahiyyetler görüyordu. Mevcut matbuat kanununda bu halet-i ruhiyenin nihayetsiz tezahürleri vardır. Mesela mevcut kanun mucibince Türkiye’de herkes gazete, mecmua veya risale çıkarıp fikrini beyan edemez. Gazete çıkarabilmek için mutlaka mekteb-i âliden mezun olmak ve bankaya beş yüz lira depozito yatırmak mecburiyeti vardır. Vâz-ı kanuna göre âlî bir mektepten mezun olmayanlar veya mezun olup ta bankaya beş yüz lira yatıramayanlar vatandaş değildirler ve bu gibilerin en tabii vatandaşlık hukukundan olan serbesti kelam hakkından istifade etmelerine cevaz yoktur.

Yeni Ruh Ne Olmalıdır?

Hâlbuki demokrasi cari olan bir memlekette kanun tertibinde hâkim olması lazım gelen halet-i ruhiye bunun tamamen aksi olmak lazım gelir. Cumhuriyetle idare edilen bir memlekette gazete çıkarmak ve serbest yazı yazmak hava teneffüs etmek gibi en tabii haklardan biridir. Hükümet bunu bahş ve ihsan edemez. Demokrasiyi kabul eden bütün milletler tabii ahvalde hürriyet-i matbuatı en mühim esas olarak kabul etmişlerdir. Her vatandaş istediği fikir ve arzuyu neşir ve tevzi’ hakkını haizdir. Halk hükümetinde matbuatın serbestisi demokrasinin hayatı için lazımdır. Her demokrat hükümetin hürriyet matbuat hakkındaki akidesi şu suretle hülâsa edilebilir: “Bırakınız halk her şeyi bilsin ve her şeyi serbestçe münakaşa ve tenkit etsin, o vakit her şey yolunda yürür.” Cumhuriyetle idare edilen her memlekette devletin temeli serbesti matbuattır. Hatta Amerika kanun-ı esasisi, Amerika’da hiçbir hükümetin hiçbir vesile ile hiçbir zamanda serbesti matbuatı tenkit edemeyeceğini tasrih etmiştir.

Binaenaleyh hükümetin matbuata karşı olan vazifesi hürriyet-i matbuatın tecavüzden masuniyyetini teminden ibarettir. Neşredilecek yeni matbuat kanunu, gazete, mecmua veya risale neşredeklerin serbesti hareketini tehdit için değil,

bilakis temin için tanzim ve tertip edilmelidir. Bu halet-i ruhiye ile hareket edildiği zaman gazete, mecmua ve risale çıkarmak için neşirlerinin ne gibi evsafı haiz olmaları lazım geldiği değil, onların neşriyatındaki serbestiyi tenkit ve ihlal edebilecek manaların refi vasıtaları düşünülür. Binaenaleyh kanuna ihtilal, harp gibi istisnai ahval mevcut olmadıkça, sansür vaz'î mümkün olmadığı gazete, mecmuaların hiçbir kuvvet tarafından hiçbir vesile ile tadil edilemeyeceği hakkında kayıtlar koymak icap eder. Vazih kanunun endişesi vatandaşların hukukunu himaye ve müdafaa olmalı, yoksa onu takyit ve tehdit olmamalıdır. Bugün cumhuriyetle idare edilen hiçbir memlekette hiç kimse gazete, mecmua veya risale çıkarmak hususunda hiçbir kayda tabi değildir. Bizde bu tam hürriyeti temin etmedikçe cumhuriyete layık bir hürriyet-i matbuat tesis edemeyiz.

Matbuat Mesul Müdür?

Bugünkü matbuat kanununda mevcut ikinci sakt-ı noktada matbuat kanunun ceza faslında vatandaşlar arasında fark gözetilen bir zihniyetin mevcudiyeti ve matbuatın mesul edilebilecek bir kuvvet olduğunun tasavvur edilebilmesidir. Bu hatada aynı halet-i ruhiyenin tabii bir neticesidir. Her şeyden ziyade ve her şeyden evvel hükümetin serbesti hareketini temin endişesiyle hareket eden kanun vâz'ı hükümet ve hükümete merbut müesseseler hakkındaki tenkit ve muahezeleri daha ağır bir cezaya layık görmüştür. Adi bir vatandaş hakkında vaki' olan neşriyatla, aynı vatandaşın memuriyetine müteallik aynı mahiyetteki neşriyat başka başka cezalarla tecziye edilmiştir. Mesela Ahmet Efendi hakkında zemm-ü kadehi mütezammin neşriyatta bulunursanız mahkûm olacağınız ceza bir haftadan üç aya kadarsa, aynı Ahmet Efendi vali bulunduğu zaman vilayete ait bir husustan dolayı hakkında aynı neşriyatta bulunmaklığınız sizi daha büyük bir cezaya müstahak kılar.

Hâlbuki demokraside kanun nazarında en büyük en muhterem şahsiyet vatandaşlardır. Aynı vatan dâhilinde bulunan her fert aynı hukuk ve aynı mevkie sahiptir. Memuriyet, mebusluk ve vekillik bir vatandaşın şahsiyet-i maneviyasını yükseltmez. Memuriyete müteallik hususat hakkında vaki' olacak zemm-ü kadeh davasının bir adi vatandaş hakkında vaki' olacak zemm ve kadh cürmünden farklı olmasının hikmetini anlamıyorum. Bu memlekette herkesin hukuku kanunen mü'eyyed olmak lazım gelir. Her vatandaşın kanunen mü'eyyed hukukuna vaki' olacağı tecavüzlerin tarz-ı tecziyesi de ceza kanununda gösterilmiş olmak icap eder.

Bir gazetenin halkı ihtilale teşvik, hükümeti ıskat veya efradın, haysiyet, şeref ve namuslarına tecavüz mahiyetini haiz her türlü neşriyatını tecziye için ceza kanununda bir madde bulmak mümkündür. Bütün vatandaşların huzurunda müsavi oldukları ceza kanunu dururken ayrıca bir matbuat kanunu yaparak cürümler icat etmek, cezalar tertip ve tasnif etmek adalette ikilik yapmak demektir. Bir memleketin ceza kanunu ya iyidir, ya fenadır. Fena ise ıslah edilmek lazım gelir. İyi ise bu kanunda mevcut teminatı kâfi görmeyip ondan gayrı ve belki de onun ruhuna mugayir yeni bir kanun yapmak demokrasi ruhuna münafidir. Bunun içindir ki Amerika'da bir matbuat kanunu yoktur. Orada her ferdin vatandaşlık hukuku ceza kanunuyla temin ve teyit edilmiştir. Matbuat vasıtasıyla vakı' olan tecavüzlerde ceza kanunuyla tecziye edilir. Ve matbuat müntesipleri ceza kanunundan gayrı hiçbir kanun-u mahsusla mu'ateb ve mukayyet değildirler.

Matbuat ceza kanunun tayin ettiği cürümlerden gayrı fiiller için mesul edilemez. Matbuat kanunen hiçbir vazife ile muvazzaf olmadığı için kanunen hiçbir mesuliyeti de haiz değildir. Kuvvet ve mesuliyet beraber yürür, fakat gazetecilikte bu kaide tatbik edilemez. Gazete bir kuvvettir, fakat bu kuvvet gazetecinin elinde olmayan bizatihi bir kuvvettir. Gazeteci kariini gazetesini okumaya mecbur edemez. Kari kendi ihtiyarıyla gazetesini seçer ve kendi ihtiyarıyla gazetesini okur. Onun içindir ki gazete bir şahsın kanunla mü'eyyed hukukuna tecavüz etmedikçe veyahut devlete bir zarar îrâs ettiği ispat edilmedikçe neşriyatından dolayı mesul edilemez.

Bunlar demokrasinin değişmeyen esaslarıdır. Gazeteler memlekete çok iyilik yapabildikleri gibi çok fenalık da yapabilirler. Bunu kanunla tehdit ve tayin mümkün değildir. Memlekette şuurlu bir gazeteciliğin teessüsü arzu ediliyorsa evvela ona hürriyeti temin edilmelidir. Bırakınız herkes kendi bildiğini söylesin, herkes her şeyi öğrensın ve tenkit etsin. Ancak o vakit hakiki demokrasiyi tesise doğru yürümüş oluruz.

[Sertel], M. Zekeriya, Sene 1/ Nr. 2 (Mart 1340 [1924]), s. 1-2.

Eski Dünya Yeni Dünya

Zaman ve mekânca birbirinden asırlarca mesafede iki dünya -Biri ihtiyar diğeri genç, biri maziye bir öteki atıye bakıyor- Biri şen, şuh, diğeri

vakur ve mağmûm- Biri hayatta diğeri değil- Biri koşuyor diğeri oturuyor. Bu büyük tezadın sebebi nedir?

Memlekete döndüğüm zaman bütün tanıdıklarım bana Amerika'yı nasıl bulduğumu sormuşlar, hayallerinde Binbir Gece masallarında tasvir edilen hayali beldelere müşabih bir şeklini taşıdıkları bu garabetler memleketi hakkında benden malumat istemişlerdi. Zaman ve mekânca yekdiğerinden asırlarca mesafede yaşayan bu iki dünya arasındaki tezat ve mebaniyetler o kadar büyüktür ki bunu bir cümlede oturup anlatmak mümkün değildi. Fakat hemen de umumi bir surette maruz kaldığım bu istizahlar bana Türklerin Amerika hakkında tuhaf bir merak sahibi olduklarını öğretti. Filhakika her gün yeni bir garabetlerini işitmekle haklarındaki hayretimizi arttıran bu garip insanlar kimlerdir? Nasıl yaşar nasıl düşünürler? Neden onların hareketleri, fikirleri bize garip görünüyor! Niçin biz Amerika'ya garabetler diyarı ismini vermişiz?

Amerika yalnız bize, Avrupa'ya nispetle yine eski bir âlem addedilen şarka nazaran değil, medeniyette hayli ilerlemiş Avrupa'ya nispetle de garibeler memleketi addedilir. Avrupa ile şark arasında manen ve maddeten ne kadar büyük bir uçurum varsa Avrupa ile Amerika arasında da hemen de o nispette geniş bir ayrılık vardır. Avrupa Amerika'ya hiç benzemez. Bilakis Amerika ile mukayese edildiği zaman Garp daha ziyade şarka benzer. Amerika karşısında bir Garplı ile bir şarklı hemen de aynı vaziyette görülür; Amerika o kadar yeni, o kadar nev'i şahsına mahsus bir memlekettir. Ben Avrupa payitahtlarından birçoklarına gittim. Paris ve Londra'da uzun müddet yaşadım. Fakat gerek hayat tarzı gerek düşünüş tarzı ve gerekse maddi terakki itibariyle Amerika'yı büsbütün başka, büsbütün yeni ve taze bir memleket buldum. Hatta bu farkı Avrupalılarda hissetmekten hâlî değildirler. Amerika'yı ziyaret eden Avrupalılar bile kendilerini tamamen yabancı, tamamen başka bir memlekette hissederler.

Amerika ile Garbı ve bilhassa şarkı yekdiğerinden bu kadar bariz bir şekilde uzaklaştıran en büyük amil bence Garp ve şarkın derin, zengin, haşmetli bir maziye malik bulunması, Amerika'nın taze, yeni ve tarihsiz bir millet olmasıdır. Bizim arkamızda halimiz ve istikbalimiz üzerinde müessir büyük bir tarih vardır. Mazimiz şerefle ve facialarla doludur. Muhitimiz tarihimizin bize bıraktığı eserlerle

muhattır. Şurada göklere yükselen bir cami, ötede bir mezar taşı, beride bir çeşme hep mazimizi hatırlatır. Her adımımızda tarihimizin şanlı veya kanlı bir safhasıyla karşı karşıya geliriz. Ufak bir çini, güzel bir yazı bize ecdadımızı hatırlatır. Maziden kalan mirasın bu kesreti bizi binlerce kayıt altına almıştır. Hayatımız düşünüşümüz; çalışmamız üzerinde mazinin izleri vardır. Bir Fransız âliminin dediği gibi, adeta hâlimizde ölülerimiz hâkimdir. Her hareketimizde omuzlarımız üzerinde tarihimizin sıkletini hissederiz. Bu yalnız bizim için değil eski medeniyetlere mensup milletlerin hepsi için böyledir.

Hâlbuki Amerika daha henüz birkaç asırlık bir millettir. Hayata henüz girmiş taze bir gençtir. Ne etrafında maziye hatırlatan eserler, ne de kısa tarihinde kalbini şeref ve heyecanla kabartan vakalar vardır. Onu maziye çeken, maziye sürükleyen hiçbir şey yoktur. Amerika ser- azat bir delikanlı gibidir. Ne ayaklarında mazinin zinciri, ne de omuzlarında tarihin ağır yükü vardır.

Bu hadise yeni ve eski dünya sakinleri üzerinde mühim farklar vücuda getirmiştir. Görüşümüz, düşünüşümüz, hayat telakkilerimiz arasında doldurulması imkânsız uçurumlar açan amillerin en mühimi budur.

Bu saikledir ki biz ihtiyarız, Amerikalılar gençtirler. Yalnız mecazi manasıyla değil hakiki manasıyla da biz ihtiyarız onlar gençtirler. Evvela biz milletçe ihtiyarız. Onlar milletçe yenidirler. Sonra biz fertçe ihtiyarız onlar fertçe gençtirler. Millî hayatımızın bu hususiyeti ferdi hayatımızda tecelli etmiştir. Bizde herkes, bila-istisna herkes, ihtiyardır. Çocuklarımız ihtiyar gibi oturur, ihtiyar gibi konuşur, ihtiyar gibi hareket ederler. Çocuklara has yaramazlığı, şeytanlığı, harekette serbestiyi kaç çocuğumuzda görebiliriz. Çocuklarımızın evde, mektepte, sokaktaki hayatlarına dikkat ediniz. Bu küçük vücutlar ne kadar, ne kadar büyük insanlara mahsus sükûn ve vakar sahibidirler. Çocuklarımızda ağırbaşlılık, durgunluk bir meziyet sayılır; afacan, yaramaz, ser-azat çocuklar terbiyesiz addedilir, çünkü birinciler ihtiyar çocuklardır, ikinciler hakiki çocuk. Çocuğumuzun efendi, kızımızın hanım kız olmasıyla iftihar ederiz. Yani onları küçük yaşta ihtiyar görmek göğsümüzü kabartır. Bu telakki altında büyüyen çocuklarımız kaygısız başlarında bile endişe içinde, bin kayıt ve bağ altında yaşarlar.

Çocukluğumuzda başlayan ihtiyarlık büyüdüğçe ilerler. Delikanlılarımız Amerikalıların elli yaşlarındaki ihtiyarlarından daha ihtiyardır. On beş yaşında artık

sokakta oyun ayıp olur. En güzel vakit geçirme mahalli evler veya kahvelerdir. Delikanlılarımız için genç gibi düşünüp genç gibi yaşamak bir ayıp addedilir. Gençliğinizi tatmadan ruhen ihtiyarlanmış bulunuruz. Hele yirmiyi, yirmi beşi geçmiş kimseler artık kendilerini ihtiyar addetmekte bir beis görmezler. Onlar için en büyük zevk kahvehanelerde nargile içmek, tavla oynamaktır. İhtiyarlar gibi masa başında oturup dedikodu yapmak siyasi mübahaselere dalmak başlıca eğlencemizdir. Dedikodu ihtiyarlara yakışan bir şeydir. Hele bu dedikodu siyasi mahiyeti haiz olursa onunla yalnız ihtiyarlar meşgul olur. Mütakaitlerin sinnen ihtiyarların yanına oturunuz. Onların en tatlı mübahase mevzuları siyasi dedikodulardır. Biz milletçe, fertçe ihtiyar olduğumuz için hepimizin başlıca işi dedikodu yapmak, siyasi mübahaselerle vakit geçirmektir. Bizde politikacılığın bu kadar ilerlemiş olması da kısmen bundan mütevellittir.

Hâlbuki Amerika'da değil çocuklar, sinnen ihtiyar olanlar bile çocuk addedilebilirler. Onlar için dünyada sinnen takyit edebileceği hiçbir kayıt yoktur. Otuz yaşındaki adamlar görürsünüz, öğle tatilinde işlerinden çıkınca sokakta top oynarlar. Onlar için hayat telakkisi bir gencin hayat telakkisinden ibarettir. Binaenaleyh onlarca hayat yaşanılması, azami istifade edilmesi lazım gelen bir şeydir. Biz hayata ihtiyar gözüyle baktığımız için, bizce hayat zorla taşınan bir yüküdür. Onlar hayatı yaşarlar biz sürükleriz. Amerika'da genç ve ihtiyar herkes hayatından azami surette istifadeye çalışır. Ayıp ve günah damgasıyla bizde memnu olan hiçbir şey onları yaşamaktan men edemez. Genç kadınlar görürsünüz ki işinden çıktıktan sonra bizim erkek gençlerimizden daha serbest bir hayat içinde en küstah eğlencelere dalarlar. Zaten memleket baştanbaşa neşe için zevk için, eğlence için hazırlanmış gibidir. Herkes kendi zevk ve arzusuna göre neşe ile dolu bir hayat yaşar. Şehir baştanbaşa güler, oynar ve eğlenir. Sanki daimi surette bayram içindedirler. Bir yerde dans ederler, ötede tenis oynarlar, daha ötede kol kola girmiş erkekli kadınlı gruplar yüksek sesle şarkı söyleyerek geçerler. Çalışmakta da öyledir. Biz işlerimizi bile ihtiyar gibi yavaş yavaş, tembel tembel, istemeye istemeye yaparız. Ticarethanelerimiz, hükümet dairleri dedikodu merkezleri, laf pazarlarıdır. Hâlbuki Amerika'da iş içinde iş harcında daimi bir faaliyet, daimi bir hareket vardır. Bütün millet yerinde duramayan, ateşli delikanlılar gibi, hamâli bir faaliyet içindedir. Şehrin bütün nakliye vesaiti yirmi dört saat bila-tevakkuf işler. Ve yerin altını üstünü

kaplayan günde milyonlarca insan taşıyan bu nakliye vasıtalarından gün veya gecenin herhangi bir saatinde hangi birisine girseniz içini yolcularla dolu bulursunuz. Yalnız New York'taki yer altı şimendiferleri 24 saat zarfında 2 milyon kişi naklederler. Şehrin gecesı gündüzünden farksızdır. Sanki bütün şehir halkı hiç uyumaz, hiç oturmaz, hiç dinlenmez. Gece ve gündüz sokaklar o kadar kalabalıktır ki bu halkın ne zaman uyuduğuna hayret edersiniz.

Bu gençlik ve ihtiyarlık hususiyetleri bizleri mazi düşkünü onları istikbal düşkünü yapmıştır. Biz daima maziye bakarız onlar istikbale bakarlar. Bizim yüzümüz arkamıza, onların yüzü ileriye müteveccihdir. Biz mazimizle meşgulüz, onlar istikbal ile. Zaten mazi ve tarih insanı arkaya bağlayan bir zincirdir. İnsan mazinin tesirinden kurtulmadıkça istikbale bakamaz. Ananeler teammüller, teessüs etmiş akide ve tahassüsler bizi hep maziye sürükler. Bugünden bahsederken bile daima gözümüz mazidedir. Tarihte nam bırakmış Türklerin evlatları olmakla iftihar ederek bugün için mazimizden kuvvet dileniriz. Bizim için kuvvet, mefkûre ve tahassüs membaı hep mazidir. Mazimizle alakamızı kesseler hayata yeni atılmış tecrübesiz insanlar gibi sendeleyip düşeriz. Hâlbuki Amerika'yı maziye bağlayan böyle bir zincir olmadığı için onlar daima istikbal ile meşguldürler. Amerikalılar mazileriyle değil, mefkûreleriyle iftihar ederler.

Yine bu zihniyetin neticesi olarak biz ihtiyarlara hürmet ederiz, onlar çocuklara hürmet ederler. İhtiyarlar geçmiş bir hayatın sönük mümessilleridir. Onlara hürmeti maziye yapılmış bir hürmet gibi telakki ederiz. Ailede, cemiyette en muhterem mevkiyi ihtiyarlara veririz. Hâlbuki Amerika'da ihtiyarlara hiç hürmet etmezler. Onların nazarında ehemmiyeti haiz olan istikbal ve istikbali temsil eden çocuklardır. Bizim ihtiyarlarımıza verdiğimiz mevkiyi onlar çocuklara verirler. Evde, mektepte, cemiyette çocuk hür, müstakil ve muhteremdir. Tramvayda, vapurda, şimendiferde herkes çocuğa yerini vermeye mecburdur. Çocuğun hürriyetine tecavüz edilemez. Çocuk dövülemez, çocuk tahkir edilemez ona yalnız rehberlik edilebilir. Çocuk muhterem ve mukaddes bir şeydir. O yalnız sevilir. Çocuğu yetiştirmek için ev, mektep, hükümet ve belediye el ele vermiştir. Birinin noksanını diğeri tamamlar. Mahrumiyet içinde doğmuş çocuklara bile hayattan azami surette istifade imkânları temin edilir. Çocuk orada mesut ve bahtiyardır. Hepsinin yüzünde sıhhat, neşe ve saadet vardır. Amerika'da sarı renkli, sıska, hastalıklı çocuk hemen de yok gibidir.

Biz istikbalimize ehemmiyet vermediğimiz için Türkiye’de en çok ihmal edilen zümre çocuklardır. Bizde çocuk büyümmez, büyütülmez, hüday-i nabit gibi yetişir. Tarlada gelincik, papatya nasıl kendi kendine yetişirse, bizde de çocuklar öyle kendi kendilerine büyür, yetişirler. Onlarla meşgul olan, onlara ehemmiyet veren yoktur. Yağmurlu zamanlarda saçak altları geceleri uyuyan binlerce masuma yatak vazifesini görür. Sokaklarımız kimsesiz dilenci çocuklarla doludur. Bunlarla ne hükümet, ne belediye, ne cemiyetler, ne mektep ve ne de fertler meşgul olur. Onlar hayvanlar gibi kendi talihlerine terk edilmişlerdir.

Biz ihtiyar olduğumuz için ölüm ve ahirete, onlar genç oldukları için hayat-ı dünyaya ehemmiyet verirler. Bizde din bizleri ahirete hazırlayan bir müessesedir. Orada din cemiyet hayatında mühim bir rol oynayan fertlere dünyada muvaffak olmanın yollarını gösteren içtimai bir müessesedir. Kilise ahiretten ziyade dünya ile meşgul olur. Amerika’da bir kilise içinde toplanan teşkilatı göz önünden geçirmek insana hayretler verir. Kilise orada bir mekteb-i muhitin hastalarına çare arayan bir doktor, fakri izaleye çalışan bir hayırperver, gençlerine yol gösteren bir pederdir. Kilisenin içinde dans edilir. Genç kız ve erkekler kulüplere maliktir. Genç, ihtiyar herkes orada kendi ihtiyacına cevap veren bir merci bulur. Hülâsa kilise hayat içindedir. Bizde ise din bize yalnız ahiret yolunu gösteren, dünya ile alakamızı kesmeyi öğreten bir müessesedir.

Bu mukayeseyi böyle uzatabiliriz. İki memleket, iki medeniyet ve iki millet arasındaki bu tezat zincirini istediğiniz kadar çekebilirsiniz. Ve mukayeseyi büyüttükçe yenedünyanın niçin süratle ilerlediğini, eski dünyanın niçin yerinde saydığını daha vuzuhla görür, daha kolaylıkla anlarız.

[Sertel], M. Zekeriya, Sene 1/ Nr. 2 (Mart 1340 [1924]), s. 37-39.

İnkılâpları Yapmak Kolay, Muhafaza Etmek Zordur

Tarihin kaydettiği büyük inkılâpları vücuda getirmek için şimdiye kadar insanların bulduğu iki yol vardır: Biri, Bolşeviklerin yaptığı gibi, evvela mütefekkirlerin dimağında lüzumu tebellür ve tahakkuk eden inkılâbı yapıp halkı o inkılaba göre terbiye etmek; diğeri İngiltere’de olduğu gibi, evvela milleti hazırlayıp inkılâbı efkâr-ı umumiyeye istinat ettirmektir. Birinci nevi inkılâpların yapılması

kolay, muhafazası güçtür. İkinci kısım inkılâpların yapılması güç fakat idamesi kolaydır.

Bizim son zamanlarda yaptığımız büyük ve tarihî inkılap bunlardan daha ziyade birinciye müşabihdir. Ruslar da, bizim gibi, halkın bıkmış usandığı muazzam ve muhteşem bir saltanatı yıktılar. Kuvvet ve haşmetlerini tarihten ve ananeden alan saray ve kiliseyi devirdiler. Yalnız onun yerine milletin henüz bilmediği, anlamadığı yeni bir şekl-i hükümet ikame ettiler. Rus saraydan bıkmış, Çarın zulüm ve istibdadından usanmıştı. Fakat Bolşeviklik nedir? Kominizim nasıl şeydir? Bunları bilmiyordu. O yeni bir hayat istiyordu. Fakat istediğini tespit edebilecek kabiliyeti haiz değildi. Hissediyor, fakat hissini ifade edemiyordu. Mamafih bu hissini ifadesi herhalde komünizm değildi. Fakat zaaf ve tereddüt içinde bulunan eski zihniyetli halk karşısında, mefkûre ve imanları kuvvetli bir grup derhal idare başına geçti ve millete yeni ve radikal bir inkılap teklif etti. Sonra, milletin bu inkılabı hazma kabiliyetli olmadığını bildiği için, derhal halkı bu inkılaba hazırlamaya teşebbüs etti. Bu hazırlık kuvvetli teşkilat, sarsılmaz bir iman ve misli görülmemiş bir propaganda suretinde tecelli etti. İmanlı Rus gençliği derhal birleştiler, kuvvetli teşkilat yaptılar. Hiçbir yerde mürtecilere ses çıkartmadılar. Bir taraftan da halka komünizmin ne olduğunu; eski idarenin fenalığı karşısında yeni halk idaresinin onlara ne getireceğini gösterecek tarzda propagandaya başladılar. Rusların bu tenvir ve irşâd propagandası dünyanın bir mefkûreyi neşr için şimdiye kadar bulduğu ve kullandığı bütün vesaiti geride bırakacak kadar mükemmel olmuş, bütün dünyayı hayretler içinde bırakmıştır. Bu iki vasıta sayesinde zayıf zannedilen Bolşeviklik hem harici düşmanlara karşı kendisini müdafaaya muvaffak olmuş, hem de dâhildeki halkı kendisine bağlamaya muvaffak olmuştur. Artık bugün Rusya'da eski idarenin avdetini temenni edecek bir fert bile bulmak mümkün değildir. Bu suretle tepeden gelen muazzam, bizimkinden çok muazzam, mühim bir inkılap mâl edilmiştir.

İngilizlerde tarihlerinin mühim bir dönüm yerindedirler. Onlarda büyük bir inkılap geçiriyorlar. Kapitalizme müstenit içtimai nizam yıkılıyor, yerini yeni bir içtimai nizama terk ediyor. İngiliz içtimai hayatı, İngiliz siyasi hayatı yeni bir şekle giriyor. Bütün Avrupa belki de bütün dünyanın hayatı ve istikbali üzerinde mühim bir rol oynayacak olan bu muazzam inkılap, şarkta olduğu gibi büyük sarsıntılar, tehlikeli zelzelelerle geçmiyor. Adım adım, yavaş yavaş ilerliyor ve sanki hiçbir şey

olmuyormuş gibi içtimai hayatta ufak bir sarsıntı bile hissedilmiyor. Birincisi şark milletlerine has bir inkılaptır; ikincisi Anglosakson ırkına.

Şark milletleri tabiaten isyankâr, ateşli ve heyecanlıdır. Bütün şark inkılapları kanla ve ateşle olmuş, her yenilik binlerce gencin hayatı bahasına elde edilmiştir. Hâlbuki İngiltere’de hiç bir inkılap için bir dirhem kan dökülmemiştir. Onun içindir ki bizim şimdiki inkılabımız da daha ziyade Rus inkılabına benzer. Ruslar Sovyet inkılabını umumi harpte Rus çarı için feda edilen milyonlarca gencin açtığı boşluk sayesinde elde etmişlerdi. Bizde bugünkü inkılabı sultanların hırsı yüzünden yüz binlerce genci Anadolu topraklarına gömdükten sonra temin edebildik. İki tarafta da inkılabı hazırlayan, milleti o inkılabı sürükleyen bu kanlı facialar olmuştur. Rus inkılabıyla Türk inkılabı arasındaki bu müşabihten dolayıdır ki bugünkü inkılabımızda Sovyet inkılabı gibi süratle ve kolaylıkla olmuştur.

Fakat bu inkılap ilan edilmekle bitmemiş, başlamıştır. Rus inkılapçıları yaptıkları büyük inkılabı nasıl çetin yorulmaz bir azim ve iman üzerine kurmuşlar, nasıl yılmaz bir gayretle her müşkülle çarpışarak inkılaplarının temelini inşa etmişlerse, bizde onlar gibi yaptığımız inkılabı ta köylüye kadar anlatıp kuvvetlendirmek için çalışmaya mecburuz. Şark inkılaplarının muhafazasındaki güçlük bundan neşet etmiştir.

Unutmamalıdır ki halk her yerde anane ve âdetine merbut bir kitledir. Az çok okumuş kimseler bile müesseses itiyatların esaretinden kurtulmakta müşkülât çekerler. Böyle ani hamlelerin verdiği heyecanla inkılap halkı arkasından sürükler. Fakat bu sarhoşluk devri geçince eski ananelerin sarsılmış ve yıkılmış olmasından mütevellit boşluk halkın ruhunda bir tereddüt ve endişe uyandırır. Muhalefet ve irtica oradan başlar.

Binaenaleyh Türk gençliğine ve Türk mütefekkirlerine düşen büyük bir vazife vardır: İnkılabı muhafaza etmek.

Türk gençleri ve Türk mütefekkirleri bugünkü inkılabın büyüklüğünü takdir etmişse, onu müdafaa ve muhafaza için ihtiyatlı davranmak ve şimdiden tedbir almak mecburiyetindedirler. On, on beş senelik hayatımız göstermiştir ki her yaptığımız inkılap arkasından bir irtica getirmiştir. İçtimai sahada Türkiye’yi tamamen Garplılaştıran bugünkü inkılap da ufak tefek aksülameller yapmaktan hâli

kalmayacaktır. Bu aksülameller karşılarında mücehhez bir müdafî kuvvet bulmazsa bir gün inkılap taraftarları için tehlike emr-i vakiler ihdas edebilir.

Bugünkü inkılaptan memnun olmayanlar pek çoktur. Bunları şu suretle tasnif edebiliriz:

1- Nazarlarında mukaddes tanıdıkları ananelerin yıkıldığını görmekten mütevellit tesire kapılanlar az değildir. Hayatları sade ve basit ananelere riayet sayesinde sükûn ve huzur içinde geçen muhafazakâr kimseler böyle ani sarsıntılara tahammül edemezler. Bunlar samimi muhaliflerdir ki bütün endişeleri hayatlarında açılan boşluğun dolduğunu görmektedir. Şimdiye kadar başında bir hükümdar görmeye alışmış, padişah ve hilafet namına dua etmeyi öğrenmiş, onun gölgesinde yaşamaktan zevk almış bu sınıf, hilafetin kalkmasıyla maneviyatlarında bir boşluk hissederler. Bugün zamanın tazyik-kâr havası içinde seslerini çıkarmayan bu gayrı memnunlar ilk fırsatta eski ananın avdetini görmekte alakadardırlar.

2- Menfaatleri haleldar olanlar ikinci sınıfı teşkil ederler. Saraya, lağvedilen medreselere, yıkılan ananata maddî bir alaka ile merbut olanlar bu inkılabı en ziyade müşkülâtla hazmedebilecek kimselerdir. 324 [1908] inkılabı nasıl bir çün gayr-ı memnunlar yaratmışsa, bugünkü muazzam inkılapta şüphesiz birçoklarını maddî menfaatlerinden mahrum etmek suretiyle müteessir etmiştir. Hocalar, saray mensupları bu sınıfa dâhildir. Filvaki halk bunlara ehemmiyet vermeyecek derecede uyanmıştır. Fakat inkılap nasıl sarhoş edici bir heyecan içinde yapılsa, inkılabı karşı cereyan yaratmak isteyenlerde böyle heyecanlı hadiseler ihdas edebilirler.

Binaenaleyh inkılâbımız tehlikeden masun değildir. Gençliğin ve mütefekkirlerin vazifesi uyanık bulunmak, yeni doğan demokrasiyi tecavüzlerden korumaktır. Bu da ancak teşkilat ile mümkündür. Dağınık, münferit bir gençlik bir kuvvet teşkil edemez. Demokrasi bizim gibi acemi memleketlerde böyle zayıf kuvvetlere istinat ederek yaşayamaz. Millî mefkûresini elde eden gençlik şimdide memlekette hakiki demokrasiyi getirmek hususunda birleşmeli, her türlü tehlikelere karşı müttehit bir cephe vücuda getirmelidir. Memleketin mütefekkir geçinen zümreleri, sınıfları, teşkilatı birleşip hükümetle el ele vermeli ve memlekette hakiki bir demokrasi propagandasına başlamalıdır. Önümüzde Rusların tatbik ettiği çok nâfî, çok ameli bir yol vardır. Bu yoldan yürümek ve halkı tenvir ve irşad ederek yaptığımız inkılabın azamet ve ehemmiyetini onlara anlatmak lazımdır. Bu ikinci

vazifeyi ihmal eder, inkılabı halka hazmettirecek vesaite tevessül etmezsek en büyük vazifemizde kusur göstermiş oluruz.

[Sertel], M. Zekeriya, Sene 1/ Nr. 3 (Nisan 1340 [1924]), s. 1-2.

Yaratıcı Bir İnsan Olarak Mı Yaşıyorsunuz Yoksa Mukallit Bir Hayvan Gibi Mi?

İnsanlar ta tarihin başlangıcından beri tabiatla mücadeleye mecbur olmuş ve medeniyetin yüksekliğini tabiata galibiyetin derecesiyle ölçmüşlerdir. Medeniyetin en vazih ve şamil tarifi insanların tabiata hâkim olmalarıdır. Bu hâkimiyet günden güne daha bariz, daha kati şekiller almaya başlamış ve tabiat insanın elinde bir oyuncak menzelesine inmiştir. Nihayetsiz denizler üzerinde emniyet ve huzur ile seyahat etmiyormuş gibi şimdi havalarda cevelan ediyor, denizler altında dolaşıyoruz. Fakat insanlara bunlarda az geliyor, şimdi hayatı idame etmenin, tabiatı bir makine gibi kullanmanın çarelerini arıyoruz. Gıdamızı güneşten almak, zaman ve mesafe telakkisini ortadan kaldırmak, bize meçhul dünyalarla görüşmek emeli peşinde koşuyoruz.

İnsanlara bu muazzam muvaffakiyetleri, tabiat üzerinde bu kadar kat'î bir hâkimiyeti temin eden en mühim amil zekâları ve dimağlarıdır. Milyonlarca sene evvel insanlarda hayvanlardan farklı değillerdi. Aralarındaki yegâne fark birinin devasa bir vücuda küçük bir beyine, diğerlerinin küçük bir vücuda fakat büyük bir beyine malik olmalarıydı. Bu makale ile alakadar olmak üzere bu sahifelerde neşrettiğimiz mukayeseli resme iyi dikkat ediniz. Büyük iskelet son zamanlarda Tibet'te meydana çıkarılan ve milyonlarca sene evvele ait olduğu iddia edilen bir hayvana aittir. Burada bu hayvan vücudunun azametine nispetle başının küçüklüğüne ve bilhassa beyin tasının nispetsizliğine, ona mukabil ilk insan iskeletinde başın vücuda nispetle olan büyüklüğüne bakınız. O vakitten beri hayvanların beyni olduğu yerde kaldığı halde, yine bu sahifelerde münderiç diğer resimde görüleceği üzere, insanların beyni mütemadiyen büyümüş ve kafanın hemen de yarısını istila etmiştir. O muazzam cüsseli hayvanlar seneler geçtikçe çürümüş, infisah etmiş ve nihayet kayıp olmuştur. Fakat insanlar hiç şüphesiz daha milyonlarca sene yaşayacaklardır.

İnsanların milyonlarca sene evvelki halleriyle bugünkü hallerini ve bundan milyonlarca sonraki istikballerini düşündüğünüz zaman dimağınız birden bire durur,

bu müthiş terakki ve inkişafı havsala bir hamlede kavrayamaz. İnsan dehasının yaptığı bütün bu harikaları göz önüne getirince takdir ile boyun eğmekten kendimizi alamayız.

İnsanları bu kemale mazhar eden hususiyet dimağın yaratıcı kabiliyetidir. İnsan dimağı yaratıcı bir uzuv olarak kullanıldığı zaman faydalı, taklitçi bir uzuv olarak kullanıldığı zaman faydasızdır. İnsanlara, tabiata karşı bu büyük galebeyi temin eden kafalar yaratıcı kafalardır. İnsan mücehhez olduğu bu kıymetli vasıtayı azami surette istifade edecek surette kullanmak mecburiyetindedir. Yaratıcı kafa, durmayıp işleyen, muhitinin fikirlerini birleştirerek ortaya yeni fikirler, yeni düşünceler çıkaran, kendisine miras olarak intikal eden dimağını şahsına, cemiyete ve insanlığa karşı faydalı bir surette kullanmasını bilen kafadır. İnsanın hayvanlara karşı en ziyade faik olduğu saha dimağ sahasıdır. Vücutça hayvanlarla müsabaka edecek derecede kuvvetli olmak bizim için iftiharî mucip bir şey addedilemez. Yüz okka taşıyan bir hamal nihayet iyi bir hayvan addedilebilir, fakat iyi bir insan değil. Atıl dimağlı insanlar serseri mirasyedilere benzerler. Onlar kendilerine miras olarak intikal eden bilgilerden bile istifade etmesini bilmezler. Hayvan gibi gelir, hayvan gibi yaşar, hayvan gibi giderler. Onlar için hayvan tabiata, muhitine, etrafındakilere, hülâsa herkese karşı daima bir esaret içinde geçer.

Cemiyetine, milletine, nihayet insanlığa bu büyük kemali müyesser eden büyük kafaların reha-kar faaliyeti yanında küçük kafaların da bir şeref hassası vardır. Fert olmak itibarıyla her birimiz kafamızı ve beynimizi bu kemale bir katre daha ilave etmek, tabiata hâkim olmak hususunda müşterek sa'ye bir hisse vermek mecburiyetindeyiz. İnsanın dimağî faaliyeti sizi bugün bulunduğunuz mevkie isal etmiştir. Babalarınızın tabiata karşı hâkim olmak için yaptıkları mücadele neticesinde size miras bıraktıkları bu vasıtalar olmasaydı, sizde yeni baştan hayatla çarpışmaya mecbur olacaktınız. Binaenaleyh sizin muvacehesinde bulunduğunuz mesele dimağınızı bu mevrus malumatı en nafi şekilde ne suretle kullanabileceğinizdir. Dimağınızı kendinize, muhitinize, cemiyetinize faydalı bir surette kullanmak için ne yapmak lazım geldiğini hiç düşündünüz mü? Size bu mirası veren bu cemiyetin sizden bir şey istediğini, sizden de dimağî bir yardım beklediğini hiç hatırlınıza

getirdiniz mi? Herkes gibi sizin de bir beyniniz var. Bu beynin bir insan beyni olduğunu düşünerek onu yaratıcı bir tarzda kullanmanın çarelerini aradınız mı?

Unutmayınız ki bildiklerimize nispetle bilmediklerimiz çok daha fazladır. Dimağımızın muhtaç olduğu gıdayı vermek ancak bildiklerimizi öğrenmek suretiyle mümkündür. Bu itibarla biz derin bir cehalet içindeyiz. Her insanın bilmeye mecbur olduğu umumi malumattan dahi mahrumuz. Deniz ortasında bir kayık içinde bırakılmış masum bir çocuk nereye gideceğini bilmekten ne kadar acizse biz de kendi muhitimiz hakkında o kadar cahiliz. Bunun içindir ki biz tabiata değil, tabiat bize hâkimdir. Hayatımızı hâlâ tulû ve guruba göre tanzim ederiz. Gece ve gündüz, çalışma tarzımızı tayin eden en büyük amillerdir. Zaman ve mesafenin müthiş esiriyiz. Anadolu'nun bir köşesinde birçok köylüler fazla mahsulâtını çürütüp atarken, diğer bir köşesinde bir kısım halk açlıktan ölür. Evde, işte, hülâsa hayatın her safhasında tabiatla yeni baştan mücadeleyle mecburuz. Medeni insanların senelerce evvel bulduğu tabiatla harp vasıtalarını bile kullanmaktan aciziz.

İnsan, her şeyden evvel insan olmak için yaratıcı olmak mecburiyetindedir. Yaratıcı olmayanlar hayvanlardan farklı değildirler. Çünkü mukallitler ya tabiatın, ya cedlerinin, ya insanların esiridirler. Hür olmak, insan olmak, esaretten kurtulmak istiyorsanız evvela mukallitliğinden kurtulunuz. Ve dimağınızı işletiniz. İnsanı hürriyete kavuşturan ilk amil düşünmek ve yaratmaktır.

[Sertel], M. Zekeriya, Sene 1/ Nr. 4 (Mayıs 1340 [1924]), s. 1-2.

Başmuharrirler Saltanatına Nihayet Vermeliyiz

Hükümet ve idare şeklimiz demokrasi oldu. Fakat demokrasinin devlet ve hükümet şekline inhisarı hakiki demokrasinin tesis etmemiş olması demektir. Cemiyeti teşkil eden bütün müesseseler eski otokratik şekillerinden çıkmadıkça ve bütün millî müesseseler el ele verip demokrasi ruhunu benimsemedikçe memlekete hakiki demokrasiyi getirmek mümkün değildir. Hükümetimizdeki demokrasi bile, başlangıçta bulunduğumuz için, henüz bir şekilden ibarettir. Devlet ricalimiz demokrasi zihniyetiyle mücehhez olmadıkça, müesseselerde olduğu gibi, o müesseseleri idare eden fertlerde demokratik zihniyet teessüs etmedikçe, kabul ettiğimiz (Cumhuriyet) şeklinin manasız bir kelimeden ibaret kalması zaruridir.

Demokrasi zihniyetini en evvel alıp benimseyecek müesseselerimiz Garp ile yakından temasta bulunanlar olmak lazım gelir. Bizim Garpla en ziyade münasebette bulunan müessesemiz matbuattır. Hâlbuki gazetecilikte henüz otokratik zihniyet hâkimdir. Bizde gazete kariin ve halkın arzu ve ihtiyacına, fikrî ve dimağî seviyesine gayet az ehemmiyet verir. Gazete, halkın değil, sahiplerinin malı addedilir. Böyle olduğu için de gazete sahibinin fikri, arzu ve ihtiyacına tercüman olabilir, halkın değil.

Gazetecilik tarihinde gazetenin bir şahsın malı telakki edilmesi çok eski zamanlara râci bir şeydir. Her memleketin gazeteciliği bu iptidai devrin geçmiştir. Fakat bugün medeni memleketlerin hiçbirinde gazete bir ferdin gazetesidir. Gazete millete ait bir müessese olmuştur. Öyle bir müessese ki orada ya bir grubun, ya bir sınıfın ya bütün bir kitlenin arzu ve fikri hüküm sürer. Fransız gazeteleri arasında (*Tan*) kapitalistlerin gazetesidir, *Hümanite* [*L'Humanité*] komünistlerin gazetesidir. *Matin* ve *Jurnal* herkesin gazetesidir. Bunlardan hiç biri filan şahsın, filan başmuharririn gazetesidir. İngiliz, Alman, Amerikan gazetelerinde de bu tekâmülün daha bariz misallerini görebiliriz. Avrupa ve Amerika da şahsi gazeteciliğe artık tarihe karışmış bir hadise nazarıyla bakarlar. Bugünkü gazeteciler şahsi gazeteciliğin ne olduğunu yalnız gazeteciliğin tarihini okuyarak öğrenirler. Bizde gazeteler henüz birer müessese olamamışlardır. Her gazete yalnız ve yalnız başmuharrirlerin gazetesidir.

Bu telakkinin neticesi olarak gazetede başmuharririn fikri, başmuharririn siyasi meslek ve akidesi hâkimdir. Gazetenin her satırında başmuharririn fikir ve hissini ifade edilmiş bulursunuz. Serlevhalar bile birer fikir ifadesidir. Dünyayı gazetesini okuduğunuz başmuharririn gözlüğüyle görmeye mecbursunuz. Vakayi bi- taraf bir fotoğraf makinesiyle alınmış bir resim halinde görmek bizim karilere nasip olmamıştır. Bir Ermeni meselesi çıkar, hükümete muhalif olan başmuharrirlerin gazetelerinde o havadisın yazılışı, gazeteye servet vaz'ı, üzerine yazılan serlevhası bile birer hücum vesilesi olur. O hadisenin içinden hakikati çıkarmak hayli güç bir iştir. Hükümete taraftar bir gazete ile hükümete muhalif bir gazetede aynı havadisın yazılışları arasında o kadar fark görürsünüz ki bunlardan hangisinin hakikati ifade ettiğini anlamakta müşkülât çekersiniz. Binaenaleyh şahsi bir müessese olarak baki

kaldıkça gazetenin gazete olması, kariine hatta bi-taraf adeseden görünmüş renksiz bir havadis vermesi bile mümkün değildir.

Şahsi gazeteciliğin ikinci fena neticesi başmuharrirlerin kendilerini karilerinden ziyade sevmeleri ve düşünmeleridir. Bizde başmuharrirler kendi yazılarına ve kendi fikirlerine karilerin his ve fikirlerinden ve havadisten ziyade ehemmiyet verirler. Onların nazarında gazetenin içinde en mühim şey başmakaledir. Binaenaleyh baş makaleyi gazetenin başköşesine oturtmak lazımdır. Her gazetede başmakale başköşede bağdaş kurmuştur. Gazetenin diğer mündericâtı onun umurunda değildir. Başmuharrirlerin bu hodkâmlığı ve bu yanlış görüşleri kariler nokta-i nazarından tahammül edilemeyecek bir istibdat numunesidir.

Memlekete demokrasi getirmek isteyen efendiler evvela gazetelerdeki bu ferdi istibdada bir nihayet vermelidirler. Biz bi-taraf, tahakkümden azade, ferdi his ve fikirlerle kirlenmemiş havadis isteriz. Demokrasi efkâr-ı umumiyenin hüküm sürdüğü bir memleket hatırlatır. Efkâr-ı umumiyenin teşekkülü vakayı herkesin bi-taraf bir gözle görüp takip edebilmesine ve bu sayede kendi kendine salim bir muhakeme yapabilmesine mütevakkıftır. Hâlbuki başmuharrirlerin hüküm sürdüğü, efkâr-ı umumiye fertlerin müessesesi olan gazeteler vasıtasıyla teşekkül ettiği yerlerde demokrasi olamaz. Binaenaleyh bugünkü demokrasi cereyanının memlekette teessüsüne mevcut en büyük manalardan biri de ferdî gazeteciliktir. Hükümdarların saltanatına nihayet verdiğimiz gibi başmuharrirlerin de saltanatına bir nihayet vermeliyiz. Memlekette hakikaten bi-taraf, hakikaten efkâr-ı umumiyeye tercüman olabilecek bir gazetecilik tesis etmeliyiz. Bu sayede Türk gazeteciliğini de kurûn-ı vusta şeklinden kurtarmış oluruz.

[Sertel], M. Zekeriya, Sene 1/ Nr. 5 (Haziran 1340 [1924]), s. 1.

Maziye Değil İstikbale, Arkamıza Değil Önümüze

Darülfünun'da okurken felsefe hocamız radikal kelimesinin ihtiva ettiği manayı izah eden bir dersinde “Gözleri mazide değil istikbalde olanlar radikal addedilirler.” demiş ve sonra izah ederek “Mazi insanları arkaya bağlayan bir zincirdir. Radikalin gözü daima ileridedir. Mazi, olsa olsa, ona bir basamak vazifesini görür. Maziye ait bir kayıt ona zincir vazifesini göremez.” diye ilave etmişti.

O vakit alelade bir ders gibi gelip geçen bu mühim izah, matbuatta saraylarda birikmiş mücevheratın satılması meselesi mevzubahis olduğu zaman birdenbire aklıma geldi. Mazi ile istikbal telakkilerinin milletlerin hayatı üzerinde icra ettiği mühim tesir üzerinde biraz tevakkuf ettim ve mücevheratın satılması işinde leh ve aleyhtarlık edenlerin nokta-i nazarlarını daha iyi anladığıma kanaat ettim.

Mücevheratın satılmamasına taraftar olanları bu suretle düşünmeye sevk eden zihniyet maziperestlik zihniyetidir. Onlara göre, mazisiyle övünen ihtiyarlar gibi, tarihleri olan milletlerde mazilerine bakarak iftihar ederler. Mazi bir kuvvet, bir iman membaı addedilir. Ecdadın yaptıkları yeni nesle misal olarak öğretilir. Mazi içtimai binanın kurulduğu temeldir. Bu temele istinat etmeyen binalar çürük, kötü ve yıkılmaya müstaid olur. Maziperestlere göre mazi her şeydir. Milletin bütün serveti, bütün hayatı, bütün müessesatı mazide medfûndur. O servete, o müesseselere dokunmak maziyi yıkmak demektir.

Bu telakki, maziye insanın elini ayağını bağlayan, dimağına zincir takan bir müessese mahiyetini verir. Mazi bu suretle telakki edildiği zaman bir yük, bir engel, önünüze çekilmiş bir duvardır. Bu telakki altında gözünüz daima arkada, istikametiniz mazidedir. Şu saraya dokunmayınız, mazinin yadigardır; şu müesseseye zarar vermeyiniz mazinin temel taşıdır; şunu yapmayınız maziyi yıkmak demektir. Hülâsa her adımınızda önünüze kurulmuş mühim bir setle karşı karşıyasınız. Eliniz bağlı, kolunuz bağlı, gözünüz bağlı, dimağınız bağlıdır.

Bu telakkinin hayatımız üzerindeki tesiri kabl-i inkâr değildir. Biz milletçe muhafazakârız. Birkaç gencin ahenksiz serbest hareketine bakmayınız. Onlar istikbale aşkı öğrenmiş taze ruhların maziye isyanından doğmuş gayrı tabii hareketlerdir. Fakat hayatımızı tetkik ediniz. Yaşayışımızda, düşünüşümüzde mazinin hep o ağır, siyah damgasını görebilirsiniz. Mazi ferdî ve içtimai hayatımız üzerine bir kâbus gibi çökmüştür. Genç ihtiyar hepimiz bu ağır yükün altında eziliyoruz.

Artık bu maziperestlik yeter. Birazda istikbale, birazda ileriye bakalım. Ayaklarımızı, kollarımızı, dimağlarımızı bağlayan bu kalın mazi zincirini kıralım. Bize mazi değil istikbal lazımdır. Biz mazide değil istikbalde yaşayacağız. Mazimizle değil istikbalimizle övünmesini öğrenelim. Saraylarda medfûn mücevherat milletin maziden tevarüs ettiği bir mirastır. Onu mazinin bir yadigârı

olduğu için kasalarda saklamak maziye istikbalden ziyade ehemmiyet vermektir. İstikbalimiz açlıktan ölüyor, sokaklarda sürünüyor. Memleketin çocukları baştanbaşa sefalet ve ihtiyaç içindedir. Çocuklarımızın ne karınlarını ne de dimağlarını doyurabiliyoruz. Onları manevi ve maddi ölüme mahkûm ederek istikbalimize suikast etmek hakkını bize kim vermiştir? Bizden hayat, bizden sıhhat, bizden maarif isteyen yeni nesle, “Hayır yavrularım, siz açlıktan ölmeye mahkûmsunuz, bu paralar bize babamızdan kalmıştır, onu sizin için sarf edemeyiz mi diyeceğiz.”

Bu lüzumsuz gurur ve bu manasız hodkâmlık yalnız bizi mezara götürmekle kalsaydı, bu nefsi fedakârlığı belki takdir edebilirdik. Fakat burada çocuklarımız ve istikbalimiz mevzubahistir. Çocuklarımızı yanlış telakkilerimiz, lüks ihtiyacımız için öldürmek hakkını haiz değiliz. Neslimiz açlıktan ölürken, çocuklarımız sokakta dilenirken saraylarımızda mücevheratımızı saklayamayız. Mevhum manevi bir kıymet uğruna maddi hayatımızı bu mahrumiyete razı edemeyiz. Çünkü bu fedakârlığa katlanmak istikbale karşı bir günahdır. Onlar bizden mücevherat değil hayat ve sıhhat istiyorlar. Biz onlara “Hayır biz size mücevherat vereceğiz” demek hak ve salahiyetini haiz değiliz.

[Sertel], M. Zekeriya, Sene 1/ Nr. 6 (Temmuz 1340 [1924]), s. 1.

Meçhul Asker Kimdir?

Dumlupınar’da geçen hafta zarfında yapılan ve bütün milleti baştanbaşa mukaddes bir heyecan dalgası içinde sarsan millî ve muazzam merasim, askerî ve siyasi tarihimizde yeni bir devir açan bir hadisenin tesyidi mahiyetini haizdir. Dumlupınar, yalnız istiklalin doğduğu yer değil, aynı zamanda ve bilhassa “Mehmetçik”in doğduğu yerdir.

Mehmetçik Türk’ün askerî enmuzeci, milletin fedakârlık numunesidir. Zafer onun, çekilen elem ve ıstıraplar hep onundur. Türk’ün meçhul askeri, meçhul şehidi ta senelerden beri bütün milletin ruhunda kendi şahsiyetini yaşatan (Mehmetçik)dir. Mehmetçik yalnız bugünün ve yalnız dünün değil, bütün mazimizin, bütün tarihimizin meçhul askeridir.

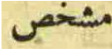
Fakat hodkâm ve hodpesent paşa ve padişahlarımız Mehmetçiğin bu mukaddes hakkını gasp ederek benimsemişler, Mehmetçiğin kahramanlığı kendi kahramanlıkları, Mehmetçiğin zaferini kendi zaferleri gibi göstererek övünmüşlerdir.

Viyana’da çarpışan o, Yemen’de dövüşen o, Arnavutluk’ta kan döken, Arabistan çöllerinde ölen hep odur. Fakat kahır onun şeref paşa ve padişahların olmuş, Mehmetçiğin kahramanlığı paşalarının kahramanlık menkıbelerini zenginleştirmekten başka bir şeye yaramamıştır.

İşte bugün ilk defa Mehmetçiğin kahramanlığı, Mehmetçiğin fedakârlığı tes’îd ediliyor. Bugün ilk defa Mehmetçiğe layık olduğu şeref ve kıymet veriliyor, onun kahraman ruhuna Fatihalar okumak ve türbeler yapmak lüzumu hissediliyor. Bu hadise şan ve şerefin padişah ve paşalardan alınıp millete verilmesi, zaferin hakiki sahibinin tanınması demektir.

Türk’ün manevi kahramanının takdisi kurun-ı vustadan çıkıp yeni ve demokratik bir cemiyet haline girmeye başladığımızı alamettir. Padişahlar Mehmetçiğin hak ve şerefini gasp ettikleri zaman millet mukaddes ve çok aziz bir hakkının kendisinden çalındığının farkında değildi. O uğruna kan döktüğü vakıanın yaşatılmasını ve tesidini istiyordu. Fakat onun dimağında henüz manevi şeref ve kıymetleri takdir edebilecek bir kemal hâsıl olmamıştı. Henüz kahramanlar devrinde yaşıyor ve vakıaları kahramanlarla yaşatmayı biliyordu. Binaenaleyh Plevne Muharebesini hatırladığı zaman gözleri önünde Osman Paşa’nın, Çaldıran Vakıası zikredildiği zaman Sultan Süleyman hayali canlanırdı. Sanki bu vakıaları yalnız bu kahramanlar yapmışlar, sanki bütün zaferi onlar kazanmışlardı, Mehmetçiğin önünde ufak bir hisse-i iftihar bile yoktu.

Fakat bugün İstiklal Harbini ve Dumlupınar Zaferini andığımız zaman artık filan veya falan paşayı değil, doğrudan doğruya Mehmetçiği hatırlıyor, bütün milletin müşterek mefkûresi millî kahramanı düşünüyoruz.

Meçhul asker muhayyel Türk askerinin bir enmuzeci, bir kahramanlık hülasası, bir fedakârlık numunesidir. O hiçbir ananın oğlu değildir, o bütün vatanın oğlu, bütün milletin kahramanlığı, bütün milletin fedakârlığıdır. Mehmetçikte biz kendimizi, kendi varlığımızı görüyoruz. Mehmetçik ağlayan ve kan döken Türklüğün timsalidir. O manevi bir şahsiyettir. Onu takdis etmekle kendi mefkûremizi takdis etmiş oluruz. Meçhul asker, mefkûremizin şahsi bir timsalidir.

Milletler evvelleri kahramanlıklarını yaşıyan bir şahısta temsil ederler ve ona kahraman namı verirlerdi. Aşiretlerin kahramanları vardır. Onlar bütün kabilenin kahramanlıklarını şahıslarında cem eden kuvvetli ve seciyeli şahsiyetlerdir. Kabile efradı ona tapar, ona itaat eder, onu kabilesinin insan şekline girmiş mefkûresi addeder.

Kahramanlık devrinden çıkmamış milletlerin de kahramanları vardır. Bunlar o milletin kahramanlıklarını nefislerinde cem eden fertlerdir. Basit ve iptidai dimağlı insanlar kahramanlıklara ve fedakârlıklara meftundurlar. Fedakârlıktan kaçmayan fertler cemaatler tarafından bir mefkûre halesiyle ihata ediliyor, etrafında efsaneler ve hikâyeler icat ediliyor. Ona fevkalbeşer sıfatlar atfediliyor. Çünkü o artık mefkurevi bir şahsiyettir.

Fakat asrî milletler millî kahramanları, cemiyetin bütün fedakârlığını temsil eden muhayyel ve ananevi bir kıymet halinde tasavvur ederler. O bütün fedakârlıkların, bütün ıstırapların ve bütün kahramanlıkların bir timsalidir. Medeni ve asri milletler buna meçhul asker dediler. Biz ona “ Mehmetçik” demişiz. Mehmetçik halkın ruhunda çoktan yaşıyan, fakat şimdiye kadar varlığı tepede kalan tufeyliler, paşa ve padişahlar tarafından gasp edilen millî kahramandı. Onu şimdiye kadar yalnız Türk neferi ve Türk milleti tanımış, fakat Türk devleti tanımak istememişti. Dumlupınar merasimi devlet ve milletin müştereken “Mehmetçik”i tanıdığı tarihî günü tespit ettiği için bizce çok kıymettardır.

[Sertel], M. Zekeriya, Sene 1/ Nr. 8 (Eylül 1340 [1924]), s. 1.

Mektepsiz Demokrasi

Yekdiğeriyle tezat teşkil eden bu iki kelime ancak bizim memleketimizde yan yana kullanılabilir. Mektep olmayan, çocuklarına tahsil imkânı vermeyen, binaenaleyh maarifi taammüm etmeyen bir yerde demokrasiden bahsetmek gülünç oluyor. Mektep demokrasinin mabedidir. Demokrasi ruhu orada büyür, orada neşv ü nümâ bulur, orada kuvvet kesp eder. Mektepsiz demokrasi mabetsiz bir dine, annesiz bir çocuğa benzer. Mabedi olmayan bir din nasıl inhilale, annesiz bir çocuk nasıl yetim kalmaya mahkûmsa, mektepsiz bir demokrasi de öylece muallakta yaşıyan bir telakki halinde kalmaya mahkûmdur.

Geçen ay zarfında mekteplerin açılması hesabıyla çocuklarımızın ve çocuk babalarının uğradığı müşkülât göz önüne getirilince bu hükmü vermekten kendinizi alamazsınız. Yalnız İstanbul’da mekteplerin reddetmeye mecbur olduğu dört bin çocuk tahsilsiz kalmaya mahkûm olmuştur. Taşrada tahsilsiz kalan çocuklarımızın miktarı hudutsuzdur. Maarif isteyen bir çocuğa mektep veremeyen bir demokrasi gülünç olmaktan kurtulamaz. Bir çocuğu gıdadan mahrum etmek hakkını nasıl haiz değilsek, onu tahsil hakkından mahrum etmek salahiyetine de malik değiliz. Memleketin yetişen bir vatandaşı olmak itibariyle onun bu ihtiyacına cevap vermemek, onun üzerinde haiz olmadığımız manevi mesuliyeti tanımak demektir.

Hâlbuki facia bununla bitmiyor. Mekteplerimize mahdud ve müracaat edenler nihayetsiz olduğu için mektebe kabul edilecekleri seçip ayırmaya mecburuz. Bir mektebe bin talebe müracaat ediyorsa bunlardan yalnız beş yüzünü kabul ederek mütebakisini hariçte bırakmak zarureti vardır. İşte bu seçip ayırma işinde ikinci facia başlıyor. Seçilip alınanlar bir taraftan tavsiye getiren iltimaslı çocuklardır. Mebus çocukları, memur çocukları, muallim çocukları veya bunlardan tavsiye getirenler hakk-ı rühcânı haizdirler. Mektebe evvela bunlar alınır, asıl tahsile muhtaç, yardıma muhtaç, fakat kimsesiz, hamisiz ve tavsiyesiz olan çocuklar dışarıda kalıyorlar. Bu maarifte imtiyaz tesis etmek demektir ki mektep açamamaktan da kötü bir şeydir. Paranız ve mualliminiz olmadığı için memleketin bir kısım çocuklarını tahsilsiz bırakmaktan vicdan azabı duymayabiliriz, fakat maarifi imtiyazlı bir sınıfa hasr etmek, memleketin fakir sınıfını bilerek tahsilden mahrum etmek affedilmeyecek bir günah, demokrasi ile acı bir istihzadır.

Mektebi çok, muallimi çok, parası çok memleketler bile bu haksızlığa müsaade etmemişlerdir. Geçen sene New York’ta iptidai mekteplere kayıt edilen talebenin miktarı bir milyonu geçmişti. Hâlbuki mevcut mektepler ancak sekiz yüz bin talebeyi istiap edebiliyordu. Hükümet bina olmadığı için bu iki yüz bin talebeyi tahsilsiz bırakmak hakkını haiz değildi. Herkesten maarif vergisi alıyordu, herkese seyyanen tahsil imkânı vermeye mecburdu. Binaenaleyh yeni binalar yapıncaya kadar mekteplerde “Münavebe ile tahsil” usulü ihdas edildi. Talebenin bir kısmı sabahdan öğleye kadar okuyup gidiyor, öğleden sonra ikinci kısmı geliyordu. Bu suretle içinde ancak beş yüz çocuk okuyabilecek bir mektepte bin kişi okutmak imkânı temin edildi. Şehrin fakir, zengin hiçbir çocuğu mektepsiz bırakılmadı.

Bizim gibi mektebi az, muallimi az, parası az memleketlerde bu usulü tatbik kimsenin aklına gelmedi. Çünkü hükümetin her çocuğa tahsil imkânı vermek mecburiyeti henüz şuurlu bir şekilde hissedilmemiştir. Çocuklarımızı mektep haricinde tahsilsiz bırakmanın ıstırabını babalardan başka hisseden var mıdır? Bu ıstırap duyulmadığı içindir ki yeni maarif bütçesinde Darülfünun tahsisatı hemen de mekteb-i iptidaiye tahsisatına müsavidir. Maarifin 1341 [1925] bütçesi yirmi milyon lira olarak gösterilmektedir. Bu yekûnun yüzde yirmi beşi Mekâtib-i İptidaiye, yüzde yirmi beşi Darülfünuna tahsis edilmiştir. Talebesinin miktarı bini geçmeyen ve nihayet bugünkü maarif ihtiyacımız için bir süs olmaktan hâli kalmayan Darülfünuna, talebesinin yekûnî milyonlara baliğ olan iptidai tahsil için verilen tahsisat nispetinde tahsisat itâsı umumi maarif ile eğlenmekten başka bir şey değildir. Demokrasi halkın hâkimiyeti demektir, mütefekkirlerin değil. Darülfünun'u yükselterek halkı ve maarif-i umumiyei ihmal etmek bir münevverler aristokrasisi tesisine doğru yürümektedir. Hakiki demokrasi yalnız bir sınıfı düşünmeyen, bütün vatan evlatlarını müsavi tutan demokrasidir.

Maarifimize yeni istikametini ve yeni vechesini tayin etmedikçe demokrasi de maarif ve terbiyenin mana ve kıymetini anlamadıkça bu meselenin halli mümkün değildir. Hâlbuki bu yeni vechenin teessüsü zihniyetlerin tebeddülüne ve dimağlarımızın terbiye görmesine mütevakkıftır. Bu da zaman işidir.

[Sertel], M. Zekeriya, Sene 1/ Nr. 9 (TE 1340 [1924]), s. 1.

Ziya Gökalp Hüzün ve İnkisar İçinde Ölmüştür

Birkaç ay evvel, Ankara'dan geldiği günden beri, Nişantaşı'ndaki evinde münzevi ve metruk yaşayan Ziya Gökalp'ı ziyarete gitmiştim. Son zamanlarda bütün eski dostları, daha doğrusu dost tanıdıkları, tarafından terk ve ihmal edildiği için, o bu ziyaretlerden hoşlanıyor, onu inziva-gahında hatırlayanlara karşı minnet ve şükran hissi duyuyordu. Bir zamanlar İttihat ve Terakki'deki merkezinde etrafını alan dalkavuklar şimdi onu fakr-u sefaleti, ıstırap ve mahrumiyeti ile baş başa, yapayalnız bırakmışlardı. Ziya Bey artık eski siyasi nüfuzunu kayıp etmiş, sadece kendi âleminde memleket için kitap yazan, ilim ve irfan yapan bir âlim olarak kalmıştı. Şimdi onunla temas ne siyasi bir muvaffakiyete bir vasıta, ne de liyakat kesp

edilmeyen bir teveccüh-i âlâya bir basamak teşkil edebilirdi. Etrafında yalnız onu sevenler ve onun ilmine ve dehasına hürmet edenler kalmıştı.

Ziya Bey Ankara'dan ruhen ve bedenen hasta dönmüştü. Ruhunda tatmin edilmemiş bir arzunun inkisarı, vücudunda tedavi edilmemiş bir hastalığın devamlı tahribatı vardı. Bu iki tesir altında Ziya Bey'in son zamanlardaki hayatı acı, hüznün ve keder içinde geçiyordu. Hayata karşı laubali ve lakayt olan Ziya Bey son zamanlarda sıhhatini çok düşünüyor, yapacak çok işi olduğunu söyleyerek zamanın darlığından şikâyet ediyor, bilhassa çocuklarının maişet ve hayatı onu çok işgal ediyordu.

O akşam yine Ziya Bey'in sıhhatinden bahsettik. O gece çok şen ve çok neşeliydi. Bize doktorların onu tabi' tuttukları rejimden gülererek bahsediyor, bütün gün meyve ve kavun yemeye mecbur olduğundan şikâyet ediyordu. O sırada kapı çalındı. İçeriye bir telgraf getirdiler. Yüksek koltuğunda Çin ilahları gibi bağdaş kurmuş olan Ziya Bey gözlüklerini taktı. Telgrafi bir daha bir daha okudu. Sonra kenara bırakıp sözüne devam etmek istedi. Fakat çehresinde iki dakika evvel görünen neşe kaybolmuştu. Sonra telgrafi attı, gözlüğünü çıkardı, o vakte kadar Ziya Bey'de hiç görmediğim bir hiddet ve asabiyetle:

- Hem yapamazlar, hem yapanlara fırsat vermezler, dedi.

Neşeli meclisimize bu asabi havayı getiren bu telgrafi anlatmakta Ziya Bey bizi uzun müddet tereddütte bırakmadı, her dakika artan bir asabiyetle, ruhunun ta derinliklerinden gelen bir isyan ile sözüne devam etti:

- Telgrafi Hamdullah Suphi gönderiyor ve benden "Türk Yurdu" için makale istiyor. Zora geldikleri zaman, bir iş yapılacağı zaman hep bize müracaat ederler. Ruhunu biz veririz, fikrini biz veririz, vechesini biz tayin ederiz. Sonra efendiler bu fikirleri benimsiyor, bize bir tekme vurup kapı dışarı atıyorlar. Yapınız efendiler, siz yapınız. Mademki bize muhtaç değilsiniz, mademki bize kıymet vermiyorsunuz, niye bizden makale, bizden yazı, bizden fikir istiyorsunuz."

Ziya Bey aylardan beri ruhunu kemiren acıyı nihayet dökmek ihtiyacını duymuştu. Daha Ankara'dayken Türk Ocağı onu ihmal etmiş, ona layık olduğu hürmette kusur etmişti. Daha orada fikirlerini terviç ettirecek bir mahfil bulamıyor, her tarafta kendisine modası geçmiş bir âlim nazarıyla bakılıyordu. İstanbul'a geldiği zaman etrafında eski âteşîn, vecdli, heyecanlı ve imanlı gençleri bulamadı.

Nişantaşı'ndaki evini kimse ziyaret etmiyor, kapısını çalan bulunmuyordu. O, bu terk ve ihmal edilmenin, daha hayatta iken unutulmanın acısını duyuyor, günden güne büyüyen bir azap halinde ruhunu sardığını hissediyordu.

Ankara'dan avdet ettiğı zaman mebusluktan istifa ederek tekrar Darülfünun'daki kürsüsüne avdet etmeye karar vermişti. O mebusluğu çocuklarını aç bırakmayacak bir maişet vasıtası bulmuş olmak için kabul etmişti; fakat o ilme ve Darülfünun'daki kürsüsüne âşıktı. Her vakit: “Ben fikirlerimi neşredek bir sahaya muhtacım. Bana serbest bir kürsü, hür bir mecmua lazımdır, der ve benden onun yazı yazabileceğı bir mecmua çıkarmaklığını isterdi. Bu ihtiyaç ile İstanbul'a gelir gelmez Darülfünun'a gitti ve bu arzusunu izhar etti. Fakat onun tesis ettiğı bu müessesede onun yetiştirip başına koyduğu gençler ona “Hayır!” dediler. Darülfünun'a ilmî Ziya Bey getirmiş, gençlerin kafasına ilim telakkisini o sokmuş, bugün Darülfünunu idare eden gençleri o yetiştirmişti. O herkesten böyle cevap bekleyebilir, fakat kendi malı, kendi evi addettiğı Darülfünun'dan böyle bir cevap alacağını tahmin edemezdi. Darülfünun'un ona kapılarını kapaması, gençliğı onun feyizli dehasından istifade hakkından mahrum bırakması hiçbir havsalanın almayacağı acı bir şeydi. Bu menfi cevap Ziya Bey'e hayatında en büyük darbe oldu. O bu ağır darbenin tesiri altında ruhen hasta oldu. Sevgilisinden mehcûr edilmiş bir âşık gibi son aylarında hep bu acıyı sayıkladı, hep bu darbenin tesiri altında mahzun ve mükedder yaşadı.

İşte o gece Hamdullah'ın telgrafından aldığı ilham ile ocaklara karşı duyduğu iğbirarı izhar ile kalmayarak sözüne devam etti:

- Türk Ocağı'nı ben tesis ettim asri Darülfünun'u ben kurdum. Fakat bugün bu iki müessesede benim yerim yoktur. Türk Ocağında beni heyet-i merkeziyeye bile fazla görürler. Darülfünun'da fikirlerini neşir için benden bir kürsüyü bile esirgerler. Sonra bana mebus olma, siyasete karışma derler. Evet efendiler ama ben de insanım, benim de ihtiyaçlarım vardır, çocuklarım vardır, ailem vardır. Ben de yaşamaya ve onları yaşatmaya mecburum. Bana Darülfünun'da bir yer vermezseniz ben ilmimle nasıl yaşarım? Mesuliyetini üzerime aldığım bu çocukları nasıl kurtarırım? Kitaplarımı mekteplerden çıkarırlar, kabul ettikleri kitaplarımı basmazlar...”

Anlaşılıyordu ki kendisinden bahsetmesini ve bahsedilmesini sevmeyen mütevazı, mahviyet-kâr Ziya Bey'in içerisi inkisar doluydu. Aylardan beri ruhunu

kemiren bu acıyı dökmek için bir fırsat arıyordu. Hamdullah'ın telgrafı ona bu fırsatı vermişti. On dakika kadar bu isyanında devam etti. Sonra ancak hayatında hissine az mağlup olmuş insanların duyacağı nedametle sözünü kesti ve bir günah işlemiş gibi,

- “Affedersiniz, sizleri de kendi derdimle rahatsız ettim.” diye bizden af diledi.

Fakat bu isyanında ne kadar haklıydı. Mezarı başında onun ruhunu ta'zib etmekten hicap etmeyenler hayatında onu ihmal etmişler, tahkir etmişlerdi. Vekâletin mekteplere kabul ettiği “Türk Medeniyeti Tarihi” adlı eserini aylarca çekmecelerinde saklayarak bastırmamışlardı. Hasta olduğu müddetçe o eski dalkavuklardan hiç biri onu ziyaret etmemiş, telefonla olsun hatırını sormaya tenezzül etmemişti. Ziya Bey Fransız Hastanesindeki çıplak odasında hastalığın buhranları altında kendisini kaybedinceye kadar bu ruhî ve manevî ıstıraplar içinde yaşadı. Bütün hayatını milletine vakfeden, gençliğe ve memlekete yeni bir iman ve yeni bir mefkûre telkin eden bu büyük mürşidin ölüm yatağında duyduğu bu unutulmak acısını yalnız İsmet ve Gazi Paşaların teessür telgrafları tadil etti. İsmet Paşa'nın tesir telgrafı geldiği zaman Ziya Bey artık gidip gelen şedî buhranlar içinde kıvranıyordu. O ıstırap anında bile İsmet Paşa'nın kendisini hatırlamasından mütehassıs olmuş, çocuk gibi sevinerek Paşaya şükran ve minnet hislerinin bildirilmesini rica etmişti. Ziya Bey'in bu tehassüsünde kimsesiz bir yetimin tesiri vardı. Henüz nurunu kaybetmeyen gözlerinde, iltifat gören, okşanan bir yetimin minnet hisleri okunuyordu. Onun bu minnet ve şükran duygusunu Gazi Paşa'nın telgrafı tamamladı; ve hayatının son deminde onu sevindiren, aylardan beri ruhunu yiyen azabı dindiren yegane hadise bu iki telgraf oldu. Yoksa memleketin bu büyük adamı tam manasıyla “gözü açık” gidecekti.

Ziya Bey'in cenazesine yapılan muhteşem, muazzam ihtifal ve ölümü karşısında duyulan şümüllü matem vesaire bütün bu çirkinlikleri, bütün bu küçüklükleri örtecek ve onun hayatında tatmin edilemeyen hatta rencide edilen ruhunu memnun ve müsterih edecek kadar yüksek ve ulvi oldu. Millet, adi ruhlu birkaç kadar na-şinas ve nankör gencin küçük hareketi yanında, büyük mürşidini ona layık büyük ve derin bir matemle karşıladı. Onun ufûlünden mütevellit boşluğu bütün gençlik, bütün münevver ve mütefekkir sınıf ta kalplerinden hissetti.

Darülfünun gençlerinin tabuta bir sarılışı ve onu benimseyerek yabancı ellerin temasından bir koruyuşu vardı ki heyecan ile karışık bir fahr-u gurur duymamak

mümkün değildi. Gençler iki saat Ziya Bey'in tabutunu ellerinde taşımışlar, yorgunluk duymamışlardı. Gençliğin gösterdiği bu vecdli, bu samimi, bu nezh manzara büyük ölünün ruhunu en ziyade müsterih eden bir manzara olmuştur. Eminim ki Ziya Bey gençliğin ve umumiyet itibariyle memleketin kendi arkasından bu büyük heyecanı duyacağını, onu bu derece takdir ettiğini bilseydi daha büyük bir huzur ve daha ziyade emniyet içinde gözlerini bu fani dünyaya kapayabilecekti. Ne yazık ki görmedi, göremedi. Son dakikaya kadar daima terk edilmiş olmanın acısıyla inledi, yetim kalmanın ıstırabıyla ağladı.

Mamafih hayatında maruz kaldığı bu ihmal ve nisyan, birazda onun hususi seciye ve tabiatının bir neticesidir. Ziya Bey mahviyetkâr, mütevazı, sade ve samimi bir adamdı. Hayatta, hiçbir hırsı, hiçbir emeli, şahsi hiçbir isteği yoktu. Maddi hayat onun için iğrenç olan hayattı. O daima maneviyat içinde yaşamayı, hayatın adi meşgaleleriyle uğraşmayı tercih ederdi. Ziya Bey hayattan bî-haber bir adamdı. Konuşmasını bilmez, telefon edemezdi. Çarşıdan evinin ihtiyacını tedarikten acizdi. Ona verirlerse yer, vermezlerse şikâyet etmezdi. Evinde mütevaziane bir hayat yaşardı. Son günlerine kadar ailesinin, nefsinin ve çocuklarının ihtiyaçlarını bile düşünmeyi günah addederdi. O fenafilgayr olmaktan zevk alırdı. Onun için vaziyetinden kimseye bahsetmez, derdini kimseye açmaz, ihtiyaçlarını kimseye bildirmezdi. Binaenaleyh hiç kimse onun hayatının iç yüzünü bilmezdi.

Hâlbuki Ziya Bey bütün hayatını fakr-u sefalet içinde geçirmişti. Son hastalığı esnasında doktora verecek parası yoktu. Doktorlar istirahat için adaya gitmesini tavsiye etmişlerdi. Fakat Ziya Bey'de adada yaşayacak kadar para kalmamıştı. Son aylarında onun bu sefaletine aşına eski bir dostu çıkmasaydı, Ziya Bey belki de Nişantaşı'ndaki çıplak evinde kimsenin haberi olmaksızın göçüp gidecekti.

[Sertel], M. Zekeriya, *Sene 1/ Nr. 10 (TS 1340 [1924])*, s. 1-2.

Politikacılar Millete Muzırdır

“Alfred Copeè” (*Milletlerin Psikolojisi*) adlı kitabında Balkan milletlerini tetkik ederken, Şark milletlerinin en büyük felaketini politikacılar tarafından idare edilmesinde bulur. Bunlar, politikayı kendilerine meslek edinen kimselerdir ki, hayatta bütün meşguliyetleri mebus, nâzır ve nihayet memur olmak, dedikodu

yapmak ve tufeyli yaşamaktır. Şark milletlerinin bütün felaketleri milletle ve milletin dertleriyle yakından veya uzaktan alakadar olmayan bu tufeyli sınıf tarafından idare edilmelerindedir. Politikacılar milletin başına musallat olmuş tufeyli kimselerdir. Meşrutiyet'ten beri memleketi idare edenler bu politikacılarıdır. Başka memleketlerde idare edenlerle idare edilenler ayrıldığı zaman ya kapitalistler veya bir mesleki zümrenin hâkimiyetini, diğer sınıfın idare edildiğini görürüz. Bugün Avrupa demokrasilerinde idare edenler kapitalistler idare edilenlerde amele ve halktır. Bizde kapitalizm olmadığı için idare edenler politikacılar, idare edilen de doğrudan doğruya halktır. Bizde halk hâkimiyetini politikacıların hâkimiyeti şeklinde tebellür etmiştir.

Politikacıların hâkimiyeti en tehlikeli olan hükümet ve devlet şeklidir. Çünkü politikacı haris, tufeyli ve hissizdir. Onun gayesi idare başında bulunabilmek, idareden uzak olduğu zaman muhalefete geçmektir. İktidar mevkiine geçmek veya iktidar mevkiinden düşmemek hırsı bazen kötü, elem, feci neticeler doğurabilir. Onlar için bunun ehemmiyeti yoktur. Refik Halit çok kuvvetle ifade ettiği vechle, onlarca âmâl-i milliye ancak mevki iktidara gelmekle husul bulan bir şeydir. Memleketin menfaati, milletin refah ve saadeti ikinci derece haiz ehemmiyet olan meseledir ve ancak i'tilaya bir vasıta oldukça muteberdir.

Onun içindir ki bizde millet ıstırap içinde kıvrılırken, onu idare eden tufeyli politikacılar birbirleriyle boğaz boğaza kavga ile meşguldürler. Ve bu kavga bazen memleketin bir parçasını kaybetmeye, bazen milletin başına büyük felaketler getirmeye sebep olur. Ve korkutmaksızın iddia edilebilir ki, Meşrutiyet'ten beri Türkiye'nin başına gelen bütün felaketler, bu politikacılar ve bu politikacılar arasındaki mevki-i iktidar kavgası yüzünden gelmiştir.

Başka memleketlerde de bizim "politikacı" ismi altında cem etmek istediğimiz kimseler meyanına girebilecek adamlar vardır. Fransa'da, İngiltere'de, İtalya'da, hülasa bütün medeni memleketlerde diplomasiyi kendilerine meslek edinmiş, hayatını milletin sırtından temine alışmış tufeyli politikacılar vardır. İngiltere'de Loyd Corc [David Lloyd George], Baldwin [Baudouin], Balfour; Fransa'da Briand [Aristide Briand], Poankeir [Raymond Poincaré]; İtalya'da

Giolitti [Giovanni Giolitti], Orlando, Niti

gibi adamlar, aşağı yukarı, bu

sınıfa mensupturlar. Fakat bu misal bizim nokta-i nazarımızı teyit ve takviyeden başka bir şeye hizmet etmez. Çünkü 1910 senesinden beri bu milletlerin geçirdiği bütün felaketlerden, insaniyetin ıstıraplar ve eninler içinde tecrübe ettiği büyük cihan harbinden mesul olanlar, Avrupa'nın tufeyli politikacılarıdır. Milletler kendilerini bu hâris ve tufeyli politikacıların elinden kurtarmadıkça harpten, felaketten ve beladan kurtulamayacaklardır.

Mamafih diğer milletler buna az çok engel vaz' etmişlerdir. Efkâr-ı umumiye icabında kuvvetini gösterecek vesait ve imkâna maliktir.

Bir politikacı için, bizde olduğu gibi, istibdada ve demagojiye kadar giden hallere cevaz verilmez. Fakat bizde millet henüz iradesini kullanmaktan aciz, millî hâkimiyetin manasını gayrı müdrik ve sesini çıkarmak vesaitinden mahrum olduğu için, politikacıların saltanat ve hâkimiyeti daha korkunç, daha tehlikeli ve daha müthiş oluyor.

İttihat ve Terakki hâkimiyeti politikacıların hâkimiyetiydi. Hürriyet ve eslafın muhalefeti, mevki-i iktidara hâris politikacıların muhalefeti. Hâkimiyet-i Milliye'nin ilanı üzerine bu iki sınıf politikacılarda aç ve fakir kaldılar. Açıkgozlüleri ceplerini doldurup kaçtılar. Namuslu olanları fakr içinde süründüler. Çünkü onlar kazanarak yemesini bilmezler. Tufeyli yaşamak vesaitinden mahrum kalınca mahkûm oldukları akıbet sürünmek ve dolandırmaktır. Hâkimiyet-i Milliye devrinde yeni politikacılar türediler. Bunların bir kısmı İttihat ve Terakki zamanında mevki-i iktidara gelemeyen mevki-i iktidar hârisleri, diğerleri yeni politikacılığa atılan gençlerdir. Fakat halet-i ruhiye, düşünüş, hissediş ve yaşayış itibariyle evvelkilerden hiç farkları yoktur. Bugün gerek iktidar mevkiini terk etmek istemeyen Cumhuriyet Halk Fırkası erkânı, gerek onların mevkilerini almak için muhalefete geçen yeni fırka azası memlekete muzır politikacılarıdır. Bu demagogların elinden kurtulmadıkça milletin huzur ve sükûn görmesi mümkün değildir.

[Sertel], *M. Zekeriya, Sene 1/ Nr. 11 (KE 1340 [1924])*, s. 1.

Avrupa Raksı Mı Millî Raks Mı?

Gençliği istila eden Avrupa raksı karşısında millî rakslarımız cazibesini kaybedecek kadar iptida etmiyor. Selim Sırrı Bey'i Selma Hanımla birlikte

oyarken görenler, zeybek havasının kadınla birlikte oynanmasındaki güzelliği inkar edemezler.

Garplılaşma cereyanı içinde Avrupa'dan gelen muhtelif emti'a arasında birde dans denilen bir hastalık vardır. Öyle bir hastalık ki, kadın erkek, bütün gençlerimizi sarmış, en temiz, en eski ailelerin içine en sırnaşık, en çirkin bir şekilde girmiştir. Bu saygısız misafir karşısında gençlerin zaafı ve acemiliği bu hastalığın vehametini arttırmaktadır. Geçenlerde bir gün bir danslı çaya davet edilmiştik. Davetliler arasında kibar cemiyetlere mensup genç ve güzel kadın ve kızlarda vardı. Köşede cazband çılgın hamlelerle tepinmeye başlayınca ortaya ilk atılanlar Türk hanımları oldu. Bu yeni hayata kendini çabuk uydurduğuna şüphe olmayan Türk kadınları hiç tanımadıkları ecnebilerin kolları arasında aşk ve şevk ile dönüyor, dönüyor, dönüyorlardı. Yalnız Türk kadınıyla ecnebi kadınının raksı arasında bariz ve ilk bakışta göze batan bir fark vardı. Ecnebi kadınları, vakur ve ciddi oynuyor, erkeklerle arasında derhal bir samimiyet teessüs etmiyordu. Yalnız âdet iktizası kendini kolları arasına veriyor, sonra ayaklarını cazbandın gürültülü havasına uydurarak raks ediyordu. Fakat bu raksta edep ve nezahete münafi bir şey görmek mümkün değildi. Şüphesiz bunlar arasında kendilerini erkeklerin kolları içinde kaybedenler vardı. İşte mesela şurada boncuklu dekolte bir elbise içinde vücudunu teşhirden zevk alan otuz yaşlarında bir Rum kadını başını hafifçe erkeğin başına dayayarak, vücudunu erkeğin vücuduna yapıştırarak dans ediyordu. Fakat Türk kadınları bilaistisna hep böyle kendilerine sahip olmayarak raks ediyorlardı. Onların kendilerini erkeklere verişlerinde, raks edişlerinde, dans ederken konuşuşlarında, hülasa her hareketlerinde bir başkalık, bir acemilik ve birazda şehvet kokan bir hâl vardı.

Önümde çiftler raks ederken hayalim derhal bizim rakslara gitti. Gözümün önünde Anadolu içinde oynanan birkaç nüshadan beri (*Resimli Ay*)'da tasvir edilen kız oynatma âlemleri canlandı. Şüphesiz düğünlerde ve oturak âlemlerinde oynanan rakslar edep ve nezahet haricinde şeylerdir. Fakat ıslah edilerek cemiyetler içinde oynanabilecek bir hale kalp edilecek millî rakslarımız yok mudur? Bu sârî dans iptilas bu gidişle şüphesiz millî rakslarımızı öldürecektir. Hâlbuki bir milletin harsı içinde edebiyatı, musikisi kadar dansın da ehemmiyeti vardır. Raks da millî harsın bir parçasıdır. Nasıl garbın edebiyatını, musikisini aynen alamazsak, raksı da aynen

alamayız. Alsak bile bir taraftan da millî rakslarımızı inkişaf ettirmeye mecburuz. Musikimiz gibi raksımız da şimdiye kadar yalnız bir şehvet vasıtası ittihaz edilmiş. Musikide yapmaya başladığımız ıslah ameliyesini raksa da teşmil etmek ve millî rakslarımızı da her gencin utanmaksızın, bilakis zevk alarak oynayabileceği bir hale koymak lazımdır.

Bu hayal beni ta Selim Sırrı Bey'in zeybek havasına kadar getirdi. Mekteplerde, sporcular arasında şevkle tekrar edildiğini gördüğüm bu millî raksa cemiyet hayatına sokmak mümkün değil miydi? Diğer danslarımız kadınla erkeğin müştereken oynayabileceği bir hale kalp edilemez miydi? Bu şekli halletmek üzere geçen gün Selim Sırrı Bey'i darülmehalsinde ziyaret ettik. Üstadın evi bir kimya ve fizik laboratuvarını hatırlatıyor. Yalnız fark, buradaki aletlerle fizyolojik hatta psikolojik tecrübeler yapılıyor. Tabi bu aletlerin birçoğuna yabancı olduğumuzdan kimisini bize birer birer tarif ve izah etti, mahal-i istimal ve tatbiklerini anlattı. En hoşuma giden bir sandal makinesiydi. Tıpkı denizde olduğu gibi bununla ısıtıldığı kadar kürek çekilebiliyordu. Selim Sırrı Bey coşmuştu. Terbiye-i bedeniyenin ailede ve mektepte büyük bir yer tuttuğunu görmek istiyor ve bu ihtiyacı herkesin lüzumu kadar hissetmeyişinden acı acı şikâyet ediyordu.

- Nihayet ben bir girizgâh bularak maksad-ı ziyaretimizi anlattım ve kendisine dedim ki:

Millî duyguları gençlerde inkişafa öteden beri nasıl çalıştığınızı biliyoruz. Beş altı senedir yeniden canlanan ve mektepler arasında oldukça ehemmiyetli yer tutan zeybek oyunlarını sizin ihya ettiğinizi, hatta ona sabit birtakım şekiller verdiğinizi de işitiyoruz. Bu fikrin size nereden geldiğini ve bu yeni zeybek raksını nasıl meydana getirdiğinizi söylemek lütfunda bulunur musunuz? dedim.

- Bu suali sormakta haklısınız, diye başladı. Çünkü babam Diyarbakırlı ben ise bir Rumeli çocuğuyum. Görülüyor ki doğuş itibariyle zeybeklerle bir alakam yok. Fakat bu güzel oyun benim ruhumdaki büyük tesirini eski Yunan muharebesi esnasında husule getirmiştir. 1312 [1896] nihayetlerindeydi. Yunan ber-mutat başkaldırmış. Gazi merhum Ethem Paşa orduları karşısında Efzûn Alayları misli görülmemiş bir maraton yarışı yapmışlardır. Bu sefer nasıl Afyon'dan İzmir'e bir solukta olimpiyat koşusu yapmışlarsa, o zamanda Alasonya'dan Atina'ya adeta uçarak kaçmışlardı. O esnada henüz mektepten

çıkmiş genç bir zabıttım ve İzmir’de bulunuyordum. Tahşidât başladı. Aydın’dan, Manisa’dan, Denizli’den, Ödemiş’ten, Nallı’dan akın akın harbe gitmek üzere zeybekler geliyordu. Yenikale civarında toplanan bu dilaverler gündüzleri talim yapıyor, geceleri meşaleler yaparak zeybek oyunu oynuyorlardı. Her biri çam bölmesi gibi iri, çevik olan bu efelerin seyrine doyulmayacak merdane rakslarını o zaman görmüş ve hayran olmuşum. Harpten sonra İzmir’de dört sene kaldım ve her fırsat düştükçe Aydın’da, Denizli’de, Manisa’da, Akhisar’da, Uşak’ta eşrafın delaletiyle efeleri oynatır, kendim de aralarına karışarak onları taklide çalışırdım. İzmir’den ayrıldıktan sonra on sene kadar zeybek oyunu oynamaya hiç fırsat düşmedi. Meşrutiyet’in ilanını müteakip İsveç’e gittiğim zaman orada halkta millî duyguların pek kuvvetli olduğunu gördüm ve bu duyguların nasıl temenniye edildiğini tetkik ettim. Onlar en ziyade millî şarkılara, millî rakslara ehemmiyet veriyorlardı. Hatta bunların ihyası için bundan elli altmış sene evvel (Halk Raksları Muhipleri) namında bir cemiyet tesis etmiş, azâları İsveç’in her tarafına tetkik seyahatleri yaparak Dalıkarlı دالیکارلی, Iskana [Skana], Ismaland [Smaland], Vermeland [Varmland], Nordland eyaletlerine giderek millî şarkıları, millî raksları bilenlerden birer aileyi çocuğuyla Stockholm’e getirmişler ve bunları Skansen millet bahçesi müzesinde iskân etmişlerdir. Skansen, İsveç tarih-i hars ve tarih-i terbiyesinin canlı bir numunesidir. Orada iptidai fakat çok metin köylü evleri yapmışlar ve her eyaletin tek mil anane ve itiyatlarını, sanayi-i mahalliye ve kıyafetlerini orada aynen muhafaza etmişler. Parkın ortasında açıkta bir sahne vardır ki orada pazar ve çarşambaları köylüler gaydaları, kemanları, sazları ile memleket rakslarını oynuyorlar. Şehrin kibar tabakasına mensup zenginleri hatta prens ve prensesleri bu oyunları gelip öğreniyorlar ve büyük yortularda köylü kıyafetine girerek oynuyorlar.

İsveç’in Niss kasabasındaki oyun darülmualimini millî raksları ıslah etmiştir. Eski oyunların bir kısmını terk, bir kısmını tadil, bir kısmını da doğrudan doğruya ibda’ ederek millî ananata idhal etmişlerdir. Maarif Nezareti bu raksların güftelerini, bestelerini, resimlerini ihtiva eden yüz binlerce risale basarak bütün

köylere meccanen dağıtmıştır. İsveç'in yüzü mütecaviz birbirinden güzel millî rakslarını görüp seyrettikten sonra kendimde bir intibah-ı millî duydum. Orada davet olunduğum bazı ailelerin hususi müsamerelerinde bizim Zeybek oyununu yalan yanlış oynayarak Türklüğümle iftihar ettim. Daha oradayken karar vermiştim, vatana avdette ilk işim millî rakslarımızın ihyasına uğraşmak olacaktı. Filhakika evvela İstanbul'da zeybek aradım merhum Mehmet Reşat'ın ma'yyet bölüğünde zeybekler bulunduğunu haber aldım. Seryaver Salih Paşanın lütf-ı delaletiyle bunlardan birkaçını evime getirdim. İzmir'de vaktiyle talebem olan musiki muallimi Ahmet Yekta Bey'i de davet ettim. Onlarla bir müddet uğraştım. Bu zeybeklerden her birinin raksı başkaydı. Tavırları, ayak atışları, sıçrayışları, dönüşleri birbirine benzemiyordu. Ondan başka her defasında muhtelif şekilde oynuyorlardı. Kendilerinden sebebini sordum çalımına nasıl gelirse öyle oynarız, bu doğuştan, nizamla gelmez, dediler.

Birkaç gün sonra Fatih'te Aydınli deveçiler arasında güzel zeybek oyunu oynamayı bilenler bulunduğunu işittim. Gidip onları da buldum. Zeybek oyunu oynamak üzere Nişantaşı'ndaki evime götürceğimi söyledim hatta kendilerine araba tutacağımı ilave ettim. Evvela emniyet etmediler, teklifimi biraz garip buldular. Sonra müşkülâtla ikna ettim. İçlerinde biri bir ham teklifte bulundu.

- Pekâlâ, gideriz ama bir binlikte rakı isteriz? Biz rakısız oynayamayız dedi. Vazgeçmeye mecbur oldum. Ve sırada Anadolu'ya seyahat için fırsat çıktı, Eskişehir'den başlayarak Konya civarında, Afyonkarahisar'ında, Uşak'ta, Manisa'da, İzmir'de bulabildiğim zeybekleri oynattım. Aydın efelerinin oyunları az çok birbirine benziyor, fakat Eskişehir civarında oynattığım Karakeçili Aşiretinin zeybek oyunları büsbütün başkaydı. Bilahare Bursa zeybeklerinin de oyunlarını gördüm. Artık beş on zeybek şarkısı bellemiş birkaç türlü zeybek raksını da öğrenmiştim.

1915'de Paris Terbiye-i Bedeniye Kongresi'ne gittiğim zaman bazı erbab-ı ihtisasın huzurunda muhtelif millî rakslar oynanırken, ben de bizim zeybek oyununu oynadım. Beğendiler, alkışladılar, tekrar oynamaklığımı rica ettiler. Bir daha oynadım. Tabii ikincisi birinciye benzemedi. Üçüncü defa oynayışım da ikinciden farklıydı. Onların rakslarının ise hatveleri, vezin ve ahengi, vaziyetleri muayyendi. Ondan sonra bazı sıkıcı suallere maruz kaldım. Hareketlerin sırasını

sordular, kolların ayakların vaziyetini sordular, musikinın usulünü sordular, o kadar çok şey sordular ki cevaptan aciz kaldım. Bu bir ananedir taklit ile öğrenilir, raks neşelendikçe hareketleri ibdâ eder dedim. Sözlerim emniyet-bahş bir tesir yapmadı. Ben de kendi kendime itiraf ettim ki bizim rakslarımız bir usulden ziyade keyfe tabi tuluat kabilinden şeylerdir, mazbut, muayyen şekli yoktur. Mebde ve müntehası malum olmayan birtakım hareket-i terkihiyeden ibarettir. Görenin suretiyle bellenen ve her delikanlının kabiliyetine ve zevkine göre şekil alan bu hoplamaların takdire şayan görülen bedii eşgali veya ahenk temevvücâtı değil, atiklik ve çevikliğidir. İşte o zaman bu millî raksı işgal ve etvar-ı asliyesini muhafaza etmek suretiyle nizam ve kaideyi raptetmeğe çalıştım ve şimdiki beş figürlü zeybek raksını meydana getirdim. 1917'den beri yetişen Darülmuallimin talebelerinin ekserisine bu oyunu öğrettim. Hatta bir aralık Darülmuallimine müdür olmuştum. O zaman bazı muhafazakârların acı tenkitlerine rağmen bir müsamerede talebelerimle birlikte oynadım.

Bundan dört ay evvel Paris'te bulunduğum sırada Janovil [Janoville] Terbiye-i Bedeniyesi Darülmuallimin Askerisi benden Türklerin terbiye-i bedeniyesi hakkında birkaç konferans istemişti, bunlardan birisini zeybek raksına tahsis ettim. Oldukça kesif bir heyet- i ilmiye ve askeriye hakkında hem izaat verdim ve hem bir genç Fransız yüzbaşısının piyanoda çaldığı zeybek havasıyla sahnede oynadım.

- Bu izahat kâfi mi efendim?
- Çok teşekkür ederiz. Cidden müstefit olduk. Acaba sizin bu millî kıyafetle kızınızla birlikte oynadığınızı görmek arzusunu izhar edersek lütufkârlığınızı suistimal etmiş olmaz mıyız? dedim.

Yerinden bir delikanlı hafifliği ile sıçradı (Lakırdı yanımızda üstat ellisini geçmiştir) ve on dakika sonra küçük kerimleri Azade Hanım piyanoda Sarı Zeybek'i çalarken Selim Sırrı Bey büyük kızı Selma Hanım ile raksa başladı.

Selim Sırrı Bey sırmalı zeybek elbiseleri içinde hakikaten Aydın'ın buğday tenli kahraman efelerini andırıyordu. Selma Hanım, sırmalı cepkeni, uzun bol şalvarları içinde bir zeybek güzeli olmuştu. Şimdiye kadar yalnız erkekler arasında oynandığını gördüğüm ve her gördükçe başka bir zevk duyduğum bu raks, bu millî hava içinde daha şahane, muhteşem oluyordu. Erkek ve kadının

hareketlerinde birbirlerine bakışlarında öyle bir tatlılık, öyle bir şiir vardı ki bir akşam evvel cazbandın çeyagın havası içinde birbirine yapışık dans edenlerden iğrendim. Şimdi derin bir bedii zevk içinde seyrettiğim bu dans herhangi bir cemiyet içinde zevk ile oynanabilirdi.

Selim Sırrı Bey'den ayrılırken zeybek havası gibi diğer millî rakslarımızı da toplayıp inkişaf ettirmek, onları kavaide uygun bir şekle sokmak, daha bedii, daha bâzîi, daha içtimai bir şekle sokmak lazım geldiği hakkındaki kanaatim daha ziyade kuvvet kesp etmişti.

[Sertel], M. Zekeriya, Sene 1/ Nr. 12 (KS 1340), s. 36-39.

İrtica Niçin Revaç Buluyor

Yeni idarenin açıktan açığa ilan-ı harp ettiği, muhafazakârlığın hâlâ revaçta bulunduğu, hatta eskisinden daha kuvvetli muhafazakârlık eserleri görünmekte olduğu şark vilayetlerimizde görünen son tezahüratla da tahakkuk etmiştir. Halkın dini hislerini okşayan (*Sebîlürreşâd*) mecmuası memlekette Meşrutiyet'ten sonra çıkıp batan binlerce mecmua içinde kendisinde yaşamak kudretini gören yegâne mevkütedir. Eğer rivayet doğruysa *Sebîlürreşâd*'ın dört bin abonesi vardır. Türkiye'nin en eski yevmî gazetelerinin bile bu kadar çok abonesi mevcut değildir. Keza muhafazakârlığı ile maruf (*Tevhid-i Efkâr*) gazetesi Türkiye'de en çok satış yapan yevmî gazetedir. Bunlar gözle görülen, elle tutulabilen hakikatlerdir. Bunlar gibi hayatımızda daha birçok tezahürler vardır ki muhafazakârlığın kuvvetini göstermektedir.

İrticadan korkanları asabiyete sevk eden ve bazen şedit tedbirlerle imhası lazım geldiği kanaatini veren bu tezahürlerin çok kuvvetli sebepleri vardır.

Evvela: Yaptığımız muazzam inkılap içtimai bünyemizi sarsmış, içtimai müesseselerimizi yıkıp mahvetmiştir. İnsanları itiyatlarından ayırmak kadar güç bir şey yoktur. İnsanlar sıkıntıdan kaçır, kolayı ve istirahatı severler. Sa'y-i ekal kanunu bu ruhî hakikatin bir tecellisidir. Halkın yevmi hareketini, düşünüş tarzını tespit ve tanzim eden örfü rencide edecek teşebbüs ve hareketler halkı memnun etmez, onun mukaddesatına dokunmuş olmak tesirini yapar. Tecrübe edilmiş, yaşanılmış bir hayat tarzının değişmesine cemiyet müsaade etmek istemez. İşte inkılabı müteakip yer yer ve zaman zaman görülen muhafazakârlık tezahürleri, müesses bir örf ve itiyadın

rencide edilmiş olmasından mütevellit aksülamellerdir. Halk yeni müesseselere alışınca ve bu yeni esaslar örf haline gelip halkın düşüncüsü ve yaşayışını idare edinceye kadar inkılap mücadele devrinde demektir. Binaenaleyh aksülamelleri tabii görmek lazımdır. Bizim gibi itiyat ve örfün esiri bir millette asırların kökleştirdiği örf ve ananeyi bir hamlede atmak o kadar kolay değildir.

Saniyen: Cemiyetin muhtelif zümreleri arasında temas ve münasebetinin fıkdanı muhafazakârlığı teşdit eden amillerden biridir. Tecerrüt etmiş bir grupta teceddüt ihtiyacı nadiren duyulur. Ufku-dar, her taraftan tecrit edilmiş bir zümrede herkes birbirinin hareketini takip ve taklit eder. Ufak bir tahavvül herkesin nazar-ı dikkatini celp eder. İnsanlar ise başkalarına gülünç olmaktan çekinirler. İçtimai kontrol fertleri muhitlerine tetabuk etmeye ve hareketlerini onların düşünüş tarzlarına tevfiğe mecbur eder. Hariçle muvasalası mefkûd, ufku mahdut bir mahalde hayat mutarrid ve yeknesak olur. Anadolu'da şehirler, köyler tam bir tecerrüt halindedir. Şimendifer, otomobil, tayyare gibi nakliye vasıtaları pek mahduttur. Şehirlerin ve köylerin çoğu mahpus ve mahsur bir hayat yaşarlar. Böyle muhitlerde yaşayan fertlerin muhafazakâr olmaması mümkün değildir.

Salisen: Türk cemaatinde ihtiyarların haiz olduğu itibar ve nüfuz muhafazakârlığın kuvvet bulmasına yardım eder. Bir cemiyette ihtiyarların nüfuzu gençlerin nüfuzuna faik olursa, o cemiyet içinde umumi hareketin nâzımı ihtiyarlar olur. İhtiyarlar mazinin hâlde yaşayan birer bakiyesidir. Onlar mazinin, hiç değişmemeksizin, devamını isterler. Türk cemaatinde ihtiyarların mevki ve nüfuzu hâlâ yüksektir. Edebiyatta, fikri hayatta bile ihtiyarlara hürmet hissi serbest fikir beyanına mani olacak derecede kuvvetlidir. İhtiyarların hâkim ve nâfiz bulundukları bir cemiyetin muhafazakâr olmaması mümkündür?

Rabien: Terakkinin en büyük amili fikrî hürriyettir. İlmi ve fikri münakaşa hürriyeti hudutsuz olmazsa terakki olmaz. Hurafeler örfle tahkim edilince, din münakaşadan ârî bir müessese addedildikçe ve dimağlar manevi bir kontrol altında yaşadıkça serbesti münakaşa ve tenkit vardır denemez. Yeni bir fikrin doğabilmesi için en mütebayın, en mutezat fikirlerin çarpışması, serbestçe beyan edilebilmesi lazımdır. Fikirlerin aynı akideler altında sansür edilmesi dimağların faaliyetini tevkif eder. Dimaği hareket ve fikren yaratıcı kabiliyet ancak serbest münakaşadan doğar. Hâlbuki bizde hâlâ din hakkında serbest münakaşa yürütmek mümkün değildir.

Bugün hâlâ din hakkında yazılacak en ilmî bir yazı bile küfür addedilmekten uzak değildir. Dinin bu saltanatı yıkılıp fikirler istiklâl tâminı intisap etmedikçe muhafazakârlık mağlup edilemez.

Cehaletin, ihtiyarların saltanat sürdüğü, dinin hâkim olduğu, zümrelerin hâl-i tecerrütte yaşadığı bir cemiyette muhafazakârlığın kuvvetli olmamasına hayret etmemek icap eder. Bütün bu avâmile rağmen inkılabın muvaffak olması bile hayret-bahş bir şey olarak telakki edilmek lazım gelir. Binaenaleyh muhafazakârlığın revaç bulmasına kızmak değil, bu avâmili izale etmek gerektir.

[Sertel], M. Zekeriya, Sene 2/ Nr. 2-12 (Mart 1341 [1925]), s. 1.

Benim Yıldız’ımda Kurtulmadı Memleketin Yıldızı Da

Mekteplerde hâlâ talebeye heceleyerek okuma öğretiyorlar. Bu usul artık çarşaf ve fes kadar eskimiştir. Tarihe karışması lazımdır. Fakat bu işi yapabilmek için her şeyden evvel muallimlerin kafasında inkılâp lazım.

Amerika’da (Horace Mann School) isminde bir mektep var. Bu mektep Amerika’nın en büyük pedagoglarının taht-ı nezaretinde açılmış bir mekteptir. Meşhur Profesör Jon Dewey [John Dewey] da bu mektebin mütehassıslar heyetine dâhildir. Amerika’nın bu en büyük pedagogları en son terbiye nazariyelerini bu mektepte tatbik ederler.

Amerika’ya gittiğim zaman üç yaşında bir çocuğum vardı. Çocuğumu Amerika’nın bu en müstesna mektebine göndermek bahtiyarlığına nail olmuşum.

Sevim üç sene bu mektebin yuvasında benim gördüğüm ve bildiğim terbiyenin tamamen haricinde bir terbiye gördü. Orası bir yuva, bir mektep değil, bir ruhiyat laboratuvarıydı.

Bir gün Sevim elinde bir kitapla geldi. O güne kadar harfleri bile bellemeyen çocuğun elinde hikâyelerle dolu bir kıraat kitabı vardı. Kitaba baktım. A’yı bile bilmeyen çocuk bunu nasıl okur diye şaşıtm. Sevim bir hafta içinde, hecelemeden, kekelemeden kitabı okuyup bitirdi...

Sevim’le aramızda Bahr-i Muhit kadar büyük bir fasıla vardı. Kendimin, harfleri nasıl bellediğimi, harflerden hecelere, hecelerden kelimelere, kelimelerden

cümlelere, cümlelerden hikâyelere geçinceye kadar sarf ettiğim zaman ve kuvveti düşündüm.

Benim bir sene, belki daha fazla zamanda vardığım neticeye o bir haftada, hem de hiç kafası yorulmadan, hiç sıkılmadan, bir zevk içinde varmıştı.

Sevim’le aramızdaki fark beni Amerika’nın terbiye sistemlerini, kıratın yazılış ve tedris usullerini tetkike sevk etti. Bir taraftan nazariyesini okurken, öteden Sevim’in okuduğu yuvada, tatbikatını seyrettim.

Buraya döndüğüm zaman gözlerimde yeni bir âlem açılmıştı. Burada rast geldiğim bir terbiye mütehassısına mekteplerde niçin hâlâ, kıraatı heceleterek okuttuklarını sordum.

- Vekâlet heceye muhaliftir, dedi

Kelime usulünü kabul etmiştir. Fakat daha muallimler bunu kavrayamadıkları ve bu usulde yazılmış kıraat kitapları mevcut olmadığı için henüz bu devirden kurtulamadık.

Bu mütehassısla görüştüğüm zaman küçük kızım bir yaşındaydı. Yıldız büyüdüğü zaman, artık yeni usulle okuyacak diye sevindim.

Terbiye âleminde yapılan ve her yıl yeni bir şey kazanan terbiye inkılabı şüphesiz bizim mekteplere de gelecek, Yıldız, benim gibi heceleyerek zamanını ve kafasını israf etmeyecekti... O benim gibi mücerret kelimeleri, heceleri değil, cümle içinde mana ifade eden şekilleri müşahhas bir şekilde öğrenecekti.

Mütehassısla görüştüğüm zamandan beş sene geçti. Bu beş sene içinde ne kıraat kitaplarında ne de maatteessüf, tedris usulünde bir fark oldu.

Yıldız beş yaşına geldi. Fakat onun yaşındaki yavrular hâlâ hiçbir usule istinat etmeyen, ekserisi para kazanmak için hazırlanmış alfabe ve kıraat kitaplarını okuyorlardı.

Yıldızla beraber memleketin de yıldızlarını kurtarmak için bir sene uğraşarak (*Yeni Kıraat*) serisini arkadaşlarla beraber meydana getirdik.

Yıldız mektebe gitti. Epeyce zaman geçti. Yıldız mektebini sevip sevmediğini sordum:

- Eskisi gibi sevmiyorum, dedi.
- Neden?
- Bugün öylede öğle uykusunu uyuyamadığım için elime vurdular.

Bütün terbiye sistemi ve muallimler ile beraber mektep başıma yıkıldı.

Yıldız büyüyünce kurtulacak diye duyduğum sevincin bu ilk sükût-u hayalî oldu...

Yıldız kitaba geçti. Hem de bizim kıratları kabul edip okutan bir mektepte okumaya başladı.

Fakat ilk harfleri öğrenip de, hecelemeye başladığı gün bütün emellerim, ümitlerin bir hamlede gözümde eridi. Bütün emeklere rağmen Yıldız yine kurtulmamıştı.

O zaman anladım ki ne yalnız terbiye mütehassıslarının yaptıkları müfredat programları, ne de yeni usul yazılmış mektep kitapları bu devri değiştirmeye kâfi değildir.

Yeni neslin kurtulması, dünyayı yerinden oynatan ilim ve fikir inkılaplarının bizim memleketimize de girmesi ancak ve ancak muallimlerin işidir.

İnkılabı her şeyden evvel muallimlerin kafasında ve bilgisinde yapmak lazımdır. Yeni sistemleri, usulleri, muallimler kavramadıkça, bunlar nazariye sahasından tatbikat sahasına geçmedikçe ne benim Yıldızım, ne de memleketin yıldızları kurtulmayacaktır.

[Sertel], M. Zekeriya, Nr. 3 (Mayıs 1929), s. 8/39.

Çocuğumu Nasıl Büyüttüm

Sabiha Hanım çocukluğunda sinirlidir. Peyami Safa mültecessidir. Köprülüzade usludur, Mahmut Yesari beceriklidir. Suat Derviş Hanım çalışkandır. Vâlâ Nurettin Bey okumaya meraklıdır. Siz nasılsınız?

Memleketin hayatında kendisine mevki yapmaya muvaffak olmuş genç yazıcılarımızı anneleri nasıl yetiştirmiştir? Bunu onların annelerinin kendi ağzından dinlemek ister misiniz?

Memlekette az çok temayüz etmiş insanların hayatıyla hepimiz alakadar oluruz. Fakat bu adamların çocukluk hayatlarını, ilk temayüllerini tetkik edecek en güzel menbâ annelerdir. Şüphesiz annelerin de bu yetiştirme işinde büyük bir dâhilleri ve şerefleri vardır. *Resimli Ay* genç muharrirlerin anneleri arasında bir anket açmış, çocuklarını nasıl büyüttüklerini tespit etmiştir.

Sabiha Hanım'ın annesi diyor ki: Kendim emzirdim, kendim büyüttüm. Babasından küçük yaşta ayrıldığı için, kendisini fedakârlıkla büyüttüm. Refah içinde büyümedi, fakat sıkıntı da çekmedi, mutavassıt bir hayat yaşadı. Bilhassa tahsil için memlekette yapması mümkün olan tahsilin fevkinde bir tahsil yaptı, bu hususta hiçbir fedakârlıktan çekinmedim.

Haşarı değildi, fakat çok asabiydi, her yerden her şeyden sıkılırdı. Misafirlikten hiç hoşlanmazdı. Nereye gitsem, iki dakika geçti mi, ben burasını sevmedim gidelim diye tuttururdu. Her oyuncak onu ancak beş dakika memnun ederdi. Yapmaya niyet ettiği bir şeyi ne pahasına olursa olsun mutlaka yapardı. Onu fikrinden çevirmenin imkânı olmazdı.

Adet, ayıp, kanun tanımazdı. Daima her şeyin sebebini öğrenmek isterdi. O kadar çok niçin sorardı ki cevap yetiştiremezdim. Daha sekiz yaşında roman okumaya başladı. Ders çalışmaya başladığı zaman bütün kitaplarını, vazifelerini birden masanın üstüne açar, iki satır bir deftere, iki satır ötekine yazarak vazifelerini yapardı. Birini başlayıp bitirmek âdeti değildi. Zaten evde katiyen tebyiz yapmazdı. O kadar haylazdı ki tebyizlerini sayfası beş paraya arkadaşlarına yazdırırdı.

Hele başladığı el işlerinin hepsi yarım kalmıştır.

İlk tahsilini Selanik Rüştîyesinde yaptı, sonra Terakki Mektebinden mezun oldu. Fransız sörllerinde de okudu.

Fakat okumaya nihayetsiz bir hevesi vardı. Selanik'te bu tahsilin fevkinde bir tahsil yaptırmak imkânı yoktu. O zamanlar on beş on altı yaşlarında vardı, kendi sinninde birkaç arkadaşını topladı, Tefeyyüz Cemiyeti isminde bir cemiyet tesis ettiler. Bu cemiyete dâhil olan her kız muayyen bir para vermekle mükellefti. Bu para ile cemiyete üç muallim aldılar, edebiyat, fen, vesair dersler alarak bu suretle tahsillerini yükselttiler.

Mektepte iken o kadar çalışkan değildi, yalnız şiir ve roman okurdu, derslerini ders arasındaki teneffüslerde hazırlardı. Mektepte zekâsıyla muvaffak olurdu.

Tabiatı daima, mufritti. Okumaya başladı mı on iki saat mütemadiyen okur, yemeye bile zorla gelirdi. Dünyada üç zevki vardı: Okumak, gezmek, giyinmek. Her üçünde mufritti, hiçbir zaman itidali sevmedi. Dünya adetine girmede. Ev işine, el işine hiç ehemmiyet vermezdi. Ben çeyizini işlemeye mecbur ederdim, sözümden

dışarı çıkmaz, gergefe oturur, fakat kitabını gergefin altında saklardı. Ben odaya girerken işler, çıktıktan sonra okurdu. Ben de bu büyük hevesini kırmamak için ileri gitmezdim.

Daha pek küçükken yazmaya hevesi vardı. Tefeyyüz Cemiyetinde bir gazete çıkarırlar, müstensih ile basarlardı.

Yaramaz değildi, fakat muziplikten çok hoşlanırdı. Kaç defa yeşil müstensih jelatinini erik murabbası diye mahalle komşularına yedirmişlerdi.

Mesleğini kendi tayin etti. O zamanlar bir kadın için meslek tayini mevzu bahis olmazdı. Hatta ben çalışmasına muhaliftim. Bizim zihniyetimize göre onun çalışmasını ben haysiyetimize münafi buluyordum. Genç kızken çalışmadı; daha evlenmezden evvel çalışmasına muhalefet etmemesi için zevci ile anlaştı.

Ben onu ev kadını olarak yetiştirmeye çalıştım ve fakat kitap kadını, iş kadını oldu.

Çok küçükken döverdim, son derece inatçı idi, dediğinden dönmezdi...

Kendisini çok sevdiğim için her istediğini yapardım, fakat hiçbir zaman şımarıklık yapmazdı.

Köprülüzade çocukluğunda munisti, hiçbir zaman öyle kırıcı dökücü olmadı. Yaramazlığı için hiç dayak yememiş, fakat dayaktan da kurtulmamıştır. Daha küçük yaşında okumaya meraklıydı ve kitaplarını yere saçar sonra etrafında dönerek okurdu.

Köprülüzade Fuat Bey'in annesi diyor ki: Çocuğumu bizzat kendim büyüttüm. Her işiyle kendim meşgul oldum. Kendim emzirdim. Annelerin çocuklarını dadı eline bırakmalarına muhalifim. Bilakis çocuğunu büyötmek bir anne için şereftir.

Her annenin şüphesiz çocuğu için yaptığı birçok fedakârlıklar vardır. Anneliğın zevki de budur.

Çocuğumu ne saltanat ne de zaruret içinde büyöttüm. Mutavassıt, fakat huzur içinde büyüdü. Esasen son derece munisti. Hiçbir zaman öyle kırıcı, dökücü, haşarı olmadı.

İlk tahsilini Ayasofya Merkez Rüştıyesinde yaptı.

Biraz tembeldi, fakat okumanın zevkini aldıktan sonra iyice çalıştı, hep sınıfın birincileri arasında bulundu.

Dünyada en çok zevk duyduğu şey okumak, yazmaktı. Mektepten döndükten sonra kitaplarını hasır üstüne dizer etrafında döne döne çalışırdı.

İlk önce şiire hevesi vardı. On altı yaşında neşredilmiş şiirleri vardı. Sonraları ciddi eserler yazmaya başladı.

Daha on, on iki yaşında iken ölmezler zümresine dâhil olmak isterdi. İşi daima kütüphanede okumaktı.

Küçükken haşarı değildi, fakat yine epeyce dayak yemiştir. Yaramazlığı için hiç dövmedim, her sözümü kandırarak anlatırdım, fakat babasının arkasından çok ağlar, bir türlü susturmak mümkün olmazdı.

Verdiğim terbiyede dindar olmasına itina ederdim, ayıp ve günahı, haklı ve haksızı öğretmeyi en büyük vazife bilirdim.

Her halde çok çalışkan çıktı. İntizamı, gayetle sever. Hâlâ en büyük zevki okumaktır.

Mahmut Yesari'nin annesi diyor ki: Meydana çıkarmak için pek çok fedakârlıklarda bulundum. Çocuğuma karşı hiçbir zaman lakayt değildim. Onu kendim büyüttüm. Pek refah içinde büyümedi. Mutavassıt bir hayat yaşadı, bununla beraber her arzusunu yerine getirdim, ona mahrumiyet acısı tattırmadım.

Küçüklüğünde pek sakindi, hiç haşarılık etmedi, hatta erkek çocuk gibi değildi, diyebilirim.

Mektepte pek çalışmadı. Fakat zekâsıyla hep muvaffak olurdu.

Resme pek istidadı vardı. Muallimsiz pek güzel resimler yapardı. Harp senelerinde Darüssınaa girdi, fakat askerliği sebebiyle bu da akim kaldı. Şiire ve resme pek hevesi vardı. Fakat şiirden çabuk vazgeçti, muharrirliğe sülûk etti. Elinden her istediği gelir, bilhassa el işlerinde pek istidadı vardır.

Pederinin muhalefetine rağmen mesleğini kendi tayin etti.

Her zaman en büyük emeli hür ve müstakil yaşamaktı. Bu sebeple hür meslekleri tercih ederdi.

Pek az dövdüm. Gayet sakin bir çocuktı.

İlk tahsilini İstanbul Sultanisinde leyli olarak bitirdi. Sonra Sanayi Mektebine girdi, burasını bitirmeden asker oldu.

Peyami Safa çocukluğunda her şeyi öğrenmek merakındaydı. Her sözü dikkatle öğrenmek merakındaydı. Her sözü dikkatle dinler, her işittiğinden

istifadeye çalışırdı. Küçükten okumaya ve yazmaya merakı vardı. Evvela hukuk tahsili etmek istedi, fakat sonra kendi kendine muharrir oldu.

Peyami Safa'nın annesi diyor ki: Kendim emzirdim, kendim büyüttüm. Babası, kendisi daha iki yaşında iken merhum olduğu için, büyütmede epeyce müşkülât çektim. Pek o kadar refah içinde büyümedi..

Fedakâr bir anne gibi mümkün mertebe ona mahrumiyetini duyurmamaya çalıştım.

O kadar pek sakin değildi, bazı haşarılıkları vardı. Her şey pek meraklıydı, hiçbir şeyi öğrenmeden rahat edemezdi. Her sözü dikkatle dinler, her işittiğinden istifade etmeye çalışırdı. Bir şeyi kendisine izah edemedik mi, ağabeyime sorun da ben de öğreneyim diye tuttururdu.

Mektepte çok çalışkandı. Hatta mektep müdürü onu konferanslara götürür, daha pek küçük yaşında ona konferanslar verdirirdi.

Çocuğumu çok hür büyüttüm. Mesleğini intihapta hiç tesirim yoktur. Evvela doktorluğa merakı vardı, hatta okuduklarını evde tatbika kalkar, güya hepimizin kulağını muhafaza için kulaklarımıza pamuk tıkarı.

Sonra doktorluktan vazgeçti, şiire daha sonraları da gazeteciliğe merak etti. Muharrir oldu.

Kitap okumaya pek hevesi vardı. Menba- ül İrfan, Vefa'da okudu, evde hususî dersler aldı.

Mesleğini kendi tayin etti. Ben zaten memuriyete taraftar değildim. Abisi de gazeteciliğe intisap etmişti, o da gazeteci oldu.

Her istediğini katiyen yapmazdım, tatlılıkla idare ederdim. Onu istediği şeyin fena olduğuna iknaya çalışırdım. Hiç dayak atmadım. Bence çocuğu ahlaksız eden şey dayaktır.

Şüphesiz çocuğumu iyi yetiştirmeye çalıştım, fakat o kendi kendine, benim ona ihzar ettiğim ve verdiğim fırsatların fevkinde yetişti. Daha on altı yaşında gazeteciliğe başladı. Sonra en büyük kuvvetini edebiyata verdi.

Vâlâ Nurettin Bey'in annesi diyor ki: Bir validenin evladına yapması mümkün olan her fedakârlığı yaptım. Kendim emzirdim, sütanneliğine teslim etmedim. On-on bir yaşına kadar refah içinde büyüdü. Babasını kaybettikten sonra pek o kadar refah içinde büyümedi. Bununla beraber her zaman ona babasının

eksikliğini hissettirmemeye çalışırdım. Viyana'ya fedakârlıkla ve İtimad-ı Millî Bankası vasıtasıyla gitti. Harp çıktı, geldi, sonra yollar kapandığı için tekrar gidemedi.

Mütarekeyi müteakip millî orduya yardım için Ankara'ya gitmeyi tercih etti. Ben bu tehlikeli devirde gitmesini istememekliğime rağmen Anadolu'ya geçti.

Çocukluğunda sakindi. Mektepte çalışkan ve usluymdu. Hikâye ve masal dinlemeyi severdi. Büyük annesi her gece ona bir masal söylemedikçe yatmazdı.

On altı yaşında şiir yazardı. En çok zevk aldığı şey okumaktı.

Mesleğini kendisi tayin etti. Evvela şair sonrada gazeteci oldu.

Uslu olduğu için pek dayağa müstahak değildi, fakat kardeşlerine sataştıkça döverdim.

Tahsilini Galatasaray'da yapıp bitirdi. Sonra Viyana'ya gitti, tahsilini orada itmam etti.

Suat Derviş Hanım'ın annesi diyor ki: Kendim emzirmedi. Doktorların tavsiyesi üzerine süt anne tuttum.

Oldukça refah içerisinde büyüttüm. Çocukluğunda dert, kaygı nedir bilmedi. Çok haşarı bir çocuktu. Her istediğinin yapılmasını isterdi. Bazen kızar üstündeki yeni elbiseyi parça parça ederdi.

Dersi hiç sevmezdi. Ablası ile beraber çalışırken, benim odama kaçar, bir türlü okumak istemezdi.

Pek küçükken sörlere gitti, sonra evde hususî ders aldı. Fransız'ca öğrenmek için instutirisi vardı. Abdülhak Hayri Bey'den hususî olarak Türkçe ders aldı. Fen derslerini pederi verirdi.

Bir sene bir Türk mektebinin son sınıfına girdi, sonra Almanya'ya gitti, teganni için konservatuara girdi. Almanya'da bulunduğu zaman Elsine-i Şarkiye Mektebine de girdi, Darülfünunda muhtelif dersler takip etti.

Haşarılığına rağmen dövmezdim. Çünkü dayakla çocuğun terbiye edilmeyeceğini bilirdim.

Okumayı pek severdi. Okuyacağı kitapları babası intihap eder, öyle okurdu. Kitabı yere koyar, kendisi kanepe üstüne yatar, böylece karşıdan okurdu.

En büyük hevesi okumak, yazmaktı. Daha ziyade kendi gayreti ile yetiştii.

[Sertel], M. Zekeriya, Nr. 3 (Mayıs 1929), s. 9-11/ 39.

Halk Niçin Okumuyor?

Gazetelerin satışı azaldı, Mecmuaların çoğu kapandı kitap basılmıyor. Bu mühim meselenin inkılap namına halli lazımdır.

Evvvela şurası muhakkak ki, halk eskisine nispetle pek az okuyor. Bunu keyfi bir hükümle söylemiyorum. Matbuat âleminde bulunmak itibariyle yeni harflerin kabulünden beri neler basıldığını ve neler okunduğunu yakından biliyorum. Karilerime de bir fikir vermiş olmak için neşriyat hayatımızın küçük bir plançosunu yapabilirim:

- 1- Evvelden her biri 15-20 bin nüsha satan ona yakın mecmua vardı; bugün bunların hiçbirisi çıkmıyor. Çıkmakta devam eden mecmualar da ya kapanmamış olmak için zararına çalışıyorlar veyahut bir yerden muavenet temin etmiş bulunuyorlar.
- 2- Eskiden her hafta birkaç kitap neşredilirdi. Yalnız *Resimli Ay* müessesesi her hafta bir kitap çıkarırdı. Bugün ayda bir veya iki kitap neşrediliyor, onlar da satılmıyor. Bunun içindir ki Babîâli kitapçıları mektep kitabından başka kitap basmıyorlar.
- 3- Eskiden gündelik gazetelerin asgari satışı 70000 nüshaydı, şimdi azami satış 7,000 nüshadır.

Bu küçük planço neşriyat hayatımız hakkında bir fikir vermeye kâfidir sanırız.

Demek ki neşriyat ve fikir hayatımızda bir durgunluk var. Demek ki halk okuyamıyor. O halde harf inkılabının muvaffak olmasını isteyen bizler bu hakikatin niçinini halletmeye mecburuz. Halkın niçin okumadığını araştırıp bulmak mecburiyetindeyiz. Bu hakikate göz kapamak kendi davamızı mukadderatın eline bırakmak demektir.

Bizce halkın okumamasının üç sebebi vardır:

- 1- Halkı okutmak hususundaki acemiliğimiz.

İtiraf etmek lazımdır ki halkı okutmak bizim için tamamen yeni bir şeydir. Bu hususta bizim hiç tecrübemiz yoktur. Hiç bilmediğimiz, tecrübe etmediğimiz bir sahada birdenbire muvaffak olmaklığımız affedilmez bir kabahat değildir.

Fakat önümüzdeki sene Halk Dershanelerini açmadan evvel bu hususta tecrübeleri olan milletlerin tecrübelerinden istifadeyi ihmal etmemek lazımdır. Halkı okutmak hususunda en ziyade faaliyet gösteren milletler Amerikalılar ve Ruslardır. Bu iki millet halkı okutmak için neler yapmıştır, nasıl bir usul takip etmiştir, bunu tetkik etmek ve gelecek sene için ona göre program yapmak lazımdır.

2- İkinci sebep, geçen sene memleketin maruz bulunduğu iktisadî buhrandır.

Bu sene Anadolu'nun her tarafından bereket haberleri geldiği için, artık önümüzde iktisadî bir buhran görmüyoruz.

3- Üçüncü sebep halkı okutmak için takip ettiğimiz yanlış usuldür.

Hepimiz biliyoruz ki yeni Türk harfleri kabul edildiği zaman herkeste bu harfleri öğrenmek için büyük bir heves vardı. Halk Dershaneleri ilk zamanlarda müracaat edenleri istiaba kâfi gelmedi. Müracaat edenlerin bir kısmını ikinci devreye tehir mecburiyeti hâsıl oldu. Ve yine biliyoruz ki mektebe giden ve gitmeyen herkes alfabeyi öğrendi. Hatta mektebe gidenler de birkaç gün içinde alfabeyi öğrendikten sonra mektebi terk etmeye başladılar. Alfabeyi öğrenmekle yeni harflerle okumayı da öğrendiklerini sandılar. Fakat sonra okumaya başlayınca güçlüklerle karşılaştılar. Bir iki tecrübeden sonra okuyamayacaklarını anlayarak bütün bütün vazgeçtiler. Şimdi evvelce yeni harfleri öğrenmiş olanların onda biri bile okumuyor, belki yarısından fazlası da okuduğunu unutmuş bulunuyor.

Bu niçin böyle oldu? Çünkü halk yeni harfleri alfabe ile öğrendi. Yani mücerret olarak harfleri ezberledi. Ve harfleri öğrenmekle okumak arasında hiçbir mesafe olmadığını zannetti. Okumaya başlayınca gözü doğrudan doğruya manaya intikal edemediği için harflere takılıp kaldı. Harfleri birer birer bularak kelimeyi ve nihayet cümleyi buluncaya kadar cümlenin manasını kaybetti. Neticede okuyamayacağına karar verdi ve vazgeçti.

Ruslar da aynı tecrübeyi yaptılar. Onlar da okuma yazma bilmeyenleri okutmak için büyük bir mücadele açtılar, yer yer halk ve köy mektepleri açarak halkı okutmaya başladılar. Halk süratle alfabeyi öğrendi. Fakat eline kitap verildiği zaman okuyamadığı görüldü. Halk mektebinden çıkanlar arasında tetkikat yaptılar, halkın kitap, gazete ve mecmua okuyamadığını anladılar. O vakit meseleyi tetkik ettiler. Neticede tedrisatta alfabe usulünün takip edilmiş olmasından dolayı halkın okumaya muvaffak olmadığını buldular. Mamafih bu neticeyi bulmak için Rusların bu acı

tecrübelerini beklemeye de ihtiyaç yoktu. Çünkü terbiye âlimleri tedrisattan alfabeyi çoktan kaldırmış bulunuyorlardı. Medeni memleketlerin mekteplerinde alfabe kalmamıştır. İşte biz de halk arasında yaptığımız acı tecrübeyle bunu fiilen öğrenmiş bulunuyoruz. Binaenaleyh bu sene ilk yapılacak şey halk mekteplerinden alfabeyi kaldırmak, yaz tatilinde kısa kurslar açarak muallimlere yeni tedris usullerini öğretmektir. Bu sayede ilk mekteplerde de tedricen alfabenin kalkmasına imkân hazırlanmış olur.

Bizce alfabe artık muzır olmaya başlamıştır. Maarifçilerimiz alfabeye karşı harp açmalıdırlar.

[Sertel], M. Zekeriya, Nr. 6 (Ağustos 1929), s. 14-15/ 59.

Mektep Mi Lazım Vilayet Konağı Mı?

Eski mektepleri yıkıp yenilerini kurmak için mektep inşasını Vilayet konağı inşasına tercih etmeliyiz.

Geçen ay içinde yirmi gün kadar Anadolu'da dolaşmak fırsatını buldum. Bütün gördüklerimi bir makaleye sıkıştırarak değilim. Zaten buna imkân da yoktur. Fakat gördüklerim içinde beni en ziyade müteheyyiç eden şey, muhafazakâr ve mazi olan eski nesil yanında yeni yetişmekte olan neslin uyanıklığı ve muallimlerin bu yeni nesli yetiştirmek hususunda gösterdikleri faaliyetlerdir.

Bu faaliyetin en müheyyiç sahnesini Aydın'da gördüm. Aydın'a vardığım gün oranın pazar günüyümüş. Sokaklar vücutları rengârenk peştamallarla örtülü, yüzleri gözlerine kadar sımsıkı kapalı köylü ve yerli kadınlarla doluydu. Sokak adeta renk renk çiçeklerle süslü bahçeye dönmüştü. Fakat mazinin bir bakiyesi olan bu peştamallı kadınların yanlarında mektepten çıkmış genç kızlar başlarında şapkaları, üzerlerinde dizlerini bile meydanda bırakan kısa etekli elbiseleriyle yeni neslin birer numunesi gibi dolaşıyorlardı. Manzaradaki bu tezat kadar muallimlerin yeni nesil üzerinde yaptıkları inkılabı bize vazih bir surette gösteren bir şey olamaz. Bu manzarayı her gezdiğim yerde muhtelif şekillerde gördüm. Mesela Manisa'da, Denizli'de kadınlar hâlâ kafes arkasında evlerinde mahsur olarak yaşıyorlar. Fakat buna mukabil yeni yetişen neslin yalnız kıyafetlerini düzeltmekle kalmayarak şehrin

içtimai hayatında da rol sahibi olduklarını görürsünüz. Orada kadın ve erkek muallimler bütün içtimai hayatı idare ediyorlar, herkese her işte rehberlik ediyorlar.

Bütün bu müşahedelerim bende şu kanaati tevliid etti ki inkılabın hakiki amelesi muallimlerdir. Onlar için için çalışan, mütevazı fedakâr inkılap işçileridirler. Gözümüzün önünde yeni bir âlem ve yeni bir hayat yaratıyorlar. Maziyi onlar yıkıyor; istikbali onlar kuruyorlar.

Gezdiğim yerlerde gözümü ve ruhumu okşayan ikinci güzel manzara şehirleri süsleyen yeni mektep binalarıydı. Yunanlıların tahrip ettiğı şehirlerimizde son sistem yep yeni mektepler yapılmıştı.

Aydın ve Manisa gibi Yunanlıların ricatından sonra barınacak bir bina bile kalmayan şehirlerimizde son iki sene zarfında ilk yapılan yeni ve güzel binalar mektep binaları olmuştur. Bilhassa Manisa’da iki üç sene içinde maarif varidatının mühim bir kısmı bina inşasına hasredilmiştir. Bu sayede üç sene içinde 80 mektep yapılmıştır. Bunların her biri 50-100 bin liralık binalardır. Son mektep mimarisine uygun bir şekilde inşa edilmişlerdir. Bu faaliyetlerinden dolayı Manisa Maarif Müdürü Faik Bey tebrike layıktır.

Buna mukabil Balıkesir ve Bursa mektep binası noktasından acınacak bir haldedir. İlk mekteplerin çoğı medrese bozması, nakıs, rutubetli, dar ve pis yerlerdir. Binasızlık yüzünden yirmi çocuğun ancak oturabileceğı küçük sınıflara elliden fazla çocuk konmaktadır. Yirmi çocuğun rahat rahat oynayamayacağı dar avluya üç, dört yüz çocuk bırakılmaktadır. Manisa ve Aydın’la, Balıkesir ve Bursa arasındaki bu tezadın sebebini soruşturdum. Bana şu cevabı verdiler.

- Balıkesir’in yarım milyona yakın maarif varidatı vardır. Paranın mühim bir kısmı tamirata, tedris levazımı almaya yarar. Bir kısmı yeni bina inşasına hasredilir. Fakat bu sene Vali Konağı yapıldı, bunun için İdareyi Hususiye Bütçesinden 100 bin lira kadar bir para sarf etmek lazım geldi. Yine bu sene Vali Bey iki otomobil satın aldılar. Bunun için de yirmi bin lira kadar bir para sarf edildi. Bu suretle yeni mektep inşası mümkün olmadı.

Bu izahatı tenvir için şunu ilave deyim ki, Manisa’nın maarif varidatı 600.000 liradır. Manisa bu varidat ile her sene hiç olmazsa beş yeni mektep yaptırmaktadır. Balıkesir’in maarif varidatı yarım milyon liradır. Fakat yeni mektep binası yapılmadıktan maada eski mekteplerin tamiri için bile sarf edilecek para

bulunmamaktadır. Bunun sebebi gayet basittir. Bir vilayetteki Vilayet Konağının inşası mektep inşasına mürecceh addedilirse o vilayette elbette maarif için sarf edilecek para bulunamaz. İşte Balıkesir ve Bursa’da mektep binalarının böyle viran, perişan, pis birer ahır halinde kalmasının hakiki sebebi hâlâ eski adamlarımızda hüküm süren eski zihniyetin devamıdır.

İşte muallimler bir taraftan da bu zihniyetlerle mücadele etmek, kendi muhitlerine mektep lüzumunu anlatmakla meşguldürler.

İstikbalin hakiki işçileri oldukları halde en az himaye edilen ve en ziyade mağdur olan sınıftır. Üç beş muallim bir araya gelince derhal dertleşmeye ve hallerinden şikâyeteye başlarlar.

Bir gün vilayet merkezlerinden birinde muallimlerden mürekkep bir grupta hasbihal ediyorduk. İçlerinden biri,

- Zekeriya Bey, dedi, biraz da bizim dertlerimizi dinleseniz ne olur?

Bu çevirme hareketi üzerine bütün muallimler canlandılar. Ve derhal Barem Kanununa geçtiler. Biri,

- Şu Barem Kanunu, dedi, büyük memurlara kerem, ortalara barem, küçüklere de verem getirdi.

Ötekiler de bunu tasdik ettiler, ne yerinde bir tarif dediler ve sonra Barem Kanununa göre İlk mektep muallimlerinin vaziyetini izah ettiler:

- Bu kanun bu sene İlk mektep muallimleri için tatbik edilmiyor, çünkü İlk mektep muallimlerinin halen almakta oldukları para miktarı, Barem Kanunu tatbik edildiği takdirde alacakları para miktarından biraz fazladır. Bu fazlalık vilayet muhasebeyi hususiyelerince muallimlere verilen sükna bedelinden ileri gelmektedir. Barem kanunu tatbik edildiği gün bu sükna bedeli verilmeyecek ve bu suretle şimdi almakta oldukları paradan daha az bir para almak mecburiyetinde kalacaklardır. Her memurdan çok çalışan, feragat ve mahrumiyet içinde yalnız imanından kuvvet alarak yarını korumakla meşgul olan muallim sınıfının bugün aldığı maaş 60-70 lira içindedir. İstikbal işçilerinin himayesi istikbalin kurtarılması hesabına lazımdır.

Gramere Lüzum Yok

Bu iddia ilk bakışta insana garip gelir. Bir lisanın kaidelerini bilmeden o lisanı öğrenmek mümkün olabilir mi? Gülünç ve manasız bir iddia.

Zaten insanların kafalarında yerleşmiş birtakım batıl itikatlar vardır ki, hayatlarını, münakaşa edilemeyecek kadar muhakkak oldukları kanaatına medyundurlar. Yoksa ufak bir tenkit ve hücumla tahammülleri yoktur. Bir yumrukta devrilip giderler.

İşte gramerin lüzumu kanaatı da, düşünülmeden ve tetkik edilmeden kabul edilmiş bu kabil kanaatlerden biridir.

Fakat yirminci asrın müspet kafası hiçbir şeyi körü körüne kabul etmiyor. Her şeyin hikmeti mevcudiyetini araştırmayı bir vazife biliyor. Bunun içindir ki yirminci asır içinde birçok mukaddes bildiğimiz ve münakaşaya bile lüzum görmediğimiz hakikatlerin kofluğu meydana çıkmış, insanların kafaları manevi hürriyete kavuşmuştur.

İşte her şeyin iç yüzünü araştıran yirminci asır mütefekkirleri, gramer meselesini de tetkik etmiş ve gramerin lüzumu hakkında şimdiye kadar mevcut olan kanaatin yanlış ve batıl olduğunu meydana çıkarmıştır. Bu hakikatin keşfini müteakip Rusya ve Amerika'da mekteplerden gramer kaldırılmıştır.

Bakınız mesele ne kadar basittir.

Son pedagoji nazariyelerine göre tedrisatın alaka üzerine istinat etmesi lazımdır. Çocuğa alakadar olmadığı şeyleri öğretmek mümkün değildir. Eskiden tedrisat alaka üzerine istinat etmediği için mekteplerde ezbercilik hâkimdi. Şimdi asrî mekteplerde dersler alaka üzerine istinat ettiği için ezbercilik kalkmış, hatta kitaplar bile ortadan kaldırılmıştır.

Dersler içinde çocuğun hiç alakadar olmadığı bir ders varsa o da gramerdir. Gramer mücerret birtakım kaidelerden mürekkeptir. Çocuğun mücerret şeyleri kavramadığı ise ruhiyat ilminin en basit kaidelerden biridir. İlk mektep çocuğu gramere karşı bir alaka duymadıktan maada, tahsil çağında grameri anlaması da mümkün değildir.

Zaten lisanı öğrenmek için gramere ihtiyaç da yoktur. Hepimiz konuşmasını biliriz. Faka konuşmayı öğrenirken kimse bize gramer kaidelerini öğretmemiştir. Konuşurken sarf ve nahiv hataları yapıyorsak bile bu hatalar maksadımızı

anlatmamıza mani olmuyor. Demek ki gramere ihtiyaç olmaksızın lisanı kullanabiliyoruz. Şu halde okuyup yazarken gramer bilmeye neden lüzum hissedelim.

Fikirlerine müracaat ettiğimiz birçok ediplerimiz yazı yazarken gramer kaidelerini hatırlamadıklarını, hatta bir kısmı gramerle aralarının pek hoş olmadığını söylediler. Demek yazarken de gramer kaidelerini araştırıp bulmak ve yazdıklarımızın o kaidelere uygun olup olmadığını kontrol etmek mecburiyetini hissetmiyoruz. Binaenaleyh, konuşma lisanında olduğu gibi, yazma lisanında da gramere ihtiyaç yoktur.

Zaten lisan günden güne konuşma lisanına doğru gidiyor. Kitap lisanında suni ve mükellef kelimeleri kaldırıyor, mümkün olduğu kadar konuştuğumuz gibi yazmaya çalışıyoruz. Gramer kaideleri, lisanı sunileştiren bir amil olmuştur. Okuma ve yazma lüks bir şey olduğu zaman konuşulan lisandan gayri kitabî bir lisan kullanmak ihtiyacı gramere de fazla kıymet verilmesini intaç etmiştir. Fakat bugün hayata, halka, konuşulan lisana doğru giderken lisanımızı sunileştiren amillerden kurtarmak zarureti vardır.

Hususiyle bizim gibi halkını ve çocuklarını süratle okutmak ihtiyacında bulunan bir millet okuma ve yazmayı güçleştiren bütün manileri ortadan kaldırmak mecburiyetindedir. Bizim için okuma ve yazma her türlü güçlüklerden azade bir şey olmalıdır. Bunun için evvelâ memlekette alfabenin kaldırılması: Saniyen mekteplerden gramerin çıkarılması lazımdır.

[Sertel], M. Zekeriya, Yıl 6, Nr. 7 (Eylül 1929), s. 1.

Bu Nasıl Darülfünun?

Memlekette vazifesi henüz taayyün etmemiş olan müesseselerden biri de Darülfünun'dur.

Bu nasıl bir müessesedir? Oraya kimler gider, ne öğrenirler ve oradan çıkınca ne olurlar?

Bu suallerin cevaplarını araştırarak tetkike girişerseniz menfî neticeler karşısında kalır ve müteessir olursunuz.

Bizce Darülfünun meselesi, müderrislerinin hariçte vazife sahibi olup olmamaları meselesi değildir. Bu nihayet ikinci derecede ehemmiyeti haiz bir meseledir.

İlk evvel halledilecek nokta Darülfünunun vazife ve vaziyetidir.

Darülfünunun mevcudiyetinin hikmeti nedir?

Darülfünun kilise ve medreseden gelme bir müessese olduğu için, burası mücerret ilimlerin merkezi sayılırdı. Onun için Avrupa'da Darülfünun mücerret ilimlerin merkeziydi. Darülfünuna girenler kendilerini ilim, fen ve felsefeye verir, başka bir gaye takip etmezlerdi. Bu telakki Avrupa Darülfünunlarında hâkim bir rol oynuyordu. Son zamanlara kadar da Avrupa Darülfünunları kilisenin bu tesirinden kurtulamadı.

Hâlbuki bütün müesseselerini hayata uydurmaya çalışan Amerika'da Darülfünun hakkındaki bu kurun-ı vustaî telakki makbule geçmedi. Darülfünun ilim için ilim, sanat için sanat öğreten bir müessese olamazdı. Darülfünuna giden genç her şeyden evvel hayatta muvaffak olmak için muhtaç olduğu malumatı elde etmek için gidiyordu. Fakat Darülfünunundan çıkan genç hayatta fazla muvaffakiyet gösteremiyordu. Bunun üzerine Darülfünun mezunu kullanan müesseseler nezdinde tetkikat yaptılar ve hatanın Darülfünunlarda olduğunu anladılar. Derhal Darülfünun kapılarını herkese açtılar. Dersleri hayata faydalı olacak şekle indirdiler. Bugün Columbia Darülfünununda okutulan dersin adedi beş yüzü mütecavizdir. Sinemacılıktan tuvalete kadar her türlü ameli dersler verilir. Diploma almak için Darülfünuna girenler gene birtakım ananevi merasime tabidirler ve gene bu diploma alanlar ekseriyetle âlim, muallim filan olurlar. Fakat kendi mesleğinde muhtaç olduğu malumatı almak isteyenler için hiçbir kayıt yoktur. Herkes her istediği dersi alır. Darülfünun her itibarla memleketin fikir ve ilim hayatının merkezidir. Bu merkezin neşrettiği nurdan herkes istifade edebilir.

Bu suretle Amerikan Darülfünunları eski ananeyi yıkmış, Darülfünuna yeni bir şekil vermiştir.

İşte biz de böyle herkese hitap eden, bütün memlekete nur yayan bir müesseseye muhtacız. Darülfünuna her müracaat eden orada aradığı kürsüyü bulabilmeli ve hiçbir kayda tabii olmaksızın içeri girebilmelidir.

Biz böyle bir Darülfünun isteriz. Hâlbuki bugünkü Darülfünun manasız, vazifesi meçhul bir müessesedir. Ne vakit giderseniz gidiniz binayı ıssız ve esrarengiz bir yer gibi tek ü تنها bulursunuz. İçinde muhtelif fikirlerin kaynaşması, binlerce gencin dolaşması lazım gelen bu müessise niçin böyle bir cami gibi boştur. Çünkü o da cami gibi mahiyetini kaybetmiş ve hitap edeceği sınıfı bulamamıştır.

Bugünkü şekliyle Darülfünuna sarf edilen paraya yazıktır. Bu para ile Avrupa'da birkaç genç okutmak daha faydalıdır. Henüz ilmin, felsefenin, serbest düşüncenin teessüs edemediği bir yerde Avrupai manasında Darülfünun tesis edilemez. Fakat bugünkü adamlarımız ve bugünkü vesaitimizle Amerikan telakkisi dâhilinde bir Darülfünun kurabiliriz. Biz de Amerikalılar gibi yeni doğan bir milletiz. Kendimizi ananelerden kurtararak yepyeni bir ilim ve irfan müessesesi vücuda getirebiliriz.

[Sertel], M. Zekeriya, Yıl 6, Nr. 10 (KE 1929), s. 29-33.

Kraliçe Türk Güzelliğini Temsil Eder mi?

Evet

P. Safa

Bu kıyamet ne? Sanki Türkiye'nin en mühim meselesi güzellik müsabakasıdır! Her gün, her gazete, birinci sayfasında bundan bahsediyor. Dedikodular, münakaşalar, mülakatlar, beyanatlar.. İngiliz lirası yükseldiği vakit, bu kadar telaş etmediler, hatta ne mübadele meselesi, ne Of Felaketi, ne de her hangi millî mesele, bazı gazetelerimiz tarafından bu kadar alaka ile karşılanmamıştı. Artık iş, bu umumi alakayı celbedecek bir hale geldikten sonra bizim bu bahse tekrar avdet etmemize ne mani var?

İtirazlar şunlar: Mübeccel Namık Hanım kraliçe olmaya layık değilmiş: çünkü vücudu pek etliymiş, tombul da değil, adeta şişmanmış, eski şark anlayışına göre güzelmiş de, bugünkü bedii telakkilere, filanlara uymuyormuş.

Bazı güzeller de kapı kapı dolaşıp: “Ben daha güzelim, hakem heyeti haksızlık etti, onda kraliçe olacak yüz var mı? Allah aşkına siz söyleyin.” diyorlar. Fakat unutuyorlar ki her şeyden evvel, kıskançlıkla takallüs etmiş gözler, dedikodu yapmaktan buruşmuş dudaklar, en güzel kız olmaya manidir. Güzellik kraliçesi her

şeyden evvel saf bir kızdır ve her asırda güzel bir yüz, ancak saf bir ruhun aynasıdır. İhtiraslı, karışık, coşkulu ruhlu kadınlar, belki iyi bir sinema artisti yahut yüksek bir bar kadını olabilirler; fakat güzellik kraliçesi olamazlar. Venüs, bugün en meşhur sinema diyarı olan Hollywood’a gitseydi, hiçbir rejisör zavallının yüzüne bakmazdı, zira onun ruhu da bir kaynak suyu gibi saf, tortusuz ve berraktır, her hakiki ruhu gibi...

Kraliçemize gelelim: İddia ettikleri gibi ne tombul, ne de şişmandır; küçük bir antrenmanla izale edilecek hafif bir topluluğu vardır. Nitekim bu da, son zamanlarda kalmamış ve vücudu birkaç kilo zayıflamıştır. Böylece, bütün bu dedikodulara sebep olan küçük kusur da kalmamış demektir.

Kraliçemiz yalnız Türk güzeli değil, Avrupa ve Amerikalıları da cezp edecek vasıfları haizdir. Boyludur; (Garplılar nazarında birinci şart) yıpranmamıştır; (Vücudun diriliği için mühim şart), Vücudun nispetleri tamdır; (En mühim şart), Kuaföründe, yeni saç yapısında gayri tabilikler, birtakım çirkin fazlalıklar, uzun bukleler filan yoktur. Nihayet, kraliçenin yalnız umumi bünyesi değil her uzvu da ayrı ayrı güzeldir. Göz, burun, ağız, boyun, vs.

“Mübeccel Namık Hanım”, “her güzelin bir kusuru vardır” sözünü bile tekzip edecek kadar kusursuzdur. Hem ne hacet, hakem heyetinde üç beş kişi müstesna olmak üzere herkes, yani 49 kişi ona rey verdi. Acaba memleketin bütün sanatkârları, münevverleri, güzideleri güzellikten anlamıyor da bir sürü dedikodular yapan birkaç zevzek mi anlıyor? Ne buyurusunuz?

Hayır

M. Zekeriya

İlk defa olarak Avrupa’ya bir güzel gönderiyoruz. Daha doğrusu ilk defa olarak bütün dünyaca meşhur olan Türk güzelini bütün dünyanın gözü önünde teşhire cesaret ediyoruz. Bu itibarla Mübcecel Hanım’ın Paris’teki vaziyeti çok mühimdir. Ve yine bunun içindir ki, Mübcecel Hanım’ın Türk güzelliğini temsil edebilip edemeyeceği hayli dedikodu uyandırdı.

Evvela bir yanlış noktayı tashih edelim. Biz zannediyoruz ki Paris’e gönderdiğimiz kız, Türk güzelliğini tamamen temsil etmek lazımdır. Bu tamamen yanlıştır. Hiçbir memleketin güzeli o memleketin güzelliğini temsil etmez. Güzeller umumiyetle mutavassıt güzeller arasından seçilir. Müsabakaya iştirak edenler

ekseriyetle daktilo kızlar, mağazalarda satıcılık edenler, terzi çırakları filandır. Gıdası az, yaşayışı basit olan bu kızlar ise tabiidir ki tam manasıyla güzel addedilemezler.

Yalnız bizim güzelin bir hususiyeti vardır. Biz ilk defa olarak böyle bir müsabakaya iştirak ediyoruz. Şimdiye kadar kadınlarımızı kafes arkasında saklamışız. Piyer Loti [Pierre Loti] gibi birtakım edipler Türk güzelini methede ede Avrupa'da Türk güzelliği hakkında hayali bir şöhrat yaratmışlardır. Bütün bunlar Türk güzelinin etrafında tecessüs ve merak uyandıracak ve bizim güzelimiz diğer memleketlerin güzellerinden daha ziyade nazar-ı dikkati celbedecektir. Bu sebeple gönül isterdi ki, gidecek güzel bugünkü neslin güzellik telakkisine uygun olsun ve Avrupalılar nazarında çirkin görünmesin.

Şüphesiz güzellik kadar nisbî bir şey yoktur. İki kişi bile aynı kimseyi güzel bulmakla ittifak edemezler. Fakat şurası da muhakkaktır ki, güzellik telakkisi zaman ile ve mekân ile değişmektedir.

Her asırda güzellik mefkûresi değişmiştir.

Mısırlılar genç kızla delikanlı arasında hiçbir fark görmüyorlardı. Onlar için genç kız, geniş omuzlu, dar kalçalı olmalıydı. Romalılar Yunanilerin Venüs'ünü kendilerine mal edindiler. Venüs'ün kalçaları geniş, azaları yuvarlaklı. Kurunu vustada inşa edilen kiliselerdeki azizelerin heykelleri o zamanki güzellik mefkûresini gösterir. Bunlar, muslinden örtüler altında, ince uzun vücutlar saklardı. O zamanki dua kitaplarındaki Meryem Ana resimleri de bu şekildeydi. Rönesans devri, güzelliği bu marazi şekilden kurtarır ve güzellik mefkûresi daha haşmetli bir şekil alır. On yedinci asırda bu haşmet artar. Fakat on sekizinci asırda on beşinci Lui'yi misal alarak güzellik mefkûresi değişir ve tabilikten uzaklaşır. İhtilali kebir ve Napolyon zamanlarında güzellik mefkûresi kurunu vustaî bir şekil aldı; tombul ve sağla bir güzellik. Geçen asır zarfında muayyen bir tip tayin edilmedi. İhtilalın ve imparatorluk zamanının yarattığı tombul güzellerle bir on sekizinci asır tipi yaratmak istediler. Bugünkü güzellik anlayışı Mısırlıların tipine yaklaşmaktadır. Dar bir göğüs ve düşük kalçalar...

Bugün bilhassa garplıların güzellik telakkisiyle şarklının güzellik telakkisi arasında çok büyük bir fark vardır. Son zamanlarda sinemalar garbın güzellik telakkisini değiştirmiş eski neslin güzellik telakkisini alt üst etmiştir. Bugün artık güzel bir kadının haiz olması lazım gelen vasıflar aşağı yukarı taayün etmiştir.

Mesela bugün şişman bir kadına artık güzel diyemeyiz. Yalnız çehre veya göz güzelliği bir kadını güzel yapmaya kâfi değildir. Güzellik bir küldür ve bütün bir cemiyetin ve muayyen bir zamanın güzellik telakkisini ifade etmektedir.

Bugünkü telakkiye göre bir güzelin haiz olması lazım gelen umumî vasıflar şunlardır.

- 1- Şahsiyet sahibi olmak. Soğuk, camit, hareketsiz bir güzelliğin manası yoktur.
- 2- Umumî heyette tam bir ahenk. Baş vücutuna, vücudu başına uymayan bir kadına güzel denilemez. Bir kadının gözleri veya ağzı veya yalnız vücudu onu güzel yapmaya kâfi değildir.
- 3- Vücut idman görmüş olmalıdır. Lapa, sörpük, şurada burada etleri fazla vücut güzel değildir.
- 4- Tam bir sıhhat. Çehrenin rengi sıhhatin rengi olmalıdır.

Bu vasıfları en ziyade sinema artistlerinde bulabilirsiniz. Çünkü dünyanın bugünkü güzellik telakkisini onlar temsil etmektedirler.

Bu son güzellik müsabakası ispat etmiştir ki, bizi eski güzellik telakkimiz henüz değişmemiştir. Eski neslin güzellik telakkisine göre addedilen bir kadın bugün katiyen güzel değildir. Hele şarkın güzel telakkisi garbın bugünkü güzel telakkisine hiç uymaz.

[Sertel], M. Z.- P. Safa, Yıl 7, Nr. 12 (Şubat 1930), s. 2-4 / 39.

Başmuharririn Köşesi

Anadolu'yu Tanımak İstiyoruz

Geçen nüshamızda Anadolu'yu tanımak ve tanıtmak için karilerimizin muavenetine vaki olan müracaatımız her taraftan çok samimi akisler yapmış ve Anadolu'nun muhtelif mahallerinden bize memleketimizin meçhul köşelerini tanıtan müteaddit mektuplar gönderilmiştir. Bu mektuplardan birincisini bu nüshamızda neşrediyoruz. Erzurum'da kadın hayatını anlatan bu mektup bizim karilerimizden istediğimiz yazılar için iyi bir numune olabilir. Bu sebeptendir ki ilk defa onu neşirde fayda bulduk. Biz Anadolu şehirlerinin tarihî mevkilerini ve coğrafi vaziyetlerini öğrenmek istemiyoruz. Bunu herhangi coğrafya, tarih kitaplarından veya

salnamelerden de alıp nakledebiliriz. Bizim istediğimiz şey Anadolu'nun samimi hayatı, kitaplara geçmemiş fakat yaşanan içtimai hayatıdır. Anadolu'da elan yaşayan öyle itikatlar, öyle telakkiler, öyle adetler ve öyle hayat tarzları vardır ki bunu içimizde pek az bilen bulunur.

İkinci derecede tanımak istediğimiz şey Anadolu halkının ıstırap ve derdidir. Anadolu halkı hayatında hiç gülmemiş, neşe nedir anlamamış, matem içinde yaşamış bedbaht bir sınıftır. Fakat onun derdi nedir? Onu mustarip eden nedir? Hayatında neden refah, huzur, neşe ve şetaret yoktur? Niçin ağlamasını bilirde, gülmesini öğrenememiştir? Anadolu'nun bu ıstırabından bahseden bir karimiz diyor ki:

“Ben de İstanbulluyum. Vazife beni dört senedir vatanın bu bedbaht topraklarında gezdiriyor. Şuna iman ediniz ki bu dört sene zarfında dört bine karîb insan gördüm ki hepsinin gözünde bir damla yaş vardı. Bu dört senede dört asır içinde izharı mümkün olmayacak derecede dert ve felaket öğrendim. Anadolu ağlayanlar diyarıdır. Buralarda ne hayat, ne zevk ne de neşe vardır. Halk sanki sürünmek için yaratılmıştır. İstanbul'da huzur içinde yaşayan İstanbullular bu felaketin azametini anlayamazlarsa mazurdurlar.”

İşte bizim hulul etmek istediğimiz şey bu felaketli sahnelerin iç yüzüdür.

Sonra Anadolu'nun bilinmeyen, bize meçhul kalan güzellikleri vardır. Bunları en iyi fotoğrafla tespit etmek mümkündür. Karilerimiz bu üç noktayı nazar-ı dikkate alarak bize ve dolayısıyla memlekete Anadolu'yu tanıtmak hususunda yardım ederlerse hem vatani bir hizmet görmüş, hem de bizi minnettar etmiş olurlar.

Gelecek nüshadan itibaren her nüshada Anadolu'nun bir köşesine ait fotoğraflı bir köşe bulunacaktır.

Kokain Nerde Satılır?

Türkiye Eczacılar Cemiyeti geçen nüshasında kokainin bazı eczanelerde gizli surette satıldığı hakkında vaki olan neşriyatımızdan müteessir olarak bize protesto mahiyetini haiz bir cevap-name göndermiştir. Eczacılar hangi eczanenin kokain sattığının tasrihini istiyorlar. Bu vazife bize değil Eczacılar Cemiyetine düşer. Gençliğin kolaylıkla kokain bulup satın aldığı günden güne kokain iptilasının tezayüdü ile sabittir. Memlekete kokain yalnız ecza depoları vasıtasıyla ithal edilmektedir. Şu halde bu kokainlerin halka vasıta intışarı da ecza depoları olmak

lazım gelir. Sıhhiye müdüriyeti bu kabil eczane ve depolar hakkında tahkikat icra etmektedir. Eczacılar Cemiyeti bu hakikati söylediğimiz için bizi muaheze edeceğine, sıhhiye müdüriyetine mesullerin derdesti zımnında yardım etse memlekete daha iyi hizmet etmiş olur fikrindeyiz.

“Resimli Ay” ın Haftalığı

Karilerimiz “Resimli Ay” i hiç olmazsa on beş günde bir defa neşir için vaki olan mütemadi ve musırrâne müracaatları üzerine haftalık bir gazete daha neşrine karar verdik. Bu haftalık mecmua “Resimli Ay” gibi şimdiye kadar Türkiye’de görülmemiş derecede nefis ve mükemmel olacaktır. Haftalık mecmua her itibar ile “Resimli Ay” ın haftalık bir yavrusu olacaktır. Bu mecmuada hayatımızın muhtelif safhaları basit ve sade bir lisanla tahlil ve teşrih edilecek, içinde sergüzeşt, kadın, aşk ve roman bulunacaktır.

Bu haftalık mecmuanın ilk nüshası eylül iptidalarına doğru intişar edecektir. Yalnız bu mecmuayı “Resimli Ay” gibi karilerin ve halkın mecmuası yapmak en büyük emelimizdir. Bu mecmua sırf karilerimizin izhar etmekte oldukları arzu ve ihtiyaca cevap vermek için neşredilmektedir. Binaenaleyh mecmuaya isim koymak hakkını da karilerimize veriyoruz.

Bize lütfen böyle bir mecmua için münasip göreceğiniz ismi bildirmenizi rica ediyoruz. Gönderilen isimler arasında en muvaffakını bulan karimize nakden elli lira ikramiye verilecektir.

Bu haftalık mecmua büyük hacimde sekiz sahifeden ibaret olacak ve mündericatı hayattan alınmış canlı mevzular teşkil edecektir. Resimce, fikirce, mündericatça, nefasetçe bu mecmua Türkiye’de şimdiye kadar çıkan mecmuaların hepsinden iyi ve mükemmel olacak ve fiyatı sadece beş kuruş olacaktır.

Haftalık mecmuamızın isim babası olmak istiyorsanız bulduğunuz ismi ağustosun yirmisine kadar idarehanemize bildirmenizi rica ederiz.

“Resimli Ay” Ailesi

Karilerimizin mecmuamıza gösterdikleri alaka ve teveccüh tahayyülün fevkindedir. Şimdiye kadar Türkiye’de hiçbir mecmua bu kadar sevilmemiş, bu kadar benimsenmemiştir. Karilerimiz “Resimli Ay”ı benimsemekte müttehit

gibidirler. Karilerimizin bu teveccüh ve muhabbetine layık olmak için “*Resimli Ay*” hiçbir fedakârlıktan çekinmemektedir. Yalnız kariler mecmualarını ne kadar benimsiyorlarsa “*Resimli Ay*” da karilerini o kadar benimsemek arzusundadır. İsteriz ki mecmuamızı okuyan karilerimizi daha yakından tanıyalım ve onların arzu ve ihtiyaçlarına daha samimi ve daha hakiki surete cevap verecek bir tekâmül eseri gösterelim. Bu maksada vusul için karilerimizden iki ricamız vardır:

- 1- Lütfen açık bir muhabere kartı ile idarehanemize isim ve adresinizi gönderiniz.
- 2- Şimdiye kadar “*Resimli Ay*” da en çok neyi ve hangi yazıları beğendiniz? Niçin? Mecmuamızda ne gibi tadilat ve ne gibi yenilikler istersiniz?

Birinci istirhamımıza verilecek cevap karilerimizle daha yakından temasa yardım edeceği için bizce çok kıymetlidir. Bir mecmua karilerini ne kadar iyi tanırsa onlara o kadar nâfî olabilir.

İkinci istirhamımıza verilecek cevaplar mecmuada yapmak istediğimiz ıslahatta bize rehber vazifesini görebilir. “*Resimli Ay*” ın gayesi karilerini memnun edebilmektir. Bizim bu emelimizin tahakkuku karilerimizin tahakkukî yardımına mütevakkıftır. İstemek sizden, yapmak bizden.

Başmuharrir, Sene 1/ Nr. 7 (Ağustos 1340 [1924]), s. 47-48.

Başmuharririn Köşesi: Karilerimiz Neler İstiyorlar?

Geçen nüshamızda karilerimizle daha yakından temasa gelmek, onun arzu ve ihtiyaçlarını daha iyi tanıyabilmek emeliyle bizden gazetemizin salah ve terakkisi namına istediklerini sormuştuk. Müteaddit karilerimizden aldığımız mektuplar bizi çok sevindirecek derecede iltifatkâranedir. Karilerimiz hemen de münfiken “*Resimli Ay*”ın mükemmeliyetinden bahsediyor ve bize kendi arzu ve ihtiyaçlarını bildirmeye lüzum görmeyerek sadece gazetemizi tebrikle iktifa ediyorlar. Bu iltifatlara ne dereceye kadar teşekkür etsek azdır. “*Resimli Ay*”ın karileri tarafından sevilip takdir edilmesi, hatta benimsenmesi, onların emellerini tatmin ettiğine delalet eder ki bizce bu; gazetecilik hayatında elde edilebilecek en büyük muvaffakiyettir.

Yalnız karilerimizin bir endişesi var: “Şimdi *Resimli Hafta*’yı da neşre başlıyorsunuz, mesainizi ve kuvvetinizi dağıtıyorsunuz, acaba bu “*Resimli Ay*”ın nefaset ve mükemmeliyetine halel vermeyecek midir” diyorlar. Karilerimizin bu

endişesi bile “*Resimli Ay*”a olan merbutiyet ve muhabbetlerine delalet ettiği için bizce minnet ve şükran ile telakki edilecek bir şeydir. Mamafih onların bu endişelerine mahal olmadığına kendilerini tatmin etmek isteriz. Evvela “*Resimli Hafta*” ayrı bir heyet-i tahririye tarafından idare edilmektedir. “*Resimli Hafta*” başlı başına teşkilatı olan ayrı bir müessesedir. Başmuharririmizin “*Resimli Hafta*” da ki alakası gazetenin ana hatlarını çizmek, mündericatinın seçilip ayrılmasına yardım etmek ve gazetenin tahrir ve tertibine nezaret etmekten ibarettir. Zaten “*Resimli Hafta*” uğruna (*Resimli Ay*) gibi bir mecmuayı ihmal etmenin ne büyük bir günah olacağını bizden ziyade hissedecek kimse yoktur. Binaenaleyh karilerimiz emin olabilirler ki “*Resimli Ay*” her nüshasında biraz daha güzelleşerek ve tekemmül ederek ilerleyecek ve daima nefaset ve mükemmeliyetini muhafaza edecektir.

Başmuharrir, Sene 1/ Nr. 8 (Eylül 1340 [1924]), s. 46.

Başmuharririn Köşesi: Erzurum’da Kadın Hayatı

Geçen Nüşamızda Yusuf Mazhar [Babalık] Bey’in “Sakın Erzurum’a Gelin Gelmeyiniz!” serlevhalı makalesi üzerine karilerimizden bazılarında şikâyet-amiz mektuplar aldık. O makaleyi Erzurumlulara karşı yapılmış bir hakaret addeden bu karilerimize verilecek ufak bir cevabımız vardır.

O makale içtimai hayatımızın bir safhasını kuvvetli fakat eğlenceli bir lisanla tetkik ve teşrih eden kıymetli bir yazıdır. İçtimai bir mesele tetkik edilirken onun iyiliklerini ve kötülüklerini teşrih etmek bir maksat tahkiri tazammun etmekten çok uzaktır. Biz Anadolu’yu tanımak istiyoruz. Anadolu’yu tanımak onun içtimai hayatında şimdiye kadar meçhul kalan ve lakaydı ile seyredilen yaralarını da bilmekle mümkündür. Mesela bu nüşamızda Konya’da oturak âlemini tasvir eden makale de Anadolu’nun diğer bir yarasını izah eden bir yazıdır. Bunlar müşahedeye müstenit içtimai tetkiklerdir.

Filvaki insanlar itiyatların esiridirler. Alışılan şey en güzel şeydir. Erzurum’da o hayata alışan bir erkek ve kadın için İstanbul kadınının hayatı iğrenç ve çirkin görünebilir. İstanbul’un hür ve şen hayatına alışan İstanbul’un sevimli kızları için de Erzurum’un adetleri kapalı ve mukassi gelebilir. Bu görüş farkı kafalardaki telakkilerin değişmiş olmasından doğar. Fakat medeni bir cemiyetin cevaz veremeyeceği seyyi’elerde bütün akliselim sahipleri ittifak ederler. İster

Erzurum’da ister İstanbul’da olsun iki karılı bir adamın hareketini takdir etmek mümkün değildir. Keza ister Konya’da ister İstanbul’da olsun, kadın oynatmak çirkin bir adettir. Erzurum’da kadın hayatın fena cihetlerini göstermek, ne Erzurumluları, ne de Erzurum’u tahkir etmek demek değildir. Şimdiye kadarki nüshalarımızda İstanbul hayatının birçok iğrenç ve çirkin safhalarını teşrih ettik. Bu teşrih İstanbul için bir tahkir addedilmediği gibi, Anadolu hayatındaki çirkinlikleri izah eden makalelerde sû-i tefsir edilmemek lazımdır.

Anadolu’yu tanımak ve anavatanın muhtelif aksamındaki hayat ve telakki tarzlarını bütün memleket evlatlarına öğretmek maksadını istihdaf eden “*Resimli Ay*”ın bu teşebbüsü çok samimi bir gaye takip etmektedir. Karilerimiz samimiyetimizden emin olmalı ve bize yardım etmelidirler. Vaki olacak hataları tashih ve tevzi etmek lütfunda bulunacaklara teşekkür etmek de borcumuzdur.

Başmuharrir, Sene 1/ Nr. 9 (TE 1340 [1924]), s. 45.

Başmuharririn Köşesi

Bozöyük’ten Nihal Refik imzasıyla aldığım bir mektupta cevap vermesini çok arzu ettiğim bir sual var. Karilerimizin mektuplarına hususi cevap vermeyi itiyat edinmiş iken, beni Nihal Hanım’a alenen cevap vermeye sevk eden saik bu sualin öteden beri müdafaa ettiğim bir fikre temas etmesidir. Nihal Hanım mektubunda diyor ki:

“Bozöyük’ün Feke mahallesinden Salim oğlu Mehmet isminde bir genç Ankara-Sivas hattında işlemek üzere gitmişti. Orada bizce sebebi meçhul bir felaket neticesinde iki gözünü ve sağ bacağını kaybetti. Orada yattığı hastanenin tabibi artık onlarca yapılacak bir şey kalmadığından bahisle kendisini memleketine götürmek üzere akrabasından birini davet etti. Fakat bu zavallının karısından ve çocuklarından başka kimsesi yoktur. Bir odalı küçük bir kulübeleri var, satsalar ancak yirmi lira eder ki genci buraya getirmek için masarif-i rahiye bile olmaya kifayet etmez. Buraya gelse bile bu sakat adamı ve çocukları bu zavallı kadın nasıl iâşe edecek? Burada İstanbul’da olduğu gibi kadınlara mahsus çalışma vasıtaları yok. Şimdi bu genç buraya nasıl gelecek, bu aile hayatta nasıl çarpışacak?.. Bu zavallılara hangi müessese yardım edecek?...”

Bana yazdığınız vaka münferit ve mücerret bir vakıdır. Fakat içinde yaşadığımız cemiyet içinde her ferдин buna maruz olması tehlikesi yüzde yüz olmasaydı cevap vermeye bile değmezdi. Bu sebeptendir ki Salim oğlu Mehmet vakıası benim nazarımda mücerret bir vakıa değil içtimai bir vakıadır. Bahsettiğiniz genç, anladığıma göre gözlerini ve bacağıını Ankara-Sivas hattında işlerken kaybetmiş. Bu kazanın vuku' bulduğu yerde mesul adamlar kendisini hastaneye yatırmış, bugün hastanede alîl, sakat memleketine iade ediliyor.

Burada benim demokrasi ile telif edemediğim bir nokta var. Salim oğlu Mehmet gözlerini ve bacağıını bizim için işlerken feda etmiş. Onun hayatını tehlikeye koyan bu iş ona günde maişetine ancak elverecek bir para bırakır yahut bırakmaz. Fakat onu orada maruz olduğu tehlikeye karşı sigorta eden hiçbir kuvvet yoktur. Eğer bu bir ticaret müessesesi ise memleketin kanunlarına göre küçük bir tazminat verir, fakat bütün hayatında bir çarık ödenen sa'y gibi gözlerinin ve bacağıının diyeti de ödenmez. Eğer bir hükümet müessesesi ise yazdığınız gibi mecani bir hastaneye nakledilir, mesul makamın vazife ve mesuliyeti burada nihayet bulur, artık onu aramak iş başındaki memurun insaniyet ve vicdanına havale edilmiştir. Hiçbir müddeiumuminin böyle bir vakaya vaziyet ettiğini gazetelerde gördünüz mü? Salim oğlu Mehmet'i memleketine getirecek hiç kimse yok diyorsanız bu bir mesele değildir. Hastane yarın onu bir polis ve kondüktöre teslim ederek dahi memleketine gönderir. Bu gayet tabii bir şeydir. Fakat gayrı tabii olan, başkaları namına gözlerini ve bacağıını veren bir adamın cebine memleketine dönecek kadar bir para vermek lüzumunu hissetmeyen ve onun gibi gözlerini ve bacaklarını her gün fedaya amade olanlara içtimai bir sigorta temin etmeyen, bunları böyle cemiyetin tepesinde tufeyli yaşamak üzere memleketlerine iade eden içtimai nizamdır.

Bu ailenin hayatta nasıl çarpışacağına gelince, bunu siz benden daha iyi bilirsiniz. Köşede sakat bir kocası, minderde ekmek diye bağırان çocukları olan kadınlar hayatta nasıl çarpşıyorsa, o zavallı dediğiniz kadın da öyle çarpşıacak. Bir gün çocuklarını ya gıdasızlık veya başka bir hastalık götürecektir. Köşede kör, senelerce canlı bir ölü gibi, hayatın sefaletleri içinde cemiyet tarafından işkenceye mahkûm edilmiş bir mücrim gibi bıraktıktan sonra, kim bilir nasıl feci bir kazaya kurban olup gidecek. Ya kadın!... Bu kadar felaketin üstünde baş başa terk edilen

sanatsız, parasız, yardımsız insan taslağı ne yapar?.. Ya dilenir, ya fuhş ile hayatını kazanır...

Bunlara hiçbir müessese yardım etmeyecek hanımefendi... Bacaksız bir körü, kolyesini satacağı yirmi lira ile memleketine avdete mahkûm bırakan cemiyetin yardımını düşünmek sizin için bir haktır, fakat mantık değildir. Anası babası olan çocukları mevcut hiçbir müessese himaye etmez. Alilleri himaye edecek daha henüz hiçbir teşkilat yapılmadı. Dul kadınlar, yoksul kadınlar ve aileler daha henüz içtimai bir mesele değildir. Bunları memlekette düşünmek için kimsenin vakti yoktur. Gönlü arzu eden herkes bir cemiyet yapar. Fakat bu cemiyetler sizin için değildir. Kendini göstermek isteyen her hanım veya bey bir cemiyete intisap eder. Bu cemiyetler onların kendi mallarıdır. Şerefi de onların, işi de onların, derdi de onlarındır. Bunlar birbirleriyle rekabet ederler. Sizin menfaatiniz bunların birleşmesini mucib dahi olsa, onların şerefleri bu birleşmeye manidir. Bu müesseseyi kuran, yaşatan adam nasıl bunu başkalarının eline terk eder! Ortada siz yoksunuz onlar vardır.

Cemiyetler fertlerin elinden çıkıp, sizin, halkın müessesesi olacağı güne kadar bu aile kimseden yardım görmeyecek; bu memlekette içtimai mesuliyet ve sigorta teessüs edeceği güne kadar bu aile kimseden yardım görmeyecek; bu memlekette içtimai mesuliyet ve sigorta teessüs edeceği güne kadar Mehmet oğlu Salim'in kör gözleriyle sakat bacağının diyetini hiçbir içtimai müessese ödemeyecek; Salim'in oğlu Mehmet'in çocuklarını götüren hastalıklarla kimse mücadele etmeyecek.. Çünkü bu müesseseler fertlerin elindedir, cemiyetin değildir. Bunları içtimaiileştirmek bir fen işidir. Fene daha henüz kapılarını yeni açan memleketimiz ilmin bu şubesine kapısını açmadı. Yanlış yolda gidenlere hakikati göstermek şimdilik mümkün değildir. Bu bir zaman meselesidir, o zaman gelinceye kadar Salim oğlu Mehmet gibi fakr-u sefalet içinde başkalarının sermayeleri namına gözlerini ve bacaklarını verenler, her gün yüzlerce binlerce ölüm uçurumuna kanatlı melaikeler gibi sürülerle uçup göçmüş çocuklar, ilahi bir kadere boyunlarını eğecekler, içtimai kader ve bu kadere sevk ve idare edenleri hiç kimse mesul etmeyecektir, hanımefendi.

Konya'da Oturak Âlemi

Geçen nüshamızda “Konya’da Oturak Âlemi” serlevhası altında neşrettiğimiz yazıdan dolayı Konya’daki karilerimizden bazıları bize şikâyetnameler gönderdiler. Konya’da böyle bir âdetin mevcut olmadığını ve o yazının Amerikan gazetecilerinin hayalhanelerinde icat edebilecekleri garabetlerle mâlî olduğunu bildirdiler. Biz kendimiz maatteessüf Konya’ya gitmediğimiz için, “oturak âlemi” hakkında yazılan yazının hakikate derece-i tevafulukunu takdirden aciz olduğumuzu itirafı bir vecibe biliriz. Şu kadar var ki Konya’da bu nam altında bir eğlence mevcut olduğu bütün memleketin bildiği bir hakikattir. Senelerce Anadolu’da yaşamış bir muharririmizin bu nüshamızda “Anadolu Nasıl Eğleniyor?” serlevhası altında yazdığı yazıda tasvir ettiği âlemler, bizce bir nüsha evvel tasvir edilen oturak âleminden pek de farklı değildir. Bu oturak âlemi Anadolu’nun her tarafında, teferruatta ufak değişikliklerle tatbik edilen bir adettir. Memleketin içtimai bir âdetini tasvir ve tespit ederken teferruatta bazı yanlışlıklar olması ihtimali mümkün ve varittir. Konya karilerimizin gerek bize, gerek hemşerilerine karşı yapabilecekleri en iyi hareket, bu neşriyattan müte’essir olmak değil, tahrif edilen yerleri tashih etmektir. “Babalık” refikimiz de bu münasebetle intişar eden makalede biz oturak âleminin mevcudiyetini inkâr eden bir nokta görmedik. Yalnız bazı noktaların yanlış olduğundan bahsedildiğini gördük. Bu kusurları bililtizam yapmadığımıza emin olduğunu zannettiğimiz Babalık gazetesi muharriri arkadaşımızdan ricamız “Konya oturak âlem”ini kendi kalemleriyle yazıp göndermeleridir. Mademki bizim yazıp neşrettiğimiz noksan ve yanlışdır. Lütfen siz doğrusunu yazıp gönderiniz. Bu sayede hem Konyalılara karşı yaptığımız hatayı tamir etmiş, hem de karilerimizin edinmiş olmaları muhtemel bulunan yanlış fikri tashih etmiş olursunuz. Bu yazınızın mecmuamızda intişarını istiyorsanız, onu ağır ve kuru bir tetkik halinde değil, şahit olduğunuz canlı bir sahne halinde tasvir etmenizi rica ederiz. Ümit ederiz ki bu izahat hem Babalık muharririni, hem de Konyalı karilerimizi tatmin edecektir.

Başmuharrir, Sene 1/ Nr. 10 (TS 1340 [1924]), s. 45-46.

Başmuharririn Köşesi: Bir Karinin Cevabı

Geçen nüshamızda (Anadolu’da kız kaçırma) âdetini tespiti çalışan müşahidin yazısı münasebetiyle vakıanın cereyan ettiği bildirilen Çorum’dan atideki mektubu aldık. Bu mektup sahibi yazıda isminin geçmiş olmasından müteessir

görünüyor. Bizce vakıadaki eşhasın şahsiyetini mevzu bahis değildir. Bizim ehemmiyet verdiğimiz nokta Anadolu’da böyle bir adet mevcut olup olmadığı ve mevcut ise bu tarzda cereyan edip etmediğidir. Binaenaleyh muhterem karimizin vukuunu bildirdiği şahsına ait tahrikâtтан dolayı bizde müteessiriz, fakat biz isterdik ki mumaileyh bize daha ziyade vakıayı izah ve tashih etsin mektup şudur:

“*Resimli Ay*’ın on ikinci nüshasında “Anadolu’da Nasıl Kız Kaçırıyorlar...” serlevhalı ve müşahit imzalı yazıyı ben de gördüm. Hayalinizde yarattığınız mahut bendin, kıymet-i edebiyesi ne olursa olsun, eşhas-ı vakıayı bugün yaşayan namuslu insanlardan intihap etmek usulüne ancak size mahsus bir orijinalite diyeceğim. Beyefendi, hangi âlemden, hangi kız kaçırmadan bahsediyorsunuz? Çorum’a teşrifinizin galiba ikinci haftasında tanışmıştık. Avdetinize kadar da yanımdan ayrılmadınız. Her gün olmazsa iki günde bir bendehaneye gelirdiniz. O vakit meşgalemiz de kudretsizliğinize rağmen müteveffâ Anatole France’nin *Kırmızı Zambak*’ı ile *Sihirbaz Asar*’ı tercümeden ibaretti. Beceremediğimiz noktalarda ağabeyimiz Doktor Reşit Bey’ e de müracaatımız vaki’di. Siz ancak benimle fikir arkadaşlığı yapıyordunuz. Hususiyete de vakıftınız. Çorum’a teşrifinizden çok evvel müte’ehhil ve avdetinizden çok sonra refikam vefat etmişti. Hatta yazdığınız taziye elyevmidimde mevcuttur. Benim bu kadar mutantan bir düğün yaptığımı nereden bildiniz? Hele güzel memleketinizden metres getirmek gibi büyük bahtiyarlık benim gibi vazı’ çiftçilere nasip olamayacak bir haldir. Müşahit Beyefendi; kendi kendinize ne kadar iftira ediyorsunuz. Muhayyel Şaban Katil Temel- bu iki isim tamamen muhayyel esasen Çorumlular Temel ismini kullanmazlar. Temel ismini taşıyan varsa bu Kars, Ardahan gibi şarki vilayetlerden son muhaceret zamanında gelenler arasında bulunur. Çorum’da ancak mahdut kimselerle görüşebilirdiniz: O şerefe dâhil olanlardan birisi de bendenizdim.

Beyefendi; hayalhanenizde yarattığınız bu müşahedenin ispatını şimdi buldum. Fakat bu kadar tahrif-ı vakaya ne hacet vardı. Eğer bir hikâyeye yazmak arzu buyruluyorduyse niçin eşhas-ı vakıa miyanında, hakiki namuslu insanları teşhir ediyorsunuz? Müşahitseniz niçin hakikati bütün üryanlığıyla göstermiyorsunuz? Bendeniz müsaadenizle size o şahideyi tahayyül ettiren vakıayı pek doğru olarak yazacağım. Pederiniz Rıza Bey’in taht-ı idaresindeki Çorum Menzil Hastanesi inzibat memuru mülazım Mehmet Rıza Efendi’nin ve ilmiye cemiyeti münasebetiyle

bütün hastane etibba ve mensubunu, münezzil zabitanı, sivil etibba ve bendeniz gibi birkaç yerli de mûmâ-ileyh Rıza Efendi'nin kayınpederlerinin hanelerinde med'uv bulunuyorduk. Şiddetli arzunuz üzerine menzil-i mülhakı Yüzbaşı İhsan Bey'in tavassutuyla güç bela pederinizden sizin için de izin alınabildi. Anadolu'nun her yerinde olduğu gibi burada da çengilik, çalgıcılıkla iştigal eden kadınlar bulunur. O gecede sahib-i hane tarafından, adet yerini bulsun diye, celp edilmiş iki kadında vardı. Onlar zannedersem sizden başka da huzzarın nazar-ı dikkatlerini celp etmemişti. Hatta bazıları biçarelerin kadınlıklarıyla bile acı acı istihza etmişlerdi. (o gecedan itibaren her gece kızın hayaliyle uğraşmış, erkekliğimin bütün kuvvetiyle ona karşı durmaya çalışmıştım.) diyorsunuz. Hamalların bile nazar-ı hırsını celp edemeyecek kadar yıpranmış olan o zavallı biçareye bu kadar şiddetli bir itila sizin gibi beylere hiç yakışır mı? Buradaki samimiyetsizliği siz de benim kadar muterifsinizdir. Fakat yazmak hırsı. Eğer siz de fazla muharrirlik düşkünlüğü olmasaydı bu muvazenesizliği hiçbir zaman yapmayacak, bu kadar sarıh bir yalan irtikâp etmeyecektiniz. Müşahit Beyefendi; hakikat tamamen bundan ibaret değil mi? Daha! Hastane Müdürü Halil Efendi ağabeyimizin göbek atan İstanbullu hanımın göğsüne beşer liralık paralar sıkıştırdığını, ona tabien diğer bazılarının da otuz liralık verdiklerini yazıyorsunuz. Halil ağabeyinizin semahat ve uluvv-i cenâbını tanırız. Fakat göbek atan hanımların göğüs çukurluklarına beşer liralık koyacak kadar kesesinin geniş, ruhunun cüretli olduğunu bilemiyoruz. Saatlerce uğraşarak, didinerek beyin patlattığınız dört müşahidinizin işte mükâfatını gönderiyorum. Türkler sefil kardan ve karlı zarar iyidir derler eğer yazmasaydınız bu yalancılıktan hissedar olmayacaktınız: Hem rica ederim beyefendi Çorum'un acaba başkaca tetkike değer hiçbir hususiyeti yok mu? Zevkinize tasallut münasebeti çıkarmayınız. Bakıyorum; sizin gibi genç muharrirler kız oynatmak, kız kaçırmak gibi fikirlerin üzerinde daha çok meşgul oluyorlar. Acaba kariler üzerindeki tesirinizden haberdar mısınız? Kız kaçırmak ve kız oynatmak gibi âdeti hoş gören sahib-i izan hiçbir insan tasavvur edemem, ma-hezâ kadın bulunan dünyada kaçır da oynar da, birlikte oynanır da. Sizin gibi müdekkik beylerin müşahedelerini daha başka vadilerde görmek isterdik. Çorum'un az çok her zevki tatmin edebilecek kütüphaneleri, nazar-ı istihfafla görülemeyecek asar ve mebaniyesi, ahlak ve âdeti, iftihar olmazsa halkın çok derin faziletleri bilmem neden nazarınıza çarpmadı? Şurası şayan-ı şükür ne

bunlar sizin gibilerin kelimeleriyle ne kıymetlerinden bir şey kaybederler; ne de şereflenirler. Şimdilik bu kadar.

Çorum: Madenoğlu İhsan Sait

Başmuharrir, Sene 2/ Nr. 1 (Şubat 1341 [1925]), s. 48.

Başmuharririn Köşesi: Anadolu’da Bazı Adetler

“Anadolu’yu Tanımak İsteriz” serlevhası altında vaki’ olan müracaatımız üzerine Anadolu’nun her tarafından birçok mektuplar aldık. Şimdiye kadar bunlardan bazılarını derç ettik. Bu neşriyat bize Anadolu’nun şimdiye kadar birçok kimselerce bilinmeyen bazı adetlerini meydana çıkardığı için bu teşebbüsümüz faydadan hâli olmadı. Fakat artık almakta olduğumuz cevaplar hep birbirine benzer adetleri muhtelif şekil ve suretlerde tespit ile iktifa ettikleri için, neşriyatı şimdilik burada tevki ediyoruz. Karilerimize davetimize icabet hususunda vaki olan seri icabetlerinden dolayı müteşekkire ve minnettarız.

Zaman zaman Anadolu’nun mezmum veya güzel adetleri üzerinde durarak kendimizi tanımak ve adetlerimizi tetkik ve tahlilden geçirmek mecburiyetindeyiz. Mesela, yazdığımız oturak âlemleri şimdiye kadar bu âdete karşı lakayt olan gençlikte derin bir nefret uyandırmıştır. Binaenaleyh o yazılar, bazı yerlerde nahoş bir tesir bırakmışsa bile, gençlik üzerinde yaptığı bu şifa-bahş tesir itibarıyla vazifesini görmüş demektir.

Başmuharrir, Sene 2/ Nr. 2-12 (Mart 1341[1925]), s. 46.

Başmuharririn Köşesi: Küçük Bir Hizmetimiz

Küçük Bir Hizmetimiz

Geçen nüsha çıktıktan sonra iki üç gün sonra idarehanemize on yaşlarında bir çocuk geldi. Gözlerinde sevinç yaşlarıyla yanıma geldi:

- Beyefendi size beyan-ı teşekkürü geldim. Beni iki kardeşimle yetimlikten kurtardınız. Bana babamı bağışladınız, dedi ve sevincinden akan gözyaşlarını mendiliyle sildi. Ben bilmeyerek yaptığım bu iyilikten mütehayyir, sebebini sordum. Çocuk anlatmaya başladı.
- Son çıkan (*Resimli Ay*)’ın abone resimleri arasında babamın fotoğrafını gördüm. Hâlbuki seneler var babamın hayatından haber alamamıştık. Harb-i

Umumiden sona ma-aile İstanbul'a yerleşmiştik. Babam zabitti, henüz harpten dönmüş, senelerce kaybettiğimiz babamıza kavuşmuştuk. İstanbul'un تنها bir mahallesinde bir ev tuttuk. Henüz aile saadetini tatmaya başlamıştık.

Fakat mütarekenin meşum günlerinde babam âtil durmaya tahammül edemedi. Anadolu'da istiklal için kan döken arkadaşlarını düşündükçe uyuyamıyor, vazifesi onu da oraya çağırıyordu. Bizleri Allah'a emanet etti. Kalktı Anadolu'ya geçti. Bir müddet bize oradan ufak bir para gönderiyordu. Sonra birden yollar kapandı. Babamdan haber alamaz olduk. Bu sırada annem hastalandı. Bakımsızlık ve parasızlık yüzünden vefat etti. Biz üç kardeş kimsesiz ve yetim kaldık. Babamızın nerede olduğunu bilmiyorduk. Akrabamız, tanıdığımız da yoktu. Kardeşlerimin en büyüğü bendim. Ben de o vakit ancak altı yaşında bir çocuktum. Sokaklara döküldük. Aç ve çıplak sokaklarda sürünüyorduk. Nihayet görenler halimize acıdılar. Bizi gözyaşları içinde Himaye-i Etfale teslim ettiler. O vakitten beri babamızdan haber alamadık. İhtimal-i İstiklal Harbi'nden sonra babam İstanbul'a geldi. Bizi aradı, bulamadı. Bizde bir müddet ümit ile yaşadık. Fakat meydana çıkmayınca ümidimiz kesildi. Boynumuzu büktük. Kaderin bu darbesine tahammül ettik. Artık yetim olarak yaşamaya karar verdiğimiz anda babamın resmini gazetenizde gördüm. Üç kardeş mecmuaya sarıldık, öptük, ağladık. Artık sevincimize nihayet yoktu. Gece sevincimizden uyuyamıyorduk. Şimdi bana babamın adresini verir misiniz?

Bu hizmetimize bizde bu çocuk kadar sevindik. Ona babasının adresini verdik. Sevincinden uçarak gitti.

(*Resimli Ay*)'ın birinci numaradan beri karileri tarafından takdir ile karşılanan hizmetlerinden biri de hasret-zedeleri birbirlerine kavuşturması olmuştur. Şimdiye kadar mecmuamız vasıtasıyla ailelerini, kayıp çocuklarını, sevgili annelerini bulanlar onu geçti. *Resimli Ay* birkaç meyus ve mükedder kalbe bu saadeti verebilmekle cidden bahtiyardır.

Münire Handan Hanım Kimdir?

Bazı karilerimiz gazetemizdeki kıymetli ve yeni tarz yazılarıyla az zamanda kendisini sevdiren Münire Handan Hanım'ın kim olduğunu soruyorlar. Kariler için

muharririn hüviyetini bilmek ihtiyacı yeni bir şey değildir. Fakat gazetelerden muharrirlerin hüviyetini sormak ihtiyacına yeni şahit oluyoruz. Bu müracaatlar muharririmizin ne kadar takdir edildiğine delalet ettiği için bu suali cevapsız bırakmayı münasip görmedik. Münire Handan Hanım Avrupa’da ikmal tahsil etmiş münevver hanımlarımızdan biridir. Kendisi gazetecilik hayatına yeni intisap etmekle beraber mevzularını seçmekte gösterdiği mümtaz kabiliyetle kıymetli bir muharrir olduğunu ispat etmiştir. Yazdığı yazılar ekseriya ruhi tahlillerle doludur. Münire Handan Hanım bizde yeni çığır açan bir muharrirdir.

Başmuharrir, Sene 2/ Nr. 3 (Nisan 1341 [1925]), s. 48.

Başmuharririn Köşesi: Bir Karinin Suali

Efendim,

Son *Resimli Ay*’da çocukların himayesi ve sahabeti hakkında mütalaa yürütüyorsunuz. Mütâla’âtınız pek halklı ve şayan-ı kabul olmakla beraber bazı noktaları da muhtaç tenvir ve izahtır. Alelumum çocukların memleketimizde himayesi muktezi olanlardan biridir. Çocukları pek küçük yaşlarında dükkânlarda bir ekmek parasına mukabil çalıştırmak, süründürmek pek yazık olur. Fakat ya zavallı bir valide veya alil bir nine o ekmeğe muhtaç ise!.. Anadolu’da öyle haneler var ki, böyle bir çocuğun getireceği ekmekle yaşamaya ve aksi halde hayata vedaya mecburdur. Çocukların küçük yaşta hayatla mücadelesini men ederken bu mazeret düşünülecek mühim bir noktadır. Buna nasıl imkan olur?.. Sizin gibi mütefekkirlerin vazifesi izahat ve telkinatınızla bu başladığınız insaf ve merhamet işini tamamlamaktadır. Bakî hürmetler...

Celaleddin

Bir memleketin terakkisi için çocuklarının okuması ve sıhhatinin temin edilmesi lazımdır. Çocukların küçük yaşta çalışması tahsilden mahrum bir neslin yetişmesi demektir ki istikbal için korkunç bir şeydir. Fakat mektubunuzda dediğiniz gibi çocuklarının sa’yna muhtaç aileler pek çoktur. Bu iktisadî buhran birçok büyük zekâların inkişaf edememesine sebep oluyor. Bunun temini bir zaman meselesidir. Bugün hükümetin mecburi tahsili tatbik edememesinde bu sizin söylediğiniz sebep çok büyük bir amildir. Bunun önüne geçmek için halkın içtimai şuurunun kuvvetlenmesi, bu gibi kimsesizleri himaye edecek müesseseler vücuda getirmesi

lazımdır. O zaman aile bir cemiyet tarafından yardım görür, çocuk diğer cemiyetin veya hükümetin yardımıyla okur. Bu gibi cemiyetler yavaş yavaş teşekkül edecek, çocuklarda küçük yaşta hayatla mücadele endişesinden kurtulacaklardır. İkinci sebep de bizde genç dulların çalışmayıp böyle küçük çocuklara istinat etmeleridir. Bugün bu kadınlar hayata hazırlanmadıkları ve muhit müsait olmadığı için, bu netice zaruridir. Fakat ilim ve irfanın terakkisi bu iki mühim amili ortadan kaldıracak, çocuklarda gerek tahsilleri ve gerek sıhhatleri, hayatları için daha müsait bir inkişaf zemini bulacaklardır.

Başmuharrir, Cilt 2/ Nr. 4-16 (Mayıs 1341 [1925]), s. 47.

Başmuharririn Köşesi: Mahyalara Dair

Mahya hakkında bir karimizin bazı noktaları izah zımında gönderdiği mektubu mahyaların tarihî hakkında verdiği malumata binaen neşrediyoruz. Karimiz mektubunda diyor ki:

“1- İlk mahya Sultan Ahmet devrinde kurulmuştur.

2- Mahyacılık Sultan Aziz zamanında tekâmül etmiş, Süleymaniye Camii şerifinde mahyacılık eden Divitçi Abdüllatif Ağa, altı yüz kandille mahya kurmaya muvaffak olmuştur ki, bu şeref Ali Efendi’ye değil, mumaileyh Abdüllatif Ağa’ya müstahak olsa gerektir.

3- İki minare arasında iki hat üzerine yazı yazan yine Abdüllatif Ağa’dır.

4- Istılahımızca gezdirme ve uçurma sanatını yine Abdüllatif Ağa ihya etmiştir.

5- İki satır üzerine mahya kuran ve elyevm berhayat olan Süleymaniye Camii mahyacısı Ahmet Kemaleddin Efendi’dır.

6- Elektrikle mahya kurmaya gelince o vakit mensubundan ve elyevm hayatta olan Şemsettin ve Elektrik Mühendislerinden Burhanettin Bey’lerin delaletiyle Fatih Camii şerifinde elektrik ampulleriyle (*Bismillah*) mahyası kurulmuştur. Bundan pek az zaman sonra da Ayasofya Camii şerifinde yine elektrikle sabit olarak (*Ya Mu’in*) mahyası kurulmuştur. Elektrikle mahyaların seyyar olarak kurulması mümkün olduğu, o zaman yapılan tecrübelerden anlaşılmıştır.

7- Sultan Bayezid Camiinde elektrikle mahya kurmayı tecrübe eden Ali Efendi değil, Nur-ı Osmaniye Camii şerifinde Seyfettin Efendi “*Bismillahirrahmanirrahim*” mahyasını kurmuştur.

8-Ne Kefevi hazretlerine ve ne de Abdullatif Ağa’ya ne de bugün hayatta olan bütün mahyacılara nasip olmayan ilk rika yazı ve Türkçe ibare ile mahyayı ilk ve son defa kuran Dolmabahçe Mahyacısı esbak Kûyud-ı Vakfiye ketebesinden İbrahim Nazmi Efendi’dir. “Evlat-ı Şühedaya Yardım”, “Ervah-ı Şühedaya Fatiha”, “Hilal-i Ahmer’e Yardım Edelim” vesaire cümlelerini ilk defa bu zat kurmuştur.

9- Ahmet Rasim Bey üstadımız dururken mahyacılık hakkında söz söylemekliğim doğru olmaz fikrindeyim”

M. Fehmi

Bu sene en çok kandille yazı ve en güzel mahya kuran Ali Efendi olduğu için kendisinden bahsetmiş ve karilerimize mahyalar hakkında malumat vermiştik. Bununla beraber karimizin verdiği tarihî malumata teşekkür ederiz.

Başmuharrir, Cilt 2/ Nr. 5-17 (Haziran 1341 [1925]), s. 48.

Başmuharririn Köşesi: Niçin Şapka Giymiyoruz?

Ordu ve donanma için kabul edilen serpuşlardan sonra siviller de bu suali daha serbestçe sorabilirler? Niçin şapka giymiyoruz?

Bugüne kadar bunun muhtelif sebepleri vardı.

Evvela, bizde her inkılaba hükümet pîş-rev olur. Başka cemiyetlerde tefessüh eden ananeler ya kendiliklerinden yıkılır yahut millet içinden çıkan mütecidditlerin cüretkâr teşebbüsleriyle imha edilir. Hâlbuki bizde ve Rusya’da hemen de her inkılap devlet tarafından yaptırılır. Bugün ordu ve donanmaya yeni bir serpuş kabulü hususunda verilen karar hemen bir asır evvel Sultan Mahmut’un kıyafetlerimizi tebdil hususunda başladığı inkılabı itmam eden bir hareketten başka bir şey değildir. Sultan Mahmut, Rusya’da bir hamlede halkı Garplılaştırmaya ve Rusya’yı Garp medeniyetine idhâle çalışan Deli Petro’nun eserine iktifaen halkın kıyafetini ve serpuşunu da değiştirmeye karar vermişti. Devletten geldiği için bu inkılap derhal kabul edildi. Bugünkü Garplı kıyafetimiz o inkılabın neticesidir. Fakat Sultan Mahmut serpuşu intihapta hata etmişti. Kıyafetimiz gibi serpuşumuzu da doğrudan

doğruya Garp'tan alacağına Yunanlılardan almış ve bize fesi millî serpuş olarak kabul ettirmişti. Mamafih o vakit fes bile halk tarafından müşkülâtle kabul edilmiş, fesi ilk giyenler Yunanlılara tamamen benzemekten içtinap için, fesin etrafına küçük bir sarık sarmayı adet edinmişlerdi. Anadolu'da halkın fes etrafına mendilden sarık sarması bu aksülâmelin devamından ibarettir. Bu itibarla ordu ve donanmada serpuş olarak siper-i şemsi kalpaklar intihabı büyük bir teceddüt bile addedilmeyebilir. Sultan Mahmut tarafından cebren kabul ettirilen ve zaten millî bir serpuş olmayan fesin yerine beynelmilel bir şekil alan bir serpuş intihabı noksan kalan bir inkılabı itmam etmiştir.

Şarkta devlet inkılapçı rolünü oynadığı için ordu ve donanmada başlayan bu inkılabın siviller arasında da âdi şapkanın kabulünü intaç etmek lazım gelir. Bizde halk muhafazakâr, münevverler korkak ve muhteriz oldukları için bu basit tahavvül için bile devletin rehberliğine ihtiyaç hâsıl olmuştur.

Şimdiye kadar şapka giymemekliğimizin ikinci sebebi serpuşumuza aynı zamanda dini bir mahiyet atfedilmesindendir. Bizim din telakkimiz iptidai ve gülünçtür. Dünyevi işlerimizin dinle katiyen alakası olmayan kesimlerini bile biz dini bir anane haline koymuşuzdur. Bizde din ruhani bir şey olmaktan çıkmış, hayatımızın her safhasına karışan bir amir-küll halini almıştır. Senelerce süren cahilane ve iptidai telakkinin dine verdiği bu sahte şekil bizi hakikatte dinsiz yapmıştır. Sarhoş olan, hırsızlık yapan, hatta insan öldüren süflî kimselerin şapka giyenleri tekfire cüret ettiğini görürsünüz. Dinin en mezmum gördüğü hareketleri kendisi için mubah görür bir canı, bir dindaşının kadınla sinemaya gitmesine, başına şapka giymesine tahammül edemez. Onun nazarında din anane şeklini alan içtimai telakkilerin mütenasip bir şeklinden ibarettir. İnsan öldürülebilir, fakat şapka giyilemez. Ananatına koyu bir taassupla merbut olan halkın bu husustaki müsamahasızlığı en garip ve iğrenç hurafelerin bile uzun bir hayata mazhariyetini intaç etmiştir. Bu sebeptendir ki din akidesi altına sokulan ve hakikatte tamamen dünyevi işlerden madud olan hususlarda gençler cesur olamamış, en basit inkılaplar için bile devletin ön ayak olmasına intizar edilmiştir. Zaten din ile devlet ayrılmadığı ve serpuşa dini bir mahiyet atfedildiği müddetçe şapka giymeye cesaret mümkün değildi. Dinin muhafazasına memur addedilen hükümet o vakit insanın yakasına yapışır, failini teşhir ve tecziyeye teşebbüs edebilirdi. Cumhuriyette din ile devlet

tamamen ayrı olduğu ve bu gibi hareketler hususi mahiyet iktisap ettiği için şapkanın taammümünde bir mahzur kalmamıştır.

Bahusus devlet ordu ve donanmanın yeni serpuşunu kabul etmekle bu sahada kendisinden beklenen inkılapçı rolünü oynamış oluyor. Şimdi artık sivil halkın da şapka giymesinde bir mahzur kalmamıştır. Kadın erkek herkes şapka giyebilir. Mamafih siviller arasında hâlâ bu cesareti gösteremeyenlere tesadüf ediliyor. Ananelerin ruhlarımızda yarattığı muhafazakâr telakkinin kuvvetine bundan iyi misal olmaz. Manasızlığını kabul ettiğimiz ananeleri yıkmakta bile cesur olamıyoruz. Mamafih bu cesaretsizlik uzun sürmez, her teceddüdün tevlid etmesi tabii olan yabancılık zail olur olmaz, siviller arasında da şapkanın taammümüne şahit olacağımıza şüphe yoktur.

Başmuharrir, Cilt 2/ Nr. 6- 18 (Temmuz 1341 [1925]), s. 47.

Başmuharririn Köşesi

Firuzeddin Ahmet imzasıyla Berlin’den şöyle bir mektup aldık:

“Hasret-zedeleri kavuşturmaktaki şöhretiniz buralarda bile bilindiği için ben de şu maruzatımı yazmaya cesaret ediyorum. Şayet sayenizde evladımın hayat ve mematına dair bir haber alabilirsem size ebediyen minnettar kalacağım. Oğlum Beşireddin Ahmet hakkında, bulunmasına yardım edebilecek, bütün izahatı ber-vech-i âtî i’ta ediyorum:

Hindistan’da “Lahor” ahalisinden Hafız Firuzettin Ahmet’in oğlu olan Beşireddin Ahmet Mekteb-i Harbiye’de tahsil etmek üzere (1913)’de İstanbul’a gelmiş, evvel emirde bir müddet İdadi-i Askeriyede okuduktan sonra Harbiye’ye dâhil olmuş, 1914 senesi tatilinde Londra’da bulunan pederini ziyaret için oraya gitmişti. Orada pederinin yanında mayıstan ağustosa kadar üç ay kalmıştır. Haziranın sonuna doğru Kaptan Raûf [Orbay] Bey, Türkiye namına İngiltere’de inşa ettirilen zırhlıları teslim etmek üzere İngiltere’ye geldi. Beşireddin Ahmet, Kaptan Rauf [Orbay] Bey’in ahabından olduğu için Rauf Bey’in Türk heyetiyle beraber ikamet ettiği Palas’a birkaç gün misafir oldu ve kendisinin bu zırhlılardan birine alınarak İstanbul’a gitmesine karar verildi. Fakat İngiliz hükümeti birdenbire zırhlıları müsadere edince Rauf Bey ve maiyetindeki heyet elleri boş avdete mecbur oldular. Beşireddin Ahmet’te tekrar pederinin yanına avdet etti ve İstanbul’a gelmek için

iktiza eden parayı pederinden alarak yola çıktı. 12 Ağustos 1914'de Paris'e vasil oldu. Oradan da 23 Ağustos 1914'de İstanbul'a müteveccihen seyahatine devam etti.

Bir müddet sonra pederi de hacca gitmek üzere Londra'dan ayrıldı, hacı Teşrinisani 1914'de ifa ederek 1915 Mart'ında Hindistan'a avdet etti. Beşireddin Ahmet'in pederi o sırada İngiliz hükümetinin zabıta memuriyetindeydi ve Londra'ya mezunen gitmişti. Bu defa mezuniyetinin hitamı üzerine yine vazifesine devam etmek üzere müracaat ettiyse de İngiliz hükümeti kendisini tekrar hizmetine almaktan imtina etti. Sebep olarak da Beşireddin Ahmet'in kendisine yazmış olduğu mektupları gösteriyordu. Bu mektuplardan Beşireddin'in İngilizlere düşman olduğu anlaşıyordu. İngilizler kendilerine düşman bir adamın pederini hizmetlerinde istemediler. Bu suretle Firuzeddin İngiliz hizmetinden çıktı.

Beşireddin tarafından geldiği beyan olunan mektupların bir kısmı İstanbul'dan, bir kısmı da İsviçre'den yazılmıştı. Son mektubu Mayıs 1915 tarihiyle İsveç'ten geliyordu. Bunda fevkalade zarurette olduğunu yazıyor ve pederinden İsviçre'de Lozan'da "Büro Sosyal [Sociale]"de Doktor Anton Suttner vasıtasıyla para göndermesini rica ediyordu.

Firuzeddin İngiliz hükümetine müracaatla oğluna para göndermesine müsaade edilmesini talep etmiş ise de İngilizler müsaade etmemiştir. Bunu müteakip İngiliz hükümeti Beşireddin'e gönderilen bütün mektupları müsadere ve tevkif etmiş ve her türlü muhabere imkânını seleb etmiştir.

Pederi şimdi Berlin'dedir. Oğlunu bulmak için taharriyât icra etmektedir. Şimdiye kadar sarih ve kati malumat alamamıştır. Ancak rivayet kabilinden şu malumatı elde etmiştir:

- 1- Beşireddin 1918'de Mütareke akt edildiği gün İstanbul'da bulunuyordu.
- 2- Pencaplı Yüzbaşı Gulam Mehmet'in maiyetinde Türk zabiti sıfatıyla Anadolu cephesine sevk edilmişti.
- 3- İngiliz zabitleri Beşireddin'e yalan ihbaratta bulunarak pederinin artık kendisini istemediğini ve reddettiğini söylemişlermiş. İhtimal ki bu asılsız tezvirat neticesinde Beşireddin artık babasına mektup yazmak istemiyor.

Beşireddin'in 1913'de alınmış bir fotoğrafı lef edilmiştir. Pederi fevkalade endişededir; oğlu hakkında verilecek en cüzi malumata minnettar olacaktır.

Şimdiki adresi şudur:

Berlin’de, Mauer Şitrasede [Strasse] Doutçe [Deutsche] Bank’ta Firuzettin Ahmet

Başmuharrir, Cilt 2 / Nr. 7-19 (Ağustos 1341 [1925]), s. 48.

Başmuharririn Köşesi: (Resimli Ay)’ın Yazı Programı

Birkaç nüshadan beri (Resimli Ay)’ı dikkatle takip eden kariler, mündericatında yeni bir tahavvülün mevcudiyetini kaydetmiş olsalar gerektir. (Resimli Ay) öteden beri içtimai ve ruhi meseleleri herkesin anlayabileceği bir lisanla fakat yeni bir görünüşle tetkik ve tenkit eden bir mecmuadır. Bir iki nüshadan beri bu tetkikatı yeni bir zaviyeden yapmaya çalışıyoruz. Bu yeni zaviyeden halka, ferde ve cemiyete bakarak karilerimize yeni ve bakir hakikatler keşfetmek istiyoruz. Ve İstanbul’da talakın nispetini gösteren makale ile başlamıştır. Bu nüshamızda “Darülfünun Kızları” makalesi ile bu tetkike devam ediyoruz. Memleketin ne kadar böyle mühim meseleleri vardır ki şimdiye kadar temas bile edilememiştir. Talaka ait makalede arayıp eydana çıkarmak istediğimiz hakikatle yapmaya muvaffak olabildiğimiz miktar arasında mühim bir fark vardır. Bizim bulup öğrenmek istediğimiz şeydu: Talak hangi ailelerde, hangi zamanlarda, hangi sebeplerle vuku bulur? Şehrin hangi taraflarında talak ziyadedir? vesaire... Fakat müracaat ettiğimiz zevat ve makamlar bize istediğimiz malumatı vermekten içtinap ediyorlar. Mamafih mümkün mertebe bu sahada yazılarla karilerimize içtimai vaziyetimizi tanıtmaya çalışacağız. .

Bu seriden maada memleket serisi add edebileceğimiz ikinci bir makale silsilesine başladık. Bu silsile Anadolu’nun muhtelif cephelerden tetkikini istihdaf etmektedir. Bu serinin birinci makalesi bu nüshamızda “Hâkim Kürsüsünden Halkı Nasıl Tanıdım?” serlevhasıyla intişar etmektedir. Evvelki nüshamızda bir doktor gözüyle Anadolu’ya bakış vardı. Gelecek nüshamızda (Vali Kürsüsünden Anadolu’ya Tetkik) serlevhasıyla bir makale intişar edecektir. Kari bu makale silsilesinde Anadolu’nun şimdiye kadar meçhul, meraklı cihetlerini görüp öğrenecektir.

Memlekete ait olan bu ikinci seriden sonra doğrudan doğruya fertlerin ruhi tetkikini istihdaf eden bir makale silsilesine daha başladık. Bu silsilede muhtelif meslek ashabının hayatlarında temas ettikleri binlerce insan dolayısıyla insanlar hakkında edindikleri fikirler tespit edilecektir. Bu nüshamızda (Ben Sizleri Hepinizi Tanırım) serlevhasıyla intişar eden makale bu serinin ilk makalesini teşkil eder. Bu tetkik bize insanların zayıf, gülünç, feci taraflarını gösterecek ve karilerimizi hayli güldürüp eğlendirecektir. Bu silsileye dâhil olmak üzere her nüshamızda bir meslek sahibinin müşahedeleri kaydedilecektir. Bir gün bir dişçi, ertesi gün bir avukat daha ertesi gün bir manifatura mağazası müdürü bize insanları nasıl gördüğünü anlatacaktır.

Başmuharrir, Cilt 2 / Nr. 8- 12 (TE 1341 [1925]), s. 48.

Başmuharririn Köşesi: İstanbul'un Kurtuluş Günü

6 Teşrinievvel [Ekim] yalnız İstanbul'un değil, bütün memleketin kurtuluş günüdür. Sakarya'da düşmanı deviren ordu daha o gün, aylardan beri siyah bayraklar altında matem tutan İstanbul'un halas gününü ilan etmişti. İstanbul'un istilas, Anadolu'nun istilas Türk'ün kurtuluşunu temin eden iki feci hadisedir. Fakat harplerin bütün tahribatına, zararlarına karşı, milletlerin hayatları, millî ve içtimai şuurları üzerinde yaptığı tesir düşünülecek olursa, Türkiye için çok faydalı bir istila olmuştur. Eğer Emperyalist Avrupa hasta adam dedikleri Türkiye'yi parçalamak için tırnaklı pençeleriyle uzanmasalardı, Türkler ölüm felaketini bu kadar yakından görmeyecek, düşman esareti altında yaşamanın ezasını bu kadar kalpten duyamayacaklardı.

Millî mefkûrelerimizi çiğneyen düşman, bizim millî imanımızı kuvvetlendirmiş, halkın millî heyecan ve şuurunu uyandırmıştır. Ölüme karşı imanlarıyla silahlanan Türk askeri, Türk milleti heyecanını bir mürşidin ruhunda birleştirmiş, milletin şuurunu ve heyecanlarını temsil ederek harp eden büyük bir kumandanın idaresinde zaferini kazanmıştır.

Bu zafer yalnız askerî ve siyasiydi. Fakat harp millette yalnız bu millî şuuru uyandırmakla kalmamış, Türkiye'yi medeni zümreler arasına girmekten men eden Kurûn-ı Vustâ zihniyetin üzerinde de bir aksülamel yapmış, halkta yaşamak, her ne pahasına olursa olsun muazzam ve büyük bir Türkiye yapmak mefkûresini kuvvetlendirmiştir.

Bugün Gazi Paşa'nın yaptığı inkılâp, yalnız şeklî bir inkılap değildir. Acı ve siyah günlerden sonra yaşamaya karar veren milletin inkılâbın ruhunu kavraması bu azim teceddüdü şuurlu bir din haline getirmesi lazımdır. Dinle dünyanın ayrılması, medeni kanunların memlekette kabulü, ailenin asrî bir hale inkılabı çok kuvvetli, çok sağlam bir inkılabın seri bir surette devamıdır. Şapka bunun mütemmimidir...

Siyasi ve askerî zaferden sonra başlayan içtimai inkılabın muvaffak olması ile ancak bu zaferi idame ettirebiliriz. Yalnız askerî zaferlerin bizi hiçbir zaman halasa götürmediğini birçok acı tecrübelerden sonra gördük. Bugün Türk milleti ilk defa olarak askerî zaferden sonra içtimai bir zafer kazanmıştır.

Taassup ve cehl, her zaman halkın sabit fikirlerini okşamış, halkı daima bir sabun köpüğü gibi üfürürken uçacak saçma, mantıksız hurafelerle, itikatlara bağlamıştır. Hiçbir inkılap bunları devirmeden yürümemiştir. İçtimai inkılâplar ise en güç husul bulan fakat en kuvvetli yerleşen inkılaplardır. Dün fes giymek için isyan eden adam, bugün şapkaya isyan eder. Onun ruhundaki itikat değil senelerin yerleştirdiği sabit fikirler, fikir müstehaseleridir. Zaman her devrinde yeni ihtiyaçlar, yeni fikirler, yeni telakkiler getirir. Gençler bunu yeni bir kafa ile suhuletle ahz ü kabz ederler. Fakat eski çürümüş kafalar bunu kabulde mümessektirler. Bütün dünya, bütün asırlar böyle geçmiştir. Bugün bütün gençliğin inkılabın arkasında toplanması, içtimai zaferin de muvaffakiyetini temin eden en büyük amildir.

İstanbul'un kurtuluş günü, yalnız düşmanı hudutlarımızdan kovduğumuz gün değil, yeni bir kafa, yeni bir inkılâp ile medeni zümreler arasına karışmak kumandasını veren bir mürşidin kumandası altında içtimai inkılabı, içtimai zaferi kazandığımız gündür.

Başmuharrir, Cilt 2 / Nr. 9- 12 (TE 1341 [1925]), s. 48.

Başmuharririn Köşesi: Karilerimizin Tenkitleri

Karilerimiz arada sırada samimi ihtarlarıyla bizi ikaz ederler. Bir mecmua sahibi, hariçte mecmuasının nasıl görüldüğünü, beğenilip beğenilmediğini anlamak için arada sırada bu kabil-i samimi ihtarlara muhtaçtır. Biz her günkü meşgalemiz içinde bazen yanlışlar yapabiliriz. Karilerin samimi ihtarları bu yanlışların önünü almak için bir ikaz vazifesini görür.

Geçende bir avukat karimiz bize çok samimi, çok açık bazı ihtarlarda bulunmuştu. Bu defada bir muallim karimiz aynı şikâyetleri bir diğer şekilde tekrar etmektedir. Bu şikâyetler bizi müteessir değil memnun eder. Bu itibarla muallim Ahmet Osman Bey'in, kendi şikâyetlerini memnuniyetle telakki ettiğimizden emin olmalarını isteriz.

Evvela şunu itirafa mecburuz ki iki nüsha evvel *Resimli Ay*'a derç ettiğimiz bazı manasız resimlerden dolayı biz de müteessiriz. Fakat bu hususta yaptığımız gafı ancak mecmua çıktıktan sonra fark ettik. Karimizin bu husustaki fikrine tamamen iştirak ederiz. Biz bazen mecmuaya güzel resimler koyarak gözü okşayan bir tenevvü vücuda getirmek istiyoruz. Fakat o nüsha için seçilen fotoğraflar, bizim takip ettiğimiz meslekle telif edilemeyecek kadar aykırıydı. Şimdi bu kusurumuzu her ay dünyanın meşhur tablolarından dört tanesini derç suretiyle telakki etmek istiyoruz. *Resimli Ay* bu nüshasından itibaren karilerinin bedii zevklerini tatmin ve onları dünyanın en meşhur eserleriyle temasa getirmiş olmak gayesiyle, her ay dört tablo neşredecektir. Bu tabloların altında sahiplerinin ismi ve yaptıkları eserlerde izah edilecektir. Bu dört sahife bir nefis eserler koleksiyonu vücuda getirecektir. Bu sayede kariler dünyanın meşhur eserlerini elde etmiş olacaklardır.

Resimli Ay tam manasıyla bir fikir mecmuası değildir. Bu itibarla ağır fikri tetkiklerin mecmuamızda yeri olamaz. *Resimli Ay* fikrî bir ihtisas mecmuası olmadığı için muhteviyatı miyanında ağır mevzular yoktur. Biz bunu mecmuamızın aleyhinde olmaktan ziyade lehinde bir hususiyet olarak telakki ederiz. (*Resimli Ay*) karileri bütün içtimai meseleleri basit ve sade ve düşündürücü bir lisanla yazılmış olarak bulabilirler. Fakat çok derin bahislere girmek daha ziyade meslek ve ihtisas mecmualarına yakışır.

Resimli Ay, müteaddit defalar izah edildiği üzere tam manasıyla edebî bir mecmua değildir. *Resimli Ay* daha ziyade herkesin zevkle, istifade ile okuyabileceği

umumi bir mecmuadır. Binaenaleyh (*Resimli Ay*) emsali Avrupa ve Amerika mecmuaları gibi şiir neşretmemeyi meslek edinmiştir. Bir mecmua bütün edebî ve fikrî şubeleri ihtiva eden bir küll olamaz. *Resimli Ay*, Avrupalıların (magazin) dedikleri mecmualardan biridir ve o şekilde tekemmül etmeye çalışmaktadır.

Başmuharrir, Cilt 4 / Nr. 3-39 (Mayıs 1927), s. 45.

Sermuharririn Köşesi

Mençekuyem, Tanburam Çasazend!

Geçen nüshamızda Münire Handan Hanım'ın Türk garson kadınlar hakkında şayan-ı dikkat bir tetkikleri neşredilmişti. Daha düne kadar kafes arkasında ve peçe altında yaşamaya alışmış olan Türk kadınının böyle birden bire barlarda ve gazinolarda garsonluk yapmaya başlamaları elbette şayan-ı tetkik bir mevzuymdu. Bir iki tesadüf de Münire Handan Hanım'a bu tetkik için fırsat vermişti. Altı aydan beri yaptığı tetkikatı nihayet geçen nüshamızda bir makale halinde neşretti.

Münire Handan Hanım bu makalede Karadeniz'deki bir seyahati esnasında tesadüf ettiği bir vakayı da kayıt ederken, İnebolu'ya gitmiş olan garson kadınlardan birinin bir sözünü yazmıştı. Bu söz, beklemediği bir felakete maruz kalmış bir kadının tesir ve ıstırap zamanında çektiği bir telgraftan muktebesti. Fakat bu söz İnebolu'da sui-tefsire maruz kalmış, orada bulunan bir iki genci de fazlaca alakadar ederek bize de bir iki hücumu vesile teşkil etmiştir. Bu hücumu yapan gençlerle bu vesile ile umumi bir hasbihal yapmak mecburiyetini hissediyoruz.

Evvela sizi tatmin ve teskin etmiş olmak için şunu söyleyelim ki o makalenin böyle bir tefsire maruz kalarak velev birkaç şahsın kendilerini rencide olmuş hissetmeleri bizi çok müteessir etmiştir. Çünkü bizim nazarımızda değil bir şehir veya bir memleket halkı, hatta her fert mukaddestir, muhteremdir ve tecavüzden masundur. Biz bu hürmetimizi bütün neşriyatımızla teyit etmişizdir. Binaenaleyh Münire Handan Hanım'ın makalesinden İnebolu'ya ve İnebolululara ait bir tahkir manası çıkarmak bizi daha ziyade rencide etmiştir.

Bu tesirimizi kaydettikten sonra muhterem arkadaşlarımıza haber verelim ki, bu tefsirlerinde tamamen yanlışlar ve fazlaca his ve heyecana kapılmışlardır.

Çünkü o makaleden böyle bir tahkir manası çıkarmak mümkün değildir. Münire Handan Hanım'ın, İnebolu'daki gazetelere gönderdiği mektupta da izah

ettiği üzere, ortada mevzubahis olan İnebolu değil garson kadınlardır. Hayatında evinden çıkmamış fakat maişet derdiyle bu en tehlikeli mesleğe intisabı göze aldırılmış namuslu bir kadının, birden bire düşeceği gazino ve bar hayatında maruz kalacağı sahneler onu manen ve maddeten alt ve üst edebilir ve böyle bir halin tevlid edeceği münzevi ve maddi ıstırap içinde hüsnü mantıksız ve mübalağalı kelimelerle ifade edebilir. Sonra bir kaptan, kızın düştüğü vaziyetten mütevellit fecaati anlatmak için bu kelimeleri tekrar ederse, bundan o memleket halkına teveccüh edilen bir tahkir manası çıkarmak mümkün müdür? İnebolu’da barda rakı içen herkes aynı terbiye aynı seviye ve aynı ahlakta olamaz ya. Kimi terbiyeli kimi çapkın olabilir. Fakat barda bir çapkının sarhoş olup terbiyesizlik etmesi, hiçbir vakit bütün İnebolu halkını aynı itham altında bırakmayı istilzam etmez. İstanbul’da sarhoş, hırsız, cani az mıdır? Fakat İstanbul’da sarhoş ve külhanbeylerinin mevcudiyeti, hiçbir vakit bütün İstanbul halkının ahlaksız olması demek değildir. İstanbul barlarında çalışan bir kadın, “Burada hayvanlar içinde kaldım” demiş olsa, bundan bütün İstanbul halkının hayvan olduğuna mı hükmedersiniz? Böyle bir vakayı imkânsız mı görüyorsunuz? O halde neden bu kadar heyecana kapılıyor ve bütün bir şehir halkını tahkir edilmiş görüyorsunuz?

Bu hareketinizi biz gençliğin ciddiyet ve vakarı namına biraz mübalağalı bulduk dersek, ümit ederiz ki gücenmezsiniz. Her şeyde ifrat zarar verir. Türk gençliğine yakışan şey hadisatı sükûn ve vakar içinde tetkik etmek ve hükmünü ona göre vermektir. Biz İnebolu halkının, bütün Anadolu halkı gibi, vatanperver, milliyetperver ve fedakâr olduğunu biliriz. Bunu bize anlatmaya ihtiyaç yoktur. Sizlerin de millî hissinizdeki bu samimiyet ve heyecanı takdir ederiz. Fakat biraz da sakin ve vakur olmanızı tavsiye ederiz.

Gaziantep’te ki Garson Kadınlar

Aynı makalede Gaziantep’e giden garson kadınlar 400 kadın olarak gösterilmiştir. Bu adet Gaziantep’e ait değil, Gaziantep vilayeti ve havalisine gönderilen kadın adedidir. Gaziantep karilerimizden biri bu miktarı tashih ederek bize bir de oraya giden kadınların listesini gönderiyor. Bu liste, bize yeni bir hakikati göstermeye hizmet ettiği için aynen neşrediyoruz:

“Gaziantep’e şimdiye kadar yalnız isimleri listede yazılı olan kadınlar garson olarak gelmiştir. Buraya dört yüz kadının geldiğini söylemek, Gaziantep’i kadın şehri haline koymak olacaktır. Karileri tenvir buyurmanızı rica ederiz.”

Gaziantep’e Giden Garson Kadınların İsimleri

- 1-Suzan
- 1- Sünbül
- 1- Mürüvvet – Fattan bir kadındır.
- 1- Leman
- 1- Naime- Metres olmuştur
- 1- Melek-ağırcadır
- 1- Rosa
- 1- Sara - Metres olmuştur.
- 1- Feriha
- 1- Meliha- Esrarkeştir
- 1- Feriha
- 1- Küçük Leman - Daha belli değildi
- 1- Cemile
- 1- Recine
- 1- Muzaffer- Mecnune bir kadındır
- 1- Nermin- Bir banka katibi ile te’ehhül etmiştir
- 1- Pırla- Bir Süryani tacirle te’ehhül etmiştir.
- 1- Leyla- Açık meşrep bir kadındır.
- 1- Müzeyyen- Bir şoförle te’ehül etmiştir
- 1- Müzeyyen – İşrete münhemiktir.
- 5- İsimleri her nasılsa alınamamıştır gelip geçmiştir.

25

Bu liste bize garson kadınların kimlerden mürekkep olduklarını ve ne gibi akıbetlere maruz bulunduklarını göstermek itibariyle şayan-ı dikkattir.

Başmuharrir, Cilt 4 / Nr. 4-40 (Haziran 1927), s. 46.

Sermuharririn Köşesi

İstanbul'un Büyük Misafiri

İstanbul birkaç günden beri büyük Gazisini kendi sinesinde görmekte müftehirdir. Senelerden beri, İstanbul'un İkinci Fatih'ini aralarında görmek için mütehasir olan İstanbul halkı, şimdi onunla aynı muhit, aynı şehir içinde bulunmaktan ve aynı hava içinde yaşamaktan mütevellit saadetini izhar ile bu teshirinin şiddetini göstermeye çalışmaktadır. İstanbul'un iki üç günden beri izhar ettiği coşkun ve ulvi tezahüratın bundan başka bir manası yoktur. Gazi bu memleketin yetiştirdiği en büyük evladıdır. İstanbul'un hakiki halaskarı odur. Mütareke esnasında çekilen nihayetsiz ıstıraplara, nihayet veren, İstanbul'u ecnebi tahakküm ve esaretinden kurtaran onun teşebbüs, cesaret, azim ve gayret, kudret ve dehası olmuştur. Binaenaleyh İstanbullular büyük halaskarlarını aralarında bulduklarından dolayı ne kadar sevinseler azdır.

Bu Nüşamız Hikâyece Zengindir

(*Resimli Ay*)' ın bu nüshası, şimdiye kadar çıkan nüshalarına tespitle hikâyece çok zengindir. Mecmuamız öteden beri hikâye hususundaki zaafını hissetmiş ve bunu telafi için memleketimizin en kıymetli hikâyecilerinin muavenetini temine çalışmıştı. Bugün aynı nüsha içinde Reşat Nuri,ERCÜMENT Ekrem, İbnü'r-Refik Ahmet Nuri Bey'leri toplamış bulunuyoruz. Mecmuamız fazla olarak şimal Türklerinin en maruf hikâye ve tiyatro müellifi Ayaz İshakî [İDİLLİ] Bey'in de muavenetini temin etmiştir. Binaenaleyh hikâye itibarıyla (*Resimli Ay*) karilerini tatmin edebilecek dereceye gelmiştir.

Reşat Nuri Bey'in bu nüshamızdaki hikâyesini bilhassa tavsiye ederiz. Kıymetli hikâyecimiz, anasız büyüyen bir çocuğun bütün ıstıraplarını, bütün tahkirler karşısında ezilmeyen ve kırılmayan gurur ve izzet-i nefsinin o kadar kuvvetli bir tarzda yaşattır ki, hikâyenin sonuna geldiğiniz zaman içinizden gelen bir takdir hissi ile Reşat Nuri Bey'i takdir etmekten kendinizi alamıyorsunuz. Bu hikâye, denilebilir ki, Reşat Nuri Bey'in son zamanlarda yazdığı hikâyelerin en nefisi, en güzelidir.

Ayaz İshakî [İDİLLİ] Bey'in hikâyesi, bize yeni bir âlemin iç yüzünü gösterdiği için çok şayan-ı dikkattir. Rusya'daki Tatarların hayatı, bizim içtimai

hayatımızdan pek de farklı değildir. Mesela bir hikâyede bir mollanın başından geçen macera hakiki hayattan alınmış bir hikâyedir. Ve bizde de tesettür devrinde vukuu çok olan hadiselerden birini tespit etmektedir. Ayaz İshakî [İDİLİİ] Bey içtimai ırk ve âdeti iyi tetkik ve tahlil eden ve hikâyelerini hakiki hayattan alan kıymetli bir muharrirdir. (Resimli Perşembe)' de intişar etmekte olan Japonya hatıratı merak ve alaka ile okunmaktadır. (Resimli Ay), kendi tahrir ailesi arasında böyle kıymetli bir muharrir görmekle müftehirdir.

Başmuharrir, Cilt 4 / Nr. 5-41 (Temmuz 1927), s. 46.

Başmuharririn Köşesi: Resimli Ay En Çok Neye Ehemmiyet Verir?

Erzurum karilerimizden Ekrem Bey isminde bir genç bize nazar-ı dikkat ve alakamızı celp eden ufak bir istatistik gönderdi. Bu genç boş bir gününde *Resimli Ay* koleksiyonunu açmış ve mündericatı hakkında ihsâ'î bir tetkike koyulmuş. Bir senelik koleksiyonun tetkikinden şu neticeyi çıkarmış:

Resimli Ay'ın sekiz nüshası içinde 478 resim ve 118 makale bulmuştur. Bu makaleler mevzuları itibariyle şu suretle inkısam etmektedir.

İçtimai Meseleler =54

Hikâye =19

Ruhi Meseleler =12

Dinî Meseleler = 11

Fennî Meseleler = 9

Spor yazıları =7

Bediiyat = 6

Bu tetkik bizi alakadar etmiştir. *Resimli Ay* daha ilk çıktığı günden beri memleketin en mühim içtimai meşgalelerini popülarize ederek teşrih etmek yolunda yürümek istemiş ve bu sebeple sütunlarında içtimai meselelere mühim bir mevki ayırmıştır. Onun içindir ki mevzularının üçte biri hemen de içtimaiyata aittir.

Resimli Ay ikinci derece son zamanın en cazip, en sürükleyici ilmî olan ruhiyatı çok ameli ve çok basit bir tarzda nakletmekle büyük bir hizmet ettiğine kanidir. Karilerimizin bu iki mevzuya temas eden yazıları çok büyük bir zevk ve alaka ile okuduklarına eminiz. Yalnız bu tasnif bize karilerimizde nokta-i nazarlarını öğrenmek ihtiyacını hissettirdi.

Muhterem karilerimizden soruyoruz, siz (Ay)' ın mevzularındaki bu nispeti beğeniyor musunuz? Yoksa başka mevzulara fazla ehemmiyet verilmesini istiyor musunuz? Ay, sizce en çok hangi mevzularla meşgul olmalıdır?

Karilerimizin fikirleri bizi ikaza hizmet edeceğinden kendilerine şimdiden teşekkür etmek isteriz.

Başmuharrir, Cilt 4 / Nr. 6-42 (Ağustos 1927), s. 45.

Başmuharririn Köşesi

Ercüment Ekrem [Talu] Bey

Resimli Ay Ercüment Ekrem [Talu] Bey'in tahriri refakatini temin ettiğini haber vermekle bahtiyardır. Ayın mündericatında bir kusur vardı ki, onu hissediyor, fakat telakki edemiyorduk. *Resimli Ay* çok ciddi, çok ağır başlı, fazla vakur bir mecmua oluyordu. Mündericatı zevkle okunacak şeyler olmakla beraber, içinde insanın dudaklarını ayıran, yüze neşe ve tebessüm veren yazılar yoktu. Bu noksanı izale için birçok kimselerden istifade etmeye çalıştık. Fakat muvaffak olamadık. İşte Ercüment Bey (*Resimli Ay*)' da bu noksanı telafi edecektir. Bu suretle mecmuamızın mündericatı kemale doğru biraz daha yaklaşmış olacaktır. Bu nüshamızda Ercüment Ekrem Bey'in "İki Kız Babasının Derdi" serlevhalı yazısını bilhassa tavsiye ederiz. Bugünkü içtimai hayatın en yeni en bariz bir safhasını çok canlı bir surette tasvir eden bu yazı, bize bugünkü genç kızların zihniyetlerini göstermek itibarıyla çok kıymetlidir. Bu kızlara şimdi her yerde rast gelir, her ailede aynı şikâyeti işitirsiniz.

Ercüment Bey'in gelecek nüshamızda "Teklifsiz Misafir" isminde diğer bir yazısı intişar edecektir. Karilerimiz her nüshada Ercüment Ekrem Bey'i aramızda bulacaklardır.

***Resimli Ay* Neşriyatı**

Resimli Ay, daha ilk intişar ettiği günden beri, aile içinde her ferdi ayrı ayrı memnun ve tatmin edecek neşriyatı yapmayı gaye edinmişti. O günden beri adım adım bu gayemize takarrüp için uğraşıyoruz. İlk adım olmak üzere *Resimli Perşembe*'yi neşrettik. *Resimli Perşembe* memlekette yeni bir sınıf kari zümresi yarattı. Evvelce hiç gazete ve mecmua okumayanlarda okuma zevkini uyandırdı. Her sınıf halk *Resimli Perşembe*'de kendi fikrî ve hissi ihtiyacını tatmin edecek bir yazı bulabilirdi. *Resimli Perşembe*'nin sermuvaffakiyeti buradaydı.

Onu *Sevimli Mecmua* takip etti bu münhasıran memleketin yavrularına temiz, terbiye bir edebiyat verebilmek ümidiyle neşredilmişti. *Sevimli Mecmua* memleketin ilk çocuk mecmuasıydı. Fakat araya giren bazı hadisat, bizim için bir mefkûre meselesi olan bu mecmuanın intişarına mani oldu. Mamafih geçen nüsha bunun yerine (*Çocuk Ansiklopedisi*)’ ni neşre başladık. Ansiklopedi, bu mecmuadan elbette çok daha şümüllü, çok daha geniş ve çok daha faydalı bir şey oldu. Bu teşebbüsümüzden dolayı binlerce tebrik ve takviye mektupları aldık. Bu takdir, bizim için en büyük mükâfat oldu.

Geçen sene halkın ve gençlerin ansiklopedik malumatını tevsi’ için bir taraftan da on kuruşluk küçük kitaplar neşrine başladık. Bu kitaplar, büyük ciltler içinde saklanan kıymetli malumatı ufak, fakat mütenasip hacimler içinde veriyor ve herkesi memnun ediyordu. Yaz münasebetiyle bir müddet tevkif eden küçük kitap neşriyatına on beş güne kadar tekrar başlıyoruz. Bu defa birinci seri olarak din meselesi etrafında muhtelif nokta-i nazarları izah eden birkaç kitap çıkarılacaktır. Mümin veya gayrimümin, herkes neye inandığını ve niçin inandığını bilmek ister. İşte birinci seri bu ihtiyacı tatmin edecektir. Bu seri bitince ikinci bir seriye başlanacaktır. Küçük kitaplar, küçük bir ansiklopedi vücuda getirecek surette seçilmiş ve tertip edilmiştir. Bu kitapları toplayanlar evlerinde ucuz fakat zengin bir kütüphane vücuda getirebileceklerdir.

Bu sene *Resimli Ay*, neşriyatı miyanına yeni bir mecmua ilave ediyor. Bu mecmua hikâye mecmuası olacaktır. Filvaki *Resimli Perşembe* ve *Resimli Ay*’da mümkün olduğu kadar hikâye neşrine çalışıyoruz. Fakat birtakım kariler vardır ki edebî bir zevk içinde tatlı bir vakit geçirebilmek için böyle bir hikâye mecmuasına muhtaçtırlar. Bunlar muhtelif mevzulardan bahseden makalelerden ziyade hikâyeyi severler. Avrupa ve Amerika’da münhasıran hikâye dolu yüzlerce mecmua vardır. Kadınlar, mektep talebesi, kışın uzun gecelerini edebî bir zevk içinde geçirmek isteyenler böyle bir mecmuaya çok teşnedirler. İşte *Resimli Hikâye* bu ihtiyacı tatmin edecektir *Resimli Hikâye*, Türkiye’nin en kıymetli, en güzide hikâyecisi olan Reşat Nuri Bey’in riyaset tahririsini temin etmiştir. Reşat Nuri Bey’in ismi, *Resimli Hikâye* mecmuasının mahiyetini anlatmaya kifayet eder sanırız.

Mamafih “*Resimli Hikâye*” memleketin tanınmış bütün hikâyecilerinin muavenetini temin etmiştir. İlk nüshası on beş Eylül’de çıkacaktır. İlk nüshasını alınız, elinizde en ziyade seveceğiniz bir mecmua bulunduğunu göreceksiniz.

Resimli Ay bütün bu neşriyatla, karileri başka mecmuaları arayıp bulmaktan müstağni kılabilceğine emindir. Bizim neşriyatımız, kari’in her ihtiyacı düşünülerek tertip edilmiştir. *Resimli Hikâye*’yi okuduktan sonra bu fikrimizi sizin de tasdik edeceğinize eminiz.

Başmuharrir, Cilt 4 / Nr. 7-43 (Eylül 1927), s. 47.

Başmuharririn Köşesi

Ercüment Ekrem [Talu] Bey

Resimli Ay, tahrir ailesi arasında görmekle müftehir olduğunu bildirdiği Ercüment Ekrem [Talu] Bey arkadaşımızın bu nüshada da Matbuat Müdüriyet-i Umumisine tayin edildiğini bildirmekle bahtiyardır. Ercüment Ekrem [Talu] Bey mecmualarımızın çok kıymetli bir rûknî olmuştur. Bize gerek (*Resimli Ay*)’ ın gerek *Resimli Perşembe*’nin daha mükemmel bir hale gelmesinde büyük yardımları dokunuyordu. Fakat aramızdan bu vesile ile ayrılmış olması da bizim için bir şereftir. Kendisini tebrik ederken, karilerimize Ercüment Ekrem Bey’in gazetelerimizde bıraktığı boşluğu dolduracak başka bir arkadaş bulmaya çalışacağımızı temin ederiz.

Resimli Ay, zaten son zamanlarda Türkiye’nin en güzide kalemlerini etrafında görmekle müftehirdir. Bugün tahrir ailemizi teşkil eden arkadaşlar arasında Münire Handan ve Sabiha Zekeriya Hanımlar, Reşat Nuri ve Selim Sırrı, Ahmet Rasim, İbnü’r-Refik Ahmet Nuri Beyler vardır. Ercüment Ekrem Bey’de (*Resimli Ay*)’ a hikâye göndermeye devam edecektir. Bu suretle kariler kıymetli arkadaşımızın aramızdan ayrılmak suretiyle husule getirdiği boşluğu bizim kadar hissetmeyeceklerdir.

Orta Mektep Talebesine Mahsus Gazete

Resimli Hikâye, ümidimizin fevkinde bir rağbete mazhar oldu. Büyük ve gürültülü ilanlara lüzum görmeksizin çıkardığımız *Resimli Hikâye*, derhal karilerini buldu ve ilk nüshanın satışı, bize derhal cevap vermeye çalıştığımız ihtiyacın hakikaten mevcut olduğunu gösterdi.

Teşrinievvel on beşte *Resimli Hikâye*'nin ikinci numarası intişar edecektir. Bu nüshada karilerimiz çok büyük bir tekâmül eseri göreceklendir.

Çıkarmakta olduğumuz mütenevvi mecmuaları merak ve alaka ile takip ederek devamlı bir karimiz olduğunu söyleyen bir genç, bize yazdığı bir mektupta bir de orta mektep talebesinin okuyabileceği bir mecmua neşretmekliğimizi rica etmektedir. Zannediyoruz ki *Resimli Perşembe* orta mektep talebesinin okuyabileceği bir mecmuadır. Bu karimiz *Resimli Perşembe*'nin son zamanlarda ne kadar istifadeli bir şekil aldığına dikkat etmişse bu sözümüzü tasdik etmekte tereddüt etmeyecektir. Mamafih orta mektep talebesine mahsus münhasıran bir çocuk mecmuası neşretmekliğimiz arzu olunuyorsa, bu tamamen başka bir meseledir. O vakit, evvelce neşrettiğimiz (*Sevimli Mecmua*) ismindeki çocuk mecmuasının tekrar neşri lazım gelir. Bu, bizim için bir mefkûredir. *Sevimli Mecmua* bizim kendi neşriyatımız arasında en ziyade kıymet ve ehemmiyet verdiğimiz mecmuaydı. Hadisat onun devam intişarına mani oldu. Fakat *Sevimli Mecmua*'nın pek yakında yeniden intişara başlaması hiç de müstebit değildir.

Resimli Ay neşriyat evi, neşriyatı arasına daha ilave edilmesi lazım gelen şeyler olduğundan gafil değildir. Fakat her şeyin Sırası vardır. Sırası gelince onlarda yapılacaktır.

Başmuharrir, Cilt 4 / Nr. 8- 44 (TE 1927), s. 39.

Başmuharririn Köşesi

Gazinin Gençlere Hitabı ve Gençlerin Cevabı

Gazi, geçen ay bütün memleketi bir hafta heyecan içinde bırakan tarihî nutkunu gençliğe müheyyiç, müessir ve kuvvetli bir hitap ile bitirdi. Bu hitap, yalnız Gazi'nin hitabı değil, inkılâbın sesi, teceddüdün sesi, cumhuriyetin sesiydi. Gençliğe yeni ve hür bir hayat, parlak ve emin bir istikbal temin eden büyük Gazi bu hitabıyla Türk gençliğine vazifesini telkin etti. Bugün de, yarın da Türk gençliği bu hitabı ezber etmeli ve kendisine mefkûre olarak Gazi'nin bu hitabında hülasa ettiği fikri kabul etmelidir.

Bugünün ve yarının gençliğine her dem taze bir hitap gibi yaşayacak olan bu kıymetli sözleri ve gençliğin ona verdiği cevabı sütunlarımıza fahr-u gururla geçiriyoruz:

“Ey Türk Gençliği, birinci vazifen Türk istiklalini, Türk cumhuriyetini ilelebet muhafaza ve müdafaa etmektir. Mevcudiyetinin ve istiklalinin yegâne temeli budur. Bu temel senin en kıymetli hazinendir. İstikbalde dahi seni bu hazineden mahrum etmek isteyecek dahilî ve haricî bedhahların olacaktır. Bir gün istiklal ve cumhuriyeti müdafa mecburiyetine düşersen, vazifeye atılmak için bulunacağın vaziyetin imkân ve şeraitini düşünmeyeceksin. Bu imkân ve şerait çok namüsaîf bir vaziyette tezahür edebilir. İstiklal ve hürriyetine kast edecek düşmanlar bütün dünyada misli görülmemiş bir galibiyetin mümessili olabilirler. Cebren ve hile ile aziz vatanın bütün kaleleri zapt edilmiş, bütün tersaneleri, bütün orduları dağılmış ve memleketin her köşesi bilfiil işgal edilmiş olabilir. Bütün bu şeraitten daha elim ve daha vehim olmak üzere memleketin dâhilinde iktidara sahip olanlar gaflet ve delalet ve hatta hıyanet içinde bulunabilirler. Hatta bu iktidar sahipleri şahsi menfaatlerini müstevlilerin siyasi emelleriyle tevhit edebilirler. Millet, fakruzaruret içinde harap ve bitap düşmüş olabilir. Ey Türk istikbalinin evladı! İşte bu ahval ve şerait içinde dahi vazifen Türk istiklal ve cumhuriyetini kurtarmaktır. Muhtaç olduğun kudret damarlarındaki asil kanında mevcuttur.”

Türk Gençliğinin Cevabı

Gazi'nin bu hitabına Türk gençliği gaşy ve heyecan içinde şu cevabı verdi:

“Mazi hainleriyle, müstehaseleriyle mürtecileriyle arkada kaldı... İlk reis-i cumhuremiz cumhuriyeti, kendini, eserini, ağlayarak ve gözyaşlarını mendiliyle silerek bize emanet ediyor, nazarî ve tatbikî sahada asrın en yeni, en mütekâmil bir şekl-i hükümeti olan cumhuriyeti, milletin hâkimiyeti, halkın saltanatlığı olan cumhuriyeti bize emanet ediyor.

“Hepimiz ahd ve peyman edelim ve diyelim ki:

“İstiklal ve cumhuriyet bizim en mukaddes, en muazzez idealimizdir. Onu ebediyen, ebediyete kadar her şeyden kıskanarak uğrunda ellerimiz ve dizlerimiz parçalanarak, kalbimizin, ciğerlerimizin sökülmesine razı olarak muhafaza etmeye işte ahd ve peyman ediyoruz. Türk genci! Bu peyman Türk vatanının hürriyeti, Türk Milletinin saadeti ve Türk cumhuriyetinin selameti namına sana bir vecibedir.”

Başmuharrir, Cilt 4 / Nr. 9- 45 (TS 1927), s. 39.

Başmuharririn Köşesi

“Resimli Ay” Beş Yaşına Giriyor

Dört seneden beri bütün müşküllere rağmen fasılasız bir surette neşriyatına devam eden “Resimli Ay” mecmuası gelecek nüshasıyla dört yaşını bitirecektir. Türkiye’de bu tarzda neşredilmiş ilk aylık mecmua olmak itibariyle “Resimli Ay” ın bu muvaffakiyeti bizim için bir şeref ve sevinç membaıdır.

“Resimli Ay” dört sene evvel intişara başladığı zaman fakir bir mecmuaydı. Karilerinden gördüğü rağbet ve iltifat üzerine neşriyat ve hizmet sahasını tevsi’ etti. Evvela *Resimli Perşembe*’yi bilahare *Sevimli Mecmua*’yı geçen sene de *Çocuk Ansiklopedisi*’ni çıkardı. Bunlara bir de “Resimli Ay” neşriyatı ismi altında bir seri ilave etti. Bu suretle “Resimli Ay” mecmuası kuvvetli bir neşriyat müessesesi haline geldi.

Bugün “Resimli Ay”ın kendisine mahsus bir matbaası vardır. Etrafında muhtelif sınıf insanlara hitap eden mütenevvi neşriyatı vardır. Binaenaleyh “Resimli Ay” bir mecmua ismi olmaktan çıkarak bir müesseseye ilim olmuştur.

“Resimli Ay” sahiplerinin bütün endişeleri karilerinden gördükleri bu iltifat ve rağbete layık olduğu surette mukabele edebilmektir. Bu gayeyi temin için de bütün emelleri bu müessese tarafından neşredilen mecmuaları, memlekette mevcut mecmuaların en mükemmeli haline getirmektir. “Resimli Perşembe”, bugün bütün karilerin de teslim ve kabul ettikleri vechle, haftalık mecmuaların en mükemmelidir. “Çocuk Ansiklopedisi” Türkiye’de başka misli olmayan kıymetli bir eserdir. Küçük neşriyatımız günden güne ansiklopedik bir mahiyet iktisap etmektedir. Bu suretle neşriyatımız, memleketin matbuatı içinde güzide bir mevki işgal edebilmektedir.

Bu endişe hâkim olduğu içindir ki, “Resimli Ay” ı da bir derece daha ıslah etmek beşinci yaşına basacak nüshasından itibaren büsbütün yeni ve mükemmel bir tarzda karilere takdim etmek emelindeyiz. “Resimli Ay” sahipleri Avrupa ve Amerika’da mecmuacılık sahasında vuku’ bulan inkılâp ve terakkileri günü gününe takip ettikleri için, mecmualarının da bu terakki ve tekâmülden istifade etmesini arzu ederler. İşte Şubat nüshamızdan itibaren “Resimli Ay” da böyle bir tekâmül yapmak ve Türkiye’de misli görülmemiş derecede mükemmel bir aylık mecmua vücuda getirmek istiyoruz. Bu tekâmül o kadar bariz ve o kadar büyük olacaktır ki, Türkiye mecmuacılık hayatında yeni bir inkılap yapabilecektir.

“*Resimli Ay*” da yapacağımız bu tekâmülü bu defa karilerimize haber vermekle iktifa ediyor ve tasavvurlarımızı neşretmeyi gelecek nüshaya bırakıyoruz. Yalnız “*Resimli Ay*”ın tekemmül ve terakkisiyle yakından alakadar olan karilerimizin terakkisiyle bizi bu hususta ikaz etmelerini rica ederiz. Lütfen bize fikirlerinizi açıkça yazınız: (*Resimli Ay*)’ ın bugünkü şeklinden memnun musunuz? En ziyade beğendiğiniz ibkasını istediğiniz kısımlar hangileridir? “*Resimli Ay*”da tebdilini istediğiniz neler vardır? Ne gibi yenilikler yapmasına taraftarsınız? Vaktiyle *Resimli Perşembe* için yaptığımız anket bize tenvir hususunda pek kıymetli neticeler vermişti. “*Resimli Ay*”da da düşündüklerimizi tatbik etmeden evvel karilerimizin düşüncelerini öğrenmek ve bu değişiklikte onları mümkün olduğu kadar tatmin edecek bir şekil üzerinde karar vermek bizim için bir ihtiyaçtır. Karilerimizin yukarıda sorduğumuz suallerin cevabını vermek suretiyle bizi ikaz etmekten çekinmeyeceklerini ümit ederiz.

***Resimli Ay* Almanacağı**

“*Resimli Ay*”ı okuyan bütün kariler bu sene ilk defa olarak neşrettiğimiz Almanacağı da mutlaka okumalıdır. Almanak, “*Resimli Ay*” ın bu memlekete getirdiği yeniliklerden diğer bir numunedir. Türkiye’de şimdiye kadar birçok salnameler neşredilmiş, fakat bir Almanak vücuda getirilememiştir. Almanak bir salname değildir. “*Resimli Almanacağı*” daha ziyade küçük bir ansiklopedidir. Hangi meslekte bulunursanız bulununuz, bu Almanak’tan istifade edebilirsiniz. “*Resimli Ay*” abonelerine yüzde yirmi beş nispetinde bir tenzilat da yapılmaktadır. Bir liraya satılan Almanak “*Resimli “Ay”* abonelerine yetmiş beş kuruşa verilmektedir. Karilerimizin bu fırsattan istifade etmek isteyeceklerini ümit etmekteyiz.

Binbir Gece Masalları

Şarkın bütün dünyaca meşhur eserler meyanına giren, bu efsane külliyyatı, bütün lisanlara tercüme edilip mütenevvi şekillerde tab’ edildiği halde lisanımızda mazbut bir küll halinde henüz neşredilmemiştir. *Binbir Gece Masalları*, şarkın hayal ve sanatını bir arada gösteren büyük bir şaheserdir. Bu şaheserin şimdiye kadar iyi Türkçe ile neşredilmemiş olması bir ziyandır. Çünkü bu masallar hem büyükler, hem mektep çocukları için en kıymetli bir eserdir. “*Resimli Ay*” müessesesi bu haftadan

itibaren bu efsaneleri küçük kitaplar halinde neşredecektir. Evinizde herkes bu masalları zevkle okuyabilir. Bu neşriyatımızı da karilerimizin alaka ile takip etmek isteyeceklerinden eminiz.

Başmuharrir, Cilt 4 / Nr. 11-47 (KS 1927), s. 39.

Başmuharririn Köşesi

“Resimli Ay” ın Yeni Şekli

Resimli Ay gelecek nüshasıyla beş yaşına giriyor. Ve bu nüshasıyla hayatında yeni ve mühim bir adım atıyor. (*Resimli Ay*)a mecmuacılığın son seneler zarfındaki terakkisiyle mütenasip bir tekâmül vermek istiyorduk. Bunu temin için muhtelif şekiller düşündük. Avrupa ve Amerika’da mecmuacılık sahasında son zamanlarda iki büyük cereyan hâsıl oldu. Biri bütün mevzuları azami surette resimle bildirmek, yazıyı azaltmak, ikincisini mevzuları biraz daha halka indirerek mümkün olduğu kadar hayat içinde kalmak. (*Resimli Ay*)’ ı bu yeni tekâmülün her iki şeklinden de müstefit etmek istedik. Bu nüshanın mündericatinde, o şekilde tadilat yaptık. Gelecek ay çıkacak olan nüshamızda mevzularımız çok daha hayata yakındır. İhtimai hayatımızın en mühim meseleleri yakından tetkik edilmiştir. Sonra her mevzu güzel resimlerle güzelleştirilmiş ve zenginleştirilmiştir. Bundan maada ayrıca tablo mahiyetini haiz güzel resimler derç edilmiştir. Bu suretle (*Resimli Ay*) şimdiye kadar hiçbir mecmuanın gösteremediği bir tekâmüle mazhar olmuştur.

(*Resimli Ay*)’ da daha büyük değişiklikler yapmayı da düşündük. Fakat karilerimizin çoğu mecmuamızın şeklini ve hacmini değiştirmemekliğimizde ısrar ettiler. Yalnız mündericatinin tenevvü’ünü istediler. Karilerimizi alıştıkları ve sevdikleri bir mecmuadan birden bire uzaklaştırmaktan korktuk. Ve ıslahatımızı şekil üzerinde değil mecmuanın mündericati üzerinde yapmayı tercih ettik. Bu nüshamızı okuyan karilerimizden ricamız mecmuamızın bu yeni şekli hakkındaki mütalaalarını bildirmeleridir.

Bu vesile ile karilerimizin hakkımızda gösterdikleri teveccüh ve muhabbetin bizi fevkalade mütehassıs ettiğini bildirmek isteriz. Mecmuamız hakkında fikirlerini bildirmek lütfunda bulunan karilerimiz, hakkımızda ümit ettiğimizden fazla teveccüh ve muhabbet gösterdiler. Mecmualarımızı tenkit edecek yerde bizi medh ettiler. Kendilerine teşekkür etmeyi en büyük bir borç biliriz. Bizim de gayemiz

karilerimizin bu teveccühlerine layık olmaya çalışmak ve mecmualarımızı onları memnun edecek şekilde neşredebilmektir.

Meslek Hayatını Kazanabilmek İçin Kadın Neler Feda Etmelidir?

Mebrure Şakir Hanım Efendiye

Meslek hayatında dokuz sene tecrübe görmüş ve kadınlarımızın vaziyetini kavrayabilmiş bir lisanla yazılan makalenizi okuduğum zaman size hem hak verdim hem de itiraz ettim. Görüşleriniz ve anlayışlarınız çok doğru hanımefendi, acı olmakla beraber hakikati itiraf edelim. Lakin fikirlerinize asla taraftar değilim. Diyorsunuz ki: [Kadın bu inkılabı yapabilmek ve yükselebilmek için cinsiyetinden istifade etmeye mecburdur] hayır hanımefendi, ben de size hayır diyorum.

Sizin tabirinizle söyleyeyim, ismetini, iffetini, haysiyet ve izzet-i nefsi bu kapının eşiğinde bırakıp içeri giren kadın yükselmiş demek değildir. Belki mesleki nokta-i nazardan ilerlemiş olabilir, fakat kadınlığı asla... Bugün istikbalin bizden beklediği yalnız hayattaki muvaffakiyetimiz değildir. Ciddi ve vakur olmamızdır. Biliyorum hanımefendi, biliyorum ki kadınlarımızın birçoğu bunu böyle yapıyorlar. Fakat bunlar mühim bir ekseriyet teşkil etmezler... Benim fikrimce bir kadın nasıl olsa, sizin kast ettiğiniz kapıdan içeriye girebilecektir. Fakat o kapının eşiğinde bırakılması lazım gelen şeyler kadınlık gururu değil, lüks, zevki ve nefsi arzularıdır.

Yine diyoruz ki: [Kadını bir tarafta sefalet ve açlık diğer tarafta para ve hayat bekliyor.] bana kalırsa az çok lise ve hatta orta tahsili görmüş bir hanım için bu varit olamaz.

Mesleğini verecek bu pusuculardan kaçmakla sefalet çekecek demek değildir. Daha ciddi ve temiz bir müessese bulabilmesi mümkündür zannederim. Bunu bulabilmek için mutlak İstanbul'da olmakta lazım değildir. Bugün Anadolu'muzun hanımlara şiddetle ihtiyacı vardır.

Diyorsunuz ki [Erkeklerin omuzlarındaki yükü müsavi surette paylaşalım.] fakat hanımefendi bunu şimdi birdenbire istemek çok büyük haksızlık olur. Düşünmeliyiz tarihimizin mebdinden bugüne kadar hayat yükünü taşıyan erkeklerdir. Asırlardan beri onlar mücadele etmiş ve onlar kazanmışlardır. Büyük ninelerimiz saray ve ev kuklası olmaktan başka bir şey yapamamışlardır. Ve biz hayata karışalı maalesef yarım asır bile olmadı. Düşününüz ki, onların asırlardan beri

alışmalarına rağmen şayan-ı hayret bir zaman zarfında ve şayan-ı şükran bir muvaffakiyet elde etmişizdir. Çünkü bugün onların yükü kısmen hafiflemiş bulunuyor. Fakat bunun hepsini asla ve asla yklenemeyiz.

Sakın bedbin olduğumu zannetmeyiniz. Zamanın eskilerin bu hatasını tamir edeceğine kaniyim. Bir gün gelecek ki, kadınlarımız erkeklerin malik oldukları bütün hakları aynen iktisap edebileceklerdir. Fakat hemen şimdi değil...

Biz daha bu işin alfabesindeyiz. Hayatta erkekler kadar muvaffak olmuş sayılı kadınlarımız vardır.

Ne zaman biz de alfabeyi bitirecek olursak o vakit erkeklerin pusu kurmasına mahal kalmadan basamakları ıkabileceğiz.

Lakin bu mücadeleyi kazanabilmek için çok çalışmamız lazımdır. Mutlak kazanmak ve malik olabilmek için feda edilecek çok şeyler vardır. Fakat bunlar hiçbir zaman kadının cinsi cazibesi değildir. Azmi, iradesi ve sebatı sayesinde bu mşkili halleden kadını zaman alkışlar. Ben, kendi hesabıma en alt basamakta çalışmaya razıyım. Her basamağı çıkabilmek için mutlak bir erkeğe elimi uzatmak ve (Beni oraya al) demek ykselmekten ziyade bir sükûta benziyor. Neden ve niçin beni a'l edebilecek kuvvet, ismetime göz diken erkeğin eli olsun?.. Bin kere hayır! Zaman, bize her türlü hakkı kazandıracaktır; fakat bu tarz hareketsiz asla asla... Biz daima verici ve erkeklerde alıcı mevkiinde otururken onlardan istediğimiz şeyleri bize vermeleri mümkün değildir. Bugün bir patron memuresine cazip olduğu için, meslek verse bile kıymet vermez. İş bir hadd-i a'zamye gelince (Sen burada kal daha yukarı çıkamazsın) diyecektir. Yine söyleyim ki görüşleriniz doğru olabilir. Fakat bunu bir gaye gibi kadınlarımıza aşılamak çok feci bir akıbetin zeminini hazırlamak demektir.

Hakikaten feda edilmesi icap eden şeyler vardır.

Lksmzden, zevkimizden isteklerimizden birçoğunu feda edelim, nefsimizi biraz mahkûm edelim, hayatı kazandık demektir. Fakat ne yalan söyleyeyim daha uzun senelere ihtiyaımız var.

Muallim Neriman Yıldız

Bostancı: 8 kanuni sani 1928

Muallim Yıldız Hanım'a

Resimli Ay'a gönderdiğiniz mektubu idarehaneden bana gönderdiler. Makalemde anlatmak istediğim hakikati iyi tarif edemediğimi gördüm. Kadın muvaffak olmak için mutlaka cinsiyetini kullanmalıdır. Bu lazımdır, demek istemedim. Bu şüphesiz kadının çok aleyhine bir şey. Fakat lazım başka hayat başka başka şeyler. Ben tecrübelerime istinat eden fikrimi yazdım. *Resimli Ay*, bilhassa Sabiha Zekeriya Hanımın makaleleri, daima kadınları çalışmaya sevk edecek mahiyette yazılardır. Sabiha Zekeriya Hanım daima kadın tufeyli yaşadıkça cemiyette hakkı olmadığından, bu sınıf kadınların cemiyette muzır olduklarından bahsediyor. Ben de hayata atılmış bir kadın sıfatıyla hayata atılmanın zannettikleri kadar kolay bir iş olmadığını, hayata atılan kadınların birçok fedakârlıklarda bulunmaları icap ettiğini göstermek için yazdım. Yazdıklarım yalan değil, yanlış değil, hakikattir. Fakat acı bir hakikatmış ben ne yapayım? Erkeklerin yükünü paylaşmak meselesine gelince, ben daha henüz hayata atılan kadınların mevcut nüfusumuza nispeten çok az olduğunu zannediyorum. Ninelerimiz değil, hemşirelerimiz daha hâlâ ev kuklası olmaktan kurtulmuş değillerdir. Ev kuklası olmaktan çıkıp hayata girenlerde, belki muallimelikte değil, fakat hayatın diğer her sahasında erkeğin ve hayatın kuklası oluyorlar. Etrafınızda çalışan kadınlara, amele kadınlara biraz nüfuz ediniz, benim fâş ettiğim hakikati çırpıplak karşınızda göreceksiniz. Ben de kadının cinsiyetini kullanmasına taraftar değilim. Taraftar olmadığım için senelerce mücadele ettim. Fakat bu mücadele etrafımda çalışan kadınları, şerait-i hayatiyeyi, ve hakikati görmekliğime mani olmadı. Ve buna karşı isyan duyduğum için o satırları yazmaya mecbur oldum. Hakikat arzu ile yürümüyor. Arzu başka, hayat başka bir şeydir. Ben hayatın içinden seslendim, siz bana tepeden cevap verdiniz. Biraz hayata ve hakikate ininiz, o zaman bizlerin müdafaa edilecek bir vaziyette olduğumuzu anlayacak, belki ilk müdafaa yazısını siz yazacaksınız. Hüremetler...

Mebrure Şakir

Başmuharrir, Cilt 4 / Nr. 12-48 (Şubat 1928), s. 38-39.

Başmuharririn Köşesi: Türk Tipi Hakkındaki Anketimiz

Türk tipi hakkında birkaç nüshadan biri yapmakta olduğumuz ankete bu nüshada artık devam etmiyoruz. Bu bahsi yarıda bırakışımızın sebebi müspet bir netice elde etmek mümkün olmadığına nihayet bizim de kani' olmamızdır.

Bizi bu ankete sevk eden düşünce şuydu: Umumi Harpten sonra medeni memleketlerin bazılarında, millî tipin tespiti hakkında teşebbüsler vaki oldu. Bu teşebbüslere âlimler, ressam, heykeltıraşlar, sanatkârlar iştirak etti ve neticede muayyen ve mütevasıt bir tip tespitine muvaffakiyet hâsıl oldu. Bunu bilhassa Amerika'da yapmış olmaları çok şayan-ı dikkattir. Çünkü Amerika her sene hudutları içine giren milyonlarca muhacirlerden mürekkep bir millettir. Amerikalı, muhtelif milletlerin kısa bir zaman içindeki imtizaç ve tasallubundan ve tasalluplarından meydana çıkmıştır. Binaenaleyh dünyada tespiti en güç bir tip varsa o da Amerikan tipi olmak lazımdı. Amerikalı kadar muhtelif ırkların imtizacından hâsıl olmuş bir millet mevcut değildir. Hâlbuki Amerika ressam, âlim ve heykeltıraşları bugünkü Amerikan tipini tespiti muvaffak olmuşlardır.

Amerikan tipi bulunduktan sonra Türk tipinin tespit edilmemesi için hiçbir sebep yoktu. Etnografik tetkikatın ilerlememiş olması, Türk'ün tarihinde birçok milletlerle karışmış bulunması, muhtelif coğrafi ve iklimi tesirler altında yaşamış olması, belki bu işi bize müşkil gösteren birer sebep olabilir. Fakat bunlar Türk tipinin tespitine bir mani olamazdı. Amerikan'ın yüz yirmi milyon nüfus halkı hem bizden daha melezdir. Hem de Türkiye'de olduğundan çok daha muhalif, coğrafi ve iklimi şerait altında yaşamaktadır. Bu tehalüf muayyen ve mutavassıt Türk tipinin tespitine bir mani olmamak lazımdır.

Bizce Türk tipinin tespitine muvaffak olamayışımızın en büyük sebebi, gerek ressam, gerek âlimlerimizin bu hususta kendilerinde salahiyet görmemeleri, işe layık olduğu ehemmiyeti atfetmemeleri ve tetkikatlarının azlığıdır. Yoksa hükümet tarafından resmi surette tayin edilecek bir encümen tarafından yapılacak tetkikat neticesinde Türk tipinin tespiti mümkün olacağına şüphemiz yoktur.

Başmuharrir, Cilt 5 / Nr. 2- 50 (Nisan 1928), s. 39

Başmuharririn Köşesi

Gazetelerde Gördüklerimiz

Bu nüshamızdan itibaren yeni bir sahife açıyoruz. Buraya gazetelerde memleketin içtimai vaziyet ve ruhi haletini tespit eden vakalara tesadüf ettikçe bunları toplayacağız ve bir sahifede cem edeceğiz. Bu fıkralar, uzun makalelerden, ilmî birçok mütalaalardan daha kuvvetlidir. İçinde mizah vardır, görüş vardır, hakayıkı fotoğraf sadakatıyla tespit eden bir kuvvet vardır. Binaenaleyh bu sahifeyi takip etmek suretiyle karilerimiz, memleketin umumi vaziyeti hakkında bir münekkidin kuvvetli kaleminden çıkmış bir makale okumaktan daha ziyade fikir edinebileceklerdir.

Biz bütün Türk matbuatını takip imkânına malik değiliz. Elimizde İstanbul matbuatı ve birkaç vilayet gazetesi vardır. Bu sahifedeki fıkraları okuyan karilerimizin maksadımızı anladıktan ve ne gibi fıkraları toplamakta olduğumuzu gördükten sonra bize yardım etmeleri mümkündür. Hatta bu bizce temenni ve rica edilen bir şeydir. Bir mecmua, bir gazete veya herhangi bir şey okurken, mahallin içtimai vaziyetini bir karikatür vuzuhuyla meydana çıkaran bir hadiseye tesadüf edince derhal kesip bize bildirmenizi rica ederiz. Bu suretle görüşümüzün iddiasına ve ihatamızın genişlemesine yardım etmiş olursunuz.

(Resimli Ay)’ın Romanları

Müessesemiz geçen aydan itibaren yeni bir seri meraklı roman neşrine başlamıştır. Bu romanlar, şimdiye kadar Türkiye’de hiç bilinmeyen bir tarz romanlardır. Son zamanlarda İngiliz âleminde çok rağbet bulan bu tarz romanlar, Fransa’da bile tercüme edilerek neşredilmeye başlanmıştır. Fransa gibi edebiyatı zengin milletin bu romanları İngilizceden tercümeyle ihtiyaç duyması, bu tarzın mükemmeliyeti ve yeniliği hakkında bir fikir vermeye kâfidir. “Resimli Ay” bu İngilizce romanları nazar-ı dikkate alarak yeni tarz bir seri neşrine başlamıştır. Bu romanlar tercüme değildir, doğrudan doğruya telif bazıları kısmen adaptedir. Geçen ay bu romanların birincisi olan (Kazıklı Voyvoda) neşredilmiştir. Bu romanı okumak, bu yeni tarz hakkında bir fikir edinmek için kâfidir. Romanın muharriri öteden beri birçok yazılarıyla tanınmış “Ali Rıza Seyfi” Bey’dir. Eser baştanbaşa kariyi heyecan ve merakla sürükleyecek kadar kuvvetlidir.

Müessesemiz bu romanlardan ayda bir tane neşredecek ve bu suretle yeni ve meraklı bir kütüphane vücuda getirecektir.

Başmuharririn Köşesi: Resimli Ay Yeni Harflerle Nasıl Olacak?

Harf inkılabı, en büyük tesirini neşriyat hayatımız üzerinde göstermektedir. Türk gazete ve kitapçılığı yeni harflerin tatbikine başladığı tarihten itibaren büsbütün yeni bir şekil almaya mecburdur. Halkın ve kari kitlesinin heceleme devrinde bulunduğu ilk zamanlar zarfında gerek gazete ve mecmuaları, gerek kitapları eski şeklinde neşretmek mümkün değildir. Kari okuduğu şeyden zevk alabilmek içi gözü önünde duran matbu sahifeyi bir hamlede kavramak, kelimeler üzerinde durarak hecelemeden kurtulmak kabiliyetini iktisap etmek mecburiyetindedir. Ne münevver sınıf, ne de orta kari sınıfı henüz yeni harflerle bu derece istinas edememiştir.

Gazete ve mecmuaların vazifesi halkın bu seviyesini nazar-ı dikkate alarak ona göre neşriyatı yeni bir şekil ve istikamet vermektir.

Neşretmekte olduğu müteaddit mecmualarla memleketin neşriyat hayatında az çok rol sahibi olan *Resimli Ay* müessesesine düşen vazifede, karilerini kayıp etmeyecek surette yeni harflerle neşriyata devam etmek ve yeni harfleri karilerini sıkmayacak surette okumaya alıştırmaktır.

İşte bu zaruretle *Resimli Ay* müessesesi neşriyatında gazete ve kitapçılığın son nazariyelerinden istifadeye ve bu nazariyelerin icap ettirdiği yeni ve asri bir yolda yürümeye karar vermiştir.

Son zamanın gazeteciliği yazıdan ziyade resme ehemmiyet veriyor. İnsanlar eskisi gibi uzun yazılar, derin ilmî makaleler, süslü edebî yazılar okuyamıyorlar. Şimdi bir hamlede her şeyi okumak bir bakışta bütün vukuatı öğrenmek istiyorlar. Bunu en iyi bir surette temin eden şey resimdir. İyi bir resim bütün bir makalenin izah edemediği bir fikri bir bakışta karie anlatmak iktidarını haiz olan bir vasıtaadır. Onun için son zamanlarda neşredilen gazete ve mecmualarda resimler yazılardan daha çok mevki işgal ediyor. Havadisler resimle veriliyor, makaleler resimle yazılıyor. Hikâyeler resimle anlatılıyor. Hatta tefrikalar bile resimle naklediliyor.

Biz bu tarz gazeteciliği kısmen *Resimli Perşembe*'de tatbik ettik. Orada baş makalelerimiz resimlidir, bazı hikâyeler resimle nakledilmiştir. Şimdi bu tarz neşriyatı biraz daha tevsi' edeceğiz ve mecmualarımızı yazıdan ziyade resimle

dolduracağız. Kari bu resimlere bakarak ve altındaki bir iki satır yazıyı okuyarak bütün bir mevzuu kavramaya muvaffak olacaktır.

İşte *Resimli Ay* ve *Resimli Perşembe* mecmualarımız yeni harflerin tatbiki başlandığı tarihten itibaren bu yeni şekilleriyle intişar edeceklerdir.

Mecmualarımız bu yeni şekilleriyle çok daha cazip, çok daha zevkli ve çok daha güzel olacak, münevver ve az tahsilli bütün karileri alakadar edebilecektir. Kari *Resimli Ay* ve *Resimli Perşembe*'yi okumakla yorulmaksızın bütün vakayı öğrenecek, aynı zamanda yeni harflere de yorulmaksızın alışmış bulunacaktır.

Binaenaleyh yeni harflerin tatbiki mecmualarımızı ibtidaileştirmekten ziyade asri bir şekil almaya mecbur edecektir. Bu suretle mecmuacılığımızda da yeni bir inkılap başlamış olacaktır.

(*Resimli Ay*)'ın gelecek nüshası tamamen yeni harflerle ve bu yeni şekilde neşredilecektir. Şimdiden hazırlıklarımız itmam edilmiştir. Bu yeni tarz mecmuacılık hakkında bir fikir edinmek için *Resimli Ay*'ın gelecek nüshasını almayı ihmal etmeyiniz. Karilerimiz emin olabilirler ki yeni *Resimli Ay* eski şeklinden çok daha cazip ve daha sevimli olacaktır.

Başmuharrir, Cilt 5 / Nr. 9-57 (TS 1928), s. 34.

Başmuharririn Köşesi

Yeni *Resimli Ay*

Resimli Ay üç ay süren bir sükûttan sonra bugün yeniden çıkıyor.

Bu muvakkat fasıladan kariler kadar biz de müteessirdik: Fakat *Resimli Ay* gibi dört beş senelik hayatı olan ve her itibarla kendisini sevdirmiş bulunan bir mecmuayı küçültüp şeklini tebdil etmeye gönlümüz razı olmadı. Çünkü yeni harflerle *Resimli Ay*'ı eski şekliyle çıkarmak mümkün değildi. Yeni harflerle çıkacak *Resimli Ay* her halde eskisinden daha güzel olmak lazımdı. Kariin yeni harflerle henüz okumak zevkini alamadığı bir zamanda ise bunu yapmak doğru bir şey olamazdı.

Aradan iki üç ay geçti. Bu fasıla esnasında her taraftan aldığımız müteaddit mektuplarla karilerimiz mütemadiyen *Resimli Ay*'ın tekrar neşrini istediler. Bu

mektuplar bize *Resimli Ay*'ın ne kadar çok sevildiğini bir defa daha ispat ettiği için bizi sevindirdi ve mecmuamızı tahmin ettiğimizden evvel çıkarmaya teşvik etti.

Bugün elinize aldığınız *Resimli Ay*'ı iyice tetkik etmenizi rica ediyoruz. Arzu ettiğimiz kemale gelmemiş olmakla beraber, bu nüshamız eski harflerle çıkmış olan nüshaların hepsine faiktir. *Resimli Ay* bu şekliyle tam bir Avrupa mecmuası olmaya çalışmış ve kısmen de muvaffak olmuştur. Gelecek nüshalarımızda bu gayemizin bir kat daha tahakkuk ettiğini göreceksiniz.

Yetişen Gençler

Resimli Ay bu nüshasından itibaren memleketin yetişmekte olan büyük zekâlarını tanıtmaya teşebbüs etmiştir. Memleket dâhilinde için için çalışan, fakat yarın için büyük ümitler veren birçok kıymetli gençler vardır. Bunlar kendilerini sanatlarına vermiş birtakım mütevazı gençlerdir ki, isimleri işitilmiş olmakla beraber, hakiki kıymetleri henüz anlaşılamamıştır. Mesela bu nüshamızda hayatını yazdığımız Cemal Reşit Bey'i içinizde kaç kişi tanır. Hâlbuki Cemal Reşit Bey musiki hayatımızda büyük bir inkılap yapan bir gençtir, fakat mütevazı bir adamdır, hayatını sanatına vakfetmiştir. Onun için ismini işiten pek azdır.

Cemal Reşit Bey gibi resim sahasında, mimaride, heykeltıraşide, tiyatrodâ yetişmekte olan kuvvetli birtakım gençler vardır ki bunları memlekete tanıtmak bir vazifedir. İşte *Resimli Ay* bu nüshasında bu vazifesini itaya başlamıştır... Her nüshamızda yetişmekte olan gençlerden birinin hayatı bulunacaktır.

Bir Ayda Olan Şeyler

Resimli Ay bir ay zarfında memleketin fikrî ve edebî hayatında vuku bulacak bütün tebeddülleri resim veya yazı ile tespit edecektir. Bu maksatla bir ay zarfında neşredilmiş kitaplar hakkında tenkitler, fikrî hadiseler hakkında mülâhazalar ve aylık vukuat hakkında resimler bulunacaktır.

Sonra *Resimli Ay*'ın yeni şeklinde resme fazla ehemmiyet verilmiştir. Göz yazı ile meşgul olmaktan yorulduğu zaman dinlenecek güzel resimli sayfalar bulacaktır. Bu suretle *Resimli Ay* yeknesak olmaktan kurtulmuş olacaktır.

Mamafih *Resimli Ay* ilk nüshasından beri olduğu gibi, karilerinin fikirlerine büyük bir kıymet verir. Karilerimiz bize *Resimli Ay*'da beğenmedikleri şeyleri bildirir ve bizi ikaz ederlerse bizi pek müteşekkir bırakmış olurlar.

Başmuharrir, Nr. 1 (Mart 1929), s. 31.

Başmuharririmiz Diyor Ki

Kitapçılar satmıyorlar

Resimli Ay'ı satmıyorlar. Babiâli kavafları *Resimli Ay*'a karşı boykotaj ilan ettiler. Mecmuamızı müttefikan satmadılar. Babiâli caddesinden geçenler geçen ay zarfında camekânlarda hiçbir *Resimli Ay* görmediler. Babiâli kavafları bu hareketleriyle bizim iddiamızın doğruluğunu ispat ettiler. *Resimli Ay*'ı satmamakla Türkiye'de hiçbir eserin onların yardımı olmaksızın satılamayacağını gösterdiler.

Filhakika Babiâli kavaflarının boykotajı *Resimli Ay*'ın İstanbul satışına tesir etti. Demek ki bu efendiler fiilen fikir hayatımıza hâkim bulunuyorlar. Türkiye'de bir eserin satılıp satılmamasında eserin kıymetli oluşunun hiçbir dahli yoktur. Memlekette fikir hayatının edebî hayatın, okuyup yazmanın, hülâsa maarifin can damarı olan Babiâli caddesi memlekette hiç alakası olmayan bu ecnebi zümrenin elinde. İşte *Resimli Ay* dünyanın hiçbir Yerinde görülmeyen ve yaşamasına müsaade edilmeyecek olan bu ecnebi unsurlarla mücadelele karar vermiştir.

Türk fikir hayatımızı, Türklerin elinde bulundurmak lazımdır. Türk müesseseleri fikir hayatımızı, mektepli çocuklarımızı bunların elinden kurtarmalıdır. *Resimli Ay* bu hususta kendisine düşen vazifeyi yapmaya çalışmaktadır. Bu mücadelede fikir ve mektep hayatıyla alakadar olan bütün Türk kari ve müesseselerinin yardımına güveniyoruz. Türk Çocuğu, Türk kari, Türkiye'nin edebî ve fikir hayatı Türk olmayanların tahakkümünden kurtulmalı ve kurtarılmalıdır.

Karilerimizin Alakası

Baybıl Havz [Bible House] hakkındaki neşriyatımız karilerimiz arasında büyük bir alaka uyandırdı. Bunu görmekle memnun ve müftehiriz.

Türk kari memlekette ecnebi misyoner müesseselerinin faaliyet sahalarını bu suretle genişletmesine mütehammil görünmüyor. Kapitülasyonlarda vaktiyle böyle ihmalimiz yüzünden yerleşip kalmış ve asırlarca başımıza bela kesilmişti. Bugün

hepimizin en mukaddes vazifesi bu muzır müesseselerin faaliyet sahaları daraltmak ve mümkünse onlara burada yaşamak hakkı bırakmamaktır.

Bu vazife yalnız hükümete değil, aynı zamanda millete düşen bir vazifedir. *Resimli Ay* kendisine düşen tenvir vazifesini ifaya başlamıştır. Bu nüshamızda da ecnebi mektepleri hakkında karilerimizi tenvire çalışıyoruz. Bu müesseselerin içtimai ve millî hayatımızda oynamakta oldukları muzır rol tavazzuh ettikçe Türk milleti de bu müesseselere karşı alacağı vaziyeti daha katıyetle tayin edebilecektir. Ne kadar aileler biliriz ki çocuklarının ecnebi mekteplerde maruz kaldıkları fena tesirlerden gafil oldukları için çocuklarını bu mekteplere vermiş, fakat sonra hakikati anlayınca pişman olmuşlardır. Aileler bu hakikati öğrendikçe bu müesseseler kendiliklerinden kapanmaya mahkûm kalacaklardır. Onun için gerek Baybıl Havz [Bible House]'ın, gerek diğer ecnebi misyoner müesseselerinin faaliyetlerini durdurmak doğru doğruya bizim elimizdedir. Onları besleyen ve yaşatan onların sattıkları inçile bizim rağbet göstermemizdir. Biz rağbet göstermediğimiz gün bu müesseseler kendiliklerinden tası tarağı toplayıp bu memleketten defolup gidecektir.

Onun için ecnebi mekteplere gitmeyiniz: Çocuklarınızı göndermeyiniz ve misyonerlerin neşrettiği kitap ve mecmuaları okumayınız.

Geçen Hafta

Geçen bir hafta içinde Türkiye ilk defa olarak çocuğuna ehemmiyet vermeye başladığını gösterdi. Her tarafta çocuk bayramı yapıldı ve çocuğa hürmet ve muhabbet göstermek lazım geldiği öğretildi.

Bu lüzumu memlekete tanıtan Himaye-i Eftal Cemiyeti'nin çalışkan ve azimli reisi Dr. Fuat Bey'i en samimi surette tebrikten kendimi alamıyorum. Bu iş doğrudan doğruya onun eseridir. Herkese hakkını vermek lazımsa ona da bu şerefi çok görmemelidir.

Fakat İstanbul'da yapılan çocuk bayramı bende yeni bir üzüntü uyandırdı.. Biz çocuk haftasını sadece çocukları eğlendirmekten ibaret sandık ve bütün kuvvetimizi onları eğlendirmeye sarf ettik. Şüphesiz bu da güzel bir şeydi. Gülmesini unutan Türk çocuğuna birkaç gün için olsun gülmek imkânı vermek de küçük görülmemesi lazım gelen bir iştir. Fakat hangi çocuklar güldü bilir misiniz? Zengin çocukları; Zaten bütün hayatlarını neşe ve şetaret içinde geçiren çocuklar.

Memleketin aç, fakir, gülmesini bilmeyen yavruları yine köşelerine sinerek zengin arkadaşlarının eğlenip gülüşmesini seyrettiler ve yine onların nasibi için için ağlamak oldu. İstanbul Himaye-i Etfal Cemiyeti'nin Garden Bar'da verdiği baloyu memleketin fakir çocukları parmaklıklardan seyrettiler. Türk Ocağında cuma günü verilen baloda zengin çocukları coşkun bir sevinç içinde eğlenirken, mahallenin fakir çocukları onların eğlencelerini yine parmaklıklar arkasında seyrettiler ve hüzün içinde gözyaşları döktüler. Bizce eğlenceleri fakir mahallelerde fakir çocuklar için tertip etmek, bütün eğlence mahallerini asıl onu görmekten mahrum olan bu yavru-lara tattırmak lazımdı. Yoksa zengin çocukları zaten eğlence ve neşe içinde büyüyorlar.

Fakat Himaye-i Etfal neye peşin yetişsin. Memleketin himaye ve yardıma muhtaç o kadar çok çocuğu var ki, ona Himaye-i Etfal'in bugünkü teşkilatıyla cevap vermek mümkün değildir. Bütün memleket çocuklarının kurtulmasını, altın beşikte doğan çocukla tahta beşikte doğan çocuk arasındaki farkı kaldırarak bütün Türk çocuklarına aynı sıhhat ve hayat imkânlarını vermek istiyorsak, Himaye-i Etfal'e yardım etmeli, onu büyötmeliyiz.

En Güzel Mecmua

Resimli Ay'ı her gün gören karin fikri birdir: *Resimli Ay* bu memleketin en güzel mecmuasıdır ve bu mecmua da satılmazsa burada mecmuacılık ölüyor demektir.

Karilerimizden aldığımız birçok mektuplar, dostlarımızın mecmuamız hakkındaki mütalaaları bizde bu kanaati uyandırdı. Karilerimizin ve dostlarımızın iltifatına müteşekkirimiz.

Biz *Resimli Ay*'ı tam bir Avrupa mecmuası gibi çıkarmak için hiçbir fedakârlıktan çekinmiyoruz. Fakat esefle itirafa mecburuz ki, *Resimli Ay* eski satışını kaybetmiştir.

Resimli Ay memleketin biricik mecmuasıdır ve ayda bir defa intişar etmektedir. Buna rağmen mecmuanın satışında görölen düşüklük hepimizi endişeye düşürecek derecede mühimdir. Bu defa *Resimli Ay*'ın eski mevkiini tutamaması yalnız bizim meselemiz değildir, aynı zamanda hepimizi alakadar etmek lazım elen

bir meseledir. Bu meseleyi de alakadar olanların düşünmekte olduklarına şüphe yoktur.

Başmuharrir, Nr. 3 (Mayıs 1929), s. 33-34.

Başmuharririn Köşesinden: Putları Yıkıyoruz

Bu nüshamızda yeni bir mücadeleye başlıyoruz. Maksadımıza layık olmadıkları halde, kendimize put yapıp taptığımız kimseler üzerindeki mukaddes örtüyü kaldırmaktadır.

Geçen, 1 Mayıs 1929 tarihli nüshamızda çok kıymetli hikâyecimiz Mahmut Yesari'nin “Geceleyn Sokaklar” isimli kitabını tenkit ederken:

“Mahmut Yesari'yi biz başka lisanlara korkmadan tercüme edebiliriz. Onun yazısı bundan hiçbir şey kaybetmez. Halbuki, Dahii âzâm (!) Abdülhak Hamit Bey de dâhil olmak üzere, kaç yazıcımız böyle bir imtihandan geçebilir? Böyle bir imtihandan diyorum, çünkü bir yazıcı için en büyük imtihan her lisanda aşağı yukarı aynı kuvveti muhafaza edecek kadar mahalli ve beynelmilel olmasıdır.

Dahii âzâmın en kuvvetli yazısını başka bir dile çevirin, bakın nasıl sırtır. Başka bir dile değil, hatta bugün konuştuğumuz Türkçeye tercüme edin, bakın dâhinin dehası nasıl sabun köpüğü gibi dağılıveriyor.” demiştik.

Cumhuriyet gazetesinin “Var Kıyas Et” sütununa yazı yazan muharrir, söz arasında Hamit Bey hakkında yürüttüğümüz mütalaaya hiddetlenmiş, diyor ki:

“Şekspir [Shakespeare]'in eserlerine “zamanı geçmiş, antika şeyler, denmekle fevkalade sinirlenen, hâlâ neşriyatta devam eden Alay köşkü müntesiplerinin; dehasında şüphe olmayan hepimizin medarı iftiharı Türk Abdülhak Hamit hakkındaki bu yazıları okuduktan sonra şimdiye kadar seslerinin çıkmadığını, dudaklarının bile kıpırdamadığını görünce artık:

Uzun söze ne hacet,

Düşünelim ve ibret alalım!

“Var Kıyas Et” sütununun muharrirleriyle bir “Münakaşa-i edebiye” ve “Mücadele-i kalemiye” ye girişecek değiliz. Biz birbirini anlamayan, anlamasına imkân olmayan insanların karşı karşıya geçip bağırmaalarının kari kütlesi için faydalı

bir iş olacağına kani değiliz. Hâlbuki bize göre neşriyatın gayesi kariye faydalı olmaktır.

Binaenaleyh bu yazımız “Var Kıyas Et” sütununun yazıcısına bir “cevab-ı müskit” mahiyetinde değildir. Biz bu vesile ile karimizin kafasına zorla mıhlanan putlardan birini yıkmaya çalışacağız ve okuyucularımız için faydalı sandığımız bu tathir ameliyesine gelecek sayılarımızda da devam edeceğiz.

Keşke Hamit bir dahi olsaydı da beynelmilel bir şahsiyet olarak tanında ve eserleri Shakespeare’in eserleri gibi bütün cihanın malı olsaydı

Abdülhak Hamit

Abdülhak Hamit Bey dahii âzâm mıdır, edebiyatta dahi diye kime derler? Bir Türk vatandaşının Türk Hamit’e dahi demeyip İngiliz Şekspir [Shakespeare]’e dahi demesi hıyanet mahiyetinde bir iş midir?

Abdülhak Hamit beyefendi kari kitlesine, muayyen bir devrin ileri gelmiş bir yazıcısı olarak gösterilirse bu zararlı değildir. Bir hakikati tespittir. Fakat Hamit Beyefendiyi “Dahii âzâm” şeklinde göstermek çok zararlı bir iştir.

Neden?

Çünkü:

Osmanlıcayı bilip de Hamit Bey’i okuyup anlayabilenlere, Osmanlı dilinden başka bir lisan bilmeyenlere sanatta dehayı çok yanlış bir surette teklin etmektir.

Osmanlı dilini bilmeyen bugünkü ve bilmeyecek olan yarınki kari kitlesinin kafasına, tarihe karışmış bir şahsiyeti olduğundan başka bir mahiyete sokmak ve nihayet edebiyat tarihimizi tahrif etmektir.

Çünkü:

Abdülhak Hamit beyefendi Dahii âzâm değildir. Âzâmı bir tarafa bırakalım dahi olmanın umumi vasıflarını bile haiz değildir.

Neden?

Zira:

Dahi sanatkarın umumi vasfı şudur:

Mensup olduğu milletin içinde bulunduğu içtimai inkişaf merhalesini beynelmilel bir ehemmiyet alacak derecede ifade etmek yahut bu merhale eğer son

anlarını yaşamakta ise, müstakbel inkisaf merhalesinin ana hatlarını, hiç olmazsa bir sezîş halinde düsturlaştırmak. Bu ikinci kaziyede beynelmilel bir dereceye yükselebilmek. Zira her millet esas inkişafında aynı içtimai merhaleleri geçtiğinden dolayı bir milletin sanatkârı mevcudu yahut geleceği ifade ederken beynelmilel bir mahiyet kesp edebilir ve ancak böyle bir beynelmileliyet onu dünya dâhileri arasına sokabilir. Yarattığı tipler ve çizdiği karakterler, ifade ettiği his ve fikirler ana hatlarında cihanşümul olabilir.

Dahi olarak tanınmış her sanatkârda bu umumi vasfı görürüz. Mesela, son günlerde ismi sık sık geçen Şekspir [Shakespeare]' i nazar-ı itibara alalım. Şekspir [Shakespeare] bir taraftan içinde yaşadığı içtimai teşekkülün tenkitçi bir ifadecisi olmuş; diğer taraftan “geleni” istikbali sezmiş ve ana hatlarında düsturlaştırmıştır. Hâlbuki böyle bir inkişaf merhalesinden esas itibariyle bütün milletler geçtiği için Şekspir [Shakespeare]'in tipleri karakterleri de beynelmilel bir mahiyet almıştır.

Belki Şekspir [Shakespeare]'den evvel bu işi yapanlar olmuştur, fakat o bunu en muvaffak ve orijinal bir surette yapmıştır. Gelelim Hamit Beyefendiye:

Bu Osmanlı sanatkârı, Osmanlı cemiyetinin çok dikkate şayan bir inkişaf merhalesinde yaşamıştır. Bu merhale Osmanlı Derebey=saltanat devrinin can çekişme ve yeni bir içtimai teşekkülün ilk doğum ağrıları merhalesidir. Ve bundan dolayı Hamit Bey teferruatta ayrı hususiyetleri olsa bile bazı ana esaslarda müşabih vasıfları haiz olan Şekspir [Shakespeare] devri İngiltere'sinin Şekspir [Shakespeare]'i, Rasin [Racine] ve Korney devri Fransa'sının Rasin [Racine] ve Korney'inin tesiri altında kalmıştır. Fakat bu tesir Hamit Bey'in yaşadığı camianın medeni geriliği dolayısıyla, mukallitliğe müncer olmuştur. O kadar ki, bugün Hamit Bey'in bir piyesini Londra veya Paris'te oynasalar, seyirciler Şekspir [Shakespeare], Korney, Rasin [Racine]'nin karikatürleştirildiğini yahut da aktörlerin rollerini unutup tuluatçılığa kalkıştıklarını zannederler.

Cihan dâhileri arasında Şekspir [Shakespeare], Korney, Rasin [Racine] varken onların, sesini taklit eden, fakat bu sese yeni bir nota olsun ilave edemeyen Abdülhak Hamit Beyefendi yoktur. Rambrand (Rembrandt)'ın eserleri şaheserlerdir. Fakat onun tablolarının kopyaları, ne kadar muvaffak olursa olsun bir eseri deha değildir.

Eğer Hamit Bey, içinde vaktiyle yaşadığı içtimai intikal devresinin şarka, Osmanlı imparatorluğuna mahsus hususiyetlerini beynelmilel bir derecede ifade edebilmiş olsaydı ve bunu o zamana kadar yapılanlardan daha muvaffak bir surette yapabilseydi, dâhiler galerisinde bu isimde bir Osmanlı sanatkarı da bulunabilirdi. Hâlbuki o bunu yapamadı. Hatta çok kere muasırlarından Namık Kemal ve Ziya Paşa bu hususta daha muvaffak olmuşlardır.

Hamit Bey devri için yeni kuvvetli bir Osmanlı şairidir işte o kadar.

Gelelim Hamit Bey'e dâhi demeyip, Şekspir [Shakespeare]'e dâhi demenin hıyanet olup olmadığına:

Eğer ben muvaffak bir Türk mühendisine dâhi demeyip de Edison'a dâhidir dersem, bunun bir ihanet olduğunu kim iddia edebilir. Dâhi meselesi esrarı askeriyeden midir ki bunun fosluğunun faş edilmesi ihanet olsun..

Hakiki dehayı bulmak için sahte dehaları, kafalarımıza zorla dikilen putları yıkalım...

Başmuharrir, Nr. 4 (Haziran 1929), s. 24-25/ 37.

Başmuharririmiz Diyor Ki: Misyonerleri Kovma Cemiyeti

Misyonerler aleyhine açtığımız mücadelenin ilk semeresi Türk münevverlerinden birkaçının bir araya gelerek Misyonerleri Kovma Cemiyeti ismi altında bir cemiyet vücuda getirmeleridir. Bu cemiyetin gayesi misyonerlere bu memlekette hayat ve faaliyet hakkı bırakmamaktır. Bu fikre taraftar olan herkes bu cemiyete aza olabilir. Binaenaleyh karilerimizden bizimle hemfikir olanlar bir mektupla cemiyete aza kaydedilebilirler. Bilhassa misyonerlerin faaliyette bulundukları Adana, İzmir, Bursa gibi şehirlerimizde gençlerin bir araya gelerek misyonerler aleyhinde cemiyetler teşkil etmeleri ve oralarda çocuklarını bu cahil din tüccarlarının eline veren aileleri tenvir ve ikaz eylemleri çok temenni edilir bir şeydir.

Misyonerler aleyhindeki neşriyatımızı bazıları münhasıran Amerikalılar aleyhinde açılmış bir mücadele şeklinde tefsir ediyor veyahut o şekilde inşa ediyorlar. Bizim nazarımızda Fransız misyoneriyle Amerikan misyoneri arasında fark yoktur. Biz evvela Baybıl Havz [Bible House]'a hücumla başladık, şimdi de diğer milletlere mensup misyonerlerin muzır faaliyetlerine ait ifşaatımıza başlıyoruz.

İşte bu nüshamızda Cevdet Paşa'nın hafidesi olan Türk kızının Fransız Sörlük mektebinde nasıl Hristiyan yapıldığına dair okuyacağınız izahat bu cümledendir. Bunun gibi bugün Hristiyan olmuş birçok Türk kızları vardır ki bunların vakalarını da sırasıyla neşredeceğiz. Maksudımız Türk efkârı umumiyesini tenvir ve ikaz ederek çocuklarımızı bu kurun-ı vustaî müesseselerden kurtarmaktır.

Amerikan, Fransız veya İngiliz misyonerlerinin burada mektep açmalarına ne ihtiyaç vardır? Bu adamlar hakikaten Türklerin irfan seviyesini yükseltmek istiyorlarsa bunu şu suretle yapabilirler: Mekteplere sarf ettikleri paraları gençlerimizin Avrupa veya Amerika Darülfünunlarında okumalarına tahsis etsinler. Bu paralarla her sene Avrupa ve Amerika'da yüzlerce talebemiz tahsil etmek ve tam manasıyla Garp medeniyetini memleketimize getirmek imkânlarını elde etmiş olurlar. Bu fikri Amerika Darülfünunu hocalarından birine söyledik, tasvip ve takdir etti. Biz Avrupa ve Amerika'ya ilk ve orta tahsil için değil, âlî tahsil için muhtacız. Misyonerler burada çocuklarımızı Hristiyan yapmak için sarf ettikleri paraları Garp Darülfünunlarında sarf ederlerse o vakit kendilerine hatta teşekkür ederiz. Yoksa burada çalışmalarına müsaade edemeyiz.

Putları Yıkıyoruz

Bu nüshamızda karilerimize belki de tuhaf gelecek yeni bir mücadeleye başlıyoruz: Putları yıkacağız.

Maksudımız layık olmadıkları halde sırf mütemadi bir propaganda tesiriyle kendimize put yapıp taptığımız kimseler üzerindeki mukaddes örtüyü kaldırmak ve Türk gençlerini yanlış putlara tapmaktan kurtarmaktır.

Cemiyetlerde kahramanlara tapma devri denilen bir devir vardır. İslam dininden evvelki Araplar bu devirde yaşadıkları için cemiyet içinde az çok yükselmiş kimseleri derhal mukaddes bir çelenkle süsleyerek onu bir put haline getirir ve ona tapmaya başlarlardı.

Bizde edebiyat sahasında türeyen sahte kahraman ve sahte putlarda, kahramanlara tapmak ihtiyacının doğurduğu kimselerdir.

İşte senelerden beri tapmakta olduğumuz bu putlardan biri de Abdülhak Hamit Bey'dir.

Abdülhak Hamit Bey alelade bir şair olduğu halde, birbirlerini methederek yükseltmek yolunu tutan eski ediplerimiz, kendi kendilerine verdikleri muhtelif sıfatlar arasında Abdülhak Hamit'e de dâhi, biraz sonra da dâhi âzâm unvanını vermişlerdir. Sonra bu sıfat etrafında o kadar çok propaganda yapılmıştır ki hepimiz anlamadan tetkike lüzum görmeden onun dehasını kabul etmişizdir. Fakat hakikatte dâhi kime derler? Abdülhak Hamit bu sıfata liyakat kesp etmek için nasıl bir eser vücuda getirmiştir? Abdülhak Hamit'in eserlerinden hiç birisi Avrupa lisanlarından birisine tercüme edilmemiştir. Hamit'in eserlerini bugünkü nesil anlamıyor, yarınki nesil ise okumaya bile muktedir olamayacaktır. Bu kadar dar bir çerçeve içine hapsolmuş bir dâhi gösterilebilir mi? Dâhi beynelmilel bir adamdır. Abdülhak Hamit ise değil başka milletlere kendi tanıtmak, kendi vatanında bile kendinden sonra gelen nesle eserlerini okutmaya muvaffak olamamıştır. Eserleri bu kadar hayatsız olan bir adam dâhi olabilir mi?

Keşke Hamit Bey bir dâhi olsaydı da beynelmilel bir şahsiyet olarak tanınsa ve eserleri Şekspir [Shakespeare]'in eserleri gibi bütün cihanın malı olsaydı. O vakit Türkler de yetiştirdikleri bu deha ile iftihar etselerdi. Bunu bizim kadar şiddetle arzu eden kimse olamaz. Fakat ne yapalım ki Hamit o dehalardan değildir. Ona bu sıfatı verenler hem kendisini hem de Türk milletini aldatmışlardır. Hamit Osmanlı lisanını iyi kullanan bir şairimizdir. Edebiyatımızda büyük hizmetleri vardır. Şiirde inkılap yapmıştır. Bunları kabul ediyoruz. Fakat işte o kadar. Dekâ kelimesini biraz tasarrufla kullanalım ve bu sıfatı layık olmayanlara vermek suretiyle o sıfata hak kazananları küçük düşürmeyelim.

Başmuharrir, Nr. 4 (Haziran 1929), s. 32.

Başmuharrir Diyor Ki: Hâmit'i Müdafaa Edenler

Geçen nüshamızda Abdülhak Hamit hakkında yaptığımız neşriyat üzerine müthiş bir hücumla maruz kalacağımızı zannediyorduk. Onun dehasına inananlar ve ona bir put gibi tapanlar putlarının yıkılması önünde harekete gelecek onu müdafaa edecekler sandık. Hatta Abdülhak Hamit Bey kendisinin müdafaa edilmesini gençlere havale ettiğini söyleyerek onu sevenleri harekete davet etti. Buna rağmen Yunus Nadi Bey'le Filornalı Nazım Bey'den başka hiç kimse Abdülhak Hamit Bey'i

müdafaaya cesaret edemedi. Bu sükût ve bu müdafaanın manası çok aşikârdır ve tamamen Abdülhak Hamit Bey'in aleyhindedir.

Bugünkü gençlik eski cemiyetin verdiği kıymetleri tanımıyor. Onun içindir ki eski neslin Abdülhak Hamit'e izafe ettiği kıymete inanmıyor ve ona bir put gibi tapmıyor. Gençliğin Abdülhak Hamit'i müdafa etmek istememesinin manası budur. Gençlik okumadığı, tanımadığı bir şairin dehasına inanabilir.

Abdülhak Hamit'i müdafa eden yalnız Nadi Bey'dir. Çünkü Nadi Bey eski neslin adamıdır ve tabii eski kıymetlerin yıkılmasına tahammülü yoktur.

Bununla beraber Nadi Bey de Hamit Bey'in dehasına kani değildir. O da bizim gibi Hamit'in bir şair olduğunu iddia etmekle iktifa etmektedir. Bu itibarla Nadi Bey'le aramızda hiçbir ihtilaf yoktur. Biz Hamit'in şair olmadığını iddia etmedik, sadece dahi olmadığını ısrar ettik.

Böyle olmakla beraber Nadi Bey bizden maziye hürmet edilmesini ve Hamit'e verilen kıymete dokunulmamasını istiyor. Bu bizlerden fikrî atalet istemekten başka bir şey değildir.

Zaten muhterem üstadımızla en ziyade ayrıldığımız nokta burasıdır. Biz maziye inanmıyoruz. Mazi denen şey bizi arkaya bağlayan kuvvettir. Biz ise arkaya bakmak bile istemiyoruz. Bizim gözümüz ileridedir. Bizim için bir saat evvelki an bile mazidir. Maziye hürmet eden milletler istikballeri ile meşgul olmayanlardır. Yeni neslin mümeyyiz vasfı maziye tanınamasıdır. Biz mazimizle iftihar etmek istemiyoruz, yapacaklarımızla övünüyoruz. Gençliğin vazifesi maziye hürmet etmek değil onu yıkmaktır. Zaten Abdülhak Hamit Bey bizim bu hissimizden istifade edecek kadar zayıf, aciz ise o vakit mesele yoktur.

Başmuharrir, Nr. 5 (Temmuz 1929), s. 33.

Başmuharririn Köşesi: Kırılan Putlar Etrafında

Putları kırmak teşebbüsümüz geçen ay içinde yalnız denizin üstünde küçük dalgacıklar yaparak geçen ehemmiyetsiz bir meltem halinde bir gürültü kopardı. Bu gürültünün kopmasına da Hamdullah Suphi Bey'in *İkdam* gazetesinde neşrettiği bir makale sebep oldu. Hamdullah Bey hiç lüzum ve sebep yokken neşriyatımızı Yakup Kadri Bey'e yapılan hücumlarla birleştirdi ve bütün bu neşriyatın komünistlik propagandası yapılmak gayesiyle vaki olduğunu iddia ederek bizleri komünistlikle itham etmek istedi. Bu makale üzerine Türk Ocağına mensup birkaç genç

idarehanemize gelerek bizi ikaz etmek istediler, kendilerine lâzım gelen izahat verildi ve ertesi gün gazetelerde gençlere hitaben aşağıdaki cevap neşredildi;

Cevap

Efendiler:

" *Resimli Ay*'ın intişarı gününden bugüne kadar bir cephesi vardır. O da Demokrasiyi müdafaadır. Parasızlığa, her türlü kahra tahammül ederek çıkardığım mecmuada ben kuvvetimi bu idealden aldım. Bugün mecmuamızdaki neşriyata Komünizm süsü vererek efkârı umumiyei aldatanlara karşı söylenecek söz şudur:

Resimli Ay sahifelerini, sadece edebî bir münakaşaya açmıştır. Buna komünizm süsü verenler çok çirkin bir demagoji yapıyorlar. Bu, doğrudan doğruya eski ile yeninin mücadelesidir. Abdülhak Hamit dâhi değil Mehmet Emin millî şair değil demekle komünizm arasında ne münasebet vardır. Neşriyatımıza komünizm süsü vererek bir kısım gençliği harekete geçirtmek sahipleri için eseri zayıftır. Açık müdafaa edilecek fikirlerin kalkana ihtiyacı yoktur.

Neden meseleye siyasi şekil vererek, komünizm süsü vererek bu kalkan altında müdafaaya geçiyorlar? Eğer bu iddialar yanlışsa aksini ispat edin. Demokrasi içerisinde her fikir müdafaa ve münakaşa edilebilir. Nümayiş ve gürültü ile fikri boğmak, yirminci asır gençliği için çok geri bir harekettir. Gençlik her yerde maziye hürmet eder, fakat bu hürmet her fikrin serbest münakaşa, edilmesine ortaya yeni fikirlerin atılmasına mani olmaz. Terakki merhalesinde putları kıran, yeni fikirleri, yeni cereyanları kuran gençliktir.

Yıkılacaklarını hissederek kalplerindeki korkuyu gençlerin kanatları altına sığınarak ortalığı telâşa verenler hem gençliği hem efkâr-ı umumiyei aldatıyorlar. Ortada komünizm meselesi yoktur. Eski ve yeni mücadelesi vardır.

Mecmuamızda yer verdiğimiz böyle basit bir edebiyat münakaşasını suni bir heyecan ile boğmak isteyenler bizden kalem ve fikir hürriyetini alıyorlar. Mecmualarımızda yazmak ve münakaşa etmek için bile hürriyet ve imkân vermek istemiyorlar.

Bizden bu hürriyeti, almaya çalışanlar demokrasiye hıyanet ediyorlar. Üç beş şahsın yıkılmasına karşı heyecan duyan gençler, Demokrasiyi yıkmak için sizi alet gibi kullananlara karşı bu heyecanı neden duymuyorsunuz?

Darülfünun gençleri... Ben sizi, mazi olmağa mahkûm fikirleri ve insanları müdafaa eden cephede değil, bizim cephede demokrasiyi yıkanlara karşı heyecan duyan cephede görmek isterdim...

Fakat çok geçmedi, gençlik hakikati anladı.

Bizi ikaza gelen gençler kendilerinin iğfal edildiklerini anlayınca iş değişti ve bu defa gençler kendilerini şahsi hırslarına alet olarak kullanmak isteyenlerin aleyhine döndü. Aynı zamanda Hamdullah Bey aleni veya gıyabî birçok muahazaralara maruz kaldı ve susmaya mecbur oldu. Mehmet Emin Beyle Yakup Kadri Bey'i müdafaa eden iki gazete çıktı: Biri Amerikan misyonerlerinin neşretmekte olduğu mecmua, öteki de Acemin gazetesi. Yalnız bu netice onlar için kâfi bir mağlubiyettir,

Fakat biz bu kadarla iktifa etmek istemiyoruz. Biz bir fikir münakaşasına girmiş bulunuyoruz. Fikirlerimize fikirle mukabele edilmesini istiyoruz. Fikri yumrukla boğmak kolaydır. Fakat bu iptidai insanlara yakışan bir şeydir. Hamdullah Suphi Bey medeni bir insansa, kendi fikirlerine muarız olan fikirleri de sükûnetle dinlemek ve onlara yine fikirle mukabele etmek mecburiyetindedir. Biz Mehmet Emin Bey'in millî şair ve Hamit Bey'in dâhi olmadığını iddia ediyoruz. Ve bu iddiamızla ortalıkta taze otların büyümesine mani olan baldıran çalılarını temizlemek, genç nesle bir inkişaf ve yükselme sahası açmak istiyoruz. Yani bir kelime ile edebiyatta da saltanatları yıkarak demokrasi ilan etmek istiyoruz.

Zaten bütün gürültülerin asıl membaı budur. Edebiyat vadisinde saltanat sürenler saltanatlarının yıkılmasına tahammül edemezler. Fakat hiç olmazsa gençleri iğfal ederek yanlış yola sürüklemesinler ve kendilerini gülünç mevkie düşürmesinler.

Başmuharrir, Nr. 6 (Ağustos 1929), s. 33.

Başmuharririmizin Odasında

Başmuharririn odası kari için esrarengiz bir yerdir. Oraya her gün yüzlerce insan girip çıkar. Memleketin fikir hayatını idare edenler ekseriya başmuharrir odasında buluşurlar. Günün her meselesi orada konuşulur ve orada halledilir. İsterseniz sizi de birkaç dakika için bu mahrem odaya alabiliriz.

Geçen gün arkadaşlarla öteden beriden bahsederken, içimizden biri tuhaf bir teklifte bulundu.

“Şurada konuştuklarımızı hiç tahrif etmeden not edelim, bakalım ne çıkacak?” dedi

Bu fikir hepimizin hoşuna gitti. Derhal arkadaşlardan biri daktilo başına geçti ve aşağıdaki muhavereyi kaydetti.

O sırada Peyami Safa Bey nezleden şikâyet ediyordu: Peyami elinde ilaç şişesi anlatıyor:

- Bir kere şimdi ben idyoyum. Nezle benim bütün müfekkiremi öldürmüş. Allah kahretsin. Birçok hastalıklarda dikkat ettim, mikrop zeki bir mahlûk. Ona zeki bir mahlûka hücum edildiği gibi hücum lazım-yani kendisiyle dost olarak. Ben bunu çok yaptım. Bir hastalığa karşı doktorun menettiği her şeyi yaparım- yani mikrobun istediğini yaparak ona galip gelirdim. Mesela bir akşam Boğaziçi’nde Namık İsmail’in yalısında tam bir suiistimal eğlencesine çağırılmışım. Akşamüstü oraya gidecekler Meserrette toplanmıştık. Ben yanağımı mermere dayadım, hararet 39 1/2 yahut 39: aşağı değil. Nöbet, tabii gidemezdin... Bu halde olan adama doktor ne der? Gidip yatmalı. Sonra perhiz, ilaç vesaire. Hayır birader, yanlış yanlış. Bu, mikrobun kinini ayaklandırmaktır. Yanlış... Mikroba istediğini vermeli... Kâfir ne istiyor diye düşündüm... Ve arkadaşlardan izin alarak, doğru karşıda İştayanburg lokantasına.. Doktorluğun tamamıyla menettiği bir tecrübe yapmak istiyordum... Üç adet martel...Kötü...Tecrübe yanlış, beynim Allah bullak oldu.. Lokantada yatmak istiyorum... Kımıldamak imkân haricinde. Fakat yılmadım. Bir hamle daha. Doğru dışarıya. Açık bir otomobilde rüzgâra kendimi vererek Şişli’ye kadar bir gidip geldim... Biraz açılır gibi oldum... Haydi... Geliyorum dedim... Bütün arkadaşlar kalktılar. Doğru vapur. Sonra kayık, gece keskin rüzgâr sonra yalının rıhtımı, İsmail Galip kolumdan çekip beni rıhtıma alırken dizim rıhtıma çarpmaz mı? (Hâlâ rıhtımı tamir ediyorlar).. Kararı verdim... Bir su kadehini rakıyla doldurdum...Ve kameriyede ateş içinde bütün dostlara uzun ve saçma bir nutuk irat ettim... Devam... Bir daha, saat 12 derece getirdiler. Billahi otuz altı buçuktu. Hikâye bitti... Katiyen kaniyim azizim...

“Şimdi sen bunları olduğu gibi yazıyorsun amma, ben gene konuştuğum kadar samimi değilim. Kari karşısında olduğumu hissediyorum. Bunların içine

bir sürü münasebetsizlikler vardır, itiraz ederler, alay ederler filan... Onun için lakırdıma diplomasi giriyor. İşte muharrirliğin kötü tarafı bu... Kari bizi biz olmaktan men ediyor. (Eline nezle ilacı şişesi alarak) Fakat bu herife madalya vermeli... (Başmuharririmize hitaben) Senin de burnun açıldı, değil mi yahu?? Hişt Nâzım sen de çek yahu.. Billahi harika: Bak Zekeriya'ya iyi geldi...

- Anında iyi geldi evet...Açtı boruları.. Buna serlevha şunu koymalı “Başmuharririn odasında sıcaklarda bir muhavere”...yani saçmalıyoruz.
- Hişt sakın bunu yazma... Herif evli yahu...Hayat..
- Aman birader bu münasebetsiz kelimesini kaldır...Kari şaka olduğunu anlamazsa kızar yahu..
- Devam et Peyami...
- Ha... Tababet katiyen müspet değildir... Mesela bu ilaç enfes değil mi? Deva bunun şişesinde değil, tarifesinde. Bütün ilaçlar böyledir... Tarifesinin telkiniyle iyi ediyor... Bir Amerikalı nezleyi iyi edene 3.000.000 dolar vadetmiş. Lokmandan beri hâlâ şu musibetin ilacını bulamadılar... Müthiş kızıyorum.. Başmuharrir telefonda çengeli asabiyetle vurarak:
- Matmazel uyumuş galiba! Şimdi ekmek peynir geliyor. Onu da ilave et... Yahu gece o kadar üzüm yemişim ki...Bütün sene her sabah yemiş yemeli... Bütün Amerika çocuğuyla çocuğuyla sabahleyin kalkar kalkmaz meyve yer.
- Vallahi çok enteresan. Her nüsha böyle bir yazı yazalım..
- Gelin ekmek peynir yiyelim. Çay mı kahve mi, ne istiyorsunuz? Bir çay bir gazoz..

(Kahvaltı yapılırken yazı makinesi işlemediğinden dolayı muhavere tespit edilememiştir.)

Başmuharrir, Yıl 6, Nr. 7 (Eylül 1929), s. 35.

Başmuharririmizin Odasında

Konuşanlar: M. Zekeriya, Peyami Safa, Sadri Etem, Fikret Adil, İlhami Bekir.

P. S - Dil Encümenine çatmak istiyorum.

M. Z - O... Bu mükemmel.

P. S - Bu Çinli profesörle konuştum, yaman şey. İnsanın toprakla mücadelesini kabul ediyor, sınıf mücadelesini kabul etmiyor. İhtimai kavgaya istemiyorlarmış. Ha... Herif profesör olmadan evvel dilenciymiş. Şunun hayatını *Resimli Ay*'a koyalım.

S. E - "Çiniyatçıyım" diyen bir adam varmış. Çince konuş demişler, becerememiş, bu olmasın?

M. Z - Hani muallim mektebi müdürü Mahmut Bey vardır. Bir gün Vakit gazetesinde Hakkı Tarık'ın yanında oturuyormuş. İçeriye bir muharrir girmiş, Tarık muharririn kulağına sormuş: "Bu adamı tanıyor musun?. Muharrir menfi cevap vermiş. Tarık demiş ki: "Bu Çin Maarif nazırındır, kendisiyle bir mülakat yapınız... Muharrir de yapmış, yazmış, sonra öğrenmiş ki bu adam Mahmut Bey'dir.

P. S - Eyvah... Benimle de alay mı ettiler? Çünkü bana da bu Çinliyi Vakitçiler tanıttı.

F. A - "Paul Valery" Çinlinin kitabına mukaddeme yazmış.

P. S - Çinlilerin seciyesini anlatıyor. Bizim peygamberimiz yoktur, diyor. Tagor Çin'e gitmiş, Çin tasavvufunun Hint'e hemşire olduğunu söyleyerek bir seri konferans vermiş, talebe ıslık çalmış.

S. E - Tagor İngiliz ajanıdır.

P. S - Yanlış.

S. E - Yok canım, son beyanatı var.

Dehşetli nezleyim, biri şu burnumu çıkarsa da bir hafta sonra iade etse.

P. S - Şu ilaçtan al. Kırk kuruşun yoksa ilaçtan bende var, vereyim.

S. E - Taksitle alamaz mıyım.

P. S - Yahu... Sen ne yapıyorsun?

İ. B - Mektup yazıyorum.

S.E - Ha.. Şu kitap meselesi mi?

İ.B - Yok canım, Siz konuşurken ben zapt ettim.

Umum - Vay kâfir vay...

(Umumi hayret arasında mükâleme biter ve sükût basar.)

Başmuharrir, Yıl 6, Nr. 8 (TE 1929), s. 34.

Başmuharririn Odasında:

Konuşanlar: M. Zekeriya, Mahmut Yesari, Peyami Safa, Sadri Etem, İlhami Bekir.

M. Z.- Peyami senin, o halka temsiller vermek meselesi yok mu? Biz onu konuştuk. *Resimli Ay* namına imtiyaz alacağız. Ben idari meselelere bakacağım. Siz şiir okuyacaksınız, modern temsiller vereceksiniz müzik çalacaksınız falan. Bir gün tayin edip bu meseleleri bir daha konuşalım.

P. S. – Gazetelerin hacmi bir taraftan küçülmeye bir taraftan büyümeye doğru gidiyor. Ne olacak dersiniz?

M. Z. – Küçülecek...Büyük gazetelerin tutunması için şerait lazım. Evvela ilan yok. Resmi devairinki ancak tertip parasını korur. Hele yeni makinelerin masrafı bugünkü varidat duble edilmedikçe kapatılmaz.

M.Y.- Benim kalem kayboldu.

M. Z.- Oh olsun, o kalemi satın almak istedim satmadın.

S. E. –Peyami senin muallimlik ne âlemde?

P. S. –Aldırdığım yok, şimdilik bir iptidai hocalığı veriyorlar.

İ. B. –Sen liselerde bir muallimlik al, iptidai hocalığı yapamazsın.

P. S. – Ben idadi hocalığı yaptım, iptidai muallimliği de...İlk hoca olduğum zaman on dört yaşındaydım. Bir Rehberi İttihatı Osmani vardı. Birkaç muallim istiyorlarmış. Bir mektup yazdım, yaşıam küçük amma imtihanla muallimliğe talibim dedim cevap aldım. Mektep müdürünü bir handa buldum. Beni görünce gülererek “Siz çok küçüksünüz, sizi muallim değil, idadiye talebe bile alamayız, kanuna muhalif” dedi... Fakat adamcağız orijinal işler yapmayı severmiş, bizi 110 kuruş aylıkla muallim yaptı.

S. E. – Her neyse... Sen ne düşünüyorsun Yesari?

M. Y. – Ne düşüneceğim benim romanları. Yahu ben şimdiye kadar dört tulû gördüm. Ne zaman tulû tasvir etmek istesem hep bunları hatırlar da yazarım. Bir beşincisini görmek müyesser olmadı. Züğürtlük olmasa gurubu da görmeyeceğim ama...

P. S. – Benim *Sözde Kızlar*’da kızın birine kokain çektirdim. Güya kız kokainin tesiriyle uyuyor. Biri geldi, “Yahu dedi kokain uyutmaz uyandırır”. Aman deme dedim, ne çare kız hâlâ uyuyor.

M. Y. – Ya Reşat Nuri? Masa başına sekiz on kişi oturmuş poker oynuyorlardı diyor. Fazileti ahlakiye sahibi muallim dediği böyle olur... Hele bir yazısında Bayındırdan Meyis adasına yelkeniyle gidiyor.

P. S. – Ben hâlâ poker meselesini anlamadım.

M. Y.–Yahu poker bizde azami ben kişi ile oynanır. Bayındır da bir kara memleketidir.

P. S. – Birader senin söylediklerini anlamak için de poker ve coğrafya bilmek lazım. Halide Edip Hanım bunların hepsinden güzelini yaptı. Ateşten Gömlek'te kahramanın çenesini bir kurşun parçalıyor ve adamcağız: Aman Allah'ım diye bağırıyor.

M. Y.– Bunun için de teşrih ilmine lüzum yok ya... Çenesini şöyle bir yoklamak kâfi. Paketi de acınacak hale soktuk. Sigarayı bir gidip bir gelip bitirdik. Yazılarımın birinde, aynı günde aynı şemsiyenin rengini başka başka yazmışım. Hanımın biri bunu ihtar etmez mi? Zaten şemsiyeden bahsetmek bir azap, rengine nasıl dikkat edeyim.

P. S.– Olur iş değil.

M. Y. – Hani bazen zenginleri tasvir ederiz. Hani o bol keseden herife hovardalık yaptırdığım gün, elime bir lira verseler nasıl hesap edeceğimi nereye sarf edeceğimi bilemeyeceğim. Okuyan da bol parası var zanneder. Bir de işin iç yüzünü görseler. Sonra muharrirlere zengin diyorlar.

M. Z. – Bizim Çinli profesör geçen seferki yazıya kızmış. Elinde bir *Resimli Ay* önüne gelene gösteriyor. Geçenlerde bizim doktorların ziyafetindeymiş. Mecliste *Resimli Ay*'ı göstermiş yerin dibine geçmişler. Orada dilenciydi diye yazılmıştı da.

İ. B. – Bunda kızacak ne var? Dilencilikten profesör olmak ayıp mıymış sanki.

S. E. – Yok canım elan dilencilik ettiği söylenmediğine kızmış.

P. S. – Çinli kızmışsa sahi fena, Paris'e gidersek adamcağız artık önümüze duvar olacak.

M. Z. – Mahmut sen Raşit Rıza'ya gidiyor musun?

M. Y. – Artık her yere gidiyorum. Borçluların hapis kararı kalkmış.

P. S. – İzmir'e gidecek misin?

M. Y.– Bir de orada mı kazıklanayım?

M. Z. – Nizamettin orada.

S. E. – AHENK gazetesine ahenk vermiş. Yeni asırda da roman tefrika ediyor. Gazetede ki yazıların başlıkları hep şöyle: Duyduk duymadık demeyin yahu... Defterdar Bey valinin nerde olduğunu bilmiyor fakat biz biliyoruz... Dan... Dannn... Daaaannn..

M. Y. – Cins be, cins adam be yahu... Ben artık gidiyorum.

Başmuharrir, Nr. 9 (TS 1929), s. 33.

Başmuharririmiz Diyor Ki: *Resimli Ay*'ın Sanat Müsameresi

Kariler belki dikkat etmişlerdir. *Resimli Ay* yeni harflerle çıkmaya başladıktan sonra mündericatında fikir ve sanat işlerine daha fazla yer vermektedir. Bu suretle *Resimli Ay* daha münevver bir sınıfa hitap eden bir mecmua olmaya çalışmaktadır. Şimdi kari sınıfı, öteden beri okuma zevkini almış olan ve yeni harflerden sonra da mecmuasını takip eden sınıftır. Bizde bu sınıfın okuma ihtiyacını tatmin edebilecek yazılara ehemmiyet veriyoruz.

Resimli Ay'ın fikir ve sanat işlerinde fazla ehemmiyet atfetmesi, etrafında kıymetli bir mütefekkir ve sanatkâr grubunun teşekkülüne vesile teşkil etti. *Resimli Ay* bundan istifade ederek bir seri sanat müsamereleri tertibine teşebbüs etti. *Resimli Ay*'ın etrafında toplanan bu genç sanatkârlar karilerin sevdikleri ve eserleriyle tanıdıkları kimselerdir. Size bir kaçının ismini de verebiliriz: Nâzım Hikmet, Peyami Safa, Mesut Cemil, Sadri Etem, Ercüment Behzat, Hayri Muhiddin, E. Sadeddin, v.s. Bu sanatkârlar bu müsamerelerde yeni bir iddia ile ortaya çıkıyorlar. Verecekleri müsamere şimdiye kadar gördüğünüz müsamerelerin hiçbirine benzemeyecek, tamamen yeni tamamen orijinal bir şey olacaktır. Şairler en yeni ve neşredilmemiş şiirlerini musiki ile birlikte okuyacak, hikâyeler musiki ile temsil edilecek, yepyeni bir tarzda musahebeler yapılacak, hülâsa bu müsamereler sanat hayatımızda bir inkılaba başlangıç olacaktır. İlk müsamere Kânunuevvel içinde verilecektir.

***Resimli Ay*'ın Haftalık Nüşası**

Resimli Ay, edebî ve fikrî hareketlerle daha yakından alakadar olmak üzere Haftalık bir nüsha çıkarmaya karar vermiştir. Bu Haftalık nüshanın hususiyeti münhasıran edebî ve fikrî olmasıdır. Harf inkılabından sonra karilerin fikrî ve edebî meselelere karşı gösterdiği alaka bizi böyle bir teşebbüse sevk etmiştir. Mamafih en

mühim sebep yeni sanat ve fikir cereyanlarına serbest bir inkişaf sahası vermek arzusudur. *Resimli Ay*'ın haftalık nüshası yeni sanat ve fikir cereyanlarının makası olacaktır.

Haftalık nüshanın birinci nüshası bu ay içinde neşredilecektir. Buraya yazı yazacak olan muharrirlerden bazıları şunlardır: Peyami Safa, Mahmut Yesari, Sadri Etem, Vâ-Nü, Suat Derviş, Nâzım Hikmet, Ercüment Behzat, Hayrî Muhiddin, Mesut Cemil, Sabiha Zekerîya, M. Zekerîya, vs.

Başmuharrir, Nr. 10 (KE 1929), s. 33.

Başmuharririmiz Diyor Ki: *Resimli Ay* Mahkemede

Mecmuamızın geçen nüshasında intişar eden iki yazıdan dolayı müddeiumumilik makamında mecmuamız mahkemeye verilmiş, Mesul müdürümüz Behçet Bey'le, "Köyümde Neler Gördüm?" makalesinin muharriri Emin Türk Bey tevkif edilmişlerdir.

Bizi mahkemeye sevk eden yazıların birisi SAVULUN GELİYORUM makalesidir. Bu makale New York şehrinde intişar eden PSYCHOLOGY isimindeki mecmuada çıkan "Bu Yoldan Çık" serlevhalı yazıdan naklen yazılmıştır. Makalenin arasında bir liderin karakterlerinden bahsedilmektedir. Bu Amerikan mecmuası baştanbaşa bu kabil ameli ruhiyat meselelerine ait yazılarla doludur. Mecmuamız her nüshasında bu mecmuadan naklen bir psikolojik yazı neşretmekte olduğu gibi, bu nüshasında da bu yazıyı nakletmiştir. Zaman ve mekân ile mukayyet olmayan ve hiçbir şahsı istihdaf etmeyen ilmî bir yazının büsbütün başka manalarda tefsir edilerek bizi mahkemeye götürebileceğini aklımıza bile getirmemiştik. Bereket versin ki, bu yazıyı adil hâkimlerimiz de görecektir ve hükümlerini onlar vereceklerdir.

Biz mahkemeye gittiğimizden dolayı müteessir değiliz. Çünkü her meseleyi bitaraf bir surette tetkik eden mahkemelerin bu meselede bir yanlışlık olduğunu takdir ederek bize hakkımızı vereceğinden eminiz. Yalnız bu münasebetle mecmuamızın ilmî bir makaleden dolayı mahkemeye sevk edilmiş olmasından ecnebi memleketler matbuatının garabetle bahsettiklerini görmek bizi çok müteazzi etmiştir. Ümit ederiz ki mahkemenin adil kararı bu vaziyeti tamir edecektir.

Mahkemeye gitmemize sebep olan ikinci yazı Emin Türk Bey'in "Köyümde Neler Gördüm?" makalesidir.

Bu genç, köylü bir muallimdir ve makale bu gencin kendi gözünde gördüklerini tespitten ibarettir. Cumhuriyet idaresi köylünün refahı ile alakadar olduğu için kendisine köylünün vaziyetini bildiren bir yazıdan dolayı muharririni takdir etmek lazım gelirken, onu mahkemeye sevk ederse, bu işte bir suitefehhüm olduğuna hükmetmemek mümkün değildir.

Başmuharrir, Yıl 6, Nr. 11 (KS 1930), s. 34.

Başmuharririmiz Diyor Ki:

Karilerimiz Ne İstiyorlar?

Geçen nüshamızda karilere *Resimli Ay*'ın yeni sene neşriyatında hangi yazılara ehemmiyet vermesi lazım geldiğini sormuştuk.

Gelen cevapları tasnif ettik. Kariler ekseriyetle içtimai dertlerimizi terennüm eden yazıları istiyorlar. Bir kısmı *Ay*'ın daha ziyade edebî olmasını tercih ediyor.

Karilerimizin içtimai yazılara ehemmiyet vermesi bizim için çok şayan-ı dikkattir.

Bu da gösteriyor ki halk artık ukalalıktan, ecnebi fikir mecmualarından tercüme edilmiş sofstaî yazılara ehemmiyet vermiyor. Mecmuada kendini, kendi memleketinin dertlerini görmek istiyor.

Ay'ın altı seneden beri gayesi de halka inmek, onun içtimai meselelerini münakaşa etmek, müspet şekilde tenkit etmektir.

Kariler muharrirler arasında en ziyade yeni nesle ehemmiyet veriyor. En çok rey kazanan muharrirler Peyami Safa, Sadri Etem, Nâzım Hikmet, Vâlâ Nurettin, Sabiha Zekeriya vesaire...

Resimli Ay gelecek nüshadan itibaren karilerin bu arzusunu yerine getirmeye çalışacaktır.

Çocuk Bayramı

Himaye-i Etfal cemiyetinin memlekete çocukların ehemmiyetini anlatmak için tertip ettiği bu haftanın memleketin her tarafında böyle rağbet görmesi memnuniyetle kayıt edilecek bir hadisedir. Yalnız halkın dertlerine ehemmiyet verdiğimiz bu sütunlara şu noktayı kaydetmeden geçemeyeceğiz.

Çocuk bayramı günü mekteplerden intihap edilen kabile büyük bir sürür içinde otomobillerle gezerken otomobillerin etrafını bir kabile sardı.

Bunlar çıplak ayakla, sararmış yüzleriyle memleketin sefaletini temsil eden sokakların çocuklarıydı. Aynı toprağın çocuğu olan, aynı haklara sahip olması lazım gelen yavruların, bu otomobiller arkasında koşmaları, mahrumiyetleri yüzümüze çarpan çok acı bir itaptır.

Şehrin bir kısım çocuğunu güldürürken, ötekileri onların arkasında köle gibi koşturmak hakkımız değildir. Bilakis çocuk haftası bunların, bunların mahrumiyetini yenmek için açılmış bir mücadeledir. Çocuk haftası yalnız çocukları bir hafta eğlendirmek gayesine hizmet ettikçe çocuk meselesinde hiçbir şey değişmez ve sarf edilen paralara yazık olur. Gelecek senelerde çocuk haftasının gayesine varacağını, bu ikiliği izale edeceğini ümit ederiz.

Başmuharrir, Yıl 7, Nr. 2 (Nisan 1930), s. 39.

Başmuharririmiz Diyor Ki

Resimli Ay Niçin Gecikti?

Resimli Ay altı senelik neşriyatı içinde daima muntazam çıkmak şerefini kazanmıştı. Fakat bu son senede beklenmeyen birçok hadisat bu intizamına halel getirmiştir. Bütün hüsnü niyet ve sayımıza rağmen yine matbaaya arız olan bir hadise sebebiyle bu nüshayı da gününde çıkaramamak mecburiyetinde kalmıştır. Karilerimizin bu elimizde olmayan sebep dolayısıyla vaki olan teahhürü mazur görmelerini rica ederiz.

Resimli Ay'ın Davası

Kânunuevvel nüshasında neşrettiğimiz, “Savulun Geliyorum” ve “Köyümde Neler Gördüm” makalesinden dolayı müddeiumumiliğin aleyhimize açtığı dava ve safahatı karilerimizce malumdur. Bu muhakemenin neticesinde Sabiha Hanım ve müdür mesulümüz Behçet Bey iki ay hapse, Emin Türk Bey 20 gün hapse mahkûm olmuştu. Davayı temyiz ettik. Fakat bir zuhul eseri bizim temyiz layihamız mahkeme-i temyize gönderilmemiş. Mahkeme-i temyiz bizim layiha gelmeyince yalnız müddeiumuminin temyizini nazarı dikkate almış, bazı noktalardan mahkemenin kararını nakzetmiştir.

23 Mayıs'ta İstanbul ağır ceza mahkemesi davayı tekrar rüyet etmiş, fakat bizim layihanın gitmemesi dolayısıyla vekilimiz Sami Bey tashihi karar istemiştir. Bu sebeple mahkeme evrakın tekrar mahkeme-i temyize gönderilmesine karar vermiştir. Evrak temyiz mahkemesinden geldikten sonra davamız yeniden rüyet edilecektir.

Karilerimizden C. N. Bey'e

Resimli Ay birkaç nüsha evvel karilerine tepşir ettiği, haftalık *Resimli Ay*'ın niçin çıkmadığını ve sanat müsamerelerinin niçin akamete uğradığını soruyorsunuz. Haftalık *Resimli Ay* memlekette doğmak üzere olan yeni sanatın rehberi olmak üzere intişar edecekti. Fakat harf inkılabının gazete ve mecmua satışları üzerinde yaptığı tesir, bizi bu teşebbüsümüzde şimdilik daha müsait bir zamanı beklemeye sevk etmiştir.

Sanat müsamerelerine gelince, bu doğrudan doğruya vilayetin mümanaatı yüzünden akamete uğramıştır. Vilayet bu teşebbüsümüzü cem'i ianat olarak telakki etmiş ve reddetmiştir.

Resimli Ay bu müsamereleri tertip ederken ne cem'i ianatu, ne de ticareti düşünmemiştir. Sırf yeni doğmakta olan bir sanat cereyanını teşvik ve ayın karileri ile olan temasını takviye için bu müsamereleri tertip etmeyi düşünmüştü.

Vilayetin tetkik ve tahkike bile lüzum görmeden istidadımızı reddetmesi, memleketteki sanat teşebbüslerine bu kadar lakayt kalması bizi çok müteessir etmiştir.

Geçenlerde "Misyonerlerle Mücadele" ünvanı altında bir cemiyet teşkiline teşebbüs etmiştik. Bu teşebbüsümüz de aynı akıbeta uğradı. Misyonerlerin bütün dünyada emperyalizmin aletleri olduğu cihana malumdur. Çin'de Japonya'da, istila altında yaşayan birçok müstemlekelerde, gençlik daimi bir mücadele halindedir. Cemiyetleri, gazeteleri vardır. Hatta Çin'de Darülfünun talebesi misyonerleri memleketten kovmak için isyan etmişler.

Biz fikir sahasında mücadele ederek bizi istismar için gelen bu emperyalizm aletlerine karşı cidal açacaktık, onu da reddettiler.

Kapitülasyonlarının kalktığı bir devirde aramızda açıktan açığa kapitülasyonları idame eden, Garp emperyalizm ve kapitalizmin rehberleri olan bu

gizli düşmanlarla açık bir cidale girmemek kafamızda birçok istifhamlar uyandırmıştır. Müstemlekedeki, galibin elinde esir yaşayan ülkede bu hakka sahip olan esirle, bu memlekette hür yaşayan fakat bu hakka sahip olmayan genç arasındaki farklı biz anlayamadık. Bu şüphe kafamızda kocaman bir “?” halinde kaldı.

İşte, sanat müsamereleri ve misyoner cemiyeti bu sebeple teşekkül edemedi.

Başmuharrir, Yıl 7, Nr. 4 (Haziran 1930), s. Arka iç kapak.

Başmuharririmiz Diyor Ki: Hiçbir Kuvvet Ferdin Hakkı Sâ'ına Tecavüz Edemez

Teşkilat-ı Esasiye kanunu her ferdin vatandaşlık haklarını tespit etmiştir. Sây hakkı bunlardan biri ve belki de en mühimidir. Hayat kavgasında, ne bir fert, ne bir müessese, ne kanun, ne de polis bu hakkı fertten nezedebilir.

Bu iddiayı tekzip eden bir vakıa ile karşı karşıya geldik.

Dün matbaamıza beş genç müracaat etti:

- Bir şikâyetimiz var. Dinlerseniz söyleyelim dediler.

İstirap çeken halkın dertlerine kulak veren, *Resimli Ay* için dinlenmeyecek hiçbir şikâyet yoktur.

Dertlerini izah ettiler.

Vak'a şudur:

Beşiktaş'ta Hasan Fehmi Bey tütün deposunda Hasan Halit isminde bir genç çalışmaktadır.

2-3 gün evvel polis müdüriyeti tarafından müessese müdürüne iki polis gönderilmiş, Hasan Halit'in hemen işten el çektilmesini emretmiştir. Müdür emir mucibince çıkarmayı vadedmiştir. Akşamüzeri ameleye emir tebliğ edilmiş ve o güne kadar olan ücreti ödendikten sonra kapı dışarı edilmiştir.

Hasan Halit bu ihracın sebebini sormuş ve kendisine polisin emir tebliğ edilmiş, polisten vesika getirdiği takdirde işe devam edebileceği bildirilmiştir.

Hasan Halit polise müracaat ediyor, polis reddediyor, valiye müracaat ediyor, vilayet polise havale ediyor. Polis “Bu gibi şeylere ehemmiyet vermeyin” diye baştan atıyor. Valiye yapılan ikinci müracaat tekrar poliste İbrahim Bey'e havale ediliyor, bu defa da bir komiserin vefatı münasebetiyle cevaptan imtina ediyorlar.

Bu vak'a da üç büyük yanlışlık var.

Bir defa her ferdin hakkı sâyi Teşkilat-ı Esasiye kanununun verdiği en büyük hakkıdır. Teşkilat-ı Esasiye kanununun 70 inci maddesi şudur:

“Şahsi masuniyet, vicdan, tefekkür, kelam, neşir, seyahat akıt, sâye ve amel, içtima, cemiyet, şirket hak ve hürriyetleri Türklerin tabii hukukundandır.

Bir ferdin kanunla musaddak olan hukuku tabiyasını polis ne hakla ve ne salahiyetle nezedebilir. Saniyen müessese müdürünün kullandığı adamı kontrole ve müdahaleye ne hakkı vardır. Eğer bu adam şüpheli eşhastan ise elindeki delile göre tevkif eder mahkemeye verir.

Bu adamın polisçe işten el çektirilmesine sebep bir defa mahkemeye komünistlikle düşmesi ise, bu ilelebet hakkı sâyını kaybetmesini istilzam etmez.

Kanunun tecziye edemediği ferdi, polis şahsi müdahalesi ile işten menedemez.

Bundan başka vicdan ve kanaat hürriyeti de Teşkilat-ı Esasiye kanununun ferde verdiği bir haktır. Teşkilat-ı Esasiye kanununun 75’inci maddesi şudur:

75- Hiç kimse mensup olduğu din, mezhep, tarikat ve felsefi içtihadatından dolayı muaheze edilmez.

Bu vak’ada fail yalnız muaheze değil açılığa mahkûm ediliyor. Kanunun verdiği bir hakkı, polisin şahsi bir müdahalesi nasıl iptal edebilir?

İkinci yanlışlık, müessese müdürü, gayri kanuni olan bu müdahaleyi nasıl kabul eder.

Bir ameleği hiçbir sebep yokken işinden çıkarmak, hatta hiçbir tazminat dahi vermeden kapı dışarı etmek, iş sahibinin sâye karşı yaptığı bir zulüm değil de nedir?

Üçüncü yanlışlık vilayet polisin haksız bir müdahalesinden haberdar edilmiştir. Vak’ada bir hâkim rolü oynayacakken, haksız bir müdahale ile maznun olan polise ne diye havale eder. Ve günlerce bir amele polisten vilayete, vilayetten polise süründürülürken, hakkı sâyi insanlık, vatandaşlık hukuku çiğnenirken alakadar bir makam nasıl lakayt kalabilir.

Bunlara münferit vak’alar deyip geçemeyiz. Kanunlarla hakkı tespit edilen her ferdin hakkı o kanun kadar mukaddestir. Bir ferdin hakkı çiğnenirse o kanun çiğnenmiş olur?...

Felsefi kanaati, içtihadı için hiçbir fert tecziye edilemez. Kanunen tatbik edemediği cezayı polis şahsiyeti hükmiyesinin kuvvetiyle tatbik ederse, fertlerin hürriyeti, hukuku tabiyesi, vatandaşlık hakkı müemmen değildir demek olur.

Başmuharrir, Yıl 7, Nr. 5 (Temmuz 1930), s. 39.

Başmuharririmiz Diyor Ki: *Resimli Ay*'ın Cephesi Nedir?

Karilerimizden S. N. imzalı bir mektup aldık. *Resimli Ay*'ın siyasi cephesinin ne olduğunu soruyor. *Resimli Ay* siyasî bir mecmua değildir. Bununla beraber siyasiyatın içtimaiyat çerçevesi dâhilinde bulunması nokta-i nazarından siyasi cephesi vardır. *Resimli Ay*, Görüyor ve İşitiyoruz sütununda söylediğimiz gibi, ancak muayyen bir sınıfa istinat eden siyasî teşekküllere taraftardır. Şahıslar etrafında toplanan zümrelere değil, muayyen fikirler etrafında toplanan zümrelere değil, muayyen fikirler etrafında toplanan fırkalara inanıyor. Ve memleketin ekseriyeti toprağa bağlı olan köylü ile tezgâhları döndüren işçi olduğu için ancak bu iki kuvvetin birleşmesine ve işinin rehberliğiyle siyasi bir teşekkül haline gelmesine taraftardır.

Kimin Malını Kimden Saklıyorlar?

Geçen nüshamızda bir anket açmıştık. Gençlere, muallimlere, içtimaiyat talebesine memleketlerini ilmî bir şekilde tanımanın yollarını gösteriyorduk. Burada her sahayı tetkik için icap eden sualleri tespit etmiştik. Karilerimizden aldığımız mektuplarda buna imkân bulamadıklarını bildiriyorlar. “Nereye müracaat etmişsek, izahat vermeye mecbur değiliz, ancak mafevkimize cevap veririz. Diyorlar” diye şikâyet ediyorlar. Hele Muğla'dan aldığımız bir mektupta zavallı bir gencin Valiyi görebilmek için günlerce vilayet konağında sürüklenmesi, bütün teşebbüslerinin istihfaf ve şiddetle karşılanmasına mukabil bu şahsı muhteremi göremeyişi cidden şayanı hayret bir iştir... Vali kim oluyor? Neden başı sıkılan, memleketi hakkında malumat almak isteyen her fert onu görmek hakkından mahrum oluyor? Bu nasıl demokrasidir. Demokrasi, halkın, halk tarafından, halk için idare edilmesi demektir. Halk kendi namına idare mevkiinde bulunan adamı görmek için günlerce hükümet konaklarında sürünürse buna demokrasi değil, saltanat ve istibdadın domuzu derler. Padişahların, saltanatın, fermanla huzura girmek, el ayak öpmek sisteminin

yıkıldığını sözle değil, icraatla görmek isteriz. Memleketinin cihazı idare usulü, vesaiti hakkında herkes sual sorabilir ve idare adamları cevap vermeye mecburdurlar. Ancak mafevke cevap vermek usulü, otokrasi sistemine aittir. Demokraside her ferdin sual sormak ve reyini söylemek hakkı vardır. Bu topraklar, bu şehirler, idare eden adamların değil, idare edilen adamlarıdır. O toprağı kazıyarak istihsal yapan, alınının terini dökerek makineleri döndürenlerin malıdır. Kimin malını kimden saklıyorlar?

***Resimli Ay*'ın Davası:**

Birkaç ay evvel *Resimli Ay* mecmuasında neşrettiğimiz “Savulun Geliyorum” ve “Köyümde Neler Gördüm” makalesinden dolayı Reisicumhuru tahkir ve tehyici efkârı mucip neşriyat sebebiyle mahkemeye verilmiştik. Bu mahkemede müdürü mesulümüz Behçet Bey’le başmuharririmiz Sabiha Hanım’ın iki aya, Emin Türk Bey 20 gün hapse mahkûm olmuşlardı. Davamızı temyiz ettik. Mahkeme-i temyiz bu davada, eğer bir şahsı tahkir cürmü mevcut ise bunun ispat edilmediğini, tehyici efkârı mucip bir mahiyeti olmadığını ileri sürerek nakzetmişti. Davaya eylülün dördüncü günü yeniden başlanacaktır. Neticesini yine karilerimize bildireceğiz.

Başmuharrir, Yıl 7, Nr. 7 (Eylül 1930), s. 36.

Başmuharririmiz Diyor Ki: Namzetliğimi Niçin Koydum?

Bütün memleket, cemiyeti belediye azalarını intihap ile meşgul. Türkiye ilk defa doğrudan doğruya rey usulüne müracaat ediyor.

İntihabat ilan edilince, halkın teveccüh ve muhabbetine güvenerek ben de namzetliğimi ilan ettim.

Belediye meclisine aza olanların muayyen vasıfları olmak lazım gelir. Meclis azasının şehir işlerinden anlayan ve şehire faydası dokunacak kimselerden olması lazımdır. Hâlbuki gerek Serbest fırka gerek Halk Fırkası ne namzetlerini vaktiyle ilan ettiler, ne de şehir için düşündüklerini gösteren bir program neşrettiler. Halktan körü körüne rey istediler.

Ben, bir program neşrettim bu programım kısmen bu nüshada da mevcuttur benden başka müstakil namzet olarak ortaya atılan Sabri Bey isminde bir genç daha

vardır. O da programını neşretmiştir. Demek ki tam manasıyla intihabatta halkı tenvir ihtiyacını duyan yalnız ikimiz olmuşuzdur.

İntihabatta kazanmayı fazla ümit etmiyordum ve etmiyorum. Çünkü evvela intihabat kanununu çok noksan buluyorum. Müntehiplerin isimlerini defterlere yazmak, sonra deftere bakarak intihap hakkını tayin etmek gülünç bir şeydir. Nitekim tatbikatta da bunun gülünç olduğu sabit olmuştur.

Sonra ben amele, çiftçi ve fakir halk namına namzetliğimi koyduğum halde intihabat mıntıkamın Beyoğlu olduğunu öğrendim. Beyoğlu gibi ekseriyeti zengin, kozmopolit bir muhitin böyle bir namzede rey vermesi ne doğrudur, ne de beni hoşnut edecek bir şeydir.

Fakat bunların fevkinde mühim olan şey intihabatın yolsuz ve kanunsuz olmasıdır. Bu defaki intihabat iki fırkanın siyasi bir kavgası haline gelmiştir. Bütün kanun kuvvetleri Halk Fırkasının elindedir. Halk Fırkası da başkalarını kazandırmamak için bütün kuvvetleri kendi lehine kullanmaktadır.

Bu şerait dâhilinde müstakil bir namzedin kazanması mümkün değildi ve değildir.

O halde neye namzetliğinizi koydunuz, diyeceksiniz?

Namzetliğimi koydum. Çünkü kanunun noksanlarına rağmen hiç olmazsa bi- taraf bir şekilde tatbik edileceğini ümit etmişim. Hükümetin bi-taraf kalacağını sanmışım. Binaenaleyh ben namzetliğimi koymakta değil, intihabatın tarzı cereyanını tahminde aldanmış ve yanılmışım.

Yalnız bu vesile ile beni memnun eden bir hakikate vakıf oldum. Reylerini vermekte müşkilât çekenler gelip bizzat bana şikâyetlerini ve hislerini söylediler. Beni seven sınıfı ve kimseleri tanımak bu intihapta benim en büyük kazancım olmuştur. İntihabı kazanmak bundan daha şerefli bir şey değildir.

Resimli Ay Niçin Geç Çıkıyor?

Resimli Ay'ı seven bütün kariler hep bundan şikâyet ediyorlar. Bütün karilerim bana hep aynı suali soruyorlar: *Resimli Ay* niçin geç çıkıyor?

Muhterem ve aziz karilerim, bu benim de en büyük derdim, en büyük ıstırabımdır. Sekiz seneden beri gününü şaşırmayan, muntazam çıkan *Resimli Ay* son zamanlarda ne oldu? Bunu size izah edebilseydim, dünyanın en mesut insanı

olacaktım. Yalnız size şu kadarını haber vereyim: *Resimli Ay* kendi içinden bir suikasta maruzdur. Fakat sekiz sene hariçle mücadele eden *Resimli Ay* elbet kendi içindeki suikastın da hakkından gelecektir.

Aziz okuyucularıma şunu temin edebilirim ki, *Resimli Ay*'ın gecikmesi, gayrı muntazam çıkması sahiplerinin elinde olmayan birtakım entrikaların neticesidir. Fakat bu intizamsızlık uzun sürmeyecektir. *Resimli Ay* pek yakında bu müşkülü de halledecek ve eskisinden daha güzel, daha muntazam ve daha nefis bir şekilde çıkacaktır.

Bu muvakkat arızayı karilerimizin mazur görmelerini rica ederim.

Başmuharrir, Yıl 7, Nr. 8 (Teşrinievvel 1930), s. 40.

1.5. RESİMLİ YIL

Türkiye'nin Siyasi Tarihi

Geçen 1924 senesi Türkiye'nin yıkmak senesidir. İki sene evvel Sakarya Zaferi'yle başlayan inkılabı itmam için geçen sene eski devirden müntakıl müesseselerin hadımıyla vakit geçirilmiştir. Teşkilat-ı Esasiye'miz hadım edilmiş, maarif, adliye, aile teşkilatımız yıkılmış, hülasa cemiyetin müessis nizam-ı içtimaisi baştanbaşa tarumar edilmiştir. Yapmak için yıkmak lazım geldiğine nazaran geçen bir sene, inkılapçı Millet Meclisi hesabına büyük bir faaliyet senesi olarak kayıt edilmek icap eder. Memleketi yeni bir hayata, yeni bir nizam-ı içtimaiye îsâl etmek isteyen Millet Meclisi, geçen bir sene zarfında inkılap yolunda tesadüf ettiği engelleri yıkmak hususunda çok muvaffakiyetle ilerlemiştir.

Millet Meclisi'nin geçen sene zarfında yaptığı en mühim iş Teşkilat-ı Esasiye Kanunumuzu itmam etmiş olmasıdır. Bu kanun devlet teşkilatımızı büsbütün yeni ve asrî esaslar üzerine istinat ettirmektedir. Evvela bu yeni kanun ile Türk devletinin şekli bir Cumhuriyet olarak kabul edilmektedir. (Cumhuriyet) halkın halk tarafından halk için idaresi olmasına nazaran, yeni devlet şekli, şimdiye kadar kabul edilen devlet şekillerinin en asrîsi, en makulüdür. Bu kanunun kabul tarihinden itibaren Türk milleti kendi mukadderatına hâkim olmuş ve asırlardan beri başında tuttuğu tufeyli hükümdarların istibdat ve ceberutundan kurtulmuştur. Teşkilat-ı Esasiye kanunu, ilan ettiği bu yeni prensip icabı olarak siyasi hayat ve teşkilatımızda birçok yeniliklerin ve mühim inkılapların amili olmuştur. Adliye, maarif, maliye, harbiye, hülasa bütün teşkilatımız bu yeni ruhtan mülhem olarak yeni bir istikamete tevcih edilmiştir.

Mamafih (Cumhuriyet) şeklinin kabulü ilk evvel hilafetin ilgası (3 Mart) ve Halifenin memleketten tardını (4 Mart) intaç etmiştir. Millet Meclisi İslam âleminde tevlid etmesi muhtemel her türlü itirazlara rağmen Hilafeti lağv etmiş ve din ile devletin ayrılmış olması hesabıyla, memlekette ruhani bir hükümdarın vücuduna ihtiyaç kalmadığını ilan etmiştir. Hilafet müessesesinin yıkılması ve halife ile beraber, altı asırdan beri Türk köylüsünün sırtından geçinen tufeyli bir neslin memleketten tardı bile başlı başına bir inkılaptır. Avrupa ve Amerikalılar bile bu

inkılabın bu kadar süratle ve bu derece muvaffakiyetle mevk-ı fiile konabilmesine hayret etmişlerdir.

(Cumhuriyet)’in ilan ve (hilafet)in ilgasından sonra devlet ile dinin tefriki nazariyesinin tamamen tatbiki lazım geliyordu. Meclis, laik bir devlet teşkil ettiğini ilan ediyordu. Şu halde laik bir hükümet içinde din teşkilatının manası yoktu. Hâlbuki eski devlet teşkilatımız (Hüda-şahı) olduğu için, bütün siyasi ve içtimai müesseselerimizde bir nebze din kokusu vardı. Mesela adliyede mahakim-i şeriiye mahakim-i nizamiyeden ayırdı. Maarif mektepleri yanında din mektepleri vardı. Devlet bütçesinde biri evkaf, diğeri maliye olmak üzere iki bütçe vardı. Bütün bu ikilikleri, bu tereddütleri, bu sahtekârlıkları kaldırmak ve yeni inkılap ile kabil-i telif olmayan bütün müesseseleri yıkmak lazımdı. Bu kolay bir iş değildi. İnsanlar asırlarca benimsedikleri müesseselerin yıkılıp imha edilmesine kolay kolay razı olamazlar. Cemiyetin temelleri içtimai müesseseleridir. Hukuki umdeleri, ahlaki esasları, dinî akideleri idame ve muhafaza eden amiller, bu müesseselerin hayat ve mevcudiyetidir. Bu müesseselerin imhası, bütün bu akide ve umdelerin imhası demektir. Onun içindir ki inkılapçılar daima tedrici tekâmüle taraftardır ve yenisini ikame imkânını temin etmedikçe eskisini yıkmaya teşebbüs etmezler. Fakat bizim için sabır ve tereddüt göstermek mümkün değildi. İnkılap o kadar süratle gidiyordu ki bunun önüne durmak mümkün değildi. Zaten meclis ve hükümet-i vaziyetten emin olmak için bu yıkma ameliyesinde tereddüt etmedi. Binaenaleyh Millet Meclisi hanedanın memleketten ihracına karar verdiği gün (27 Şubat) Şeriiye Vekâletinin ilgasına, mahakim-i şeriiyenin mahakim-i nizamiyeye rabtına ve Erkân-ı Harbiye riyasetinin kabineden ihracına (27 Şubat 924) karar verdi. Bu üç karar devlet teşkilatımızda mühim inkılap yapıyordu. Millet halife ve hanedandan kurtuluyor, devlet dinden ayrılıyor ve hükümet askerlerin nüfusundan uzaklaşıyordu. İsmet Paşa kabinesi (5 Mart) Şeriiye ve Evkaf Vekâletlerini lağv etti. Ve bu iki vekâleti müdüriyet haline kalp etti. Maarif Vekâleti (6 Mart)’da bütün medreseleri lağv ederek talebeyi tali, iptidai ve askerî mekteplere tevzi’ etti.

Bir hafta zarfında memleket müthiş bir inkılaba şahit olmuş bulunuyordu. Din namına ne kadar müessese varsa hepsi bir hafta zarfında yıkılmış bulunuyordu. Ne Şeriiye ve Evkaf Vekâletleri kalıyor, ne mahakeme-i şeriiye ve medreseler yaşayabiliyor, ne de hilafet yerinde kalabiliyordu.

Bu yıkma ameliyesi içtimai ve siyasi hayatımızda bir sarsıntı vücuda getirmekten hali kalmadı. Fakat bu, büyük bir ameliyattan çıkan ağır bir hastanın geçirmeye mecbur kaldığı hafif bir hummadan farklı değildi. Daha küçük inkılaplar için dökülen kanlar nazar-ı dikkate alındığı zaman, bu muazzam inkılabın ne kadar buhransız, gürültüsüz ve zararsız meydana geldiği kolaylıkla anlaşılabilir. Filvaki bu inkılaptan adliyemiz, maarifimiz, evkaf teşkilatımız müteessir oldu. Fakat bu kadcılık bir sarsıntı olmaması da mümkün değildi.

Mamafih bu yıkma ameliyesini müteakip derhal imar siyaseti takip edilmek istendi. Adliye Vekâleti yeni adliye teşkilatı yapmaya teşebbüs etti. Adliye mesleğine leke süren avukatları mahkemelere sokmamak için bir baro kanunu vücuda getirildi. Bidayet ve İstinaf Mahkemeleri lağv edilerek yerlerine bidayet mahakim-i asliye ikame edildi. Adliye memurlarının terfihine teşebbüs olundu. Fakat bütün bu ıslahat henüz başlangıçta olduğu için hadım ameliyesinin tevliid ettiğı buhran tamamen zail olmadı. Hele Maarif Vekâleti imar sahasında çok yanlış adımlar attı. Eski müesseseleri çabuk ve kolay yıktı. Fakat onların yerini alacak müesseseleri vücuda getirmekte aynı maharet ve kabiliyeti gösteremedi. Mekteplerimiz anarşi içinde kaldı. Her tarafta talebe arasında grevler, nümayişler yapıldı. Ve 1924 senesinin sonuna kadar bu buhran devam etti. Bu itibarla 1924 senesi maarifin yıkım senesiydi, 1925 senesinin de imar senesi olmasını temenni edelim.

Bu yıkma ameliyesinden sonra geçen seneye ait icraat miyanında muhacir iskânını zikretmek lazım gelir. Bir sene evvel tesis edilen İmar Vekâleti, Makedonya'dan ana vatana hicret edecek yarım milyon insanın iskân, ia'ese ve ibatesiyle meşgul olacaktı. Vekâletin eline mahdud bir bütçe verildi ve bu bütçe ile bir sene zarfında yarım milyon kişiyi iskân etmesi emredildi. Hâlbuki muhacirlere verilecek emval ve emlakın mühim bir kısmı mübadiller gelmeden evvel yağmakarlar tarafından işgal edilmişti. İşgal için kimisi kendisinde vekillik, kimisi mebusluk, kimisi de sadece İstiklal Harbi'ne iştirak gibi vesileler ve haklar bulmuşlardı. Bundan maada memleket bu yarım milyon insanı kabule hazırlanmamıştı. Parada azdı. Teşkilat da bozuk oldu. Netice geçen sene zarfında gelen 400 bin muhacirin müstahsil bir hale kalp edilmemesi oldu. Muhacirlerin çoğu

sefil ve perişan kaldı. Gelenler yüzde yirmi nispetinde vefeyat verdi. Bu tecrübeye gösteriyordu ki hükümet henüz imarkar bir iş yapmaya hazırlanmamıştı.

Hükümet yalnız nafia işlerine fazla ehemmiyet veriyor göründü. Ecnebi sermayesine karşı müstağni bir vaziyet alarak şimendiferlerimizi, yollarımızı kendi sermayemizle yapmaya karar verdi. Bu miyanda Anadolu şimendiferinin mübâ'ya'ası, ve Ankara- Sivas hattının inşası için muktezi tahsisat verildi. Bu iki teşebbüs iktisat-ı siyasetimizde muayyen bir hedef takip edilmekte olmasını göstermek itibarıyla şayan-ı takdir olmaktan hâli değildi. Şimdiye kadar muayyen bir iktisat-ı siyasetimiz yoktu. Parayı neden ve ne şerait ile buluyorsak öylece alıyor ve gelişi güzel sarf ediyorduk. Hâlbuki İsmet Paşa hükümetin iyi kötü bir iktisat-ı siyaseti vardı. Ecnebi sermayesi, amel-i milliyemize hâlel vermeyecek şekil ve şartlar altında gelirse bizce şayan-ı kabuldür, yoksa kendi işimizi kendi sermayemizle görmeyi tercih ederiz diyorlardı. Filhakika eski senelerin bıraktığı dar zihniyetle müracaat eden ve bize nafi olmaktan ziyade kendi menfaatlerini teminden ibaret bir düşünce ile hareket eden sergüzeştçi ecnebi kumpanyalarına yüz verilmedi. Hükümet mühim ve müstacel nafia işlerini kendi bütçesiyle yapmaya teşebbüs etti ve denebilir ki, az çok muvaffak da oldu. Çünkü Anadolu hattını şimdilik eski kumpanyaya devretmeye muvaffak oldu. Diğer taraftan da Ankara-Sivas hattı üzerinde hayli faaliyet gösterildi. Filvaki bizim gibi dev adımlarıyla yürümek mecburiyetinde olan bir millet için, diğer sahalarda vücuda getirilen baş döndürücü inkılaplar karşısında, bu yapıcı iş azdır. Ona şüphe yok. Fakat ne de olsa, iyi bir başlangıçtır. Ve bilhassa ecnebi sermayesine haddini bildirmek itibarıyla çok faydalı olmuştur.

İnkılapçı hükümet ve inkılapçı meclisin içtimai sahada yaptığı inkılap bundan ibarettir. Memlekette getirdiği yeni imar fikrini henüz tatbika vakit bulamamış ve hiçbir sahada hakiki ve ciddi bir imar siyaseti takip edilememiştir.

En ziyade teessüfe şayan olan cihet, Erkân-I Harp Riyaseti'nin kabineden ihraç edilmiş olmasına rağmen askerî bir millet olmak zihniyetini bir türlü terk edememiş olmağımızdır. Eskiden bütçemizin çoğunu harbiye nezareti yer, diğer nezaretler devlet sofrasından sadece çöplenirlerdi. Gönül arzu ederdi ki (Demokrasi) esaslarını kabul ettikten sonra devlet bütçesi maarif ve nafia işleri lehine iyi bir tasnife uğrasın. Filvaki 1924 senesinde maarif ve nafia bütçelerinde hayali kabarıklık mevcuttur, fakat harbiye bütçesiyle mukayese edildikleri zaman görülecek bariz

farkın insanı müteessir etmemesi mümkün değildir. Maarif bütçesi yirmi milyon, nafia bütçesi sekiz milyon iken harbiye bütçesi otuz dört milyondur. Fazla olarak harbiyenin elinde bulunan mekteplerde maarife devrolunmuştur. Maarif bütçesi harbiye bütçesinin fevkine çıkmadıkça bizde halkçılıktan bahsetmek gülünç bir şey olacaktır.

Geçen senenin hesabatını tasfiye ederken siyasi faaliyete de bir göz atmak faydadan hâli değildir. Geçen sene zarfında hükümeti en ziyade işgal eden mesele Musul meselesi olmuştur. Lozan Konferansı bu meselenin hâllini iki millet murahhasları arasında akdedilecek hususi konferansa bırakmıştı. Bu konferans 19 Mayıs'ta İstanbul'da Bahriye Nezareti binasında içtima etti. Fakat tarafeyn murahhasları nokta-i nazarlarında ısrar ettiler. İngiltere ne hakkımızı tanımaya yanaşmıyor, ne de ârâ-yı âmmeye müracaat edilmesini kabul ediyordu. Biz de İngiltere'nin hatırı için Musul'u Irak'a bırakmak istemiyorduk. Bunun üzerine meseleyi tekrar Cemiyet-i Akvam'a havale etmek mecburiyeti hâsıl oldu. Nihayet 20 Eylül'de Cenevre'de toplanan Cemiyet-i Akvam meclisinde Musul meselesi müzakere edildi. Burada ortaya yeni bir mesele-i mütekaddime çıktı. İngilizler bir emrivaki yapmak endişesiyle Nasturîleri bize musallat etmişler, hududumuza tecavüz ettirmişlerdi. Bunlara mukabele ve hudutta asayişini temin maksadıyla hükümet Nasturîler üzerine asker sevk etti. Ve Nasturîleri tenkil etti. Fakat bu tenkil esnasında Türk askerleri evvelce muayyen olan hududun ilerisine geçtiler ve gittikleri yerde kaldılar. İngilizler evvela Musul'da eski statükonun iadesini ve Türk askerlerinin eski hududa avdetlerini istediler. Hükümet, statükonun bozulmasına İngilizler sebebiyet verdiği için bu vaziyetten onların mesul olduğunu iddia etti. Bunun üzerine Cemiyet-i Akvam iki tarafın arasını bulmaya çalıştı ve nihayet evvela Musul'da iki tarafın da riayet edeceği muvaffak bir hudut tayinini teklif etti. Tarafeyn buna muvafakat edince bi-taraf bir heyet tayin edildi. Bu heyet Musul'a giderek vaziyeti tetkik ve iki taraf içinde muta' bir hudut tayin edecektir. Hülâsa Musul meselesi kati bir neticeye rabt ve halledilmemişti. Tam bu sırada Musul hududunda birtakım hadisler vuku bulmaya başladı. Cemiyet-i Akvam da İngilizlerin aldığı muannit hatt-ı hareket üzerine vaziyet hayli gerginleşti. Hükümet kati bir hatt-ı hareket tayini mecburiyetini

duyunca Millet Meclisini 23 Eylül'de fevkalade içtimaa davet etti. Millet Meclisi miadından evvel toplandı.

Fakat Millet Meclisinin toplanması memlekette yeni hadiselerin doğmasına sebep oldu. Zaten geçen 1924 senesi zarfında Millet Meclisi azası arasında için için yürüyen bir iftirak vardı. Reisicumhurun etrafında toplananlar millî hareketi benimsiyor, cumhuriyet ve istiklali kendi eserleri olarak göstermekten zevk alıyorlardı. Bu düşünüş tarzı cumhur riyasetini takviye etmek temayülünü doğurdu. Teşkilat-ı Esasiye Kanununun tedvini esnasında Reisicumhura Millet Meclisinin kararlarını tekrar meclise iade veya hin-i hacette Millet Meclisini dağıtarak milletin reyine müracaat gibi esaslı haklar verildi. Bizim gibi tecrübesiz tahakküme alışkın, demagoglar elinde yaşayan bir millet için bu tehlikeli bir hareket addedildi. Mebusların bazıları reisicumhura bu derece salahiyet verilmesine muhalefet ettiler. Buradan başlayan fikrî iftirak yavaş yavaş büyüdü ve nihayet Millet Meclisi tekrar toplanınca patlak verdi. Halk Fırkası'nın şekil ve mahiyetini berrak bir hâle kalp etmek isteyen müferritler, kendileri gibi düşünmeyenlerin ayrılmalarını teklif ettiler. Filhakika Halk Fırkası bir millet fırkasıydı, bir fikir fırkası değildi. Laik ve demokrat bir hükümete istinatgâh olduğu zamanlar içinde muhafazakârlar ve mutaassıplar vardı. Bu gayrı tabii hâl ancak fevkalade zamanlarda devam edebilirdi. Şimdi ise hâl-i tabii avdet etmiş addedilebilirdi. Binaenaleyh Halk Fırkası'nı tasfiye zamanı gelmişti. Bu tasfiye arzusu ortaya Halk Fırkası'nın içinden yeni bir fırka çıkardı. Bu yeni fırkanın başında Rauf Bey, Karabekir Kazım ve Ali Fuat Paşalar vardı. Bunlar bilhassa Reisicumhura veto ve fesh hakkının verilmesine muarızdılar. Esas itibarıyla Halk Fırkası erkânı gibi düşünüyorlardı. Yalnız Halk Fırkası mensupları daha mutaassıp daha inhisarcı bir zihniyetle hareket ediyor, yeni fırka azası daha liberal düşünüyordu. Bu fırka gürültü ve patırtısı İsmet Paşa kabinesinin başına patladı. Zaten İsmet Paşa yorulmuş hastalanmıştı. Tedavi ve istirahat muhtaçtı. Bu ihtiyaç altında istifasını verdi ve yerine Fethi Bey kabinesi geldi.

Yeni fırkanın teşekkülü memlekette zafer ve istiklalin dimağları donduran sihrinin zeval bulduğuna ve halkın yeniden salim bir tarzda düşünmeye başladığına delalet etmek itibarıyla şayan-ı kayıt bir hadisedir. Zaferi müteakip gözlerimiz kamaşmış, tefekkür kabiliyetimiz kaybolmuştur. Önümüzde yalnız bize zaferi veren

yüksek enmüzeçler canlanıyor, başka bir şey göremiyorduk. Fakat o vecd ve heyecan devri geçti. Şimdi akl-ı selim devri başladı. Artık tenkit ve takdir kudretimizi kullanabiliriz. Bu tenkit kabiliyetini kullanmak imkânı bize idol gibi görünenleri tahlil edebilmekliğimizi temin etti. Halk Fırkası halkın bu ilk şaşkınlık ve heyecan devrinde gösterdiği mutlak mutavaatından mağrur ve hodkâm oldu. Bütün zaferi benimsedi ve hariçte kalanlara kıskanç bir nazarla bakmaya başladı. Bu inhisarcı zihniyet derhal bir aksülamel yaptı. Ve memleketin her tarafında taraf taraf muhalefet cereyanları baş gösterdi. İşte bugünkü yeni fırka bu cereyanın mahsulüdür.

Bu cereyanlar nihayet Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası'nı meydana getirdi. Bu yeni fırka fikir, kanaat, umde ve program itibarıyla diğerinden çok farklı değildir, ikisinin de dileği cumhuriyet-i idaredir. Yalnız Cumhuriyet Halk Fırkası iki dereceli intihabat taraftarı olduğu halde, Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası bir dereceli intihap taraftarıdır. Birinci fırka Reisicumhura veto hakkının verilmesine taraftar olduğu halde diğeri muhaliftir. Birinci biraz merkeziyetçi, ikinci biraz daha adem-i merkeziyetçidir. Birinci şehremini ve belediye reislerinin merkezden tayin edilmesini, diğeri halk tarafından intihap edilmesini tercih etmektedir. Bu telakki farklarına bakınca yeni fırkayı daha terakkiperver, daha asrî görmemek mümkün değildir. Bununla beraber ikinci fırkanın asıl maksat-ı teşekkülü programında izah ettiği bu mevad değildir. Onlarca intihabatın bir veya iki dereceli olması, şehreminlerinin muntehip veya mensup bulunması o kadar haiz ehemmiyet olmayan bir şeydir. Onların tek bir endişeleri vardır ve bütün bu yeni cereyan bu endişeden doğmuştur: Diktatörlüğün, istibdadın önüne geçmek. Eski fırka zaferi, istiklali, hatta vatani ve milliyetperverliği benimsediği için yavaş yavaş İttihat ve Terakki zihniyetini almaya başlıyordu. Bu zihniyetin manasız ve hailsiz ilerlemesi memlekette bazı tehlikeler ihdas edebilirdi. Reisicumhura fazla hak verilmesi, bir gün bu makama gelecek eşhasın tahakküm ve istibdadını intaç edebilirdi. Bunu ancak birinci fırkanın hareketını daimi bir kontrol altında bulundurabileceği yeni fırka yapabilirdi. Reisicumhurun istibdadına, eski fırkanın vaziyetini suiistimal etmesine ancak böyle bir emniyet sübabı mani olabilirdi. İşte Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası'nı doğuran en büyük amil budur.

Yeni fırka erkânı aynı zamanda memlekette temiz, nezih ve terbiyeli bir muhalefetin teessüsüne doğru ilk adımı atmıştır. Şimdiye kadar teşekkül eden

muhafelet cereyanları, daima hırsları ve hevesleri tatmin edilmemiş ahlaksız ve tufeyli bir gürhün mevki-i iktidar hırsından doğuyordu. Böyle olduğu için de şimdiye kadar memleket muhafeletten fayda değil, zarar gördü. Bugünkü yeni fırkanın başında bulunanlar bu fırka esnasında da mevki-i iktidara gelebilecek insanlardı. Fakat onların gözleri yalnız vekâlet sandalyesinde değildi. Memlekette teessüse başlayan diktatörlüğün önüne geçmek istiyorlardı. Filvaki aralarında mevki-i iktidar hırsına sahip kimseler yok değildir. Hatta heyet-i idareyi teşkil edenler arasında şahsi iğbirarlar dolayısıyla eski fırkadan ayrılmış adamlar vardır. Bu adamların yeni fırkayı lekelemesi veya öldürmesi de çok muhtemeldir. Yeni fırka liderleri, fırkalarının muvaffakiyetini istiyorlarsa, evvela bu tufeyli, bu haris politikacıları aralarından çıkarmalıdır.

1924 senesinin siyasi tarihi memlekete yeni bir fırka doğurmakla bitti. 1925 senesi bu yeni yavruyu büyütecek ve temenni edelim ki sıhhatli ve mesut bir evlat yapacaktır.

[Sertel], *M. Zekeriya, Resimli Yıl İstanbul, [1341] 1925, s. 11-18.*

Musul Niçin Bizimdir

Nefs-i Musul Arap'tır:

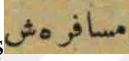
Musul köprüsünden geçildikten sonra Musul'a yarım saatlik bir mesafede olan [Ben-i Yunus] tamamıyla Türk'tür. Ve lisanları Türkçedir. Buna mücavir köylerde (Türkmen) denilen Türkler tavattun etmişlerdir. (Erbil) kazası ve arasındaki bulunan köyler de tamamen Türk'tür. Erbil'den Altun Köprü'ye kadar kaza ve köyler tamamen Türk'türler. (Kerkük)' den Bağdat hududuna kadar devam eden saha [Tuzhurmatu] tamamen Türk'tür. Musul'dan [Cebeli Şicar'e] gidecek çölün vastında ve Musul'a on iki saat mesafede çölün orta yerinde bulunan [Telafer] nahiyesi tamamen Türk olup gayet cengâverdirler. İcabında umum [Şamhar] Aşiretine karşı mukabelede bulunabilirler. Bunların erkekleri gayet güzel ve yakışıklıdır. Kadınları ise makûsen mütenasıptır. Bu takdirde Musul vilayetinin ekseriyetini ve mühim mevakımı Türkler işgal ve iskân etmişlerdir.

Musul'da muhtelif mezhepte ahali vardır. Bunlar (Türk), (Keldani), (Süryani), (Yakubi) ve (Yahudi)' den ibaret ise de ekseriyetini İslamlar, derece-i saniyede Keldaniler, ba'dehu Süryani, Yakubi ve Yahudiler teşkil ederler:

Musul ve civarında tavattun etmiş olan ahalinin en zenginleri İslamlar ve en fakiri ise Yahudilerdir. Musul ashab-ı ticareti doğrudan, doğruya İngiltere ile temasta bulunurlar ve Musul'da çıkan emti'a (yapağı), (mazi),(buğday), (Arpa), (Yağ) ve (Deri)den ibarettir. Emtia-ı mezkûre nehirden keleklerle nakledilir.

Musul'un cihet-i şarkiyesinde (72) pare köyden ibaret olan (Tiridi) ler vardır. Bunlar (Sincan) nahiyesinde ikamet etmektedirler. Bunların lisan-ı aslîleri Kürtçe ise de Türkçe de bilirler. Tiridiler [Tavus Melek] e taparlar.

Tiridilerin yanlarında [Şeytan, lanet] kelimeleri söylenmez. Şayet birisi ağzından kaçırıp da [Hay la'în], [Sana lanet] veyahut [Şeytan gibisin] filan dedi mi fırsatını bulup o adamı yok ederler.

Bunlarca okuyup yazmak günah-ı kebairdendir. Okumak ve yazmak yalnız Tiridilerin [Misafiremuş

Bunların birde kitapları varmış, görenler Kur'an-ı Kerim'in aynı olduğunu, fakat [şeytan ve lanet]e ait ne kadar kelimeler var ise tay' edilerek öylece tab' edilmiş bir kitap olduğunu söylerler. Bir emirleri, bir de (Emirülhac) ları vardır. Bunlar bu adamlara adeta taparlar. Bir de (Şeyhülhâdi) namında bir zatın türbesi bunların hacmahalleridir. Bunlar senede on gün bir ay bu Şeyhülhâdinin türbesi meydanlığında toplanıp ibadet ederler. İbadetleri zevk ve sefadan, ayş u işretten ibarettir.

İbadet günlerinde o meydana yalnız (Sincan) nahiyesindeki (72) pare köyün ahalişi gelmezler. (Kars), (Van), (Diyarbakır), (Mardin), (Halep) vilayetlerinde bulunan Tiridiler geldikleri gibi bu merasime Hindistan Tiridileri bile iştirak ederler.

Bununla beraber Tiridiler gayet cengâver insanlardır. Bunlar (1308) veyahut (1309) tarihinde heyet-i İslamiye kumandanı Kara Ömer Bey tarafından İslamiyet'e davet edilmişler ve ekserisi islamiyeti kabul etmişler ise de bilahare eski hallerine rücu etmişlerdir.

Keldaniler ve Süryanilerin patrikleri Musul'da ve Yakubilerin patrikleri ise Mardin'dedir. Keldanilerle, Süryaniler Katolik mezhebindedir. Katolikler Musul'da pek çok işler görmüşlerdir.

Bu papazlar Musul'a gelerek Musul'un en havadar ve hâkim mevkiinde binalar inşa etmişler ve bu binaları gittikçe tevsi' ederek ve hatta cümlesini yekdiğerine vasıl edecek taht-ül arz yollar yapmışlardır.

Musul Keldani ve Süryanilerini Katolik yapmak için mektepler, hastaneler, eczaneler, eğlence mahalleri ve hatta kitab-ı mukaddesin cüzlerini ve ahaliye iğfal için risaleler tab'ını temin etmek üzere matbalar tesis etmişlerdir.

Bu sebepten Musul'da tavattun etmiş olan Keldani ve Süryaniler'den Fransızca bilmeyen yok gibidir. Velhasıl adeta Fransızlaşmışlardır. Bunlar bundan (17) sene evvel bile fırsat bulsalar evlerini Fransız bayrağı ile donatırlardı.

Musul'un cihet-i şarkıyesindeki cebellerde ikamet eden [Nasturiler] ise umumiyetle Protestandırlar.

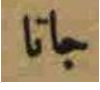
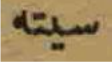
Protestanlar Katolikleri Protestan yapmak için aralarında âlim ve nutuk zevatından intihap ettikleri memurları Katoliklerin aralarına sokarlar. Fakat Katolikler mezhepdaşlarından birinin Protestan olduğunu duydukları anda onu yok ederler.

Musul'da Papanın vekilleri Musul Hristiyanları üzerinde gayet hâkimdir. Hatta Araplar bunların ismine [Seyit Nâkas, Mürsel] namı verirler.

Katoliklere karşı çalışmakta olan Protestanlardan çekinen Papa vekilleri Katolik papazları ile Musul ulemasına karşı daima protestanlar aleyhinde bulunmaktan kendilerini alamazlar. Hatta Protestanların sur haricinde yüksek mahallerde inşa ettikleri haneleri ileri sürerek (Nadir Şah) gibi Protestanlar da şehri topa tutacak da iş işten geçtikten sonra aklınız başınıza gelecek ama netice vahimdir. Gibi sözlerle ahaliyi Protestanlardan soğutup kendi taraflarına celp ederlermiş. Katolik ve Süryaniler Amerika Cemiyet-İ Hayriyesi azalarından Musul'a gelen Amerikalılara katiyen hanelerini kiralamazlar.

Gelelim Süleymaniye'ye:

Süleymaniye vaktiyle (Baban)'ların emir idaresindeydi. Bilahare (avat) emrine intikal ve sonra [Şeyh Ahmet Kağan] merhumun ahfadına intikal etmiştir. Ve hali hazırda şeyh Ahmet Kağan'ın ahfadından (Şeyh Said) Efendi merhumun mahdumu (Şeyh Mahmut)'tadır. Hatta Şeyh Mahmud'u harb-ı umumide İngilizler Hindistan'a nefyetmişler, bir müddet sonra affederek memleketine avdete müsaade etmişlerdir.

Burada (Çata)Aşireti (35) bin hanedan ibarettir. Bunlar (Kirman) ve Kuhistan'dadır. Bunlar ziraatla iştigal etmeyip sırf hayvanat yetiştirmekle geçinirler. Bunlar hayvanlarını beslemek için (Şehrizar) ovasından bilmürûr (Gül Anber) ve (Pençik)ten İran'a geçerler ve İran hududundan on gün mesafede bulunan (site)ye kadar giderler. Ve ağustos nihayetinde avdet ederek Bağdat yakasında (Cebeli Hamrin)e geçerler [Cebeli Hamrin]Bağdat ile ()arasındadır. Kürtleri Şiülmezhep derler ise de asıl Kürtler hiçbir vakit Şii olmazlar. Şiiler (Bağdat, Hilla, Divaniye, İmam Musa, Basra, Necid, Kerbela, Necef) ve havalisini işgal etmektedirler. [Süleymaniye, Bata, Mahmudiye, Hamidiye, Rutba, Şeklave, Revandiz, Van, Bitlis, Muş] ve havalisi kemâlen Kürt'tür.

Musul vilayeti dâhilinde [Duhul , Amadiye, Zaho, Köysancak] kazaları da Kürt'tür. Kürtlerin muhiti Harput'tan Halep'e kadar dayanır.

[Sertel], M. Zekeriya, *Resimli Yıl İstanbul, 1925*, s. 22-24.

1. 6. SEVİMLİ AY

Sermuharririn Köşesi: Kadın Paraya Esir Midir?

Münire Handan Hanım’a

Bir kadın karimiz Anadolu’daki kadın hakkında bize şu mektubu gönderiyor. Bu muhterem karimize Münire Handan Hanım gelecek nüshada cevap verecektir.

Sevimli Ay’ın beni en çok alakadar eden sahifelerinden biri de sizin aşk, heyecan, hakikat dolu yazılarınızdır. Bugün hikâyelerinizi merak ve heyecanla okuduğum halde: Son iki itikadınıza- ne yalan söyleyeyim iman edemedim. Bilhassa [Ortakla Yaşamaya Niçin Razı Oldum?] serlevhalı hikâyenizde; vardığınız netice belki: İnsanlığımıza daha doğrusu kadınlık gururuma dokundu. Fakat ben öyle bir kanaattem ki: Fikriniz doğrudan doğruya kadınlığa tariz etmekten ziyade, umumiyet itibariyle söylenmiş olması herkesi düşündürüyor.

Bir defa “Bütün kadınlara [tufeylidir] demek... Bilhassa bu asırda; büyük bir haksızlık olmaz mı? Saniyen: Yine bütün kadınlara [kadını, kadın olarak esir eden paradır.] itikadında bulunmak -bence- birçoklarının günahını almış olmak değil midir?

Aşk, heyecanı tam şekliyle yaşatan her ruhun sahibi; ister kadın, ister erkek olsun...Elbette bir diğerine aşkın kuvvetiyle bağlı değildir. Yani esirdir... Peki:

Erkekler, kadınlara, neden esir olurlar?.. sualine karşı -hiç şüphesiz- [aşklarıyla, kalpleriyle] cevabını verdiğiniz halde...Kadınlar için de aynı suale maruz kaldığınız zaman [para için] diyebilmek doğru mudur?.. İfrada kaçmadan izah edeyim: Umumiyet itibarıyla değilse bile, bugün büyük bir ekseriyet gözüyle kadınların tufeyli olmadıklarını iddia edebilirim. Çünkü: Türk kadınlığı bilhassa şu son senelerde- Erkeklerin hâlâ inanmak istemedikleri kadar çok- ilerlemiştir. Bugün (Türk kadını) Avrupalıların telakkileri gibi- salonların mobilyası- asla değildir. Kadın: Salonunun kafeslerini sökmüş, kendi eliyle hürriyetini kazanmış, evinin içine tabiatın nurlarıyla beraber kendi ruhundaki güneşi doğdurmuştur...

Bununla beraber yine hiç tereddüt etmeden diyebilirim ki: Kadınlarımızın yüzde sekseni bugün dediğiniz şekilden sıyrılıp kendi kuvvetiyle hayatını kazanıyor... Binaenaleyh -bu şekildeki- kadınlardan hiçbirinin erkeğe parasıyla esir olacağını tasavvur edemem.

Ancak mütekabil olarak aşklarıyla birbirlerine esir olabileceklerine kuvvetli imanım var...

Hanımefendi... Size karşı çok büyük hürmetim vardır. Lakin bu itikatlarınıza ben değil; kadınlığım ve onun gururu hayır! diyor.

Sizin bu düşüncelerinizi tahlil ettikçe kanaatlerin ince bir erkek ruhu bahş ettiğini zannediyorum. Hakikaten hikâyenin muharriri bir kadınsa pek büyük bir tesirle böyle kadınlık ruhundan uzak düşünüldüğüne kanaat ediyorum.

Satırlarınızın karşısında incinen bir gururun feryadını, isyan zannetmeyiniz. Bilakis onlar sizden izah bekliyor. Hüsnü niyetle yazılmış suallerime gücenmemenizi rica ile: Sonsuz hürmetlerimi sunarım...

Elaziz'de (Elazığ): Muallim Neriman Yıldız.

Anadolu Kadını Esir Değildir

Muhterem Bey

Sevimli Ay'ın yedinci sayısının [Anadolu'da Kadın] serlevhalı makalesini okudum. Kadınlar hakkındaki tabirat [Evet] istimal edilmekte olduğunu ara sıra işitmekteyiz. Fakat bu lafızda kalan kelimelerdir. Anadolu'da kadın hiçbir vakit esir, köle değildir. Ve olamaz, bu muharrir-i muhteremin yanlış görüşü veya iç yüzüne vakıf olmayışıdır. Ben de bir köylüyüm işim gücüm hep köylülerle köy kadınlığı hayatı ile alakadardır. Köy kadınları her zaman ailenin en mühim rüknüdür. Evinin reisidir. O hayat arkadaşıyla tarlada beraber çalışır, istihsalatını pazara beraber getirir. Evine lazım olan eşyayı almak için kadının reyi inzıam etmedikçe erkeği diğerini alamaz. Hele kadına ait eşya ise ya kadın kendi beraber mağazaya gelir veyahut erkeğine çeşidini rengini örneğini verir, aldırır veyahutta erkeğine ihtiyaç görmeksizin doğrudan doğruya kendisi de alabilir.

Çarşaf, peçe, harem meselesi köylülerimizde [kendi köyleri arasında] yoktur. Altmış-seksen hanelik bir köy halkı [öteden beri] herhangi bir erkek veya delikanlı istediği eve serbest girer. Yalnız kapıdan Ayşe abla veya kız Fatma der, [Kaç, göç] ufak kasabalarla bazı mutaassıp gürhunda vardır ki, adetleri yüzde ona çıkmaz. Esasen medeniyet Türkler'de fitrîdir, saf köylülerimizin temiz yürekleri fitratlarındaki hürriyet ve medeniyeti bu hürriyetle öteden beri muhafaza edegelmışlerdir. Bizim kadınlarımızın elleri nasırlanmış ve hayata çoktan atılmıştır.

Kadınlarımızda müstahsildir. Tarlasını kendi çapalar, koyununu güder, erkeğini, oğlunu askere verir, geride kendi çalışır, müstahsilatını kendi satar. Erkeğine, oğluna harçlığını yetiştirir. [Kızanının] ailesinin maişetini temin eder.

Gün görmüş, saçını ağartmış hanım nineler, çok muhteremdir. Bayramlarda erkek kadın köy halkı ziyaretine giderler. Elini öperler, duasını alırlar, bunu bir şeref telakki ederler.

[Evlenme] ekseriya dere kenarında sığır otlatırken veya tarlada [imeci]de uyanan alaka evlenmeyi intaç eder. İtiraf ederim ki evlenme zait masrafları ve ağırlık aileyi sarsar. Fakat bu adet kabaca artık sönmeye yüz tutmuştur. Yoksa Anadolu kadını ne esirdir, ve ne de köle ve ne de bazı İstanbul hanımları gibi beyinin kazancının birkaç mislini süsüne ziynetine veya barlara, dans salonlarına akıtmaz. O erkeğiyle birlikte evinin ve çoluğun çocuğunun senelik ihtiyacını ve sonrada milletine ödeyeceğini vergisi ve ihtiyaç husulünde erkeğinin veya oğlunun askere istenildiği zaman kesesine beş on kuruş harçlığı için ihtiyaç akçesini düşünür.

O evinin öz sahibi ve nazım umurudur. Hülasa biz Anadolu kadınlarını esir ve köle lekesiyle damgalamayınız, tarlamızda daha güzel çalışmak ve medeni hayat ve irfanla yaşamak için irfan yuvalarının şehir ve kasabalarda değil köylerde kurulmasını yazınız.

Karadeniz- Ordu

Şerife Kemal

Bir İzah

Sevimli Ay'ın geçen nüshasında “Neyzen Nasıl Delirdi” ünvanlı bir yazıda Neyzen'in hezeyanları kaydedilirken kardeşi hakkındaki ithamlarda kaydedilmişti. Neyzen'nin kardeşi serum darülistihsarı mediri bakteriyolog Şefik Bey'dir. Mumaileyh bu fıkradan müteessir olduğunu öğrendik. Neyzen bir delidir; o yazıda geçen sözlerde bu delinin hezeyanlarıdır. O fıkra ile memleketin kıymetli bir fen adamının güceneceğini tahmin etmiş olsaydık onu tay etmekte tereddüt etmezdik. Fakat hezeyanın yüksek düşünceli bir şahsiyeti gücendirebileceğini hiç zannetmeden Neyzen kardeşini kendisini gözetmemekle itham ediyor. Belki bu marazî tezahürdür. Fakat Neyzen'in kıymetli kızının elyevm “Yefkina” isminde bir Rum kadınının

nezdinde değil, amcası serum darülistihzarı mediri Şefik Bey'in nezdinde bulunduğunu ve itinalarla büyütüldüğünü izaha lüzum gördük. Bu izah hasıl olan suitefehhümü izale edebilirse memnun ve müftehir oluruz.

Başmuharrir, Sene 3, Nr. 8-32 (TE 1926), s. 45.

Sermuharririn Köşesi

Efendiler, Biraz Yeni Fikir!

Başka memleketlerde yeni fikirler için imtiyaz alınır. İnsan kendi fikrine, kendi ibdama sahip addolunur. Mesela bir gazocağı ıhtıra ettiğiniz zaman elinize bir ıhtıra beratı verdikleri gibi, bir işte, bilhassa bir gazetede yeni fikir ortaya attığınız zaman size o iki fikrin beratını verir ve sizi fikirsizlerin taklidinden kurtarırlar. Bir mecmua şeklinin, bir karikatür serisinin bile imtiyazı vardır. Mesela biri “Karagöz” şeklinde bir mecmua çıkardığı zaman o mecmuanın imtiyazını alır, ondan sonra artık kimse değil yalnız “Karagöz” isminde, fakat Karagöz şeklinde bile gazete çıkaramaz.

Bu nizamın en ziyade tatbik edilmesi lazım gelen bir memleket varsa o da Türkiye'dir. Bizde yeni fikir sahibi insanlar az olduğu için, ekseriyet başkalarının bulduğu yeni yollar üzerinde yürümeyi tercih eder, ibdadan ziyade taklit ile geçinmeyi düşünürler. Bu yüzden memleketimizde mübdeiden ziyade mukallit vardır. Bunun her sahada bariz misallerine tesadüf edebilirsiniz. Bir vakit baküs kumpanyası yeni tarz bir rakı çıkardı. Yeni şişeler içinde iyi satış yaptı. Arkasından mukallitler sükûn etti: üzüm kızı rakısı, keyif rakısı, efe rakısı vesaire... Bütün bu sonradan çıkanlar Baküscü Cemal Bey'in ortaya attığı yeni bir fikrin mukallidi idiler. Onun biraz ticaret yapması, muhitinde yeni fikir bulamayanlar tarafından kıskanıldı. Mukallitler derhal ortaya atıldılar ve onun fikrinden istifade ettiler.

Bu mukallitliğin en bariz bir misalini de matbuat âleminde görürsünüz. Gazetenin birisi yeni bir fikir buldu mu, diğerleri ona rekabet edecek diğer yenilikler ibdama çalışacaklarına, birincinin bulduğu yeni fikir üzerinde çalışmayı tercih ederler. Bir vakitler *Tevhid-i Efkâr* birinci sahifede resimli bir mizah sütunu açmıştı. Bu sütunun muvaffak olduğunu gören bütün diğer yevmi gazeteler, sahifelerinde derhal aynı şekilde birer mizah sütunu açtılar ve gayruhum ve gayruhum...

Şimdi de bu taklitçiliğin en çirkin, en iptidai şekline mecmuacılık sahasında tesadüf ediyoruz. Üç sene evvel neşredilen “*Resimli Hafta*” ismindeki haftalık

mecmuanın mazhar olduğu emsalsiz muvaffakiyet, bu yeni şekil gazetecilikte dar kafalı, ibda kabiliyetinden mahrum gazeteciler tarafından kıskanılıp taklide başlandı. *Resimli Hafta*, şekline, mündericatına, hatta ismine varıncaya kadar taklit edildi. Hatta daha çirkin bir hareket olmak üzere, bazıları “*Resimli Hafta*”nın yerine çıktıklarını ilan etmek küçüklüğünde bile bulunmaktan çekinmediler. Fakat taklit, ibdaın yerini tutamayacağı için “*Resimli Hafta*”nın bulmakta devam ettiği yeni fikirler rakiplerini yarıda bıraktı. “*Resimli Perşembe*” bu yeni fikirlerin temadisi olduğu için, her sahada ilk safı işgal etmekte devam etti. Bir vakit “Amerika’da Nasıl Zengin Oldum?” serlevhasıyla neşrettiği tefrika, derhal mecmualarda Amerika’dan bahis yazıların çoğalmasına sebebiyet verdi. *Resimli Perşembe* tayyare piyangosu vermek teşebbüsünde bulunduğu zaman, bunu derhal bütün mecmua ve gazeteler taklide müsaraat ettiler. Şimdi de “*Resimli Perşembe*”nin sarayın iç yüzünü göstermek üzere başladığı neşriyatın mazhar olduğu muvaffakiyet, diğer mecmuaları da bu yolda mukallitliğe sevk etti. Biri Vahdettin’in, bir diğeri Hâmit’in hayatına ait derme çatma malumat neşrine başladılar...

Taklidin bu derecesi ayıptır. Gazetecilik yapmak iddiasıyla ortaya atılanlar başkalarının yeni fikirlerinden istifade mecburiyetinde kaldıkları müddetçe, her şeyi en adilane bir tarzda muhakeme eden, karilerin kahir hükmüne maruz kalmaktan kurtulamazlar. Zaten rakiplerimizin bu hareketleri gazetecilik ahlakı itibariyle de mezmum bir şeydir. Hayatta mevzudan bol ne vardır? Bunları bulmak biraz zekâ, biraz kabiliyet meselesidir. Bizi ve *Resimli Perşembe*’nin yeni fikirlerini taklitten başka bir şey yapamayan gazeteci arkadaşlara son tavsiyemiz şudur: Efendiler, biraz yeni fikir yoksa mütemadi ve muttarit bir taklit ile bu iş yürümez.

“Sevimli Ay”da Yeni Fikirler

Taklitçiliğin bu kadar sâri bir şekilde hüküm sürdüğü şu sırada insan adeta, mecmuayı mükemmelleştirmek için bulduğu yeni fikirleri ilana cesaret edemiyor. Mesela gelecek nüshadan itibaren “*Sevimli Ay*” bütün memlekette büyük bir alaka ve heyecan uyandıracak müheyyiç bir seri makale neşrine başlayacaktır. Bu neşriyat Türk’ün içtimai hayatında mühim bir rol oynamış ve fakat asırlar içinde esrarengiz mahiyetini muhafaza etmiş bir müessesenin iç yüzünü meydana çıkaracaktır. Bu müessese asırlarca aile hayatımızı bozmuş, namus ve ahlak telakkilerimizi zir ü zeber

etmiş, fakat zahirde namuskâr bir perde arkasında yaşamış bir cehennemdir. Bu cehennemin saçtığı alevler Türk'ün içtimai hayatını mahvetmiştir. İşte (*Sevimli Ay*) gelecek nüshadan itibaren bu esrarengiz müessesenin ilk kalın esrar perdesini kaldıracak ve karilerine, mey, ney, kadın ve fuhuştan mürekkep yeni ve iğrenç bir âlem gösterecektir. Şimdilik tasrih etmekten içtinap ettiğimiz bu neşriyatın birinci makalesini gelecek nüshamızda bekleyiniz.

Yeni Arkadaşlar

“*Sevimli Ay*” bu nüshadan itibaren muharrirleri arasına “Ercüment Ekrem” ve Yusuf Ziya Bey gibi iki kıymettar arkadaşını da ilave etmiştir. Ercüment Bey bu nüshamızda da eski şıklara ait zarif bir makale yazmışlardır. Gelecek nüshamızda da “Bugün Koca Olmak Ne Demektir?” serlevhası altında yeni hayat içinde kocaların vaziyetini tetkik edecektir. Aile hayatımızın geçirdiği mühim inkılabı Ercüment Bey bu makalesinde kısmen mizahî, kısmen ciddi bir lisanla teşrih ve izah edecektir.

Yusuf Ziya Bey bu nüshada ufak bir yazı ile tahrir ailemiz arasına girmiş buluyor. Gelecek nüshadan itibaren yeni tarz yazılarıyla, “*Sevimli Ay*”ın bir noksanını daha ikmal etmiş olacaktır.

Başmuharrir, Sene 3, Nr. 9 (TS 1926), s.47- 48.

Başmuharririn Köşesi

İnsan artık mecmuasını ıslah için düşündüklerini bile neşre cesaret edemiyor. Babıali caddesini dolduran mecmualar, yekdiğerine karşı o kadar müteyekkız ve hasûd bir vaziyet almışlardır ki, dimağınızdan geçen fikirleri bile mümkün olsa keşfedip tatbika kalkacaklardır.

Geçen nüshamızda bizi taklit edenlere biraz ibdakar olmalarını tavsiye ederken bu nüshamızda başlayacağımız yeni mevzuyu kapalı bir surette ilan etmekten de kendimizi alamamıştık. Maksudımızı vuzuhla tasrih etmemekte ne kadar haklı olduğumuzu bugün pek acı bir surette anlıyoruz.

Bu müphem bir surette ilan ettiğimiz şey müdekkik bir nazar önünde kolaylıkla anlaşılabilirdi. Bu mevzu Bektaşılık 'ti. Şimdiye kadar Türk'ün içtimai hayatında çok mühim bir rol oynayan bu müessesenin iç yüzünü meydana çıkarmak, bütün esrarını ortaya dökmek gazetecilik nokta-i nazarından mühim bir meseleydi.

Bu mühim meseleyi, Bektaşiliğe intisap etmiş, onların ayin ve devirlerine girmiş, Bektaşî tekyesine intisap etmiş bir zat bize yazmayı deruhte etmişti. Fakat “Sarayın İç Yüzü” neşriyatında arkamızdan birçok mukallitler türediği için neşretmeden evvel bunu açıkça söylemeye cesaret edememiştik. Fakat her sözümüzü ve her hareketimizi hurdebinle tetkik ve takip eden rakiplerimiz bu ilanı okur okumaz düşünmüşler, kelimelerinden mana çıkarmışlar ve bizim Bektaşiliği neşredeceğimizi anlar anlamaz, derhal şimdiye kadar çıkan kitaplardan birtakım derme çatma malumat toplayarak bizden evvel neşre başlamışlardır.

Şüphesiz mevzuları inhisar altına almak iddiasında değiliz. Bektaşiliği herkes tetkik ve neşredebilir. Şu kadar var ki rakiplerimiz bunu bizden evvel düşünüp bulacaklarına arkamızdan gelmekten başka bir şey yapamıyorlar. Bektaşiliğe ait neşriyatta da öyle oldu. Mevzuyu biz ilan ettik. Haftalık gazetelerden biri bu mevzuyu aldı ve bizden evvel neşre başladı. (*Sevimli Ay*) ayda bir defa çıktığı için maatteessüf onlardan geri kaldı.

Mamafih şununla müteselliyiz ki, Bektaşilik hakkındaki neşriyatımız doğrudan doğruya bir Bektaşî'nin hatırat ve itirafatına müstenittir. Bu neşriyat içinde kari bir Bektaşî ile beraber tekyeye girecek, ayin ve devranlarına iştirak edecek ve bütün merasimi, bütün esrarı adım adım öğrenecektir. Rakiplerimizin neşriyatı derme çatma malumata müstenittir. Bektaşiliğin hakiki esrarını öğrenmek için (*Sevimli Ay*) da başlayan neşriyatı takip etmek kâfidir.

Çocuk Ansiklopedisi

Çocuklarını düşünen milletlerin yavruları için yaptıkları zengin bir edebiyat vardır. Çocuk mekteplerdeki dersleriyle iktifa etmez, malumatını tevsî için muhtaç olduğu bütün vasıtaları elinin altında hazır bulur.

Bizim maatteessüf bir çocuk edebiyatımız yoktur. Olmadığı için de çocuklarımız okumak ihtiyaçlarını ellerine almaları caiz olmayan tehlikeli kitapları okuyarak tatmine mecburdurlar. Bu noksan çocuklarımızın fikrî ve ahlakî terbiyeleri üzerinde çok feci tesirler ika etmektedir. Bu ihtiyacı düşünerek iki sene evvel “*Sevimli Mecmua*” isminde bir çocuk mecmuası çıkarmıştık. Bu mecmuayı bütün çocuklar seve seve, nihayetsiz bir zevkle okudular. Fakat hadisat o mecmuanın intişarına mani oldu. Onu kapamak mecburiyetinde kalmaktan mütevellit tesirimizi

şimdi bir çocuk ansiklopedisi neşretmekle izale etmek istiyoruz. Bu ansiklopedi evvela İngiltere’de yapılmış, sonra bütün millet lisanlarına tercüme adılmış, tam, kâmil bir eserdir. Bu eserde çocuk muhtaç olduğu bütün malumatı bulacaktır. *Çocuk Ansiklopedisi* çocuğun kendi lisanıyla yazılmış, resimleri bol, nefis bir eser olacaktır. Çocuklarının fikrî ve ahlakî terbiyeleriyle alakadar olan bütün ebeveyn bu ansiklopediyi almaya mecburdurlar. Kânunuevvel on beşte çıkacak ilk numarasına bir göz atmak bu fikrimizi teyide kâfidir. Okuyunuz ve okutunuz, hem siz istifade edebilirsiniz, hem çocuğunuz fikren ve ahlaken yükselmiş olur.

Beybaba

Matbuatın beybabası Hasan Bedrettin Bey mecmualarımızın da beybabasıydı. Onun ziyâ herkesten ziyade bizi müteessir etmiştir. Baba hayatının bir kısmını da mecmualarımıza vakfetmişti. Ona medyun ve minnettardık. Bu sebeple ziyâ bizim için deruni bir elem olmuştur. Beybaba aynı zamanda matbuatın en namuslu, en temiz, en çalışkan bir simasıydı. Onu kaybetmekle Türk matbuatı en kuvvetli bir unsurunu kaybetmiş oldu. Binaenaleyh onun ziyâna yalnız şahsımız namına değil, matbuat namına da teessüf etmemek mümkün değildir.

Başmuharrir, C.3, Nr. 10-34 (KE 1926), 45.

Başmuharririn Köşesi

Sevimli Ay Üç Yaşında

Sevimli Ay bu nüshasıyla üçüncü senesini doldurmuş oluyor. *Sevimli Ay* bu üç senelik hayatında daima karilerine samimi bir arkadaş olmayı, hayat için faydalı ve meraklı olan bütün vakayı takip etmeyi bütün yazılarını halkın gözüyle halk için ittihaz etmeyi bir şiar edinmiştir. Eğer bu son senesinde gayesine lüzumu vechle hizmet edememişse bunu geçirmiş olduğu buhranlara atfetmek icap eder.

Resimli Ay’ın ilk sahibinin vazifeden çekilmesiyle başlayan buhranı, bu vaziyetten istifade etmek isteyenlerin mecmuanın hayatına karşı tertip ettikleri suikast takip etmiş, hatta kariler unutmamışsa, senenin iptidaisinde tekrar intişar etmek veya etmemek gibi müşküllerle pek feci bir surette çarpışmak mecburiyetinde kalmıştı.

Sevimli Ay sahipleri bu memlekette devamlı ve yalnız halk için çıkan bir mecmua tesis etmeyi gaye edindikleri için bütün bu müşkülata, adamsızlık, parasızlık gibi her maniye göğüs germişler, yokluklar içinde mecmuanın hayatını idameye muvaffak olmuşlardır.

Bu kadar müşkülât içinde çıkan mecmuanın karilerimizi tatmine kâfi olmadığını biliyorduk. Fakat bizim geçirdiğimiz buhranlara karşı karilerin bizi mazur görürcesine gösterdiği müsamaha ve yardım muvaffakiyetimizin en büyük amili, azmimizi ve cesaretimizi arttıran en büyük müşevvik olmuştur. Karilerimize karşı medyun olduğumuz bu teşekkürü bu satırlarda ifade ederken bayilerimizin gösterdiği yardımı da zikretmek pek nimetşinasane bir hareket olur. *Sevimli Ay* bütün emellerine, gayelerine rağmen ölmek tehlikesine maruz kaldığı zaman ona hayat veren bizim azmimizden ziyade, kari ve bayilerinden gördüğü teşvik ve yardım olmuştur.

Bugün yeni seneye girerken kendimizi karilere karşı borçlu vaziyetinde hissediyoruz. Geçen senenin noksanlarını bu nüshada tamamlamak, karilerimizin arzu ihtiyaçlarını daha fazla temin etmek, mecmuayı her münevverin kütüphanesini süsleyen ve senelerce çıkan, hayatı tükenmeyen bir mecmua haline getirmek yegâne emelimizdir. Zaten bu üç senelik mücadele mecmuaların devamı ve hayatı hakkında karilere en büyük ıtmi'nânı vermeye kâfidir.

Geçen buhranlı senesi zarfında (*Sevimli Ay*)'ı takliden çıkan bir iki mecmua bile tutunup yaşamaya muvaffak olamadığı halde (*Sevimli Ay*)'ın bütün müşkülleri aşarak karilerine bir gün bile gecikmeksizin yetiştirilebilmesi, bizim için en büyük medar-ı tesellidir.

Şimdi geçen bu buhranlı seneyi arkamıza bırakarak, huzur, ıtmi'nân ve emniyetle önümüzdeki seneye bakabiliriz. *Sevimli Ay* gelecek sene için, geçen senenin bütün mahrumiyetini telafi edecek zengin bir program ile ortaya çıkmaya hazırlanmıştır.

Bu sütunlarda bu programdan uzun uzadıya bahsederek karilerimizi izaç etmek istemiyoruz. Yalnız karilerimizde bizim kadar mecmualarının güzelleşmesi ve zenginleşmesi ile alakadar oldukları için şimdiden şu kadarını haber verelim ki, (*Sevimli Ay*) Türkiye'nin her manasıyla yegâne ve biricik nefis mecmuası onun için hiçbir fedakârlıktan çekinmeyeceğiz. Gelecek senenin kapakları papyâ, kuşe üzerine

basılacak, mündericatı için Avrupa'dan sureti mahsusada getirttiğimiz güzel kağıt kullanılacaktır.

Mündericatımıza tenevvü-ü alakayı tezyit için birçok sürprizler hazırladık. Kıymetli hikâyecimiz Reşat Nuri Bey'in daimi surette tahriri muavenetini temin ettik. Kariler alakadar oldukları en canlı mevzuları, en kuvvetli bir surette resim ve yazı ile tasvir edilmiş bir halde ancak (*Sevimli Ay*)'da bulacaklardır. (*Resimli Ay*)'ın gelecek nüshasını okumak, yaptığımız hazırlığı görmeye kâfidir.

“*Resimli Ay*” Canlanıyor

Geçen sene mecmualarımızın başına gelen büyük felaket, bize ilk tesis ettiğimiz “*Resimli Ay*” ismini de bir müddet için fedaya mecbur etmişti. Bir babanın en sevgili evladını unutmaya mahkûm olması gibi bir azap içinde bizde (*Resimli Ay*) ismini bırakmaya ve mecmuamıza yeni bir isim vermeye mecbur olmuştuk.

Bugün bütün o mevânii yıkarak (*Resimli Ay*)' ı tekrar ihya etmeye muvaffak olmakla duyduğumuz zevki tarif mümkün değildir. “*Sevimli Ay*” yaşayan, sevilen ve kendisini sevdirmeyi bilen canlı bir mecmuaydı. O ölünce, *Sevimli Ay* onun vücutsuz bir ruhu gibi yaşadı. Şimdi ona eski vücudunu iade etmekle karilerimize çoktan beri mütehassir oldukları güzel mecmuayı takdim edebileceğimize kaniyiz.

“*Sevimli Ay*” gelecek nüshadan itibaren tekrar (*Resimli Ay*) ismi altında çıkmağa başlayacaktır. Gelecek nüsha yeni bir cildin başlangıcı olduğu için koleksiyon tutan kariler için de hiçbir karışıklığa meydan vermeyecektir. “*Sevimli Ay*”ın marttan sonraki nüshalarına abone olanlara (*Resimli Ay*) gönderilecektir. Bu tebeddül sadece mecmuamıza ismini ve eski hayatını iadedden ibaret kalacak, idarece hiçbir tebeddülü intaç etmeyecektir.

Başmuharrir, C.3, Nr. 12-36 (Şubat 1927), s. 47.

1.7. YARIM AY

Büyük Matemimiz

Ölüm denilen zalim kuvvet nihayet içimizden en büyüğümüzü, en çok sevdiğimizi de aldı. Türkiye'ye ve Türklere nur saçan ışığı söndürdü. Ruhlarımızı ve gönüllerimizi karanlığa boğdu.

Evvelki akşam birdenbire ağırlaşan Ulu Şefimiz, 24 saat süren bir mücadeleden sonra, nihayet aramızdan ayrıldı.

Zaten aylardan beri kalplerimiz endişe ve ıstırap içindeydi. Atatürk'ün yatağa değil cihana sığmayan büyük adamın yatağa düşüşü ruhumuzu eziyor, gözümüze yaş doluyor, içimiz ağlıyordu.

Mekteplerde çocuklar, evlerde analar, hepimiz, herkes milletçe aylardan beri yas tutuyorduk. Bu ışığın sönmemesi için bütün ümidimizi bir mucizeye bağlamıştık. Bir ay evvelki buhrana muvaffakiyetle mukavemet etmiş olması, bu ümidimizi kuvvetlendirmişti.

Fakat ölüm, her şeyden kuvvetli ölüm, bu yatağına sığmayan büyük iradenin muazzam bir enerjisini kırdı ve hepimizi babasız ve yetim bıraktı.

Dün sokaklarda herkes ağlıyor, mekteplerde çocuklar, evde kadınlar ağlıyordu. İşler durmuş, memleketin üstüne ağır, karanlık bir matem havası çökmüştü.

Fakat unutmayalım ki Atatürk dünyanın en bahtiyar dehalarından biridir. Ordularını ta Hindistan'a kadar götüren Büyük İskender 32 yaşında öldüğü zaman arkasında ne bırakmıştı? Bir hiç.

Avrupa'yı bir kasırga gibi altüst eden ve Maskova'ya kadar uzanan Napolyon ölümünden sonra arkada ne bıraktı: Yıkık dökük bir Avrupa, Fransa'ya karşı kinle dolu bir dünya.

Hatta müstakil bir millet kuran Vaşington [Washington] bile arkasında nihayet müstakil bir millet bırakmıştı.

Hâlbuki Atatürk idealini hayatında hakikat sahasına çıkaran nadir bahtiyarlardan ve ender dehalardan biridir. O, eşsiz eserini tamamlamış ve onu bizlere ebedi miras olarak bırakmıştır.

O bize müstakil bir vatan bırakıyor.

Genç ve zinde bir Cumhuriyet bırakıyor.

Hamleli ve atılgan bir inkılap bırakıyor.

Milletine bu kadar büyük bir miras bırakarak hayata gözlerini rahatça kapayan pek az adam yetişmiş veya hiç yetişmemiştir.

Atatürk'ün ikinci bahtıyarlığı gözlerini ebediyen kaparken, hayatı pahasına kurduğu büyük eserin muhafaza edileceğinden emin olmasıdır. Yetiştirdiği yeni nesil bu büyük eserin bekçisidir. 17 milyon Türk onun bekçisidir. Ve bütün Türk milleti, Türk gençliği Atatürk'ün cenazesini arkasında onun büyük eserini korumaya ve yaşatmaya yemin edecektir.

Zaten büyük matemimizi bize unutturacak yegâne kuvvet de budur.

[Sertel], M. Zekeriya, 91. Sayı/ Nr. 91 (1 Aralık 1938), s. 9.

1. 8. GÖRÜŞLER

HAFTANIN GÖRÜŞLERİ

Görüşler: Haftalık Siyasi Mecmua

Görüşler Türkiye’de hemen de ilk çıkan siyasî mecmuadır. Garp memleketlerinde, hususıyla İngiltere ve Amerika’da siyasî mecmuaların büyük bir mevkii ve rolü vardır. Dünyanın gidişini günlük havadisler ve yazılarla takip mümkün değildir. Hadiseleri anlamak için bunların içyüzlerine nüfuz etmek lazımdır. Bir siyasî mecmuanın en büyük vazifesi budur.

Görüşler, okuyucuları memleket ve dünya meseleleri hakkında aydınlatmak için, zengin ve kuvvetli bir kadro ile çıkmaya gayret etmiştir. Bu maksatla memleketin en yüksek şahsiyetlerinin yazı yardımını temin etmiştir. Mecmuamız memleketi ve dünya hareketlerini ilgilendiren hadiselerin içyüzlerini anlatmaya çalışacaktır. Edebî, içtimai, iktisadî meselelerle sanat davalarına da aynı derecede ehemmiyet verecektir.

Matbuatın İsteddiği

Hiçbir memlekette matbuatın hürriyete düşman olduğu görülmemiştir. Çünkü hürriyet matbuat için su kadar, kâğıt kadar, hava kadar bir hayatî ihtiyaçtır. Yalnız Türk matbuatı, boyunlarına geçirilen boyunduruğu bir türlü silkip atmaya razı olamıyor.

Memlekette fikir ve söz hürriyetini zincirleyen Matbuat ve Basın Birliği kanunları demokrat bir memleketin yüzünü kızartacak ağır esaret zincirleriyle örülmüştür. Her iki kanunun da hedefi söz ve fikir hürriyetini boğmak, matbuatı devletin emrine vermektedir. Böyle olduğu halde Türk matbuatı yalnız Matbuat Kanununun ellinci maddesinin tadilini istemekte iktifa etmiştir. Geçen hafta İstanbul’da toplanan Basın Birliği Kongresi’nde de ancak Matbuat ve Basın Birliği kanunlarında yapılacak tadilat üzerinde durulmuştur. Hâlbuki matbuattan beklenen hareket, bu kanunların tamamen ortadan kaldırılmasını istemektir.

Demokrat memleketlerin hiçbirinde ayrıca bir Matbuat veya Basın Birliği kanunu yoktur. Matbuat Hürriyeti de umumi kanunlar çerçevesi içinde tahdit ve

takviye edilmiştir. Hele Basın Birliği Kanunu misline ancak Nazi Almanya'sı ve Faşist İtalya'da tesadüf edilen bir faşist kanundur. Demokrat bir rejimde böyle bir kanunun varlığı o rejim için bir leke teşkil eder.

Onun için hür vatandaşlardan mürekkep hür bir Türkiye'de bu kanunların yeri olmadığına kaniyiz ve her iki kanunun da tadilini değil, tamamen kaldırılmalarını istiyoruz.

Kanunlarda Değişiklik

Memlekette demokrasinin inkişafı için, evvelce otoriter zihniyetle hazırlanmış olan ve vatandaşların Anayasa ile teyit edilmiş demokratik haklarını inkâr eden kanunların tadili lazım geldiği artık elle tutulur bir zaruret halinde duyulmaktadır.

Yalnız bu zarureti duymayan makam hükümettir. Çünkü meclise hâlâ bu tadiller hakkında bir teklifte bulunulmamıştır. Mecliste de bu yolda henüz hiçbir adım atılmış değildir. Yapılacağı söylenen tadiller de birkaç maddeden ibarettir.

Hâlbuki bizde demokrasinin inkişafına mani olan yalnız bir iki kanunun birkaç maddesi değil, bütün kanunların ruhuna girmiş olan otoriter zihniyettir. Fakat bu radikal tadili, ne bugünkü hükümetten ne bugünkü Halk Partisinden ne de bugünkü meclisten beklemek mümkündür. Çünkü onlar, şimdiye kadarki icraatları, tabii oldukları Halk Partisi programıyla bambaşka bir zihniyet taşıdıklarını ispat etmişlerdir. Memleketin muhtaç olduğu hakiki ve geniş demokratik inkılabı ancak halkın serbest reyile seçilecek bir meclis ve bu meclisten çıkacak hükümet yapabilir. Onun için bir an evvel seçimlere geçmek zorundayız.

Dünya Sola Gidiyor

Harp Avrupa'da eski nizamı alt üst etmiş, bütün milletlerin siyasî, iktisadî ve içtimai bünyelerini değiştirmiştir. Şimdi her millet seçimlere başvurarak yeni harp sonu cereyanlarına ayak uydurmaya çalışıyor.

Şimdiye kadar yapılan seçimlerde görülen manzara, milletlerin sola doğru kaymakta olduklarıdır. Her tarafta irtica ricat halindedir. İngiltere'de irtica temsil eden Tory'ler tahtlarından indirilmiş, yerlerini sosyalist hükümete terk etmişlerdir. Fransa'da komünistler ve sosyalistler ekseriyet kazanmışlardır. Belçika'da bir

sosyalist hükümeti mevcuttur. İskandinav memleketlerinde sosyalistler iktidara gelmişlerdir. Macaristan, Yugoslavya ve Bulgaristan'da da sollar galebe çalmışlardır.

Henüz seçime geçmemiş memleketlerde de şiddetli bir sağ sol kavgasının hüküm sürdüğü görülüyor.

Avrupa milletlerinin bu iç mücadeleleri, aynı zamanda büyük devletler arasındaki dış mücadele ile de ilgilidir. Avrupa'nın 90 derecelik bir sola kaymasından korkan İngiltere ve Amerika, daha ziyade sağları tutarak bir muvazene tesisine çalışıyorlar. Yunanistan'da ve İtalya'da görülen manzara budur. Rusya da Balkanlarda ve şarkî Avrupa'da sağların galebe çalmasına mani olmak için solları himaye eder görünüyor.

Dünya büyük bir istihale içindedir. Kabuk değiştiren bir cemiyetin bu sancıları çekmesini tabii görmelidir.

Atom Bombasının Sırrı Yoktur

Atom bombası, milletlerarası münasebetlerin ve dünya sulhunun ana meselelerinden bir olmakta devam ediyor. İngiliz Başvekili Mr. Attlee'nin Washington'u ziyareti üzerine İngiltere ve Amerika hükümetleri tarafından neşredilen karara göre, atom bombasına ait sırrın ifşası Birleşmiş Milletler Teşkilatının işler bir hale gelmesinden ve büyük devletler arasındaki gizli silahlara ait sırların karşılıklı teatisinden sonraya bırakılmıştır. Bu sebeple bu kadar sırrın saklanması doğan itimatsızlık havasını dağıtmaya yetmemiştir.

Fakat hakikatte atom bombasının ifşa edilmemiş bir sırrı var mıdır? Bu bombayı imal eden ve bu keşif üzerinde çalışan Amerikalı âlimlerin neşrettikleri bir muhtıraya göre böyle bir sırdan bahsetmek doğru değildir. Böyle bir enerjinin mevcudiyeti kırk seneden beri bilinmektedir. İleri medeniyete mensup bütün milletlerin âlimleri bu enerjiyi serbest bırakmanın sırrına vakıftırlar. Bütün medeni milletler bu enerjiden istifade imkânlarını bulacak âlimlere ve lüzumlu kaynaklara sahiptirler.

Sır sayılacak tek şey, bu projelerin tatbikat sahasına konuş tarzından ibarettir. Tamamen nazariyelere dayanan birçok tehlikeli ve pahalı tecrübeler ihtiyacı vardır. Fakat bu mesele de bütün dünyanın gözü önünde halledilmiştir. Yapılması lazım

gelen şey, teknik prosedeyi bulmaktan ibarettir. Bunu da herhangi ileri medeniyete mensup ve nazariyelere vakıf âlimler kısa zamanda bulabilirler.

Bu bakımdan milletleri ilgilendiren mesele atom bombasının ifşa edilmemiş bir sır olması değil bu keşfin insanlığın istikbali üzerinde yapacağı tesirdir. Yine bu âlimlerin neşrettiği muhtırada beyan edildiğine göre, Japonya'ya karşı kullanılan bombalar, ileride yapılacak bombalara nazaran bir çocuk oyuncağı sayılabilir. Öyle atom bombaları yapılacaktır ki, Amerika büyüklüğünde bir memleketi birkaç saat içinde birkaç bomba ile yeryüzünden kaldırmak mümkün olacaktır. Bu kadar tehlikeli bir silah hiçbir milletin elinde harp vasıtası olarak bulunmamalıdır. Çünkü mütecaviz bir millet böyle bir silaha sahip oldukça bütün dünya için bir tehlike teşkil edebilir. Atom bombasına karşı bir müdafaa silahı bulmak imkânı da olmayacaktır.

Onun içindir ki atom bombası insanlığın başına yeni bir dert açmıştır. Birleşmiş Milletler yasasının bu keşiften sonra yeniden gözden geçirilmesi lazım gelecektir. Millî hudutlar, millî hükümrânlık hakları yeni bir tefsire tabi tutulmak icap edecektir ve milletler ister istemez bir dünya teşkilatına doğru gitmeye mecbur olacaklardır. Bu sebeple atom bombası bir harp silahı olmaktan ziyade, dünya sulhunu ve dünya hükümetini kurmak lüzumunu anlatan bir amil olacaktır.

[Sertel], M. Zekeriya, 1. Sayı/ Nr. 1 (1 Aralık 1945, Cumartesi), s. 2.

İKİNCİ BÖLÜM

2. MEHMET ZEKERİYA SERTEL'İN DERGİLERDEKİ SEÇİLMİŞ İMZASIZ YAZILARI

2. 1. BÜYÜK MECMUA

Büyük Mecmua'nın Gayesi

Mütarekeden beri ruhlarda nihayetsiz bir bed-bîni var. Henüz mefkûresini aramakla meşgul olan temiz gençlik birdenbire yine derin ve karanlık bir geceye girdi. Etrafında belirir gibi olan ışıklar bütün söndü. Ruhlar serseri, müte'ezzi ve nevmit kaldı. Ne tarafa baksanız gençliği nevmidiye, bedbiniye sürükleyen sihirkar ve meş'ûm bir elin mütemadiyen çalışmakta olduğunu görürsünüz. Hâlbuki asıl endişe edilecek şey, hepimizi bedbin yapan hadisat değil, gençliğin nevmit ve meyus olmasıdır. İşte ilk vazifemiz bu yeis ve nevmidin önüne geçmektir.

Biz millet olarak ya varız, ya yokuz. Var isek bedbiniye hiç mahal yoktur. Çünkü var olan ve yaşamak hakkına malik bulunan bir millet ne kadar büyük felaketlere maruz kalırsa kalsın, onu kimse öldüremez. Yok millet olarak var değilsek o vakit de hepimize düşen vazife bir millet olmaya çalışmak ve bir millet olarak yaşayabilmek için neyimiz noksan ise onu ikmâl eylemektir. Birinci şıkka göre bedbin olmaya mahal yoktur. İkinci şıkka göre de hepimize düşen mukaddes vazifeler var demektir. Nevmit olup etrafa zehir saçacağımıza yahut herkese milletin atisinden ümit kalmadığını neşredeceğimize, oturup el birliğiyle çalışmak ve milletin hars itibarıyla yükselmesini ve hakiki bir millet olmasını temine gayret etmek icap eder.

İşte “*Büyük Mecmua*” ortaya bu maksatla atılıyor. Mündericatinin bu maksada uygun olmasına çalışılacak ve muhteviyatının hayattan muktebes olmasına itina eyleyecektir. Memleket ve millet en felaketli dakikalarını geçirirken bu dünyada yaşamıyormuş gibi Lale Devrine yakışan hafif meşrepliklerle sayfelerini doldurmayacaktır. Bundan maada tab'ının nefasetine ve resimlerle tezyinine de

dikkat olunacaktır. Her halde (*Büyük Mecmua*) hacmi itibariyle değilse bile muhteviyat ve zarafet noktasından bu isme layık olmaya çalışacaktır.

Büyük Mecmua, 1. Sayı/ Nr.1 (6 Mart 1919), s. 1.

Hafta Muhasebesi: “Mefkûre”¹⁶

Cemiyetlerin ruhunda ezeli bir ihtiyaç var: Büyük muvaffakiyetlerden sonra takdis ve tebci, felaketlerden sonra da tel’in ve tecziye ihtiyacı! Tarihin her safhasında göze çarpan bu umumi kaideye biz bir istisna teşkil edemedik. Binaenaleyh, kalemlerimiz serbest kalınca, dört senedir içimizde biriken kin ve hiddeti millî felaketin yeisiyle en galeyanlı şekillerde döküp saçmaya başladık. Şahıslara hücum edildi, müesseselere hücum edildi, fikirlere hücum edildi; hatta... “mefkûre”ye hücum edildi! Ve bu sonuncular içinde, Ahmed Cevad Bey gibi “Yeni Mecmua”ya Türk lisanına dair yazdığı makalelerle Türkçü olarak tanınmış samimi adamlar da var.

Ahmed Cevad Bey “Meş’um Mefkûre” adlı makalesinde, münakaşaya çok kabiliyetli bazı tarihî ve etnolojik mukaddimelerden sonra şu neticeye varıyor: “Bizim bâ’is felaketimiz Turancılık ve İslamcılık -Pantürkizm ve Panislamizm- hülyalarının imha vahşetleri, balkan çetecilikleri, yeniçeri yağmakarlıkları ile imtizaç etmesi olmuştur. Biz hakiki Osmanlı ve kavî Müslüman kalalım, fakat kanlı çetenin meş’um mefkûresinden acilen kurtulalım.” Son zamana kadar “Yeni Mecmua” muharrirlerinden olan Ahmed Cevad Bey’in Türkçülük hakkında bu kadar ters, yanlış bir fikir besleyeceğini hiç tasavvur edemedik.

İmha vahşetleri, balkan çetecilikleri, yeniçeri yağmakarlıkları hakkında herkes Cevad Bey ile ittifak eder; maatteessüf yalnız “kanlı çete”ye inhisar etmeyerek başka diyarlarda da müşteri bulan bu meş’um metâlar bugünkü ve belki de yarınki insanlık için bir lekedir. Eğer Cevad Bey’in “Meş’um Mefkûre”si -hiçbir

¹⁶ Yıldız Sertel “*Susmayan Adam Babam Gazeteci Zekeriya Sertel*” isimli kitabında *Büyük Mecmua*’da yer alan “Haftanın Değerlendirmesi” sütunundaki “Mefkûre” başlıklı yazıların imzasız olduğunu belirtir. Bu imzasız yazılarda M. Zekeriya imzasının bulunmamasının nedeni olarak “[...]Ancak dergiyi M. Zekeriya çıkardığına göre bu yazının onun olması gerekir. Çünkü her derginin ilk yazısı ‘Haftanın Değerlendirmesi’dir ve bu sütundaki yazılar imzasızdır” (Sertel, 2018, s. 57) der. Bu açıklamadan yola çıkarak derginin hiçbir sayısında M. Zekeriya imzasının bulunmamasının nedeni anlaşılmaktadır. Yıldız Sertel’in babası hakkında yazdığı kitapta Mehmet Zekeriya yazıları yüzünden tutuklanarak Bekirağa Bölüğü’ne hapsedildikten sonra ise derginin başyazarlığına Halide Edip’in geçtiği görülür.

zaman “mefkûre” ünvanını almayacak olan- bu şeylerse, pek ala! Lakin “Türkçülük sevdalarından ebediyen vazgeçmeli” diyecek kadar ileri giden Cevad Bey bundan Türkçülüğü kast ediyorsa, o vakit bütün milliyetçilerin çok haklı ve çok kuvvetli itirazlarına uğramaktan kurtulamayacaktır. Biz bu lüzumsuz münakaşalara meydan vermemek için evvela meseleyi biraz izah etmek istiyoruz; çünkü daha Cevad Bey’in bile “Türkçülük”le “Pantürkizm”i birbirinden ayıramadığını görüyoruz.

Türkçülük, köklerini maziden alan millî bir cereyandır ki mensupları içinde yalnız İttihatçılar değil, belki daha fazla bitaraflar, hatta Hürriyet ve İtilafçılar vardır; İttihadın şiddetli takibatına uğrayan eski “Millî Meşrutiyet Fırkası” ittihatçıların dar ve emperyalist “İttihâd-ı Anâsır” siyasetine karşı “Liberal Milliyetperverlik”i kendisine bir esas ittihaz etmişti. Türkçülük Türk’ün maddi ve manevi varlığını kuvvetlendirmeye çalışan ve bugüne kadar da harsi sahadan ayrılmayan millî bir harekettir. Cevad Bey Osmanlı imparatorluğu dâhilindeki milliyet hareketlerinin tarihini biraz tetkik zahmetinde bulunursa, Araplarda, Arnavutlarda hatta Kürtlerde milliyet cereyanının Türkçülüğten çok daha evvel başladığını öğrenecektir. Gayrimüslim unsurlara gelince, bunlardaki iftirak emellerinin Türkçülük tesiriyle doğduğunu elbette kimse iddia edemez. O halde her millet için en tabii bir hak olan “Milleyetperverlik”i başkası için tanıyıp da Türkleri bundan istisna etmek, bilmeyiz mantıki bir hareket midir?..

Türkçülerin şimdiye kadar yazdıkları şeyleri Cevad Bey tekrar gözden geçirsin: Bakalım onlar arasında “Emperyalizm” yahut Dar “Nasyonalizm”e dair bir şey bulabilir mi? Türkçüler eskiden beri Müslim gayrimüslim bütün unsurların millî inkişaflarında serbest bırakılmasına taraftar oldular. Çünkü millî cereyanların ilahi bir membadan geldiğini biliyorlardı; çünkü yirminci asırda milliyet duygusunu tatmış milletlerin eski tarzda renksiz imparatorluklar teşkil edemeyeceğini öğrenmişlerdi. Cihan harbi, Rusya ve Avusturya gibi akvam halitalarını ortadan kaldırmak suretiyle, on dokuzuncu asırda başlayan milliyet cereyanlarının kati galebesini gösterdi. Düne kadar bir hayal olan Siyonizm bile artık bir hakikat olmakta... Türkçülük şimdiye kadar mevcut olmasaydı bile son hadiseler onu ruhlarda doğuracaktı!

Türkçüler hiçbir zaman fütûhat emellerine düşmediler. Cevad Bey’in Osmanlılarla aynı cinsten -yani lisan ve etnoloji itibariyle Oğuzlardan- olduğunu itiraf ettiği Oğuz Türkleri Rus istibdadından kurtuldukları vakit, Türkçüler tabi

bundan çok memnun olmuşlardı; fakat Almanya'nın namağlup zannedildiği zamanlarda bile onu ilhak fikrinin şiddetle aleyhinde bulundular. Çünkü hayalperest değildiler, emperyalist değildiler, yalnız Türklerin harsi yükselmelerini kendilerine gaye addediyorlardı. Bugün, dıçar olduğumuz son felaketler Türkçülerin ne kadar haklı olduğunu meydana çıkardı: Türk olmayan unsurların sarıh ve hatta ekseriyetle tecavüzkar iftirak emelleri karşısında eski İttihâd-ı Anâsırcıların “Osmanlılık” siyasetleri bir daha dirilmemek üzere ölmüştür. Türkler, kâhir bir ekseriyet temin ettikleri topraklarda millî ve asri bir devlet kurmak, topraklarında yaşayan ekalliyetler için en medeni devletlerde verilen vâsi ekalliyyet hukukunu tanımak, lakin ekseriyetin yani Türk'ün hakkını da başkalarına karşı korumakla mükelleftirler. Zira, ancak millî bir devlet asri bir devlet olabilir.

Son bir söz daha:

Mefkûreler, cemiyetlerin en kutsî duyguları hükmünde olduğu için onlar hakkında “meş'ûm” sıfatını kullanmak kimsenin hakkı ve haddi değildir. Fikirler, hareketler meş'ûm olabilir; fakat mefkûreler, asla!

Büyük Mecmua, 1. Sayı/ Nr. 1 (6 Mart 1919), s. 1-2.

Büyüklerimiz

“*Büyük Mecmua*’nın gayelerinden biri gençliğe iman ve mefkûre vermektir. Bizim ruhlarımızı günün sefaletinden kurtarıp yükseltecek şey, hiç şüphesizdir ki yüksek ve büyük ruhların büyüklükleridir. Gençlik önünde mefkûre ve iman uğruna hayatını istihkâr eden büyüklerimizi görüp öğrendikçe yaşamak hak ve kabiliyetimizi daha iyi anlayacak ve zamanın adi ve suffî ruhlarından çok daha yüksek Türklerin de bulunduğunu görecektir. İşte bu maksatlardır ki (*Büyük Mecmua*) her nüshasında memlekete büyük hizmetler ifâ etmiş ve milletin hafızasında hürmetle dolu bir nam bırakmış olan yüksek ruhlu adamlarımızı gençliğe tanıtmaya çalışacaktır.”

Fahri Paşa

Harbin mağlubiyetle neticelenmesi, hepimizi nankör yaptı. Sanki dört senelik harp içinde kan dökenler büyük bir günah işlemiş gibi, onları hiç düşünmüyor, gösterilen fedakârlıkları, yapılan büyüklükleri ihmal ediyoruz. Vazifemiz münhasıran kötü yerleri arayıp bulmakmış gibi durmayıp, dinlenmeyip yapılan fenalıkları saymakla vakit geçiriyoruz. Hâlbuki harbin ilanı, şeklen meşru olsun olmasın,

Türk'ün bu harp içinde gösterdiği iman kuvvetini hürmetle anmak hepimizin en büyük borcumuzdur. Bulgarlar bile orduları mağlup olduğu zaman, cephelerde dövüşen fedakârları için layık olduğu hürmeti izhârda tereddüt etmemişlerdi. Bulgar ordusu, bizimkine nispetle çok daha az fedakâr olduğu ve sonunda cepheyi terk ederek memleketi nihayetsiz bir felakete sürüklediği halde, matbuat “ordu dört sene vatani muhafaza etmiştir. Ona hürmete münâfî bir şey söyleyemeyiz” dedi. Hâlbuki bi de dost düşman herkesin Türklük için bir şeref addettiği Çanakkale Harbini bile bir zebhane telakki edenler bulundu. İşte bu bir nankörlük, hem de Türk'ün kalbini ta derinden yaralayan bir nankörlüktür.

Biraz da madalyanın diğer tarafına bakmak, bizim için, Türk'ün şeref ve haysiyeti için kanını döken fedakârları hürmetle anmak vazifemizdir.

İnsan hurdebinin bu cihetinden bakınca yüksek ruhlu birçok Türk kahramanlarının belirdiğini görüyor. Bunlardan biri de hiç şüphesiz Medine'yi son dakikaya kadar müdafaa eden Fahri Paşa'dır. Fahri Paşa'nın Medine'yi ne şerâ'it dâhilinde müdafaa ettiği izah edilmediği için efkâr-ı umumiye bu Türk kahramanın gösterdiği büyüklüğü hakkıyla takdir edemedi. Medine kahramanının hareketindeki ulviyeti hakkıyla takdir için evvela Medine'nin coğrafi vaziyetini düşünmek ve Fahri Paşa'nın maiyetindeki kuvvetin derecesini bilmek icap eder. Fahri Paşa 1917 Haziran'ında muhâsara altına alındı. Maiyetindeki kuvvet (4000)' i Türk, (3000)' i Arnavut, (3000)' i Arap'tan ibaret olmak üzere 10000 kişiden mürekkepti. Şehir ecnebi kuvvetlerinden maada Arap aşairi tarafından hücumla maruz bulunuverdi. Dâhilde erzak gayet az, yollar tutulmuş olduğu için hariçten yiyecek getirmek de imkânsızdı. İklimin... (SANSÜR)

(SANSÜR)

(Sansür) havasıyla istinas edemeyen Türk neferleri ekseriyetle maddeten hastalanmıştı. Birçokları münhasıran kuru ekmek yemek yüzünden (skorbüt) olmuştu. Hepsinin ağızlarında dişleri dökülmüştü. Son zamanlarda verilen ekmeği bile yiyecek takatleri kalmamıştı. Fakat muhafızlar, bütün bu maddi mahrumiyetlere rağmen maneviyatlarını bozmamışlardı. Türk neferleri, peygamberimizin yattığı şehri teslim etmeyeceğiz diyorlardı. Fahri Paşa mütarekeden iki ay evvel gönderdiği bir telgrafnamede Medine'nin bu nevmîd vaziyetini anlatıyor, fakat neticede “Merkad-i Nebevi” üzerime yıkılmadıkça burasını terk etmeyeceğim” diyordu. Fahri

Paşa mütarekeye rağmen sözünde durmuş, şehri teslim etmemişti. Muâvenet ümidinin tamamen münselib olması bile onun maneviyatını mağlup edememişti. Kendisine mütareke ahkâmını tebliğe giden memurun götürdüğü emri bile dinlememişti. Fakat sonra teslim olmadığı takdirde memleketine daha büyük bir felaket geleceği kendisine ihsas edilince iki felaketten birini tercihte mazhar kaldı ve vatani için kendisini teslim etmeyi daha muvâfık buldu. İşte Fahri Paşa bu şera'it dâhilinde bu derece kahramanlık gösteren bir kumandandır.

Fahri Paşa maiyet ordusunca perestiş derecede seviliyordu. Hurma dalından yatakta yatar, askerin yediğini yerdi.

Fahri Paşa, harbiyenin süvari sınıfına devam etmiş 317 [1901] senesi erkân-ı harbiye binbaşılığıyla mektepten çıkmıştır.

319 [1903]'da binbaşılıkla dördüncü ordu hudut komiserliğine, 325'de kaymakamlıkla birinci fırka erkân-ı harbiyesine, 328 [1912]'de Balkan muharebesi esnasında Ma'mûretü'l-Azîz redif fırkası ve bilahare 315'inci fırka kumandanlığına tayin edilmiştir. 329 [1913]'da yedinci fırka 335 [1919]'te 12'inci kolordu kumandanlığına tayin olunmuştur. O seneden sonra mirlivalığa terfi edilerek Hicaz kuvve-i seferiye kumandanlığına gönderilmişti.

17 Nisan 333 [1917] senesinde Medine-i münevvere muhafızlığı vekâleti tevcih olunmuş 28 Temmuz 334 [1918]'de rütbesi ferikliğe terfi olunmuştur. Nişanlarını ekseriyetle harb-i hazırda kahramanlıklarıyla kazanmıştır.

İmzasız

Büyük Mecmua, 1. Sayı / Nr. 1 (6 Mart 1919), s. 5.

Tiyatro: Azerbaycan Tiyatrosu

İki aya yakın bir zamandan beri şehrimizde misafir bulunan Azerbaycan tiyatrosunu bilhassa iki nokta-i nazardan ehemmiyete layık buluyoruz. Bu kumpanya evvela yanı başımızda yaşayan ve son senelerde umulmaz bir medeni inkişaf istidadı gösteren kardeş bir memleketin tiyatro hayatı hakkında bize bir fikir verecekti. Bir milletin medeni seviyesini, kemale olan istidadını tayin etmek için en iyi ölçü medeni ve bedii müesseseleri olduğunu hemen hemen bir kaide gibi kabul edilmiştir. Binaenaleyh biz Azerbaycan'ın tiyatrosu hakkında malumat almakla oradaki hayatın

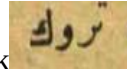
diğer safhaları için de iyi bir istidlal vasıtası elde etmiş olacaktık ki bu tiyatronun ikinci ehemmiyeti de buradadır.

Kumpanyanın “repertuvar”ındaki piyeslerden pek az kısmını – bahusus operet gibi hafif eserleri- gördüğümüz için henüz kâfi bir fikir edinemedik. Fakat Azerbaycan hayatının bazı safhalarını -velev ki pek umumi ve biraz karışık çizgilerle- gösteren parçalar yok değildir.

İstanbul’daki kumpanya, rivayet edildiğine göre, daha ziyade amatörlerden mürekkeb bir heyettir ve bahusus aktrisler pek iyidir. Son senelerde Azerbaycan’ı ziyaret edenler orada hemen hemen Avrupa tiyatrolarına yakın tiyatro kumpanyaları olduğunu söylüyorlar. Bunu söylemekten maksadımız şehrimizdeki kumpanyayı küçük ve ihtiyatsız görmek değildir. Bilakis buradaki kumpanyayı -Darülbedai heyeti müstesna olmak üzere- şimdiye kadar İstanbul’da teşekkül etmiş ve yaşamış kumpanyaların hepsinden iyi bulduk. Azerbaycan’ın orta kıymette bir kumpanyası bu kadar iyi olursa oradaki yerli ve teşkilatlı tiyatro heyetlerinin herhalde mükemmel şeyler olması lazım gelir ki anlatmak istediğimiz de buydu.

Gerek piyesler ve gerek temsillerin bizde ilk uyandırdığı fikir Azerbaycanlıların tiyatroyu gayet ciddiyet ve ehemmiyetle telakki etmeleri ve bu hususta Türkiye’yi geçmiş olmaları oldu. Memleketimiz tiyatroyu hemen daima çoluğu çocuğu, işsizler ve sarhoşları eğlendiren bir “oyun” telakki etti. Tulûat kumpanyalarının bütün sermayesi birkaç Hint piyesi kanavası, sekiz on hile, bir iki düzine ıstılahlı küfürden ibaretti. Demek ki İstanbul halkı, sokak süpürücülerinden eski devrin muhteşem kordonlu yaverlerine varıncaya kadar kırk seneden beri bu ahmak şeyleri dinlerken, Azerbaycanlılar boş durmuyorlar çalışıyorlarmış.

İstanbul’da verilen piyeslerin -operet gibi en fantezist, en az kaide-i ciddiyete riayetkâr olanlarında bile- derin bir zevk ve sanat kokusu, munis bir ağır başlılık gördük.

“Arşın Mal Alan” yahut “Meşhedi İbad”¹⁷ operetlerine bakınız. Mevzularda hiçbir fevkaladelik yok. Fakat bizim teneke, sopa ve küfr ile hayvan sürüsü sevk eder gibi bağıra çağıra idare ettiğimiz sahneleri onlar ne güzel “ Türk ”ler, ne şayan-ı dikkat mülahazalar, ne samimi latifelerle doldurmuşlar. Onların bu tabi hayat

¹⁷ Üzeyir Hacıbeyov tarafından yazılmıştır.

ile en az teması olan eserlerinde bile yaşanan bugünkü hayattan, onun hususiyet, adet ve ihtiraslarından pek çok şey var. Mesela “Meşhedi İbad”dan mütemadiyen para çekenlerin her birisi kendi meslek ve meşreplerinin hususiyetine sadık kalıyorlar. Bilfarz gazeteci lehte yahut aleyhte şantaj tehditleriyle maksadını temine çalışıyor. Gazetenin ve gazetecinin yeni cemiyetlerindeki rolünü biz düşünmeden onlar tiyatrolarına sokmuşlar.

Sonra seciyeler birer ibtidai “operet” tipi kabataslağı olmakla beraber ne güzel ve sade karikatür çizgilerine sahip bulunuyorlar.

Azerbaycan komedilerinde “Moliere”in eserlerini düşündüren sade ve metin bir mizah vardır. Avrupa piyeslerini seyrettiğimiz gözle onlara bakarsak onları ibtidai ve işlenmeye muhtaç görürüz. Fakat safvet ve sadelik bu eksiklikleri ihmal ettiren ve unutturan meziyetlerdir.

Hülasa sanat eseri için şart olan hayat, hem de bugünkü şeklinde -Azerbaycan eserlerinde mevcuttur.

Kezalik artistler de o hayatı anlıyorlar, sahnede o hayat ile canlanmayı, yaşamayı ve yaşatmayı biliyorlar.

Tiyatro kaideleri ve çerçevesi itibariyle umumi ve beynelmilel bir sanattır. Fakat ruh itibariyle mutlaka doğduğu ve ait olduğu muhitin kokusuna malik bulunmak, oradaki hayat ile yaşamak ıztırâındadır. Her memleketi alakadar edebilecek ve binaenaleyh başka milletlere ait eserlerin taklidinden doğacak eserlerde makbul olabilir. Fakat asıl sanat temaşanın umumi ve beynelmilel kaidelerine riayetkâr kalmakla beraber bütün nüsünü kendi toprağından alır. Bu itibar ile Azerbaycan tiyatrosu her yaşayan mevcut gibi büyümeye tekemmül etmeye namzet bir sanattır. Şarkın iptidailiğinden ve geriliğinden onda bir şey bulunabilir. Fakat herhalde canlı bir çiçek -velev ki pek nadide ve zarif bir şey olmasa da- ince bir sanatla tertip edilmiş kâğıt çiçeklere müreccahtır. Azerbaycan Türkçesini Azerbaycan artistlerinin ağzından işitmek bir zevktir. Kulağıımıza memleketimizin bazı kesimlerinde konuşulan Türkçeden daha munis ve tatlı gelen bu lehçeyi Azerbaycan tiyatrosu için bir zarar addedenler fikrimizce doğru düşünmüyorlar. En manasız söz onların diliyle telaffuz edildiği halde hoş bir şey oluyor. Mesela “Maymun sensin” sözünü Meşhedi İbad’ın uzatarak, tuhaf bir ahenk vererek

“Meymun senin özündedü?” diye bir telaffuz etmesi var ki gülmek mümkün değil.

Azerbaycan komedileri fikrimizce dramlara müreccahtır. Hissî piyeslere bu telaffuz başkalığı az çok zevkin kesrini mucip oluyor.

Azerbaycan tiyatrosuna lazım gelen rağbeti İstanbul’un esirgememesi herhalde şayan-ı temennidir.

Büyük Mecmua, 1. Sayı/ Nr. 1 (6 Mart 1919), s. 13-14.

İçtimâî Meseleler: İçtimâî Sahada (Hayat) Kelimesinin Manası

Fransa Felsefe Cemiyeti, bilmem kaç sene evvelki bir içtimaini, (Xaiv)’ nin felsefi fikirlerinin teşrihine tahsis etmişti. Bu içtimadaki münakaşalardan çıkan neticeye göre, Xavi’nin eserlerinde mebzul bir surette kullanılan (hayat) kelimesi pek gayr-i vâzih, pek müphem kalmıştır. Fil-hakika genç yaşında vefat eden bu şair filozof, kitaplarında (din)i, (ahlak)ı (sanat)ı hep (hayat)a istinat ettirdiği halde, bu (hayat) kelimesinden maksadı ne olduğunu bir türlü anlatmıyor. İhtimal ki, Xavi, uzun bir ömre nail olsaydı, bu kelimenin manasına ilmî ve felsefi bir vuzuh verecek ve bu surette felsefi sistemini müphemlikten kurtarabilecekti. Yazık ki vakitsiz bir ölüm, gonca halinde solan bu dehanın tam bir inkişafa mazhar olmasına meydan vermedi.

Xavi’nin müphem bir surette istimal ettiği hayat tabiri, hâlâ aynı tarzda kullanılmaktadır. Bazı kelimeler vardır ki manası hissen anlaşıldığı halde, lafızlarla tarif edilemez:

İşte hayat tabiri de bu çeşit kelimelerdendir. Fakat birçok içtimai müesseseleri izah için müracaat ettiği böyle bir tabir, uzun müddet gayr-i vazih kalamaz. “Dinin, ahlakın, sanatın kaynağı hayattır” demekle bu meseleler izah edilmiş olmaz. Buradaki hayattan maksat ne olduğu mutlaka tasrih edilmelidir. Malumdur ki hayatla addolunan şe’niyetler yalnız uzvî, ruhî ve içtimai mevcudiyetlerdir. O halde, hayatın uzvî, ruhî ve içtimai olmak üzere üç şekli vardır. Xavi felsefesine göre, din, ahlak, sanat gibi içtimai müesseseler, hayattan nebe’ân ettirildiği için, burada maksûd olan ancak içtimai hayat olmak lazım gelir. O halde, içtimai sahadaki hayatın ne demek olduğunu aramak iktiza eder. Bu hususta bizi tenvir edecek izahatı Durkheim’de

bulabiliriz. Durkheim'e göre, cemiyet eşya ile eşhastan mürekkeptir. Eşyadan murad dinî, ahlakî, hukuki, bedî, lisanî, iktisadi ilh. müesseselerdir. Bu müesseseler bizatihi hiçbir hayata malik değildir. Cemiyet içinde bizatihi canlı olan yalnız şahıslardır. Müesseselerin canlı olup olmaması, cemiyeti terki eden şahısların müşterek vicdanında meş'ur bulunup bulunmaması demektir. Mesela bir lisanın canlı kelimeleri, mensup olduğu milletin müşterek vicdanında yaşayan, yani bir kısım fertleri tarafından tahsil tarikiyle öğrenilen kelimelerdir. Lisanın canlı kaideleri de yine bu suretle cemiyetin lisani vicdanında yaşayan kaidelerdir.

Cemiyetin müşterek vicdanı ne yalnız havasın, ne de yalnız avamın müşterek vicdanı demek değildir. Havasla avam arasındaki zihnî tahâlûflerinden sarf-ı nazar edersek, bu iki zümre arasındaki hissi müşâbehetlerden mütecânis bir zümre çıkar ki işte bu umumi heyete (halk) namı verilir. Halkın vicdanında yaşayan müesseseler, cemiyetin umumi vicdanında yaşayan müesseseler demektir. O halde, bir içtimai müessese ne yalnız havasın, ne de yalnız avamın nazarında makbul olmakla canlı olamaz. Her iki zümreyi muhtevî bulunan umumi heyetin yani halkın müşterek vicdanında meş'ur ve mukabil olmalıdır ki hayatlı vasfına istihkâk peyda edebilsin. Bir müessesenin canlı olması bu şarta mütevakıf olduğu gibi (millî) olması da yine bu şartla kaimdir. Millî kelimeler, gerek havasın ve gerek avamın müştereken kullandıkları kelimelerdir. Millî vezinlerde havas ve avamın müştereken zevk aldığı vezinlerdir. Bu suretle, yeni lisancılara (millî lisancılar) demek daha doğrudur. Çünkü yeni lisancılar, lisanın canlı bünyesine ne yeni kelimeler ithaline ne de bundan birtakım kelimelerin ihracına taraftar olmadılar. Yeni lisan, havas ve avamın müfâhemesine vasıta olan ve bu surette bu iki zümre arasında samimi bir tesanüt husule getiren konuşma lisanının yazı lisanı haline geçmesinden başka bir şey değildir. O halde, Yeni lisan, canlı lisan ve millî lisan demektir. Türkçülerin yeni ahlak, yeni hukuk gibi tabirlerinden de kastettiği mana budur. Umumi bir tabirle yeni hayat, canlı müesseseleri cansız müesseselerden tefrik ederek, yalnız canlı müesseselere kıymet vermekten ibarettir. Bu surette, Yeni Hayatçılar, yeniden hiçbir müessese ibdâ etmiş olmuyorlar. Yalnız cemiyetin müşterek vicdanında yaşayan canlı müesseseleri (tespit constater) etmekle iktifa ediyorlar. Yeni Hayatçılar: Gayr-i mevcut şe'niyetlerin mübdileri değil, belki yeniden vücuda gelmiş içtimai şe'niyetlerin kâşifleridirler.

Şimdi burada bir sual sorulabilir:

Cemiyetin müşterek vicdanında yaşayan müesseselere (canlı) vasfını vermek içtimai hayatı cemiyetin bu müşterek ve umumi vicdanından ibaret görmek doğru mudur?

Buna vereceğimiz cevap pek sadedir: Fertlerin ibdâ ettikleri içtimai mahsuller de, maddi mahsuller gibi mihanikidir. Çünkü, bir makinistin yaptığı makine ne ise, bir muharririn icat ettiği ferdi bir kelime de odur. Fertlerin icat ettikleri kelimeler yalnız kendi eserlerinde barınabilir. Başka kitaplara yazılmak yahut mükâlemeler esnasında kullanılmak şerefinden mahrum kalır. Fakat bazı ferdi kelimeler vardır ki, iyi bir tali'e mazhar olarak, bir ihtisas zümresi tarafından kabul edilmek şerefine nail olur. O zaman bu kelimeye, (zümrevi kelime) namı verilir. Muhtelif ilimlerin ıstılahlarıyla muhtelif hırfetlere mahsus tabirler bu kabildendir. Bu kabilden olan zümrevi kelimeler, ferdi kelimeler gibi büsbütün cansız değilseler de, müşterek kelimeler gibi tam bir canlılığa da malik değildirler. Fakat bu zümrevi kelimelerden bazısı da büyük bir intişar neticesi olarak, cemiyetin bütün zümreleri arasına yayılarak, nihayet müşterek kelimeler sırasına geçebilir. İşte, o zaman bu kelime de tamamıyla canlı olmuş olur. Çünkü artık bu kelimeyi ferdi teşebbüslerle lisanın canlı bünyesinden ihraç etmek ihtimali kalmaz. İşte bir müessesenin hayati olması, ferdi iradelerin fevkinde olan böyle bir mü'eyyidiyete nail olmasıdır. O halde, demek ki ferdi bir kelime de nihayet, canlı lisana dâhil olabilir. Fakat fertlerin ibdâ ettiği milyonlarca kelimeler arasında ancak pek azı bu mazhariyete nail olabilir.

Bunun gibi fertlerden sadrolan sair yenilikler de ancak müşterek vicdanda yer bulmak suretiyle içtimai ve millî bir mahiyet alabilir. Bu da ancak, bu ferdi yeniliklerin yeni içtimai cereyanlara uymasıyla kabildir.

Yeni içtimai cereyanların sebebine gelince, bu asrımız için, içtimai taksim-i a'mâlin inkişafından ibarettir. Asrımızda içtimai hayatın süratli ve şiddetli bir surette değişmesi, içtimai taksim-i a'mâlin zaruri bir neticesidir.

Mesela, memleketimizde, kadın hayatında görülen inkılap, içtimai taksim-i a'mâlin tabii bir neticesinden başka bir şey değildir. Ahlaki, hukuki, bedii, lisani, dini ve iktisadi inkılaplarımız da, umumiyetle bu müşterek sebebin zaruri neticelerinden ibarettir.

Fakat, hayattaki bu tahavvüllerin mütekaddim sebeplerini keşif ile izah etmek, hiçbir vakit hayata mihaniki bir mahiyet vermez. Hayatı, yaratıcı bir tekamül addeden (Bergson) bile, vukua gelmiş hayati tekamüllerin kabil-i izah olduğunu kabul ediyor. Bu filozof, yalnız vukua gelecek tekâmülün ne tarzda vukua geleceğini kestirmek mümkün olmadığını iddia ediyor ki, bu iddia en yüksek cemiyetler için doğrudur. Mesela, bugünkü asri milletlerin, ileride nasıl bir içtimai şekil alacağı – bu şekiller görülmeden- kestirilemez.

Fakat geride kalmış cemiyetler, ilerlemiş cemiyetlerin takip etmiş oldukları tekâmül yollarında türüyecekleri için, bunların istikbali az çok tayin edilebilir. İçtimai nev'ilerin tekâmül kanunları tayin edildikten sonra, her cemiyetin mensup olduğu nev'in tekâmülüne teba'an ne yoldan tahavvül edeceğini sezmek mümkündür. Fakat kanunlarının tayinine imkân olmadığı için henüz vukua gelmemiş tekâmüllerle henüz vücuda gelmemiş içtimai nevi'ler hakkında şimdiden bir şeyler söylenemez.

Görülüyor ki hayati tahavvüllerin (mu'ayyeniyet) umdesine tabii olarak muayyen sebeplerle izah edilmesi bunların mihaniki olmasını icap ettirmez. Hâlbuki bu tahavvüllerin ilmen izahı mümkün olmazsa içtimai hayatımız (fatalist) bir mahiyet alır, Bergson ne müspet ilimleri ne de sebeple maiyeti inkar etmiyor, yalnız ilme nef'i ve ameli bir kıymet vererek asıl nazarı kıymeti bir saffet mahiyetinde telakki ettiği felsefeye bırakıyor.

Bergson müspet ilimlere istinat ederek ilmin fevkinde bir felsefe tesisine çalıştığı için haklıdır. Fakat şurası da malum olmalıdır ki müspet ilimleri ihmal yahut inkâr eden felsefe cereyanları Bergsonizmle kabil-i telif değildir.

Büyük Mecmua, 4. Sayı/ Nr.4 (27 Mart 1919), s. 50-51.

Hafta Musahabesi: Maarifte Islahat Varmış...

Islahat... Bu öyle bir kelime ki artık halk kelimeyi işitmekten bıkmıştır. On seneden beri bütün bu kelimeyi siper yaparak ne kadar yıkmak lazım gelirse yıktık. Müessesatı, idareyi, kanun ve nizamnameleri yazar bozar tahtasına çevirdik... Bir nazırın yaptığını öteki nazır yıktı. Bir valinin ıslahat ve imarat namına yıktığı evleri

öteki vali beğenmedi, o da diğer evleri yıktı. İslahat namına hoşumuza gitmeyen memurları azlettik, yenilerini getirdik... Diğerleri de onları azletti. Başkalarını getirdi. İslahattır ki milletin hukuk-u melekeyesini, hukuk-u şahsiyesini ayaklar altına almaya sebep oldu. İslahattır ki memurların hayat ve maişeti ile oynamak hakkını bize verdi.

Şimdi yine ıslahat var. Çünkü azimkâr ve genç nazırlar geldiler... Bir yenilik yapmak istiyorlar. Fakat onlardan bilhassa maarif nazır-ı muhtereminden bir ricamız var... Artık millet ıslahat değil; bir parça istikrar istiyor. Bunu genç, mini mini yavrularımız, talebemiz de istiyor. Onlar da bıktılar... Zavallılar dün bu dersi okudular, bugün onu kaldırıyoruz... Dün bir şey öğrettik, bugün onu lüzumsuz görüyoruz. Artık yavrularımız da talebemizde bizi sersemlikten kurtarınız, ne okutacaksanız, ne okuyacaksak söyleyiniz diyorlar.

İslahatçılarımızda bir hassa var. Hatırlarına gelen ve bir hamlede tatbik edilebilecek olan fikirleri hep kendi mahsulleri zannederler. İslahatçılarımızın vasf-ı esasisi, kendilerinden evvel yapılan şeyleri, düşünülen fikir ve gayeleri öğrenmeye lüzum görmemek, her şeyi yeniden yapıyor, yeniden düşünüyor gözükmektedir. Maarif Nazır-ı muhteremi Galatasaray Sultanisi gibi sultaniyeler açacakmış; gazetelerin neşriyatından öğrendik... Emrullah Efendi de Galatasaray gibi sultani yapmak için on vilayetimizdeki idadiyi sultaniye tahvil etti. Abdülrahman Şeref Bey'de, Kadıköy ve Nişantaşı numunelerini Galatasaray gibi yapmak için açtı. Şükrü Bey'de bu numuneleri Galatasaray'a benzetmek için sultaniye tahvil etti. Ne oldu, Galatasaray oldu mu? Olamadıysa sebebi ne?... Daha dün Galatasaray yapmak azmiyle açtığımız Kadıköy Sultaniyesine bir bina bulmaktan ve yerleştirmekten aciz olduğumuz meydanda iken istediğimiz zaman istediğimiz gibi Galatasaraylar yaratabilir miyiz? Zaten evvel emirde sultaninin gayesi nedir; Galatasaray'ın bu itibarla meziyeti ve nakîsesi nelerdir? Şimdiye kadar Galatasaray'ın memlekete hizmeti ne oldu, bunun sebebi nedir; bu cihetler tetkike değmez mi?.. Ve bunlar tetkik edilmeksizin Galatasaray açıyoruz diye açacağımız müessesler akâmete mahkum olmaz mı? Bizde ıslahat emelinin kökü ilim ve taharriye değil, herhangi bir sebeple kafamızda yer eden basit ve mücerret bir fikirdir. İslahatçılarımızın hassalarından biri de tecrübeye ehemmiyet vermemektir. İslahatçılarımızın en hâkim zihniyeti kendilerinden evvelkilerin düşüncelerini, gayelerini nazara almamaktır.

Islahatçılarımızın tarihle, tetkikle alakası yoktur. Kendilerinden evvelkilerin fikirlerini hep fena gören ıslahatçılarımız kendilerinin seleflerinden daha iyi düşündüklerini, yapacakları şeyin daha iyi semere vereceğini acaba nereden istidlal ediyorlar? Islahatçılık zihniyeti kökünü (Dogmatizm)'den alır. Nasıl dogmatikler tasavvurlarına akaid-i diniye gibi inanırlar, tecrübe ile tevsike, münakaşaya lüzum görmezlerse, ıslahatçılar da tatbik edecekleri fikrin iyi netice vereceğinden katiyen şüphe etmezler. Onlar kendi seleflerinden daha iyi düşündüklerine, daha iyi yapacaklarına katiyen emindirler. Dogmatizm nasıl bir dalalet-i zihniye ise ıslahatçılıkta şüpheyi iltifat etmeyi bilmeyen, tecrübeye lüzum görmeyen bir dalalet-i ameliyedir.

Islahatçılar acûldurlar. Vakayı takip etmeye tenezzül etmezler, ihtisasa lüzum görmezler. Bir ıslahatçıyı bugün adliye, yarın maliye, ertesi günü harbiye işlerine memur ediniz, her yerde yıkacak şey görür, hepsinde kendisi için yapacak iş bulur. Ümit edelim ki maarifin ıslahat namına yapacağı işte böyle bir zihniyetin mevlüdü olmasın...

Maarif Nazırı beyefendiden şu noktaları unutmamalarını rica edeceğiz. Maarif meselesi bir külldür. Maarifin her derecesi diğerine şiddetle merbuttur. Maarifin her derecesinde hareket olmalıdır ki memleketin irfanı yükselebsin. Binaenaleyh (Ben sultanileri ıslah edeceğim. Bunun için iptidailere bakmayacağım. Darülfünunu öldüreğim) tarzında bir maarif programı olamaz. Darülmuallimin-i âliye, yani bugünkü şekli ile Darülfünun ıslah edilmedikçe sultaniler ıslah olunamaz; Darülfünun olmadıkça, Darülmuallimin, iptidailer ilerleyemez. Darülmuallimin iptidailer olmadıkça tahsil-i iptidai ilerleyemez. Tahsil-i iptidai ta'ammüm etmedikçe memleketin maarifi yükelemez. Bugün sultaniler muallimsizdir, Darülfünun tahsili sekteye uğrayınca hiçbir nazırın azim ve iradesi sultanilere muallim bulmaya kifayet edemeyecektir. Sultani muallimliği yalnız bir bilgi meselesi değildir, bir meslek işidir. Böyle muallimleri ancak Darülfünun yetiştirecektir.

Maarif Nezaretini işgal eden zevat, ale'l-ıtlâk maarif teşkilatı hakkında hüküm verebilmek için hiss-i selimin kifayet etmeyeceğini bunun için ayrı bir ilim ve ihtisasa ihtiyaç olduğunu teslim eylemelidirler. Gelip geçen nazırlar ekseriyetle bir türlü bu hakikati idrak edemiyorlar. Bir zat muallim olur, iyi bir tarih-i siyasi muallimi hatta iyi bir gazeteci olabilir. Fakat bunlar maarif meselesinde hâkim

olmaya kifayet etmez. Maarif ve terbiye meselesi de başlı başına bir ilimdir. Ayrıca tetkike, ayrıca tettebbua, bilhassa tecrübeye müftekirdir. Bir memleketin maarifi gelişi güzel hiss-i selim ve içtihadata tabi tutulamaz. Bir maarif nazırının en büyük dirayeti bu husustaki mütehassısları bularak onların mütalaasından istifade etmeyi bilebilmesindedir.

Maarif Nazırı beyefendi şurayı unutmamalıdır ki herhangi bir dersi Darülfünundan kaldırırken memlekette o ilmin teessüsüne de katiyen mani oluyorlar. Çünkü tecrübeyle sabittir ki memleketimizde bir ilim mekteplere girince memlekete de girebiliyor. Mekteb-i Mülkiyede iktisat okunmaya başladıktan sonra birkaç iktisat kitabı yazıldı. Murat Bey merhum mekteb-i mülkiyede tarih-i umumi okuttuğu için kitabını yazabildi. Felsefe dersleri mekteplere girdikten sonra Türkçe birkaç felsefe ve ruhiyat kitabı yazıldı. Bunları kaldırdığımız takdirde zavallı memleketimize zarar ikâ etmiş olmaz mıyız?

Bilemiyorum, bir nazır nasıl oluyor da kendinde Darülfünunun herhangi bir dersini lüzumlu, diğerini lüzumsuz addetmek cesaretini görüyor, nasıl oluyor da erbabına sormaksızın Darülfünunda teşkilat yapmaya kalkıyor? Fakat bundan daha mühimi, Darülfünun ilim yeridir, ilim ve tedrisat işlerinde nezaretin müdahalesini kabul edemeyiz diye şimdiye kadar feryat koparan müderris ve muallimler, acaba şimdi nasıl sükût ediyor, ilim zihniyetine idare masasından indirilen darbeye nasıl tahammül ediyorlar?

İşitiyoruz ki maarif nezareti şimdiye kadar ne Sultan Hamid ne İttihat ve Terakki nazırlarının dokunmaya cesaret edemedikleri tıbbiyeye kati bir darbe indirmek istiyormuş, işitiyoruz ki manevi inkılaplarımızın ilk membaı olan bu müessesede doğan milliyet fikrini kati bir surette öldürmek için en müsmir çare aranıyormuş. Biz bu hususta işittiklerimize hakikat nazarıyla bakmak istemiyoruz. Maarif nazırı beyden yalnız bir şey rica ediyoruz: Tıbbiyede ecnebi lisanla tedrisat icra edilirken talebe-i mevcudiye nazaran Türk talebenin adedi ne miktardaydı? Tedrisat Türkçe olmaya başlayınca bu miktar kaç baliğ oldu? Lütfen tetkik buyursunlar, ondan sonra ellerini vicdanlarının üzerine koyduktan ve bir dakika mensup oldukları milleti düşündükten sonra karar versinler.

Darülfünun Islahatı ve Tıbbiye

Son zamanlarda fikrî hayatımızı en ziyade işgal eden hadise, Maarif Nazırı Ali Kemal Bey'in maarifte icrasına başladığı ıslahat olmuştur. Darülfünundan başlayan bu ıslahat tali ve iptidai tedrisata kadar teşmil edilecek ve maarif yeni esaslar üzerine kurulacaktır. Memleketimizin fikrî hayatında mühim bir sarsıntı yapacak olan bu hareket dikkatle takibe şayan bir hadisedir. Islahattan sonra tedrisata verilmek istenilen şekil hakkındaki fikirlerimizi ayrıca serd edeceğimiz bedîhî olmakla beraber, bugün en ziyade Darülfünunda yapılan ıslahatla meşgul olacağız. Bu ıslahattan bilhassa tıbbiyenin pek ziyade müteessir olacağı, orada şimdiye kadar Türkçe yapılan tedrisatın şimdiden sonra Fransızca icra edileceği, muallimlerin de Fransa'dan celb edileceği haber veriliyor. Medeniyet âlemine iftiharla gösterebileceğimiz yegâne millî irfan müessesemiz olan tıbbiyenin bu facia akıbeta maruz kalmasından müteessir olmayacak bir fert tasavvur edemiyoruz. Bu baptaki mütalaamızı gelecek nüshaya tehir ederek, şimdilik mektebin en güzide muallimlerinden ve memleketimizin maruf doktorlarından Esat Paşa'nın fikir ve mütalaalarını nakliyle iktifa edeceğiz:

- Paşa Hazretleri, tıbbiyede tedrisatın Fransızca yapılması ve muallimlerinin Fransa'dan getirilmesi mevzu bahis oluyor. Bu bapta fikrinizi öğrenebilir miyim?
- Tıp fakültesi Mahmud-ı Adlî zamanında tesis edilmiştir. Bidayette tedrisat Fransızca olarak icra edilmiş ve bu şekil elli sene müddet devam etmişti. Bilahare bânisinin gayet âlî olan arzusuna muvafıkk olarak Türkçe tedrisat imkânı hâsıl oldu. Elli seneye yakın bir müddetten beri de tedrisat Türkçe olarak yapılıyor. Tedrisat Fransızca olduğu müddetçe talebenin ekserisi gayri müslimlerden mürekkeb iken, Türkçe tedrisata başlanınca Türk talebenin adedi de şayan-ı dikkat bir surette tezayüt etmiştir. Talebeye Türkçe tedrisat yaptıktan sonra da, memleketimizin bi-hakkın iftihar edebileceği güzide simalar yetiştirmiş ve bu suretle memlekete nihayetsiz hizmetler ifa eylemiştir. Her şekil ve suretle millileşmiş olan müessese irfanın bugün Fransızlaştırılmak istenmesindeki hikmeti anlamıyorum. Çünkü böyle bir teşebbüs tıp fakültesinin her suretle mahvını intaç edeceğine kaniyim.

- Acaba Paşa Hazretleri, Türkçe tedrisat, ilmin bütün icaplarını kavramaya müsaade ediyor mu? Yani Türkçe tedrisat ile ilme bir zarar hâsıl olmuş mudur?
- Tıp fakültesindeki tedrisat Türkçe yapılmaya başlandığından beri neşet eden doktorların keyfiyyet ve kemiyet ile Fransızca tedrisat esnasında yetişen doktorların kemiyet ve keyfiyeti arasındaki mukayese, bu hususta bize vazıh bir fikir verebilir.
- Paşa Hazretleri acaba fakültenin muallimleri, bugünün ihtiyaç-ı ilmiyesini tatmin edebilecek kabiliyeti haiz değildirler ki böyle bir tebeddüle lüzum görülüyor?
- Tıp fakültesinin bugünkü muallimleri, bi-hakkın vazife-i tedrisiyelerini ifaya muktedir zevattan mürekkeptir. Ve bugüne kadar yetişmiş olan genç Türk etıbbasının vücutları birer şahid-i zey-i hayattır. Muallimlerin her biri kendi şubelerinde ihtisas sahibi kimselerdir. Hatta bu mütehassıslar Avrupa’ca da maruftur. Birçokları fenni keşifleri ile, fen alemine kendilerini tanıttırmışlar ve bu suretle Türk’ün Avrupa nazarındaki kıymetini yükseltmişlerdir.
- Avrupa’dan bizim muallimlerimizin yerine kaim olabilecek muallim getirmek mümkün müdür?
- Dünyada imkânsız hiçbir şey yoktur. Avrupa’dan muallim talep edilebilir. Ancak bu, bir ihtiyaca müstenit olmak ve bu ihtiyaç sahip salahiyet olan Tıp fakültesi meclis muallimeyni tarafından tasdik olunmak iktiza eder. Şurasını da ilave edeyim ki, Avrupa’nın birinci hatta ikinci derecedeki mütehassısları memleketlerini terk etmez, üçüncü dördüncü derecede olup da buraya gelebilecek muallimler de bizim verdiğimiz maaşla iktifâ edemez. Evvelce sebak eden tecrübeler bu hususun hazine-i millete pek pahalı oturduğunu göstermiştir. Şunu da bilatefahür söyleyebilirim ki bu üçüncü dördüncü derecede muallimler, bizim buradaki Türk doktorlarına hiçbir suretle faik değildirler.
- Tedrisatın Fransızca olmasında ne mahzur görüyorsunuz?
- İki mahzur vardır:

Birinci mahzur Türk gençlerinin mektepten soğumalarını intaç etmesi olacaktır. Nitekim, yukarıda zikrettiğim vecihle Fransızca tedrisat esnasında etibbanın yüzde yirmisi Türk yüzde sekseni anasır-ı saireden olduğu gibi keyfiyyet itibarıyla da Türkler o vakit mâ-dûnda kalmıştı. Tedrisat Türkçeye inkılap ettikten sonra bu netice bir aks oldu. Şimdi de tedrisat tekrar Fransızcaya inkılap edince eski neticenin hâsıl olacağına şüphe yoktur. Bu ise Türklük için telafisi mümkün olmayan bir darbedir.

İkinci mahzur; şimdi tıp fakültesi bir Türk mektebidir. Tedrisat Fransızcaya tahvil edilirse Beyrut'taki mekteplerin halini iktisap ederek kisve-i milletten tecerrüt edecektir.

Büyük Mecmua, 5. Sayı/ Nr. 5 (5 Nisan 1919), s. 65-66.

Dostlarımızı Bilelim: Piyer Loti [Pierre Loti]

Harbin en elemli ve en felaketli günlerinde, bütün dünya aleyhimizde küfür ve iftira kustuğu bir sırada, Avrupa'dan bir dost sesi yükseldi. Türk'ün kalbinde zaten samimi bir muhabbet kazanan bu dost, herkes tarafından reddedildiğimiz, hakaret gördüğümüz şu feci günlerde de bizi unutmadı. O da bizimle beraber felaketimize ağladı. İşte bizi bizden çok seven, felaketlerimizden bizden çok müteessir olan bu samimi dost Piyer Loti [Pierre Loti]' dir. "Piyer Loti" harp içinde Fransızlara karşı bizi müdafaa etmekten hali kalmadığı gibi, mütarekeden sonra da, Türk'ün namını ve namusunu kirletmek için her taraftan yapılan hücumlara tek başına mukabeleden geri durmadı. Türk'ün namusuna, Türk'ün fazilet ve ulviyetine iman eden bu samimi dost, sık sık (Figaro)' da neşrettiği makalelerle Türklüğü müdafaa etti.

Nihayet memleketimizin bu necip dostu, Piyer Loti [Pierre Loti] "Ermenistan Kıtalı" isminde yeni bir eser neşretti. Kitap henüz İstanbul'a gelmediği için bittabi göremedik. Fakat Avrupa gazetelerinden anlaşıldığına göre bu eser Türkleri zulüm ve vahşetle itham edenlere karşı belîğ ve hararetle bir müdafaaamedir. Loti Türklerin hiçbir zaman Fransa'ya karşı düşmanlık hissi beslemediklerini söyledikten sonra şu satırları yazıyor: "Türkler Rusya tarafından çiğnenmek tehlikesinden

kurtulmak için, bir ümitsizlik eseri olarak kendilerini menfur Almanya'nın kollarına attılar. Menfur Almanya diyorum. Çünkü kâle bile almaya değmeden bir ekalliyet-i müstesna olmak üzere onların daima Almanlardan nefret etmiş olduklarına ben şahidim. Şu halde birçok esbap muhaffefesi olan bir meş'um hata için bu millete karşı insafsız bir kin gütmek nasıl doğru olur?"

Daha aşağıda şu satırlar okunuyor: "Kalben Fransa'ya o kadar yakın olan İstanbul'u Ruslara vermek lazım gelseydi ne elim bir zarara uğramış olacaktı. Ruslar oraya bastıkları günden itibaren bize kendi yurdumuz hissini veren İstanbul'dan bizi üvey evlatlar gibi peyderpey çıkarmaya başlayacaklardı.

Loti Türkleri şu suretle tasvir etmiştir:

"Türkler Şarkın en salim, en namuslu ve en taassup hislerinden beri bir anasıdır. Onlar Ortodokslardan çok daha az mutaassıplardır. Bunlar şövalye ruhlu birtakım adamlardır ki mecruhlarımıza, esirlerimize çok tatlı bir şefkatle muamele etmişler, Çanakkale macerasında askerlerimizin gemilere ricati esnasında çok hüsn-i niyet göstermişler, arkalarında galiz Alman tekmesini hissetmedikleri gibi necip müdafaamız eserinin nihayetinde sulh konferansı heyetine hitap ederek İstanbul'u Türklere bırakmasını hararetle bir lisan ile talep etmektedir.

Bizi bu kadar hissi bir surette müdafaa eden bu asil dostumuza layık olmak için ne yaptık? Yalnız geçen gün Piyer Loti [Pierre Loti]'yi Darülfünuna fahri doktor yaptılar. Fakat Türklerin kalbinde yarattığı ebedi minnet ve şükranı ifade için bu tezahür kâfi mi? Tabii değil... Fikrimizce Piyer Loti [Pierre Loti]'ye yapılacak en güzel şükran nişanesi onun Beyazıt veyahut Fatih meydanında bir heykelini yapmaktır. Ümit ederiz ki hükümet bu masraftan çekinmeyerek derhal bu fikrin tahakkukunu temine teşebbüs edecektir.

Büyük Mecmua, 6. Sayı/ Nr.6 (24 Nisan 1335 [1919]), s. 88.

Haftanın Tarihi

Türk Ocağı Kongresi

Geçen cuma günü Türk Ocağı, fevkalade bir kongre akdetti. Fevkalade ahval içinde yuvarlanıp gittiğimiz için bu fevkalade kongreye de şiddetle ihtiyaç hissediliyordu. İdare heyeti raporunu okuduktan sonra bu ihtiyacın mevcudiyetini, apaşıkare surette görünüyordu. Ocaklılardan iki yüzü mütecaviz aza davete icabet

etmişti. İdare raporu okunduktan sonra hesabatı tetkik etmek üzere bir hesap encümeni, ocağın eşyasını tespit etmek üzere de diğer bir encümen teşkil edildi. Sonra azanın bir kısmı, meşru mazeretlerine binaen ikinci içtimaya gelemeyeceklerini beyan ederek, idare heyetinin o gün intihap edilmesini teklif ettiler. Bu teklif salonda bir tufan kopardı. Azanın diğer bir kısmı da nizamnamenin on dördüncü maddesine istinat ederek, kongre işlerini bitirmedikçe intihabat yapılmayacağını iddia etti. İki tarafın iddialarını telif etmek mümkün iken, iş çığırından çıktı. Ve ikinci iddia da bulunanlar (obstrüksiyon) yaparak salonu terk ettiler. Kalanlar intihabatı yaptılar. Fakat bu netice ocaklıların büyük bir kısmını rencide etti. Bu suretle ocaklıların ikiye ayrılmasına sebebiyet verildi. Hâlbuki iki taraf, iddialarında ifrata varmayarak kardeşçe anlaşmaya çalışsalar, bu netice katiyen hâsıl olmayacaktı. Bizce yeni teşekkül eden idare heyeti, çalışabilmek için diğer arkadaşlarının da muvaffakiyetini istihsal etmeli, aksi takdirde istifa edip yeni bir kongre akdedilmelidir. Zaten obstrüksiyon yapanların, nizamname mûcibince, kâfi miktarda aza toplayarak kongre akdini talep eyleyecekleri muhakkaktır. Bütün ocaklı kardeşlerimize böyle geçici bir hadise hasebiyle yekdiğerlerine karşı iğbirar duymayarak, yine kardeş gibi yaşamalarını, Türk Ocağının selameti namına temenni ederiz.

Musib Bir Karar

Darülfünun Edebiyat Şubesi Heyeti Müderrisini geçen haftaki içtimalarından birinde necip dostumuz Piyer Loti'ye fahri müderrislik ünvanı ihdâ edilmesini kararlaştırdı. Maarif tarihimizde böyle bir hadise galiba ilk defa olarak vukua geliyor. Darülfünunumuzun ilk fahri müderrisinin Mösyö Piyer Loti olması genç, ihtiyar, büyük küçük herkesi memnun etmiştir. Yalnız Fransa'yı ve Fransızcayı bilenler arasında değil Garp irfanına tamamıyla yabancı olan zekâ ve vicdan sahipleri içinde bile Piyer Loti'yi tanımayan ve sevmeyen yok gibidir. Bütün garbın aleyhimizde olduğu günlerde bile derin bir hararet ve fedakârlıkla bizi müdafaa eden, bu mağdur millet ve devlet için adalet ve mürüvvet istemekten bir an yorulmayan bu büyük adam gönüllerimizde bir efsane kahramanı sihir ve füsün içinde yaşamaktadır. "Piyer Loti" Türkleri daima sevmiştir. Buna mukabil Türkler de meşhur ve cibilli olan nimetşinaslıklarıyla ona gönüllerinin en mütevazı ve derin bir muhabbetini vakfetmişlerdir.

Türkleri en ziyade mazlumlukları ve tevazuları için seven “Piyer Loti” bizzat tevazuyla Avrupa’da meşhurdur. Atideki fıkra onun sükûn ve mahviyete ne derece âşık olduğunu gösterir:

Bir hariciye zabiti olan Loti’yi gençliğinde silah arkadaşları “Julien Viaud” diye tanırırlardı. Bir gün bunlardan birisi ile Loti arasında şöyle bir muhavere geçmiş:

- Piyer Loti isminde yeni bir edibin eserlerini okuyorum. Ne mükemmel şeyler. Siz de gördünüz mü?
- Hayır okumadım.
- Tavsiye ederim.. Harikulade şeyler..
- Adam siz de...

Loti’nin lakaydane sarf ettiği bu adam siz de sözüne karşı arkadaşı onu hararetle müdafaa etmiş.

İki sene sonra yine Fransız limanlarından birinde birbirlerine tesadüf ettikleri zaman bu arkadaşı Piyer Loti’ye birçok serzenişlerde bulunmuş:

“Piyer Loti sen olduğun halde niçin kendini tanıtmadın bana.. Samimiyetinden bunu beklerdim” demiş.

Loti evvela tenkitlerinden fevkalade çekindiği için kendini sakladığı yolunda bir mazeret göstermek istemiş fakat arkadaşının ısrarına karşı nihayet hakikati itiraf etmiş: “Kendime o kadar ehemmiyet verildiğini gördükçe daima utanırım” demiş.

Bunu öğrendikten sonra şarkın Loti’ye Loti’nin şarkı niçin bu kadar sevdiğini daha kuvvetli anlayabiliriz.

Harb-i Umumi Borçlarına Karşı

Avrupa gazeteleri sabık İtalya maliye nazırından “Loçati” muharebe borçlarını itfâ için teklif ettiği muazzam bir piyango tasavvurundan bahsediyorlar. Tasavvur gayet basittir: Bahri yüzer franktan 455 milyar franklık piyango bileti çıkarmak.

İtalyan iktisatçısı itilaf devletlerinin mecmuu iki yüz elli milyona varan nüfusu içinden otuz kırk milyon müşteri çıkarabileceğini tahmin ediyor. Temin edilecek paranın bir kısmı ikramiye suretinde dağıtılarak harp fakirleri ve harpte

zengin olmak fırsatını kaçıranlar için yeni bir tâli tecrübesi vesilesi olacak, diğer kısım ile de itilaf heyetinin muharebe borçları ödenecektir.

Böyle bir tasavvuru Avrupalıların nasıl karşılayacağını bilemeyiz. Fakat biz de böyle bir teşebbüs maatteessüf büyük bir muvaffakiyetle karşılanırdı zannederiz. Çünkü bu bedbaht muharebenin bir azizliği de memleketimizde kumar ihtirasını müzmin ve mühlik bir hastalık haline getirmesi olmuştur.

Büyük Mecmua, 6. Sayı/ Nr.6 (24 Nisan 1335 [1919]), s.96.

2.2. RESİMLİ HAFTA

İstanbul'a Gönderilen Artist Mürebbiye Kıyafetiyle Nasıl Casusluk Ettiğini Anlatıyor

“Bu artist Harb-ı Umumiden evvel mürebbiye sıfatıyla İstanbul'a gelerek paşaların evlerinde mürebbiyelik eder. Ve bir çok esrarımızı öğreniyor, ve sonra bunları bütün teferruatıyla neşrediyordu. Birçok esrarengiz tefsilatı havi olan bu casus hatıratında İngiliz casus buraya nasıl geldiğini nasıl çalıştığını ve neler öğrendiğini meraklı bir lisanla anlatıyor.”

Herkesin hayatını, bilhassa mesleki hayatını, tabiatın bahşettiği bazı istidatlar ve hevesler tayin eder. Ben daha küçükken gayet neşeli, raks ve musikiye meraklı bir genç kızdım. Annem meşhur bir İspanyol dansözü olduğu için bunda irsîn de birçok tesirleri olmuştur.

Paris'te Kaptan Ragi Dözyesur'e rast geldiğim zamana kadar bütün hayatım İngiltere'nin, Amerika'nın, Fransa'nın en büyük sahnelerinde oynamakla geçmiştir. Fakat her sanatkârın hayatında her günkü faaliyetlerden ve sahneden usanıp hayatında yeni bir iş, yeni bir hareket olması arzu ettiği zamanlar vardır. İşte Paris'te ben de böyle bir ihtiyaca kapılmışım.

Paris'te sahne hayatının bana tanıttığı birçok arkadaşlarım vardı. Bunların arasında genç bir İngiliz zabiti ile tanıştım. Babam İngiliz olduğu için, ben de kendimi İspanyol'dan ziyade İngiliz addeder, her rast geldiğim İngiliz'i kendime daha yakın hissederdim. Dözyesur ile son derece dost olmuştuk. Bir gün yine Kafe d' Paris'de beraber yemek yiyorduk, kendisine daha heyecanlı bir sergüzeşt istediğimi söyledim:

-Artık erkekleri eğlendirmekten yoruldum, dedim.

Dözyesur, elindeki şampanya bardağını masaya dayadı,

-Memleketimize hizmet etmek ister misiniz? Dedi.

Bu sual bana çok garip gelmişti,

-Ne demek istiyorsunuz, dedim, ben memleketime ne yapabilirim?

-Sizin gibi güzel kadınların memleketlerine yapacağı birçok işler vardır ki erkekler yapamazlar. Biz bazen askeri ve siyasi işlerde ince zekâsı olan kızları kullanmayı erkeklere tercih ederiz.

-Ben merak içindeydim:

-Söyleyiniz, ben ne yapabilirim?..

Döyzesur, yavaşça gülümsedi,

-Burada fazla bir şey söyleyemem, sizinle hususi görüşelim, o zaman maksadımı izah ederim. Yalnız şu kadarını söyleyeyim ki, sizi yabancı memleketlerden birine gönderip oranın ahval-i askeriye ve siyasiyesi hakkında bize malumat göndermekle tavzif ederiz.

-Yani casusluk,

Ben heyecanla bağırıştım.

Döyzesur hemen reddetti,

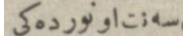
-Hayır, biz hiçbir zaman casus istihdam etmeyiz. Siz yalnız siyasi bir ajan olursunuz. Fakat resmi hiçbir memuriyeti haiz olmaz, hususi bir işle oraya gider, ve kendi kendinizi idare edersiniz. İnsanlar vatanları için çalıştıkları zaman her fedakarlığı göze alır, hatta icap ederse hayatlarını bile feda ederler. Döyzesur iş hakkında kahvede izahat vermekten çekindi. O akşam otelime geldi, orada yapacağım iş hakkında bana uzun uzun malumat verdi. Gülererek:

-Sizin gibi sehhar, zeki bir kadın şüphesiz ki bizim istediklerimizi muvaffakiyetle yapabilecektir dedi.

Ben casusluk neşesiyle adeta sarhoştum. Bu bana çok tatlı bir mefkûre gibi gelmişti. Döyzesur biraz ciddi bir tavırla:

-Size mesleğe ait bazı hileleri öğretmeliyim dedi. Unutmamalısınız ki bazen bir hata sizin hürriyetinizi belki de hayatınızı bile sizden alır. Eğer sizi tevkif edebilirse fazla hiçbir şey yapamaz, bunu bilmelisiniz.

Dözyesur, havadisleri nasıl çamaşırcının veya herhangi bir tüccarın hesabı şeklinde yazabileceğimi ve nasıl göndereceğimi uzun uzun anlattı.

Artık her şey kararlaştı. Ertesi günü Saint Ouen'deki önündeki İngiliz sefarethanesine gittim. İsmimi Matmazel Roz Le Movan diye verdim. Kendi aktris ismimi dünya tanırdı. Beni Colonel Berih'in yanına götürdüler. Kendisi harp zamanında İngiliz casus teşkilatının müdürüydü.

Colonel bir iç yazıhanesi arkasında oturuyordu. Söylediklerini hariçten kimsenin işitmesine imkan yoktu. Mukaddime mahiyetini haiz bir iki kelimededen sonra dedi ki:

-Sizi İstanbul'da, Almanların maiyetinde çalışan bir Alman kadını takip için İstanbul'a göndereceğiz. Bu kadın Lenadariles isminde bir Alman dansözdür. Bu kadınla tanışınız ve ona ait ne öğrenmek mümkünse öğreniniz. Almanların Türklerle beraber neler yaptıklarını buna ait en küçük meseleleri bile kaydediniz. En ehemmiyetsiz bir nokta bizim için bir anahtar olabilir, dedi. Ve sonra devam etti: işinize ait daha mühim bir şey söyleyeceğim. Bir iki seneye kadar Avrupa'da veya Balkanlar'da umumi bir harp olması ihtimali vardır. Oralarda olup biten her şeyi öğrenmeye ihtiyacımız var.

-Ben bu kadınla nasıl tanışabilirim, dedim.

-Oradaki Avrupa hastanelerinden birinde bir iş münasip olur dedi. Biz size müstear bir isim vereceğiz, bizimle o suretle muhabere edersiniz.

Sonra bana Türkiye'de bir casusun kendini anlatmadan ne suretle çalışabileceği anlattı:

-Evvela bir nazırın veya paşanın evine mürebbiye olarak girer, orada olup bitenleri lakayt bir mürebbiye sıfatıyla dinlersiniz. Emniyetlerini kazanmak için paşa veya oğlu ile muaşaka yaparsınız, dedi. Türkleri teshir etmenin birinci yolu budur. Eğer imkânsız bulursanız dansöz olarak yine sahneye girer, şöhretiniz ve güzelliğinizle askeri ve siyasi adamlarla tanışırsınız. Bunlar yemek esnasında daima bu meseleleri konuşurlar. Ve size ehemmiyet vermedikleri için her sırrı öğrenebilirsiniz. Eğer daha masum bir vaziyet takınabilerseniz bir evde dadı olarak da girebilirsiniz. Bunlar hep

müdür tarafından bana gösterilen casusluk vasıtalarıydı. Bunları düşündükçe işteki roman ve sergüzeşt beni çıldırttı.

İngilizler işe başlamak için bana 50,000 dolar verdiler. Akşam Şark Ekspres treni alıp büyük bir azim ve iman ile İstanbul'a hareket ettim.

Avusturya hudutlarında bir Alman zabiti İstanbul'a gitmek üzere benim kompartımanıma bindi. Söze vesile olur ümidiyle, fena, bozuk bir Almanca ile pencereyi açmasını rica ettim. Bu suretle konuşmaya başladık. Fakat her kiminle konuşsam hiçbir zaman askeri ve siyasi meselelerden bahsetmemek için emir almıştım. Alman zabitine sadece, İstanbul'da bir İngiliz mürebbiyenin emin ve salim bir surette gezip gezemeyeceğini sordum.

-Beyoğlu'nda salim gezebilirsiniz, dedi fakat sakın hükümet devairlerine gitmeyiniz. Oraya bir defa giderseniz, bir hapse atarlar ve bir daha artık çıkmazsınız.

Şüphesiz Alman zabiti İstanbul'un ahvalini biliyordu. Balkan Muharebesi henüz nihayet bulmuştu. Tren Sırbistan hududunda durunca, herkese İstanbul'a niçin gittiğini sordular. Yanımda İngiliz mürebbiyesi olduğumu müspet vesikalarım vardı. Kadınca bir tebessümle, taharri memuruna güldüm. Ve bozuk bir Fransızca ile İstanbul'daki hizmetimi anlattım, hiç müşkülât göstermeksiniz geçmeme müsaade etti. Gece yarısı fevkalade yorgun bir halde İstanbul'a geldim.

Ertesi sabah getirdiğim mektupların yardımıyla İngiliz hastanesine hasta bakıcı olarak girdim. O gün işlerimi tesviye etmek üzere beni serbest bıraktılar. Hastahaneden henüz çıkıyordum ki bir adam elime bir mektup verdi. Mektup İngilizce yazılmıştı. O gün saat beşte Frenk mahallesinde bir evin bahçe kapısında beklememi yazıyordu.

Birçok saatler İstanbul sokaklarında evi aradım. Sokaklar askerle doluydu. Alman zabitine pek nadiren tesadüf ediliyordu. Hele sokakta hiçbir şapkalı kadına rast gelmemek içime korku veriyordu. İstanbul'un bütün halkı büyük bir neşe ve şadumanı içindeydi. Hiç kimse gelecek olan harbin şedit ve dehşetini duymuyordu.

Sokaklara bakınarak evi arıyordum. Bu sırada dört beş sarhoş Türk askeri sallanarak, bağırarak yanımdan geçiyorlardı. Bana fazla teklifsizce muameleler

yapmaya başladılar. Yavaşça kollarını belime geçirdiler ve beni sürüklerdir. Cebimde otomatik silahım vardı. Fakat bunu kullanmak bana fayda yerine zarar verecekti. Evvelince kuvvetimle bağırmaya başladım. Bu dakikada trende rast geldiğim Alman zabiti geçiyordu. Beni bırakmalarını emretti. Onun üniformasının büyük bir kıymet ve ehemmiyeti vardı. Askerler derhal seğırtip kaçtılar.

Alman zabiti fevkalade bir nezaketle beni evime götürmeyi teklif etti. Hastahane ile olan alakamı bilmemesini arzu ettim. Otel Avrupa’da oturduğumu söyledim. Beni otele kadar getirdi. Elini sıkarak kendisine teşekkür ettim. Fakat elimi sıkışında öyle hararet vardı ki üzerinde tesir yaptığımı anladım. Bana ismini verdi:

(Mabadı gelecek nüshada)

Resimli Hafta, 2. Sayı/ Nr. 2 (11 Eylül 1340 [1924], Perşembe), s. 4.

Bir İngiliz Casusu İstanbul’da Enver Paşa’yı Almanların Kadın Vasıtasıyla Nasıl Kazandıklarını Anlatıyor **Esrarengiz Bir Vakıa**

İngilizler Umumi Harp başlamadan evvel Almanların Türkiye’de çevirmekte oldukları fırıldakları anlamak ve İttihat ve Terakki hükümetini kendi lehlerine kazanmak için Paris’te artistlik eden genç bir İngiliz kızını İstanbul’a casus olarak gönderiyorlar. Bu kız mürebbiye ve hasta bakıcı sıfatıyla kimsenin şüphesini davet etmeyecek surette çalışmak üzere buraya gelir. Yolda İstanbul’a gelmekte olan bir Alman zabitiyle dost olur. Burada İngiliz teşkilat-ı hafiye müdüriyeti merbut olarak işe başlıyor.

“Baron Von Lerser”, - artistin yolda rast geldiği Alman zabiti-ve tekrar görüşmek arzusunu izhar eder.

-Yarın saat beşte buraya geliniz, dedim, beraber çay içelim. Kendisini terk ettikten sonra randevuma gitmek için acele ettim. Bu defa artık bir otomobil aldım. Evin bulunduğu sokağa geldim. Bir iki ev evvel otomobili gönderip mütebakisini yürüdüm.

Bahçe kapısını vurdum. Kapı açılınca büyük ağaçlarla gölgeli çok sevimli bir bahçeye dâhil oldum. Beni karşılayan zat mensup olduğum teşkilatın İstanbul

müdürüydü. Beni bahçenin kenarında bir yazlık eve götürdü. Burası tecessüs ve müşahideden tamamen uzak, ıssız, üçra bir yerdir.

Müdür:

Burada meşhur bir dansöz var. İsmi “Lena Bartley” dir, dedi. Bütün İstanbul halkını kendisine alakadar etmiştir. Kendisi İstanbul’da Almanların tarafından casus olarak istihdam ediliyor. Şimdi Enver Paşa ile neden bu kadar çok düşüp kalktığını öğrenmek istiyoruz. Şüphesiz Türkiye az çok Almanlar tarafından iâşe ediliyor, bunu herkes biliyor. Bizim öğrenmek istediğimiz orduların harekâtı, Türk ordusunun Almanlar tarafından suret-i teşkili, Türkiye’ye gönderilen Alman alayları ve bunlara müteferri meselelerdir. Kendinizden şüphe etmelerine hiçbir suretle meydan vermemelisiniz, sonra benim burada vaziyetimi müşkülleştirirsiniz. “Lena Bartley” ile nasıl tanışabileceksiniz. Bu sizin zekâ ve dirayetinize muhavvel bir iştir, dedi.

Müdürün bu tavsiyelerinden sonra hastanedeki işime devama başladım. Hiçbir kimseye şüphe vermemek için hakiki bir hasta bakıcı gibi çalışıyor, yalnız haftada bir defa mezun olarak çıkıyordum. Geceleri hastane gömleğimi çıkardıktan sonra en süslü cicili biçili elbiselerimi giyer, kahvelere, büyük otellere, konserlere gidiyordum. Buralarda Türk ordusunda müstahdem birçok Alman zabitleriyle tanışıyordum.

Bir akşam Şark otelinde, meşhur, sehhar karanlık, siyah güzel “Lena Bartley” e rast geldim. Kendisi birçok Alman ve Türk zabitlerinin arasında bir masada oturuyordu. Tren arkadaşım Baron Von Lerser beni kendisine tanıttı. Ve beraberce konuşmaya başladık. Ben kendisine lisan bilmediğim için şehirde zahmet çektiğimi anlattım. O da bana bunun ehemmiyeti olmayacağını burada herkesin Almanca veya Fransızca bildiğini, kendisi bu iki lisanı bildiği halde İngilizce bilmediğini teessüfle söyledi.

Bu benim için fevkalade bir fırsattı. Kendisine İngilizce ders vermeyi teklif ettim. O da memnuniyetle kabul etti.

Bundan sonra bu güzel kadına hastanenin bahçesinde ders vermeye başladım. Bu suretle birçok sırlarını öğrendim. Bir gün dersten sonra odama gelmesini teklif ettim. O mühim bir randevusu olduğundan bahsederek kabul etmek istemedi. Ben erkeklerle olan münasebetleri ile gülerek alay ettim. O da kadıncasına güldü ve kadınca bir gurura kapılarak, bugün rast geleceğim mühim adamın meşhur Enver Paşa olduğunu söyledi. Enver Paşa’nın ismi büyük bir gurur ve azametle dudaklarından döküldü.

Enver Paşa'nın Türkiye'nin taşsız sultanı ve Genç Türklerin başı olduğunu biliyordum. Almanlar bu kadın vasıtasıyla Enver Paşa ile temasa geliyorlar, Türkiye'deki askerî hazırlıkları öğreniyor, ve neler yapılması icap ettiğini hep bu kadın vasıtasıyla taallüm ediyorlardı.

Almanlar Türk hükümetiyle son derece dost iken, ve bütün bunları aşıkara anlaşmak imkanı varken neden bu gizli vasıtaya müracaat ediyorlardı? Çünkü harp meselesinde Türkiye'de efkâr muhtelifi. Büyük bir ekseriyet Almanlarla ittifaka ve harb-i umumiye dehaletе muhalifti. Bunlar memleketlerinin Balkan Harbi'nden yorgun çıktığını, ikinci bir harbe müsait olmadığını iddia ediyorlardı. Bu sebeple Almanlar Paşayı kazanıp harbe girmeyi düşünüyorlardı. Enver'i kazandıktan sonra ötekilerin isteyip istememelerinin ehemmiyeti yoktu.

“Lena Bartley”in icraatı Balkanlarda Alman casus teşkilatının reisi olan Doktor Mir'de muntazaman gidiyordu. Bu casus şebekesi Balkanlarda teşkil edilmiş İstanbul'da kadın ve erkek olarak büyük miktarda casus kullanıyordu.

Doktor Mir'den usulleri fevkinde Lena Bartley kendi kadınlık usulleriyle daha fazla muvaffakiyet kazanıyordu.

Benim vazifem bu cazibedar aktristen Almanlarla Enver Paşa arasında olup bitenleri öğrenmekti. Onun gururunu okşayarak o akşam gece yarısı Enver Paşa'nın sarayının ucundaki bahçede buluşacaklarını öğrendim. Şimdi zekâmı göstermek sırası bana gelmişti.

Otel D'orient kiraladığı otomobile kendi adamlarımızdan birini şoför olarak bindirdik. Bu vatanperver bir Ermeni'ydi. Yanına da yardımcı olarak yine itimat ettiğimiz birini koyduk. Bunlar misafirlerini bahçenin kapısı önünde indirdiler. Ve genç kadın bahçenin ağaçları arasında kaybolduktan sonra dönünceye kadar orada beklediler. Bu dakika da bahçenin bir kenarında bir milletin tarihine ait muazzam bir işin yapılmakta olduğunu biliyorlardı.

Nihayet muhteşem “Lena Bartley” muzaffer bir kraliçe gibi otomobile doğru geldi. Ayağını basamağa koyduğu dakikada revolver tutan bir el kendisine dayandı ve derin bir ses:

-Sesinizi çıkarırsanız öldürürüm, dedi. Ve ikinci bir gölge mendille ağzını sardı.

Otomobil şehirden uzak bir evin kapısı önünde durdu. “Lena Bartley” ölü bir kadın gibi evin içine nakledildi. Burada başından ayağına kadar taharri edildi. Göğsünde korsajının arasında Enver Paşa tarafından Fransızca yazılmış bir kâğıt bulduk:

“Temmuz’a kadar 30,0000 kişilik bütün teşkilatıyla mücehhez bir ordu hazırlayabiliriz. Bu esnada bütün muhalefetlere göğüs gereceğim.”

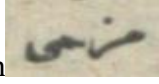
Demek oluyordu ki harb-i umumi Temmuz’da başlayacak, Enver Paşa bütün muhalefetlere rağmen büyük bir ordu ile harbe iştirak edecekti.

Kolonel bir genç, aynı yazıyı taklit ederek: “Türkiye bu sene harbe giremez, girmek için 1000000000 dolara ihtiyacımız var. Size tekrar haber gönderinceye kadar hiçbir cevap göndermeyiniz. Taht-ı müşahedeye alındık.” Mealinde bir kâğıt yazdı. Bu kâğıdı “Lena Bartley”in boş kalan göğsüne tekrar koydu ve kendisine ciddiyetle:

-Paşadan aldığınız kâğıdı hiçbir şey olmamış gibi tekrar götürünüz. Eğer arzu ederseniz hilelerinize devam ediniz. Yalnız burada olup bitenlere ait tek bir kelime söylemeyeceksiniz. Eğer söylerseniz, iyice bilmelisiniz ki hayatınız bizim elimizdedir. Elimizde olan kuvveti gördünüz. Otelinizde, maiyetinizde bulunan her adam bizim tarafımızdan alınmıştır, dikkat ediniz.”

Şoförler kendisini otele kadar götürdüler, ve orada bırakıp süratle avdet ettiler. “Lena Bartley” sersem gibi otele girdi.

Ertesi günü “Lena Bartley” bir daha görünmedi. Türkiye’deki bütün Avrupa kolonisi için hepimiz hayret ettik. Etraftan işittiklerimiz bize hakikati gösteriyordu. Enver Paşa’nın “Lena Bartley” ile olan münasebeti bazı Türk zabitleri ve siyasileri tarafından haber alınmıştı. Bunların başında veliaht prens Yusuf İzzeddin vardı ki Almanya ile itilafa ve harb-i umumiye girmeye şiddetle muhalifti. Prens ve taraftarları Enver Paşa’yı ve “Lena Bartley”i adım adım takip ediyorlardı. Benim “Lena Bartley” i tevkif ettirdiğim akşam, prens de ayrıca tertibayı almış, “Lena Bartley” Enver Paşa ile konuşurken onun adamları duvar üzerinde onları takip etmiş. Otomobil hareket eder etmez evinin kapısına ikame ettikleri adamlara telefonla haber vererek vardığını bildirmişler. Fakat otomobil genç dansöz evvela bizim tuzağımıza düşürdüğü için bu uzun intizamları semere verememiş. Onlardan ikisi “Lena Bartley”in otelde kiraladığı odanın yanında bir oda tutmuşlar. Genç dansöz bizden kurtulup da içeri girince bu iki kişi ellerinde revolverlerle üzerine atılmış, ağzını bağlayarak, ve üzerini örterek doğru

otomobile bindirmişler ve doğru boğaz içinde Prens İzzeddin'in sarayına götürmüşler.

“Lena Bartley”i gözleri ve ağzı bağlı Prens İzzeddin'in odasına getirmişler. İzzeddin'in ve Türkiye'de her siyasi adamın kendi itimat ettiği böyle sadık adamlar vardır. Böyle gizli bir iş yapacakları zaman bu adamlar istihdam edilir. Zaten Türkiye'de siyaset hile, hud'a, sır, katil, cinayettir. Eğer işlerine gelmeyen biri olursa sadık adamlar, bir gece ansızın bir revolverle göğsüne dayanır, ya öldürür veya bazı esrar almak üzeri meçhul bir semte kaydırır, sırrı aldıktan sonra canını da beraber alırlar.

(Mabadı gelecek nüshada)

Resimli Hafta, 3. Sayı/Nr. 3 (18 Eylül, 1340 [1924], Perşembe), s. 3.

Bir İngiliz Casusu İstanbul'da Enver Paşa'yı Almanların Kadın Vasıtasıyla Nasıl Kazandıklarını Anlatıyor

Harb-i Umumiye'den evvel Almanlar Enver Paşa'yı kadın vasıtasıyla kazanmaya çalıştılar. Bunu ifşalayan İngiliz casusunun hatıratı bu nüshada bitiyor.

[Evvelki nüshadan mabad]

Lena Bartley'i taharri ettikleri zaman üzerinde bizim müdürün koyduğu kağıdı buldular. Bu kağıtta Enver Paşa Türkiye'nin harbe girmeyeceğini yazıyordu. İzzeddin Lena Bartley'i isticvap etti. Şimdiye kadar Enver'le konuştuklarını söylemeye icbar etti, fakat genç dansöz bilahare Enver'in intikam alacağını düşünerek söylemek istemiyordu.

Prens nihayet sabrı tükendi. Fakat büyük bir nezaketle kalktı:

-Belki sarayı terk etmezden evvel, buraları gezmek ve topladığım antikaları görmek arzu edersiniz madam, dedi, ve yürüyerek muttasıl odanın kapısını açtı, bu süslü odanın bir köşesinde kurûn-ı vusta kullandıkları işkence makinelerinden bir tane yerleştirilmişti.

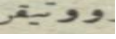
Prens yavaşça dansöze döndü:

-Eğer matmazelin bizimle geçirmek için bir iki dakikası varsa, kendine eskiden bu makineyi nasıl işlettiklerini göstereceğim. Bunun üzerine adamlarına ettiği bir işaretle Lena Bartley'i makinenin üzerine kaldırdılar. Lena Bartley bacakları vücudundan ayrılacak gibi titremeye başlayınca, her şeyi söyleyeceğini bağırarak haber verdi. Enver Paşa'nın nasıl kendi memleketini Almaların menfaatine kullanacağını hikâyesini anlattı.

Türkler artık bu kadının yaşamasının tehlikeli olacağını anladıklarından, prensin adamları Lena Bartley'i şehrin haricinde bir hisarın yanına götürdüler, ve ağzına sıkıktıkları bir kurşunla faaliyetine ebediyen nihayet verdiler. Ve sonra bir tekme ile boğaz içine yuvarladılar.

Bütün bu hikâye bana bilahare prensin sarayından müstahdem bir Ermeni tarafından nakledildi. Ben siyasi işlerden bahsetmekten o kadar mücteniptim ki bütün kozmopolit mahiyetteki adamlarım hiçbirini benim bir casus olduğumun farkına varmadılar. Bundan sonra Almanların teşkilat reisi Doktor Bud ile münasebet tesis ettim. O beni siyasi işlerde uslu ve masum her şeyden bi-haber buldu. Çünkü öyle göründüm. Beni muhtelif ziyafetlere davet etti. Burada şarap su gibi dökülüyordu, davetliler seciyesi meçhul kimselerdi. Buradaki erkeklerin ekserisi Balkanlar'da hileli işlerde kullanılanlardı, kadınlar da yalnız para için çalışanlardı. Bunların içinde sergüzeştçiler, sahne aktrisleri, hanendeler vardı ki o zamanki İstanbul'un adı ve müptezel cemiyetini teşkil ediyordu.

Bu esnada Doktor Bud beni kendi hesabına casus olarak kullanmak istiyordu. Beni cezbedecek teklifler yapıyordu.

-Sizin gibi zeki bir kız, bu mühim propagandalar yapıldığı zamanda burada çok para yapabilir, diyordu. İşittim ki İngiliz Votiker kumpanyası Türklerden büyük bir mühimmat siparişi almış. Bunun doğru olup olmadığını öğrenmeyi pek merak ediyorum, sipariş edilen miktar ne kadardır ve ne zaman teslim edilecek? Siz mademki İngiliz'siniz, bunu Türk zabıtinden kolaylıkla öğrenebilirsiniz. Ve o hiçbir zaman bu işi benim için yaptığınızı aklına getirmez. Bu iş için size iyi bir miktar para da öderim dedi.

Ben teklifi kabul ettim. İşi para için yaptığımı ikna etmek için 10000 lira kadar bir para da aldım. O zamanda böyle bir iş için bunun hiçbir kıymeti yoktu.

İstanbul'da Harb-i Umumi ilan edilinceye kadar oturdum. Bütün ecnebler burada bir yanardağın tepesinde oturduğumuzu hissediyordu. Ecnebler, her gün birer birer öldürülüyor, cesetleri sokaklarda bırakılıyor ve bunlara karşı hiçbir şey yapılmıyordu. Günler geçtikçe Türkiye'nin Almanya lehine harbe gireceğinden şüphe ediliyordu. Bu esnada hizmetimin pek kıymetli olacağını biliyordum.

Bir gün öğleden sonra bizim müdürlerin evine gittim. Daha bahçe kapısına henüz gelmişim. Yerde meşhur İngiliz bankerlerinden birinin naaşını gördüm, bahçe kapısının merdivenlerinde kanlar içinde yatıyordu. Siyasi bir cinayete kurban gitmişti.

Ertesi günü İtilafçılar Türkiye'ye ilan-ı harp etti. Bütün ecnebler yirmi dört saat zarfında şehri terke davet edildi. Orada bulunan ecneblerin hepsinden fazla kendimin bir tehlikeye maruz olduğunu bildiğim için hemen çantamı topladım, sahilde rast geldiğim ilk İngiliz gemisine kendimi attım. Vapur o kadar dolmuştu ki ancak güvertede yatabilecek bir yer buldum.

Daha Marmara'dan ayrılmamıştık ki bir Türk harp gemisi bizi tevkif etti, bütün yolcular taharriye tabii tutuldular. Ben taharri emrini işitir işitmez, benim orada bir casus olduğumun farkına vardıklarını, ve beni tevkife geldiklerini zannettim. Fena halde korkuyordum. Odama girdim, üzerime siyah bir ihtiyar kadın elbisesi giydim. Saçlarımı o şekilde topladım, güvertede kambur bir ihtiyar gibi boyumu daha kısa gösterecek vaziyette çömelip oturdum. Bu suretle Türklerin son tehlikesini de savdım.

Bu sergüzeştten sonra Paris'e geldim. Doğru İngiliz Sefarethanesine gidip yaptıklarımı anlattım. Ve harpte her nerede casusu olarak kullanmak isterlerse amade olduğumu bildirdim. Bu suretle bir dansözün dahi memleketine hizmet etmesi imkânı olduğunu anladım.

Resimli Hafta, 4. Sayı/ Nr. 4 (25 Eylül, 1340 [1924], Perşembe), s. 7.

Söz Arasında

İttihatçılar zamanında hükümet herhangi bir meselede efkâr-ı umumiyenin kendi lehlerinde olduğunu göstermiş olmak için memleketin her tarafına yayılmış olan İttihat ve Terakki katib-i umumiliklerine telgrafla talimat verir. Onlardan tezahürde bulunmalarını talep ederdi. Birdenbire memleketin dört köşesinden protesto veya tebrik telgrafları yağmaya başlar, katib-i umumi biraz daha gayretkeş ise, mitingler yapılır, içtimalar akdedilir, nutuklar söylenir, nümayişler icra edilirdi. Hakikatte halk hiçbir şeyden haberdar olmayarak bir manken gibi verilen emre göre hareket ederdi. Şimdi aynı oyunu Cumhuriyet hükümeti erkânının oynadığını görüyoruz. Velid Bey, İstiklal Mahkemesi esnasında kendisine hücum eden Maarif Vekili Vasıf Bey'den intikam almak hevesine düştü. Onu cehaletle, yalancılıklar ve şantajcılıkla itham etti. Maarif Vekili derhal Ankara'da kendi emri altında hareket eden Ankara Muallimler Cemiyetine emir verdi. Güya derhal her taraftan protesto telgrafları çekildi. Ankara Muallimler Cemiyeti içtimailer akdetti, nutuklar söylendi ve protestolar yapıldı. Bu iki hadise arasındaki müşabehe şayan-ı dikkat olmaktan hali değildir. Filvaki bu hareketin delalet ettiği mana, gerek meşrutiyet, gerek cumhuriyet devrinde hükümet erkanının efkar-ı umumiyenin müzaheretine ihtiyaç hissetmeleridir. Fakat aynı zamanda suni efkar-ı umumiye yaratmak, ve memleketin bi-taraf olması lazım gelen kuvvetlerini siyasi gayelerle hadim bir vasıta olarak kullanmak zihniyetinin de henüz ölmediğine delalet eder. Onun için, söz aramızda, ben bugünkü vekillerin "Cumhuriyet"i anladıklarına pek kani değilim.

Geçen günler, İstanbul'un büyük ve karanlık bir kabustan kurtulduğu günlerdi. Düşman işgalinin felaket ve ıstırabını İstanbul kadar duyan, İstanbul kadar hisseden belki de olmamıştır. İstanbul vatanın bu en hassas köşesi, dört sene zalimin ve tazyikin her nev'ine şahit olmuş ve düşmandan kurtuluş gününü her taraftan daha büyük, daha coşkun tezahürat ile karşılamıştır.

İşte geçen hafta İstanbul için unutulması mümkün olmayan bu mukaddesi bu coşkun günlerin hatırası ihya edilmiş, İstanbul bir defa daha Türk ordusunun İstanbul'a ikinci girişini görmekle nihayetsiz bir heyecan ve zevk duymuştur. İstanbul, çocuğundan ihtiyarına kadar hep aynı heyecan, aynı zevk ile mesut olmuştur.

Bu kurtuluş günü bize aynı zamanda vatanın büyük felaketi karşısında mukaddes ittihadın lüzumunu hatırlatan bir tarihî gündür. Geçen bir sene zarfında bu mukaddes ittihat namına yaptığımız günahların hududu yoktur. Kurtuluş gününü tes'id ederken bizi en ziyade muzip ve mustarip eden bu acı tecrübeler olmalı ve bize istikbal için yeni bir azim, yeni bir iman, yeni bir kuvvet vererek günahlarımıza tövbe etmeyi öğrenmelidir.

Erzurum'da yüzlerce vatandaşımız aç ve çıplak kaldı. Beklenmeyen ve görünmeyen bir felaket onları kış arifesinde sokaklara attı. Fakat onların felaketi hiçbirimizi harekete getirmedi. Memleketin hiçbir tarafında bir tesir görülmedi. Açılan iane listeleri boş kaldı. Hükümetin daveti bile cevapsız bırakıldı. Bu lakaydi gördükçe, söz aramızda, biz ne halkın vatanperverliğine, ne de felaketin hissedildiğine inanabiliriz. Biz bu kadar lakayt ve bu kadar hissiz miyiz?..

Resimli Hafta, 6. Sayı/ Nr. 6 (9 TE, 1340 [1924], Perşembe), s. 2.

Söz Arasında

Bu hafta Ziya Gökalp Bey'in ufulüyle Türkiye büyük ve müstesna bir adamını kaybetti. Ziya Bey memleketin nadir yetiştirdiği dehalardan biriydi. Memleketimizde içtimaiyat ve Türkiyat ilimleri onunla başlamıştı. Darülfünun ilk defa onun kudretli eliyle meydana çıktı. Bütün gençliğe milliyet imanını telkih eden ve bugünkü milliyet cereyanının inkişafında mühim bir rol sahibi olan Türk Ocaklarını tesis ve idame eden onun verdiği ruh ve kuvvet oldu. Binaenaleyh Türkiye'de ilim, iman ve milliyet namına ne varsa hepsi membamı Ziya Bey'in kudretli dehasından almıştı. Ziya Bey'in ufulüyle memleketimizde içtimaiyat ve Türkiyat da bir müddet için ufule mahkûm olmuştur.

Ziya Bey yalnız asırlar içinde nadiren parlayan bir deha değildir. O aynı zamanda çok kuvvetli bir iman sahibiydi. Ziya Bey milliyet meselesinde bir nevi zahid idi. Onun millî imanı bütün gençlere ısk-ü aşk neşreden kuvvetli bir ateş gibiydi. Senelerce gençler onun ilhamlarından aldıkları kuvvetle heyecan duydular, vatanperver ve milliyetperver oldular. Bütün gençliği senelerden beri saran millî aşk ve millî iman onun zahidane imanından doğdu.

O, imanından aldığı kuvvetle hiçbir zaman bedbin olmamıştı. En müşkül dakikalarda, en nevmite edici hadiseler karşısında o daima imanından aldığı ümit ile yaşadı, ve etrafına daima ümit ve iman neşretti. Hayatta iman bu feyz-kar kuvvetini Ziya Bey'in hayatı kadar sarahatle ispat eden bir şahsiyete tesadüf muhaldir. Zaten “deha” biraz iman, biraz da inanmaktır. Ziya Bey'in millî hayatımızda mürşid ve müceddet rolünü oynayabilmesi imanının kuvveti sayesinde. Hayatı saman gibi boş ve mefkûresiz gençler için Ziya Bey güzel ve kuvvetli bir iman membaıdır.

**

Ziya Bey'in şahsiyetinde temerküz eden üçüncü kuvvet de feragat-i nefis idi. Ziya Bey her manasıyla fena fi'l-gayr, fena fi'l-millet ve fena fi'l-vatan olmuş bir adamdı. O hiçbir zaman kendisini düşünmemişti. O daima kendisini, kendi şahsiyetini ihmal etmiş fakr-u zaruret içinde daima ilim için, millet için ve başkaları için çalışmıştır. Hatta Ziya Bey ailesini ve çocuklarını bile ihmal etmiştir. Ziya Bey feragat-i nefsi evliyalık derecesine çıkarmıştı. Onun yanında ve onun karşısında paradan, dünyadan ve hayatın adı ve çirkin vakıalarından bahsetmek mümkün değildi. O adeta bu dünyada yaşamayan bir evliyaydı. Hastalığının en hadd-i devrelerinde bile ziyaretçileriyle daima millî ve ilmî meselelerden bahseder, kendi hastalığı ve ıstırapı hakkında söz söylemeyi günah addederdi.

**

Ziya Bey çok ve devamlı bir sa'ya aşığı. Onu hayatında bir gününü boş geçirdiğini gören olmamıştır. O hayattan ve hayatın bin bir kaygısından münezzeh bir ermiş gibi bütün gününü kitapları içine gömülmüş olarak geçirirdi. Hele son zamanlarda zamanın darlığından ve bu dar zaman içinde yapılacak işlerin çokluğundan bahseder, geceleri yalnız iki saat uyuyarak mütemadiyen çalışırdı. Onun için gıda, uyku vesaire ihtiyacat-ı beşeriye gayr-ı variddi. Ziya Bey yalnız mütemadi ve devamlı bir sa'ydan zevk alan bir adamdı.

**

Gençlik Ziya Bey'in hayatından bu üç kuvvetli unsur iktibas ederek kendine rehber edinebilir: feragat-i nefis, iman ve sa'y.

Resimli Hafta, 9. Sayı/ Nr. 9 (30 TE, 1340 [1924], Perşembe), s. 2.

Söz Aramızda

Ankara'da Halk Fırkası içinde zuhur eden buhran bizde henüz aşiret zihniyetinin temadi ettiğini göstermek itibarıyla şayan-ı dikkat olmaktan hali değildir. Aşiretlerde efradın hüküm ve nüfuzu yoktur. Aşiret hayatına, hatta fertlerin hareketlerine karışan aşiret reisidir. Efrat için aşiret reisinin fikir ve emrinden harice çıkmak mümkün değildir. Aşiret reisi kendi aşiretini istediği gibi, istediği şekilde idare eder. İki aşiret reisi arasında zuhur eden bir ihtilaf iki aşiret arasında cari bir ihtilaf hükmüne girer. Reislerinin hatırı için, o güne kadar dost geçinen iki aşiret efradı birbirinin hasm-ı cânı olur. Birbirlerini rast geldikleri yerde öldürmekten zevk alırlar. Bu büyük ihtilafın yegâne sebebi iki aşiret reisi arasında mevcut şahsi bir husumetten ibarettir.

**

Bizde de siyasi hayatımızda hâlâ bu iptidai aşiret zihniyeti hâkimdir. Fertleri siyasî hayatlarında istiklallerini kazanmamışlardır. Memleketin idaresini ellerine aldıklarını iddia eden Millet Meclisi azasını iki reisin etrafında toplanmış görüyoruz. Bu iki reis arasında zuhur eden şahsi bir husumet, meclisi, o iki reis etrafında, iki gruba inkısama mahkûm etmiştir. İsmet Paşa ile Rauf Bey arasında Lozan müzakeratı arasında başlayan husumet günden güne şiddet kesp etmiş, nihayet bu iki büyük devlet adamımızın yekdiğerinden tamamen ayrılmasına sebep olmuştur.

Onların ayrılmaları arkalarından taraftarlarını sürüklemiş, ve bu sürükleme bugün şahit olduğumuz ikiliği doğurmuştur. Bugün milletin sükûn ve huzura muhtaç olan siyasi hayatındaki buhran bu iki devlet adamın birbirlerini anlamamalarından doğmuştur. İsmet Paşa, Rauf Bey ihtilafı iki fırka ihtilafı şekli almıştır.

Hâlbuki ortada böyle bir iftirakı mucip olacak hiçbir sebep yoktur. Arada hiçbir fikir ihtilafı mevcut değildir. İki tarafta aynı umdelerin muakıbidirler. İki reis de cumhuriyetçi, terakkiperver ve teceddüd-perverdir. İki reis de memleketin selametini aynı siyasi ve içtimai esasların teazzuv ve galebesinde görüyor. Daha dün ikisi de Halk Fırkası'nın umdeleri etrafında birleşmiş bulunuyorlardı. Şimdi neden ayrılıyorlar? Aralarındaki fikir ihtilafı neden ibarettir? Bunu bilmiyoruz, çünkü böyle bir ihtilaf yoktur. İsmet Paşa Rauf Bey'i sevmemiş, Rauf Bey İsmet Paşa'yı beğenmemiştir. Şahıslar arkasında koşarak başkalarının fikir ve emirlerini benimsemeye itiyat edinmiş olan bizlerde derhal kendisiyle daha ziyade şahsi muhabbetimiz olan tarafa temayül

ederek memlekette lüzumsuz bir ikiliğin tevellüdüne yardım ediyoruz. Bu ikiliğin doğmasında memlekette hâkim olan bu ubudiyet ve yaranmak zihniyetinin büyük dahli vardır. Ferdi ve fikri istiklalini kazanmış insanlar için bu körü körüne ubudiyet günah ve ayıptır.

Memleketimizde fertler fikri istiklallerini kazanmadıkça, fırkalar şahısların arzu ve keyiflerine göre teşekkül ettikçe ve aramızda reislere ubudiyeti icap eden aşiret zihniyeti kalkmadıkça, memlekette fikir ve prensip esaslarına müstenit esaslı siyasi fırkalar teşekkül etmesi mümkün değildir.

Söz aramızda, ben ne zorla muhalefet tevlidine çalışan hükümetin ne de lüzumsuz yere hükümete muhalefet etmek isteyen münekkitlerin hareketini beğeniyorum. Memleket henüz ittihadı ve sa'ya muhtaçtır. Şahsi kavgalara düşecek zamandan daha çok uzağız.

Resimli Hafta, 11. Sayı/ Nr. 11 (13 TS, 1340 [1924], Perşembe), s. 2.

Söz Aramızda: Mekteplerde Anarşi

Son günlerde bütün mektep çocuklarını, bütün aile babalarını endişeye düşüren bir buhran baş gösterdi. Memleketin her tarafında her sınıf talebe arasında bir hoşnutsuzluk, bir anarşi, bir grev merakı başladı. Darülmualimin talebesi arasında başlayan isyan hareketi yavaş yavaş diğer mekteplere de sirayet etti. Ve tahsilin tam çığına girdiği bir devrede bütün mekteplerde nizam ve intizamdan eser kalmadı. Talebenin tahsil hevesi kırıldı ve yer yer talebe mektebi terk etmeye başladı. Maarif Vekâleti bu anarşinin önüne durmak için şiddetli tedbirler almak mecburiyetinde kaldı. Derslere başlamayan talebeden bazısı mektepten atıldı.

Bütün gençliği ve dolayısıyla, bütün milleti alakadar eden ve şimdiki halde grevlerin sirayeti şeklinde tebellür eden bu hadise, demokrasinin en tabii neticelerinden biri olduğu için bizce o kadar hayret-i mucib olmamıştır. Demokrasinin en birinci şartı serbest ifadedir. Mektep hayattan bir parça olduğu için, çocuk orada demokrasiyi yaşamaya mecburdur. Demokrasiyi yaşayabilmek için de çocuk mektep dâhilinde yukarıdan gelen keyfi hükümlerle değil, kendi irade ve arzusıyla idare edilmelidir. Mektebin idaresinde, programında, nizam ve intizamını teminde çocuğun bir mesuliyet-

i hissesi bulunmalıdır. Talebe bu mesuliyetlere teşrik edilmezse ona kışla hayatı yaşatılıyor demektir. Mektepler kışla oldukça ve talebe yukarıdan gelen emirle disiplini muhafazaya davet edildikçe isyan, grev ve itaatsizlik çaresizdir. Onun içindir ki mekteplerden bugün görülen anarşiden mesul olan ne o grevi ilan mecburiyetinde kalan talebe, ne de programları değiştiren maarif vekâletidir. Bu hadise doğrudan doğruya bugünkü mektep hayatının zaruri ve tabii bir neticesidir.

Hariçte demokrasiden bahsedildiğini gören mektep talebesi de hayatımızdaki bu inkılaptan müteessirdir. Belki de o herkesten ziyade bu inkılabı hissetmiştir. Fakat fikirlerde yapılmak istenilen bu inkılap hayatı geçmezse ve çocuk tatbikatta yine eski kışla ve istibdat hayatına mahkûm edilirse, bu tezat evvela onun dimağında bir buhran ve bir hoşnutsuzluk tevliid eder. Genç hariçteki hayatla mektep hayatı arasındaki bu farkı telif edemez. İşte isyan ve grev buradan doğar. Maarif Vekâleti demokrasiyi neşr vazifesini üzerine alan ve bu maksatla kitaplardan padişah kelimesini bile çıkaran müessese olmakla beraber, mekteplerin idaresinde henüz istibdat zihniyetinden kurtulmamış, mekteplerde hâlâ eski, sert, haşin ve öldürücü hayatın temadisini zaruri addetmiştir. Bu kabahat yalnız Maarif Vekâletinde değildir. Bu yeni prensipleri mektepte tatbik edecek muallimlerimiz de yoktur. Binaenaleyh hayat değişmiş, fikirler değişmiş, prensipler değişmiş, fakat mektep değişmemiştir. Dünkü çocukla bugünkü çocuğun mektepte tâbi olduğu şerait müsavidir. Mekteplerimiz hâlâ birer kışla, birer asker ocağıdır. Mektep idarelerinde hâlâ istibdat, hâlâ asker disiplini hüküm sürer.

Binaenaleyh Maarif Vekâletinin talebeyi te'dîb için tarde teşebbüs etmesi vaziyeti görmemek demektir. Tazyik ve cebr-i nizam ve intizamı iade etmez, ihlal eder. Çocukların serbest ruhlarını ezmek, onlara demokrasinin yalan olduğunu öğretir. Yukarıdan verilen keyfi idare ile mekteplerin idaresi zamanı geçmiştir.

Resimli Hafta, 14. Sayı/ Nr. 14 (3 KE, 1340, Perşembe), s. 2.

Söz Aramızda: Blöften Alınacak Ders

Dinle dünya işleri birbirinden ayrılmadıkça ve milletlerde dini siyasi hırslara alt itti haz hevesi kırılmadıkça, insanlar huzur ve sükûna nail olamayacaklardır. Bizim en basit dâhili umurumuzdan biri olan (Patrick)' in mübadeleye tabi' tutulması, sırf

ruhani bir reis olması yüzünden bir siyasi hadise mahiyetini iktisap etti. Binlerce Rum gitti, binlerce Türk geldi, yüz binlerce aile, dama taşı gibi, yerlerinden oynatıldı, bütün bunlar tabii görüldü de, iş bir reis-i ruhaniyenin mübadelesine gelince, mesele ehemmiyet kesp etti. Din ile dünya işlerini birbirinden tefrik etmek istemeyen Yunanistan bundan müteessir göründü. Protestolar yağdırdı. Reis-i ruhanilerinin teb'îdini dinlerine vakı' olmuş bir tecavüz zanneden Yunanlılar nümayişler yaptılar, akıl ve mantığı unuttular, vaveylaya ve harp naraları çıkarmaya başladılar. Yunanistan meseleyi Hristiyanlığa vakı' olmuş bir tariz gibi göstererek Avrupalıların asabiyetini tahrike teşebbüs etti, hülâsa bir incir çekirdeği doldurmamış hadise, dost geçinmek mecburiyetinde olan iki milleti birbirine düşman yaptı.

Bu hadisenin harp gibi meş'um bir netice tevliid etmesi ihtimali yoktur. Fakat Yunanistan'ın bu tavra-furûşluğu bize şu hakikati öğretti ki, komşularımız hâlâ ufak meseleleri i'zam ederek intikam almak hevesinden vazgeçmemişlerdir. Avrupa hâlâ Hristiyanlık taassubundan kurtulamamıştır. Şarkta hâlâ harp tehlikesi bitmemiştir. Bizim gibi uzun bir harp devresinden bitap ve perişan çıkan bir millet için bu dersler büyük hakikatleri ihtiva etmekten hali değildir. Bir gün bir baş papaz meselesi, bir diğer gün bir Rum'un nefyi keyfiyeti iki milleti yekdiğerine düşürmeye kâfidir. Karşımızdaki Avrupa, hâlâ o eski, o mutaassıp, o Hristiyan Avrupa'dır.

Bu derslerin bizi ikaz etmesi ve dâhili kavgadan evvel, selamet ve emniyetimizi temin edecek vesaitin ihsarı lazımdır. Biz isterdik ki yeni girdiğimiz demokrasi devresinde maarifimiz ordumuza tercih edilsin. Kışlalardan ziyade mektepler açılsın. Millet askerden ziyade mektepli yetiştirsin. Paramız tahrip vesaitinden ziyade imar vesaitine tahsis edilsin. Fakat görüyoruz ki şark henüz bu devreye gelmemiştir. Dünya henüz dini siyasi hırslara alet olarak kullanmaktan kurtulamamıştır. Huzur ve sükûn içinde yaşamak isteyen milletlere henüz bu huzuru çok görenler vardır. Binaenaleyh bizde kendimizi hazırlamaya ve ordu ve donanmamızı ona göre takviyeye mecburuz. Bilhassa ordu ve donanmamızı son vesait-i harbiye ile teçhiz etmeye fazla ehemmiyet vermeliyiz. Tayyare bugünün en mühim harb silahı olduğu için tayyare teşkilatımızı tevsi' ve tekmil etmeliyiz. Dünyanın en salahiyyet-dar askerleri, müstakbel harbin tayyare harbi olacağını

söylüyorlar. Bizim tayyare filomuz henüz bir çocuk olmaktan farklı değildir. Her şeyden evvel tayyare kuvvetimizi ilerletmek lazımdır. Kendimizi, müdafaa vesaitini tamamladıktan sonra koltuğumuza çekilip çelik kalemiz içinde huzur ve rahatımızı temine çalışabiliriz.

Resimli Hafta, 24. Sayı/ Nr. 24 (12 Şubat, 1340 [1924], Perşembe), s. 2.

Cehalet ve İrtica Bağlı Gözlerle Nereye Gidiyor

İnsanları insanlıktan çıkaran bazı hayvani hırslar vardır. Cehl, hırs, taassup ve hodkâmlık insanları hayvan yapan, küçülten ve vahşileştiren adi, çirkin vasıflardır. Bu dört kuvvet insanların gözlerini bağlayarak onları vahşete, şeytanete sevk eden amillerdir. İşte iki haftadan beri şark vilayetlerimizde başlayan ve bütün memleketi endişe ve telaş içinde bırakan irtica bu dört membadan hayat alan kör bir kuvvettir. Bir kitle tasavvur ediniz ki gözleri hırsla, cehl ile taassupla, hodkâmlıkla bağlanmıştı. Onlar yalnız kendi hırslarını tatmin endişesi ile harekete gelmişlerdir. Ve gözleri bağlı olduğu için erişmek istedikleri yere giderken, yollarına çıkan uçurumlardan bi-haberdirler. Onları içlerinden tahrik eden kuvvet hayvani ve şeytani bir şeydir. Onlar yapmayı değil, yakıp yıkmayı, çiğneyip geçmeyi düşünürler. Ve bu tahrip için en mukaddes hislerimizi kendilerine bir silah olarak kullanmaktan çekinmezler. Bu kör dövüşünde yakılacak yer zaten harap olan vatanımız, yıkılacak evler ocaklarımız, öldürülecek insanlar vatandaş ve millettaşlarımızdır. Onlar bunu düşünmeye kadir değildirler. Şeytani kuvvet onları daima ileriye sevk eder. Onlarda gözleri hırs ile cehl ile taassupla, hodkâmlıkla bağlı olduğu halde yürürler, yürürler. Kapalı gözle yürüyenlerin ereceği yer nihayet şüphesiz bir uçurumdur. Onlarda bir uçuruma koşuyor, fakat arkasından huzur ve istirahat, umrân ve refaha muhtaç bütün bir milleti sürüklemek istiyorlar.

Fakat nereye gidiyoruz? Evet gözü bağlı bizi nereye götürmek istiyorlar. Şimdiye kadar efendilerinin, sultanlarının, ağalarının arkasından gözleri bağlı mezbahalara, muharebelere, yangınlara koşan, kendisini öldüren millet, bu defa onu sürüklemek isteyen derebeylerine ve irtica hortlağı Kurûn-ı Vusta şeyhlerine başını kaldırdı ve bu suali sordu:

- Efendiler nereye?

Asırlardır Derebeyler'inin, din muhtekirlerinin arkasından sürüklenen bu zavallı milletin döktüğü kan, verdiği kurban yetişmez mi? Onu hâlâ içimizde yaşayan şeytani ve hayvani hırslar için alet olarak mı kullanacağız? İstiklali için, huzuru için ve yavruları için hayatını ve canını feda eden bu zavallı millete bir iki senelik huzuru da çok görenlere halk artık başını kaldırıp verilecek cevabı öğrendi. Yürümeden evvel, nereye, ey gözü bağlı adamlar, nereye gidiyoruz? Diye soruyor.

Bu sual Türk milletinin siyasi rüşdünü iktisap ettiğine en bâhir delil değil midir? İstiklalinin mana ve kıymetini, hoca vereceği gibi tufeylilerin muzır ve tehlikeli vaziyetini idrak eden Türk halkını artık hayvani ve şeytani kuvvetlerin esiri yapmak mümkün değildir. Biz artık gözü bağlı mezbahaya sürüklenen koyunlar gibi kör mürşitlerin arkasından gidecek kadar zayıf ve zavallı değiliz. Gözlerimizi ne cehl, ne taassup, ne de hırs bürümüşür. Türk milletinin gözü açılmıştır. Onun nazarında ufuk berraktır ve gözleri hırsla, cehl ile, taassupla kapanmış kör tufeylileri ezip huzurunu bizzat temin edebilecek kadar kuvvet kesp etmiştir. Artık bizi hâlâ Kurûn-ı Vusta esaret ve zihniyeti içinde kendilerine alet etmek isteyenlere bütün kuvvetimizle gözümüzü açıp bağırabiliriz:

Asırlardan beri sayemizde temin ettiğiniz hayata nankörlük etmeyiniz. Bize bin fedakârlıktan sonra temin ettiğimiz huzuru çok görmeyiniz. Bizi kendi derdimiz, kendi felaketimizle baş başa bırakınız. Sizden istediğimiz yegâne şey şudur: Gölge etme başka ihsan istemem.

Resimli Hafta, 27. Sayı/ Nr. 27 (5 Mart, 1340 [1924], Perşembe), s. 2.

Söz Aramızda

Rusya'da yeni bir aile kanunu çıkarmışlar. Yalnız bizim değil; medeni cemiyetlerin aileye verdiği mana ve telakkiyi alt üst eden bu kanun çok şayan-ı dikkat bir inkılabın tecellisi add edilebilir. Bu kanuna göre kadınla erkek tamamen müsavidirler. Ailede, hayatta, hatta tabiaatta mevcut müsavatsızlık mülgâdır. İzdivaç kadınla erkeğin arzularıyla akd edilmiş bir mukaveledir. Akdin bu mukaveleyi istedikleri zaman akd, istedikleri zaman feshedebilirler. Nikâh için hâkime ve papaza müracaat ederek resmi veya dini bir tasdike ihtiyaç yoktur. Adi bir ticari mukavele akdeder gibi, izdivaç mukavelesini katib-i adle götürüp tasdik ettirtebilirsiniz. Zaten

bu mukaveleye de ihtiyaç yok. Çünkü bu yeni kanun mucibince meşru izdivaçla gayri meşru izdivaç arasında fark yoktur. Nitekim bu iki şekil birleşmeden doğacak çocuklar arasında da fark kabul edilmemiştir. Doğan çocuk, ne şekil izdivaçtan doğarsa doğsun, meşru çocuk hukukunu haizdir. Yeni Rus kanunu mucibince bizim (piç) deyip ana ve babasının günahını üzerlerine yüklediğimiz masum kurbanlar mevcut değildir. Onlarda meşru izdivaçtan doğan çocuklar gibi hak sahibidirler. Binaenaleyh çocuklar daima ana ve babasından on yedi yaşına kadar vesayet talep edebilirler. Kadın ve erkek arzu ettikleri zaman aralarındaki izdivaç mukavelesini fethedebilirler. Fakat doğacak çocuğa bakmaya mecburdurlar. Aile bozulduktan sonra çocukları devlet müesseselerine vermeye ve varidatlarının üçte birini çocuğun masarifine tahsis etmeye mecburdurlar.

İşte bir kanun ki bizim şimdiye kadar mukaddes tanıdığımız aileyi bir tekmede yıkıyor. Kadına Garp zihniyeti ile verdiğimiz hürmetli mevki' lağvediyor. Kadın da erkek gibidir. Aralarında fark yoktur. Zayıflara hürmet gösterilir. Bir çocuğa, bir hastaya, bir ihtiyara hürmet gösterilmesi makul olabilir. Fakat bir kadına niçin hürmet edeceğiz? Ona müsavi insan muamelesi yapmak kadının gurur ve izzeti nefisini daha ziyade okşayan bir muamele değil midir? İşte yeni Rus kanunu bu yeni telakkiye istinat ediyor. Artık kadının önünde boyun eğmeyi ona kapı açarak yol vermesi, hatta şimdiye kadar cari nezaket kaidesi mucibince kadının elini öpmeyi ona bir hakaret add ediyor. Bu muameleleri, nasıl kendinize müsavi telakki ettiğiniz erkeğe karşı yapıyorsanız, kadına karşı da yapmaktan içtinap etmeli, ona müsavi bir insan gibi muamele etmeği öğrenmelisiniz.

Bize bugün gülünç, imkânsız görünen bu yeni telakki kadının istiklaline doğru atılmış yeni bir hatvedir. Kadının hürriyet ve istiklalini kazandığı yerlerde bu hareketler örf ve adet şeklinde tesis etmeye başlamıştır. Rusya'nın bu inkılapta muvaffak olup olmayacağını bilmiyoruz. Fakat bu inkılap kadın ve aileye karşı mevcut telakkilerin hangi istikametlerde aktığını göstermek itibariyle ibret-bahş olmaktan hali değildir.

Filvaki biz henüz kadına Avrupa'nın verdiği mevki' bile vermeyi fazla buluyoruz bizim nazarımızda kadın ya bir süs, ya bir eğlence, ya bir ameledir.

Zenginlerimiz ona yalnız odasına koyduğu cici biblo nazarıyla bakarlar. Şehirliler onu dayaktan hoşlanan ve iptidai hislerin tatminine yarayan bir vasıta olarak telakki ederler. Köylü ise onu henüz amelelikten yukarı çıkarmamıştır. Başka milletlerin kadına verdiği bu mevkı' ile bizim telakkimiz arasındaki farkı göz önüne getirince, hangisinin doğru olduğunu tayinde müşkülât çekmemek mümkün değildir. Çünkü hepsi nihayet muhtelif yollardan aynı neticeye varırlar.

Resimli Hafta, 29. Sayı/ Nr. 29 (19 Mart, 1341 [1925], Perşembe), s. 2.

Söz Aramızda: Ramazan

Her ayın kendine göre bir güzelliği var. Ramazan huşu ve ibadet ayıdır. Hatta ona on iki ayın gülü ünvanını verenler bile, herkesin kalbindeki günahları yıkayıp bir gül gibi temiz ve taravetli bırakmasını nazar-ı dikkate alarak bu ismi vermiş olsalar gerek... Ramazan, on iki ay içinde ayrılan mukaddes ay, her gelişinde bizi bir dert ile kıvrandır bulursun... Nice seneler, korkunç bir devri istibdadın elinde faaliyeti, iradesi, muhakemesi olmuş bir milletin çocuklarına katre katre huzur ve sükun sundun... Nice seneler düşman boyunduruğu elinde milliyeti, imanı, aşkı ezilmiş bir milletin çocuklarına ümit ve metanet getirdin.. Bu defada bizi, dini kendi menfaatlerine adi bir vasıta kılan mürteci aşiretlerin, padişahların, ve şehzadelerin tutuşturduğu bir isyan ateşle meşgul buluyorsun..

Cehalet milletlerin en büyük düşmanıdır. Dinle irticayı karıştıranlar dine karşı en büyük zulmü yapan adamlardır. Din, herkesin vicdanında yaşayan muhterem bir kanaattir. Ona herkes hürmet eder. İrtica bizi terakkiden, asrın getirdiği ihtiyaçlara cevap vermeden men' eden bir kara kuvvettir. Ona her Müslüman, her Türk, her akli ve mantığı yerinde olan insan karşı koyar, ve bu kırk başlı ejderhayı boğmayı kendine dini, insani, millî bir vazife olarak tanır...

Sen, kalplerimizdeki dini kanaatleri kuvvetlendiren mukaddes ay, bu cühela sürüsünün elinde bir taassup oyuncağı, bir irtica oyuncağı, bir inhitat oyuncağı olarak kullanılıyorsun... Demokrasi ile idare edilen bir memlekette herkesin kanaati mukaddestir. Yalnız bu mukaddes kanaatler siyasi şekillere, irticai şekillere büründüğü zaman memleket için en muzır bir kuvvet olurlar. Seni ilelebet on iki ayın gülü olarak yaşatacaklar mürteciler değil hakiki dindarlardır.

Sen herkesin kalbinde yaşarsın. Onu oradan hiç kimse çıkaramaz. Fakat sana kurulan bu tahttan inip memleketin siyasetine, içtimai hayatına tahakküm etmek istediğin zaman karşında daima cehli ezen ilim kuvvetini bulursun....

Din eskiden bütün cemiyetin hayatına karışmış. Bugün siyaset ve insanlar yalnız dinle idare edilemeyecek bir hale geldiler.. Her memlekette hakiki dindarlar, dini korumak için kendi sahalarına çekildiler. Ne siyasete, ne de cemiyetin hayatına karışıyorlar. Bizde de dini korumak isteyenler, bu sahaya çekilip halkın yalnız kanaatlerini ve imanlarını kuvvetlendirmek, seciyelerini yükseltmek yolunu tutsalar, irtica hiçbir zaman baş kaldıramaz...

Sen, dini akidelerimizi kuvvetlendiren mübarek ay, bu defa seni kalbinde büyük bir iman ile taşıyanlara bu akideyi bırakıp geçerse, aciz kullarını aydınlatmak için büyük bir meşale yakmış olursun!.. Ey, huşu ve ibadet ayı!..

Her inkılap karşısında cehli ve taassubu bulmuş, bu düşmanı ezmek için tedbir almıştır. Fakat ezmek istediği din değildir. Onun terakkisine mani olan engellerdir. Bizde dinle taassubu, dinle cehli birbirine karıştırdıkları için taassuba çekilen silaha din hedef oluyor. Din, insanların bir ihtiyacıdır. Bu ihtiyaca cevap vermek için hakiki dindarlar zamana uyar, ihtiyaca göre cevap verirler.. Bin sene evvel ihtiyaç olan bugün değildir. Dini korumak için yeni ihtiyaçlara göre cevap vermek lazım... Dine zeval veren inkılap değil, bu hakikati anlamayan cahiller ve mutaassıplardır...

Sen, ey gönüllere şevk ve huzur veren mübarek ay, biraz bunların gözüne nur ve ışık ver...

Resimli Hafta, 30. Sayı/ Nr. 30 (26 Mart, 1341 [1925], Perşembe), s. 2.

Söz Aramızda

Amerika'dan ziraat mütehassısı olarak yetişen bir Türk genci üç senede, Amerika'da Darülfünunlarda tahsil gördükten, iki sene de tarlada ve çiftlikte çalıştıktan sonra memlekete dönüyor. Vatandaşlarının İstiklal Harbi esnasında maruz kaldıkları felaketleri düşünerek kendisini bugünkü istiklal karşısında vicdanen borçlu görüyor. Bir iş bulmak üzere öteye beriye müracaat ediyor. Nihayet tanıdıklarından birisi ziraat müsteşarından Halkalı ziraat mektebine bir mektup alıyor. Memleketine ve bilhassa mektebe yeni tecrübelerle mücehhez olarak gelen Türk gencini mektep

müdürü soğuk bir tavır ile karşılıyor. Mektebe ilimin gelmesi, bütün mektep muallimlerinin gözlerini kamaştırıyor. Gence evvela Amerika'daki tahsilin kâfi olmadığından, buranın şerait-i iklimiye ve ziraiyesini bilmediğinden bahsederek onu teçhile çalışıyorlar. Fakat Türk genci bir çiftçi çocuğu olduğu ve tarlada fiilen çalıştığı için onların bu itirazlarına müskit cevaplar veriyor. Fakat mektep idaresi kendilerine cehillerinin azametini gösterecek olan bu mütehassısın mektebe kabulüne bir türlü razı olamıyor. Nihayet bir çaresini buluyorlar. Türk genci Selanik'te Feyziye Mektebinde okumuş ve Robert Koleji bitirmiş. Bir Amerika Darülfünunundan şهادetname almış. Hayır Halkalı Ziraat Mektebinde muallimlik edebilmek için bu tahsilin hiç kıymeti yok. Hey şeyden evvel bir idadi mezunu olmak lazım. Bizim genç idadi mezunu olmadığı için reddediyorlar,

- Siz bu mektebe muallim olamazsınız, diyorlar.

Genç, bu ret muamelesinden meyus olmuyor, çünkü hayatını temin edecek vesait maliktir. Ve ona daha nafi şeraitle işler teklif edilmiştir. Fakat memleketine hizmet etmek istiyor ve muallimlerinin tavsiyesiyle Halkalıya müracaat etmiş bulunuyor. Cehl, ilme galebesinden dolayı, izhar şad-manı ediyor.

Bu vaka münferit değildir. Son çıkan (*Resimli Ay*) da, Amerika'da bir elektrik mühendisi olarak yetişen bir Türk gencinin acıklı macerası münderiştir. Bu genç de Amerika'da tahsilini bitirdikten sonra vatanına koşuyor. Hükümete, şirketlere müracaat ediyor. Fakat her tarafta istiskal görüyor, her taraftan kovuluyor, her taraftan reddediliyor. Nihayet meyus ve müteessir bir mektepte hesap hocalığı ederek hayatını kazanmaya mecbur oluyor.

Daha geçende, Almanya'da tahsilden dönen bir Türk gencini kendi vatanına girmek hakkından mahrum ettiğimiz için, genç Çanakkale'de kendisini vapurdan denize atarak intihar etti.

Bu vakalar bi-nihaye tezyit edilebilir. Avrupa veya Amerika'da tahsil eden her Türk genci aynı felaketlere maruz kalmış, okuduğunu da unutarak çorak vadilerde cehle mahkûm olmuştur.

Bir taraftan bu gençlerin başından geçen bu acıklı maceraları dinler, diğer taraftan hükümet adamlarımızın mütemadiyen Avrupa'dan mütehassıs getirmeleri lüzumundan bahsettiklerini okurken akla ilk gelen şey milletle istihza ettiğimizdir. Her sene Avrupa'da birkaç genci tahsil ettirmek üzere bütçemize muayyen bir miktar para koyuyoruz. Diğer taraftan Avrupa'dan gelen mütehassıslara her sene yüzbinlerce lira veriyoruz. Biz bu iki masrafın da lüzumuna kaniyiz. Fakat bu masrafı bu fakir milletin azami istifadesini temin edecek surette kullanmaya mecburuz. Gelen gençlerimizi kenara atar, onlardan istifade etmesini bilmezsek, o gençlerin Avrupa'da okumalarının milletçe ve memleketçe faydası nedir? Kendilerinden istifade edilecek kıymetli gençlerimiz varken Avrupa'nın üçüncü, dördüncü derecede adamlarına fazla para vermekte ne mana vardır? Söz aramızda ama, buna kör döğüşü derler. Kendilerinin okumaları için milletin fakir kesesinden para sarf ettiğimiz gençleri yerlerinde kullanmasını bilmek lazımdır. Yoksa Avrupa'ya tahsil için genç göndermekten vazgeçelim.

Resimli Hafta, 36. Sayı/ Nr. 36 (16 Nisan, 1341 [1925], Perşembe), s. 2.

2. 3. RESİMLİ AY

Çocukları Kurtaralım¹⁸

Dünyanın her tarafında insanlar zayıflara karşı munsıf ve merhametlidirler. Kendisini müdafaaya muktedir olmayan zayıf kimselere acınır, kızılmaz. Onları himaye arzusu merhamet hissinin doğurduğu en tabii neticedir. Şark'ta öteden beri hayvanlara karşı gösterilen muhabbet insanların zayıfa karşı duyduğu merhamet hissinden dolayıdır. Ehlî hayvanlar, insanlar karşısında mutlak bir acz içinde gibidirler. Bu acz bize merhamet ve şefkat telkin eder. Kediye, kumruyu, leyleği kısmen bunun için severiz.

Medeni memleketlerde hastalar, çocuklar, ihtiyarlar, acezeden ve zayıflardan addedilir. Bir hasta kendisini müdafaaya muktedir değildir. Bir çocuk veya ihtiyar gibi kendini harici tehlikelerden koruyamaz. Bu üç zümre cemiyetin himayeye muhtaç uzuvları addedilir. Bizde hastalar ve ihtiyarlar muhtaç himaye görülür, fakat çocuğa karşı merhamet ve şefkat hissimiz çok noksandır. Hatta yavrumuza, kedilerimize gösterdiğimiz şefkati bile esirgeriz. Kendini müdafaadan ve korumaktan aciz, tehlikeyi gayri müdrik zavallı yavrucakları döver, cezalandırır, hayvan gibi çalıştırırız. Onun halindeki acz ve masumiyet bize şefkat ve merhamet telkinine muktedir değildir.

Bu fikrî, keyfi ve mutlak bir iddia olarak ortaya atmıyorum.. Muhitinizde çocuğun tabi olduğu hayat şeraitini tetkik edince bu neticeye varmamak mümkün değildir.

Evvela, ne yaşta olursa olsun, çocuğu döveriz. Bir yaşında yavrucaklarının etlerini ateşle yakan, iki üç yaşında her şeyden bi-haber masum yavrusunu odunla döven anne ve babalar memlekette ekseriyeti teşkil ederler.

Saniyen çocuklarımızı daha küçük yaşta büyük adamdan ziyade çalıştırırız. Dükkânlarda çırak olarak kullanılan çocukların çoğu on yaşından küçüktür. Bu çocukların sa'y-ı şeraiti fevkalade ağır ve tahammülsüzdür. Sabah karanlığında dükkanı onlar açar, akşam karanlığında onlar kaparlar. Saat-i mesai mevzuubahis değildir. Çocuğa seniyye münasebet iş gördürmeyi henüz kimse düşünmemiştir.

¹⁸ Yıldız Sertel'in *Susmayan Adam Babam Gazeteci Zekeriya Sertel* isimli kitabında "Çocukları Kurtaralım" başlıklı yazının Zekeriya Sertel'e ait olduğu görülmektedir.

Karanlık, izbe yerlerde bütün gününü geçirmeye mecbur olan bu zavallı yavrucakların aldıkları yevmiye de nihayet bir okka ekmek parasıdır.

Salisen, çocuklarımızı kendi itikatlarımızın kurbanı yapmakta hiçbir mahzur görmeyiz. Bilakis bunu, vahşiyane de olsa, çocuklarımıza nakletmeyi mukaddes bir vazife biliriz. Tekkelerde sekiz on yaşında çocukların başlarına sarık sararak zikre iştirak etmelerine müsaade etmek, onları manen öldürmekten başka bir şey değildir. Henüz düşünmek kabiliyetinden mahrum bir yavruyu anlamadığı, anlayamayacağı mistik mabetler içine sokmak, onu mahbese atmak kadar gûnahtır.

Çocuk, medeni memleketlerde, hasta gibi, ihtiyar gibi zayıf, kendisini müdafaadan aciz addedilir ve onlar gibi himaye ve sahabete layık görülür. Bu sebeple medeni memleketlerde mektepte, evde ve işte çocuğa işkence tatbik etmek katiyetle memnudur.

Çocuğa hürmeti son derecesine çıkaran İskandinavya ve Amerika'da ana baba bile çocuğunu dövmek hakkını haiz değildir. Çocuğunu döven ana ve baba mahkeme tarafından derhal ve bila-aman tecziye edilir. Dayak yalnız hayvanlara yakışan bir şeydir. Hâlbuki bizde evinde çocuklarını dövmeyen kaç aile vardır?

Medeni memleketlerde çocuğunun sa'y-ı şeraiti de tespit edilmiştir. Avrupa'da on üç, Amerika'da on yaşından dûn çocuklar hiçbir yerde hiçbir vesile ile çalıştırılmazlar. Tahsil çağında çocuğunu mektepten mahrum ederek işe gönderen aile mesul edildiği gibi, çocuk istihdam eden müessese de tecziye edilir. Devletin çocuklar üzerinde umumi velayeti tanınmıştır. Bu velayet ailenin velayetine de faiktir. Çocuk aileden ziyade devletin malı addedilir. Binaenaleyh ailede bile çocuğun hayat-ı şeraiti tespit edilmiştir. Ana baba çocuğunu dövemediği gibi, mektebe gitmekten de men edemez. On beş yaşından küçük çocukları hatta kendi işinde çalıştıramaz.

Devletin bu velayet-i ammesine en muhtaç olan çocuklar Türk çocuklarıdır. Çünkü medeni memleketlerde aileler az çok çocuklara hürmeti öğrenmişlerdir. Orada içtimai telakki çocuğun ehemmiyetini her ferde anlatmış olduğu için çocuğu istismar etmek veya işkenceye maruz bırakmak gibi cürmler nadiren vuku bulur. Hâlbuki bizde henüz bu telakki tesis etmediği ve çocuk her işe yarar bir hayvan telakki edildiği için, çocuk mühmel ve her haktan mahrumdur. Onu himaye edebilecek

yegâne kuvvet devlettir. Dün mekteplerde dayağı men eden devlet, evde, işte de işkenceyi men etmeli, çocuğu bütün hayatında sahabeti altına almalıdır.

Resimli Ay, Cilt 2- Nr. 3 (Nisan, 1341 [1925]), s. 1.

Putları Niçin Kırıyoruz¹⁹

Her cemiyetin yaşadığı devre mahsus birtakım mefkûreleri vardır. Bu mefkûreleri insanlar mücerret bir şekilde kavrayamadıkları için onları bazı fertlerde temessül etmiş görmek isterler. Bu mefkûreleri en iyi hazmeden, onu her manasıyla kendisinde aksettiren kimseler o mefkûrenin mümessili olarak görülür. Biz o ferde baktığımız zaman onda kendi mefkûrelerimizi, kendi hülyalarımızı, kendi rüyalarımızı görürüz. İşte bunlar cemiyetin o günkü mefkûrelerinin mümessilidirler. Böyle olduğu için de az çok mukaddes bir mahiyeti haizdirler.

Bu fertlerin birer put olabilmeleri için cemiyetin o günkü mefkûresini hakikatten ve tam manasıyla temsil etmeleri, lazımdır.

İşte biz “Put”tan bunu anlıyoruz. Yine biliyoruz ki bazı fertler hiç bu kıymet ve vasfı haiz olmadıkları halde yanlış bir telkin ve telakki neticesinde, kendilerini put gibi göstermeye çalışırlar. Bunlar da sahte putlardır.

İşte biz bu sahte putları yıkmaya çalışıyoruz. Bizce gerek Abdülhak Hamit, gerekse Mehmet Emin Bey bizim sanat sahasındaki ideallerimizi temsil eden kimseler değildirler. Bu itibarla bunlar edebiyat hayatımızın sahte putlarıdır.

Kıymetten Düşen Putlar

Cemiyetler son medeni devreye girdikten sonra putlara ihtiyaç hissetmezler. Doğrudan doğruya fikirlere ve cereyanlara inanırlar. Medeni ve mütekâmil bir fert fikri kavrayıp ona inanabilecek hale geldiği için o fikri temsil eden müşahhas putlara muhtaç değildir.

O vakit yapılacak ilk iş fikri ve cereyanı eğilmez, bükülmez bir taş halinde getiren sahte putları yıkmaktır. Çünkü cemiyetin fikirlerini temsil ettiklerini iddia eden sahte putlar bu fikirlerin tahaccür etmesine sebep olurlar. İnsanlar artık bu sahte putların kutsiyetlerine halel verebilecek her türlü yeni fikir ve cereyanları

¹⁹ Yıldız Sertel’in *Susmayan Adam Babam Gazeteci Zekeriya Sertel* kitabında yazının Zekeriya Sertel’e ait olduğu düşünülmektedir.

reddetmeye meylederler. Hâlbuki cemiyetin terakkisi için yeni fikirlere ve yeni cereyanlara ihtiyaç vardır? Bu yeni fikir ve cereyanlara inkişaf imkânı verebilmek için bu tahaccür etmiş fikir ve sanat putlarını ortadan kaldırmak ihtiyacı baş gösterir. O vakit insanlar kendi fikir ve hayallerini temsil etmediğine kani oldukları sahte putları devirip yeni fikirlere yol açarlar.

İşte biz de putları yıkmakla eskimiş, çürümüş mütahaccir putları devirip yeni fikirlere, yeni cereyanlara yol açmaktan başka bir şey yapamıyoruz.

Filhakika Abdülhak Hamit Bey bizim için artık bir sanat ve edebiyat putu olabilir mi? Bu şair artık bugünkü yeni sanat ve fikir cereyanlarını temsil edebilir mi? Demek ki artık bize put olamaz. Şu halde yeni fikirlere inkişaf imkânı vermek için evvela bu eskimiş ve kıymetten düşmüş putu yıkmak zarureti vardır.

Mehmet Emin Bey'e gelince, şahsen kendisine hürmet ettiğimiz, bu adam etrafında koparılan, daha doğrusu kopartılmak istenen fırtınaya hayret ediyoruz. Mehmet Emin Bey millî şair olabilir mi? Emin Bey'in kullandığı lisan bile Türkçe değildir. Emin Bey'in lisanı sahte, uydurma ve bizimle alakası olmayan yabancı bir lisandır. Böyle olduğu içindir ki Emin Bey Türkçenin son istihale devrinde lisan üzerinde hiçbir tesir yapamamıştır. Emin Bey'in şiirleri bizim hissimizi, ruh ve hayalimizi ifade eder mi? Bunu iddia edebilen bir Türk genci var mıdır? Emin Bey kendi yazan, ve kendi yazdıklarını kendisi basan ve kendisi okuyan bir şairdir. Bizim ruhlarımızda Mehmet Emin Bey'in şiirlerinin bir akis yaptığı vaki değildir.

O halde bu feryat, bu gürültü niçin? Neden hürriyetin ve yeniliğin aşık ve müdafii olmak lazım gelen gençliği, eskiliğin müdafaası için tahrike cesaret ediyorlar? Niçin masum gençleri yeni fikirlere yol açmak isteyenlere bir duvar gibi kullanmak istiyorlar?

Çünkü gençliği tahrik eden Hamdullah Suphi ve Yakup Kadri Beyler kendi saltanatlarının da yıkılacağından korktular. Türk Ocağının içinde Emin Bey'in yanında saltanat kurmuş birkaç milliyet tüccarı vardır ki bunlar yaşayabilmek için birbirlerini müdafa ve muhafazaya mecburdurlar. Bu öyle bir saltanat zinciridir ki, halkalardan birinin kopmasıyla ötekilerinin de saltanatlarını kayıp etmeleri tehlikesi vardır. Onun için içlerinden birine hücum edilince hemen harekete geçmek ve hücumu başlangıcında öldürmek isterler. İşte Emin Bey'i müdafa etmek istemeleri bu endişe ve korkunun neticesidir. Yoksa Emin Bey'in millî bir şair olmadığını

Hamdullah Bey de muteriftir ve bunu vaktiyle *Serveti Fünun*'da neşrettiği bir makalede tespit de etmiştir. Hamdullah Bey'e göre Emin Bey TABAKAYI AVAMIN şairidir. Türk Ocakları umumi reisine göre halk tabakayı avamdır ve onun hissi hürmete şayan değildir. Bunu söyleyen ve fakat son hareketleriyle kendi kendini kırıp devirdikleri için artık bunlarla ayrıca uğraşmaya ihtiyaç kalmamıştır. Zaten bu hususta efkârı umumiyede hükmünü vermiş ve mesele kapanmıştır.

Resimli Ay, 6. Sayı/ Nr. 6 (Ağustos 1929), s. 1.

Darülfünuna Lüzum Var Mı?

Hocası, Kitabı Olmayan Ve Serbestçe Konuşulmayan Bir Yer Darülfünun Olabilir Mi?

Mütefekkirlerimizin Mütalaaları

Bu ayın en mühim meselesi Darülfünun meselesi oldu. Bu ilim ve fikir müessesesine, mide kavgası girdi. Barem kanunun tatbiki yüzünden maaşlar azalınca, kodamanlar bir araya geldiler. Darülfünunda tasfiye ve ıslahat lüzumunu ortaya attılar. Maksat ekmek kavgası; fakat bu vesile ile ortaya mühim bir mesele çıktı.

Darülfünunun ıslahından bahsederken akla iki fikir geliyor: Darülfünuna lüzum var mı? Hiç olmazsa Darülfünun içinde ilahiyat şubesinin yeri var mı?

Birinci sual size garip gelebilir. Çünkü senelerden beri yaşayan bir müessesenin lüzum ve ademi lüzumu etrafında münakaşa biraz gayri sabırlı olunuz ve Darülfünunu şöyle bir tasdik ediniz. Burası henüz bir Darülfünun olmaktan çok uzaktır. Henüz ortada bir eseri bile olmayan, beynelmilel alemde değil, fakat Türkiye'nin fikir hayatında bile mevki yapamamış muallimlerden mürekkep bir ilim müessesesi Darülfünun olabilir mi?...Tıp fakültesi müstesna fakat diğer fakülteler içinde uzaktan yakından tanıdığımız kaç ilim adamı var?

Sonra bir Darülfünun kitabı yok. Talebe okuduğunu anlamak için ecnebi lisan bilmeye mecburdur. Bir ecnebi lisanına iyice vakıf olmayan bir talebenin fikir hareketlerine vakıf olması mümkün değildir.

Darülfünun her şeyden ziyade fikirlerin serbest olması lazım gelen yerdir. Orada her türlü fikir cereyanları bir ifade sahası bulur. Ve gençlik bu mütezat fikirlerin çarpışması sayesinde yeni fikirler edinir. Bizde Darülfünun denilen

müessesede böyle bir serbesti yoktur. Değil fikirlerini serbestçe ifade için, fakat mesleki dertlerini görüşmek için bile toplanmalarına müsaade edilmez. Fikir ve ilim en çok istibdattan korkar: ilk mektep gibi idare edilen bir Darülfünun asrın istediği ilim müessesesi olamaz.

Onun içindir ki bu şerait bir araya gelmedikçe bizde Darülfünun yüksek bir lise olmaktan yukarı çıkamaz.

Hele tasarruf endişesiyle birçok kürsüleri kaldırılırken, İlahiyat fakültesinin ipkası bizi hayrete düşürdü. Layık hükümetin içinde Diyanet İşleri Riyaseti ne kadar manasızca, asri bir Darülfünun içinde de İlahiyat fakültesi o kadar garip bir şeydir. Fakat ne yapalım ki zaten Darülfünun henüz bir ilahiyat fakültesi olmaktan kurtulamamıştır.

Biraz da başkalarını dinleyelim!.

Darülfünun meselesi etrafında karilerimizi tenevvür için muhtelif müderris ve mütefekkirlerin de mütalaalarını topladık. Onlara sorduğumuz sualler şunlardır.

- 1- Siz Darülfünundan ne anlarsınız?
- 2- Bizim Darülfünunumuz sizin bu telakkinize göre bir Darülfünun olabilir mi?
- 3- Bizim Darülfünun ne gibi kusurları ve noksanları vardır? Ve neler ilave etmek lazımdır?
- 4- Darülfünun bu evsafı bu memlekette bulması mümkün müdür?
- 5- Tasfiyenin hakiki manası nedir?
- 6- Darülfünunun hocası dışarıda iş sahibi olmalı mıdır?
- 7- Darülfünunu kapatıp bu para ile Avrupa'ya talebe göndermek doğru olur mu?
- 8- Veya, Ziraat mektebinde yaptıkları gibi müderrisleri mi Avrupa'ya göndermelidir??

Bu suallere aldığımız cevapları derç ediyoruz.

Kemal Cenap [Berksoy] Bey'in Fikri

Medeniyet aleminin verdiği mana ve taşıdığı zihniyetle bir Darülfünunda ne gibi manevi kuvvetlerin mevcudiyeti lazım geleceği düşünölmeye bile muhtaç bir keyfiyet değildir; Unsurların da yaratıcı hamleler olmayan bir Darülfünun dünyada mevcut değildir. gerek mahalli, gerek beynelmilel ilim dünyasında bir akis uyandırabilecek tetkikat ve taharriyatı ilmiyede bulunmamış bir müderris, klasik dersini vermekten de acizdir.

Zaten Darülfünun talimatnamesi bir zatın Darülfünun müderrisliğine liyakat kesp etmesi için o zatın şahsiyeti ilmiyesini müspit asarı mühimme vücuda getirmiş olması kaydını tespit etmiştir. Talimatnamenin bu kaydı, nazarı dikkati caliptir.

Tıp fakültesindeki teşkilata dair gazetenizde intişar eden yazıya ve bunda bana taalluk eden işarete gelince: bunun beni bir an bile düşündürmemiş olduğunu söylemekte istical ederim. Esasen Tıp Fakültesi meclisinde ancak derslerin tespiti görüşülmüştür.

Tıp Fakültesinde birçok derslerin kürsüleri zaten mevcuttur. Kürsüye kesbi liyakat etmiş zevatın yeniden tayinleri ise zannederim ki cihani usullerle olacaktır. Zira bu baabda başka bir “Kriteriyum” yoktur.

Ben kaniyim ki memlekette kuvvetli anasıra malik bir Darülfünun ve bu meyanda bir Tıp Fakültesinin tesisi Avrupalı Kriteriumlarla yapılacak cezri ıslahatla ancak mümkün olabilir.

Necmettin Sadık [Sadak] Bey’in Fikri

C. 1- Bence Darülfünunun doğrudan doğruya liselere muallim hazırlayan ve bilvasıta maddi gaye düşünmeyen ilim adamları yetiştiren en yüksek ilim adamları yetiştiren en yüksek ilim müessesesidir.

C.2- Darülfünunumuz henüz bir Darülfünun değildir. çok gençtir. Halbuki büyük Avrupa Darülfünunlarının ömrü asırlarla ölçülür.

C. 3- Noksanı, Darülfünunun esasını teşkil eden üç büyük unsurdur: Hoca talebe ve ilim muhiti...

Hakiki Darülfünun müderrisleri ilmin, fennin ve sanatın, rağbet gören bir meslek halini almış olduğu memleketlerde yetişir.

Bunlar kuvvetli tahsil gömüş ve bütün ömürlerini yalnız ilme hasretmiş, bunun haricinde maddi ve tatbiki hiçbir endişe gözetmemiş insanlardır. Bizde ise Darülfünunun hayatı gibi ilmin hayatı da çok yenidir. Diğer taraftan Darülfünunun hayatı gibi ilmin hayatı da çok yenidir. Diğer taraftan Darülfünun talebesini kuvvetli lise tahsili görmüş genler teşkil eder. Bizde bu da noksandır. Üçüncü ve diğerlerinden daha az mühim olmayan unsur da, yani kitapları, neşriyatı, kütüphaneleri, mecmuaları, laboratuvarları, konferansları vesairesiyle Darülfünunu besleyen ilim muhitidir... Unutmamalıdır ki Türkçemiz maalesef hiçbir şubede mütehassıs yetiştirmeye kafi bir lisan değildir. Herhangi bir şubede mütehassıs olmak

isteyen ilim adamları, daha uzun seneler başka lisanlar bilmek ve başka dille yazılmış kitaplar okumak mecburiyetindedirler. Darülfünuna devam eden gençlerimizin hepsi bir ecnebi lisanını mükemmel surette bilmedikleri için bütün istifadelerini müderrisin kısa takrirlerini dinleyip ezberlemekten ibaret kalıyor.

Aynı surette müderrisler de tettebbularını arttırmak için her kitabı, her mecmuayı ayrı ayrı Avrupa'dan getirtmek mecburiyetinde bulunuyorlar. Bu hâl Darülfünunumuzun terakki etmesine manidir.

C. 4- Darülfünunun bu evsafı memleketimizde bulması için çok çalışmak, uzun müddet beklemek lazımdır.

-Mesela ne kadar?...

- Bilmem; belki yarım, hatta bir asır!...

C. 5- Tasfiyeden malumatım yoktur ve nasıl yapıldığını da bilmiyorum...Bence 10-15 seneden beri zaman zaman daima yapılan bu tasfiyeler sırf şekle ait kalıyor... Darülfünuna tasfiyeden ziyade hoca ve talebe lazımdır...

C. 6- Eğer “İş”ten kastettiğiniz mana, geçim için kabul edilmiş ve ilme hiç teması olmayan meslek ve meşguliyetler ise hayır!

Bu Darülfünun hocası; ecnebi iş gruplarının önüne düşerek devlet kapılarında komisyonculuk edemez. Bir Darülfünun hocası; bakkal dükkânı açmaz. Bir Darülfünun müderrisi küçük mekteplerde muallimlik edemez...Memur olmaz, mahkemelerde avukatlık edemez.

Bir Darülfünun müderrisi olan mütehasıs bir ilim adamı, pratisyen hekimler gibi sabahtan akşama kadar hasta kabul edip meşgul olmaz. Çünkü bu gibi işlerle meşgul olan Darülfünunun hocaları okumaya, yazmaya, kütüphanelerde, laboratuvarlarda günde hiç olmazsa 5- 6 saat çalışmaya vakit bulamazlar. Darülfünun müderrislerinin Darülfünun haricinde yapabileceği işler bunların yüksek ihtisasından milletin ara sıra istifadesi şeklinde tezahür edebilir...

C. 7- Darülfünunu kapatıp bu para ile Avrupa'ya talebe göndermek doğru olmaz...Bu fikir tıp, fen gibi daha ziyade ameli ve teknik ihtisasa ihtiyaç gösteren şubelerde [o da kısa bir müddet için] kabili tatbik olabilir. Fakat Darülfünunun asıl vazifesi beynelmilel teknil ihtisasa sahip insanlar değil, millî harsa malik hocalar yetiştirmektir. Bu da edebiyat ve hukuk fakülteleriyle kaimdir... Türk edebiyatı, Türk sanatı, Türk tarihi, Türk hukuku vesaire gibi şeyler Avrupa'da tamamıyla

öğrenilemez. Diğer taraftan Darülfünun vazifesi yalnız [öğretmek] değil, aynı zamanda [yapmak]tır. Darülfünun millî harsa vücut vermek vazifesiyle mükelleftir.

C. 8- Müderrislerin Avrupa'ya gönderilmesi çok makul ve faydalı bir teşebbüs olur...

Mustafa Şekip Bey'in Fikri

C. 1- Görgü ve ananenin kifayetsizliği fikrinin doğduğu her içtimai muhitte bir Darülfünun ihtiyacı mahsus olmuş demektir. Türkiye bugün görgü ve anane ile ferih ve faruh yaşayabilecek şeraitte ise Darülfünunun ne manası vardır, ne de ihtiyacı mahsustur.

C. 2- Bu سوالin cevabı, ilk cevabımı teemmül edenlerin verecekleri karara tabidir.

C. 3- Mevcut olan her şey evvela basitten başlayarak bilahare tekamül kanunlarına tevfikeyn tekevvün eder...Binaenaleyh *mutlak varlık* yok, ancak *nisbi bir varlık* vardır. Binnisbe yeni olan her müessesenin en birinci noksanı kendisine olan ihtiyacın mahdut bir surette şuurileşmesidir. Bu şuur ne kadar derinleşir ve tevessü ederse Darülfünunun noksanları da o kadar çok ve süratle his ve telafi edilir..

C. 4- Görgü ve *ananenin* kifayetsizliği şuurlaşmış ve tahakkuk etmiş ise bu noksanları telafi edecek bir mefkure de doğmuş demektir. Darülfünunumuzun senelerden beri bir mühim mesele addedilmesi bu mefkurenin neticesi olmaktan başka bir şey değildir.

Akdeniz etrafında yaşayan bir milletin bu Darülfünun yuvasında Darülfünun ihtiyacını duymaması ve bunu tekemmül ettirmemesi, her şeyden evvel hayatın “*Tahattuz kanunu*”na muhaliftir...

C. 5- Bu سوالin cevabı şimdilik verilemez. Çünkü henüz ortada olmuş bitmiş bir şey yoktur ki muhakemesi yapılabilsin...

C. 6- Her mesleğin bir itiyadı ve bu ihtiyadın insana vereceği bir seciye vardır. İlim bir hakikat aşkıdır. Ve diğer bütün aşklara karşı kıskançtır. Ve bu da ancak ilim ile uğraşmaya bağlıdır. Bu bağ gevşetildiği dakikadan itibaren alimin seciyesi de değişir. Mesleğe sadık ve aşık olmamak ister istemez samimiyetsizlik doğurur.

Halbuki her meslek ancak kendisine karşı samimi olanların faaliyetiyle yaşar.

C. 7- Böyle bir tedbir vaki olsa bile ancak muvakkat ve arızî olabilir... Bugünkü milliyetçi cemiyetler; gençlerinin terbiyesi mukadderatına [en prencipe] kendileri

sahip olmak zaruretinde olmasalardı, pratik her türlü tedbirlerle gençleri yetiştirmekte serbest olabilirdik...

Peyami Safa Bey'in Fikri

C. 1- Darülfünun muhtelif tarihlerde ve muhtelif milletlerde ayrı ayrı manalar almış ve ayrı ayrı roller oynamıştır. Bazı memleketlerde; mütehakkim Burjuva sınıfının aletidir. Bazı memleketlerde ise ekseriyet kütlelerinin iştiyaklarına göre telkinler yapan müessesedir. Ve her türlüünde cemiyetin bazı sınıflarının: millî oranı işini görür. Benim olmasını istediğim Darülfünun bunlardan hiçbirisi değildir. ve ben onun telkini mahiyetini hoş görmüyorum. İstiyorum ki zekanın en yüksek faaliyetlerinin gayesiz ve serbest oyunları gibi telakki ettiği yüksek kültür, bu müessesede son derece beşeri, beynelmilel bir hürriyetle yeni nesillere verilsin..

C. 2- Her şeyin nisbi olduğunu söylemek adet olmuştur. Burada da bir derece meselesi vardır. Bir cemiyetin umumi seviyesiyle bütün mekteplerinin varabildiği vasatı irfanla lise tahsilinin derecesiyle sıkı sıkıya bağlı olduğunu düşünülürse bizim Darülfünunumuzun bize göre olduğu meydana çıkar. Korktuğumuz şey bugünkü Darülfünunun Türk cemiyetine layık bir müessese derecesinden aşağı düşmesidir. İçindeki menfaat bugün böyle bir tehlike geçirmektedir. Ben bu müessesede ilmî bir istismar vasıtası yapan adamlar tanıyorum. Ve bunların entrikalarına müsaade edilmemesi lazım geldiğine kaniim...Fakat bununla bir Darülfünun meselesi tamamıyla halledilmiş olmaktan çok uzaktır. Ve bu ameli tedbirden başka bir şey değildir.

C. 3- Söylediğim gibi noksanları burada saymak imkansızdır. Bu umumi bir cemiyet meselesidir. Fakat her halde bu müessesede ilmin şeker gibi, tütün gibi, gaz yağı gibi inhisar altına alınmaması ve zekanın bazı açık gözler tarafından karlı bir metah gibi istismar edilmemesi lazımdır...

C. 4- Elbette..

C.5- Bu bir kılık hareketidir. Ve Darülfünunun tekamülüyle hiç alakası yoktur...5-10 kişi maaşlarını arttırmak için adı, hatta iğrenç bir kombinezona müracaat etmek istiyorlar. Hükümet bu adamlara aldanmamalıdır...

C. 6- Siyasi işler müstesna...Evet...Fakat gazetecilik gibi, bir fırkaya mensup olmak gibi tefekkür hürriyetini kısmen veya tamamen selb eden bir işle uğraşanlar

muasır felsefenin ve ilmin talep ettiği garazsız, afaki bir tefekküre istidatlarını kaybederler...

C. 7- Olamaz...En kötü şerait içinde, gayet aşağı bir Darülfünun bile Avrupa'ya talebe göndermekten fazla faydalıdır...Çünkü Darülfünunlar bulundukları muhitlerde az ve çok bir kültür ocağı tesis ederler ve oradan intişar eden irfan havası yalnız talebe muhitlerine değil, daha geniş kütlelere kadar intişar eder...Bizim Darülfünunumuzun bu hususta yaptığı birçok gençliğimde Darülfünun talebesi değilken bile bu havadan çok istifade ettim...

C. 8- Yarın için Darülfünun müderrisi yetiştirmek üzere, bugünden Avrupa'ya talebe göndermek faydalı olabilir. Fakat bence hakiki bir mütefekkir; ne İstanbul'da ne de Avrupa Darülfünunlarında yetişir...Hakiki mütefekkir bir [Otadidakt]tır ki irfanını ve zekasını besleyerek unsurları nerede olsa bulur...

Operatör Kemal Bey'in Fikri:

Darülfünunun muhtacı ıslah olup olmadığına cevap verecek mevkide değilim. Fakat talebesi olmayan, hatta ecnebi müderrisler olduğunu salahiyyattar bir zattan işittim. Burada kabahati Darülfünuna mı, yoksa ilmi irfan alakasızlığına mı vermeli?.. İşte bunu ben vaziyetim dolayısıyla tetkik ve tahlil edemiyorum.

Darülfünun hocasının dışarıda iş sahibi olup olmayacağı meselesine gelince: Mesleğim icabı yalnız müderris tabiplerden bahsedeceğim...Dünyanın hemen hemen her tarafında hatta en zengin memleketlerinde bile müderrisler, hariçte hasta bakar, ameliyat yapar, hatta hususi klinikler bile idare ederler.

Darülfünun ne kadar tekamül ederse etsin, müderrisleri ne kadar terfih edebilirse etsin, hocaların hariçteki faaliyetine mani olmamalıdır...Ve olamaz.

Hayatta insanı vazifesine bağlayan bir meslek aşkı varsa,, ondan daha şedit olan bir yaşamak mecburiyeti vardır.

Avrupa'ya talebe gönderilebilir...Fakat Almanya'yı ve Almanya'nın bazı yerlerini tercih ederim. Merkezlerde talebenin istifade edemediğini orada bizzat gördüm. Darülfünun zamanın icap ettirdiği tekamüle mazhar olur. Muallim ve müderrislerin alakalarını arttıracak şerait vaz edilirse, bizim Darülfünunumuz da Avrupa'ya talebe değil tekamül etmiş, biraz yetişmişleri göndermelidir...

Bugün mevzubahis olan cihet müderrislerin ilim ve tecrübe kifayetsizliğinden ziyade şeraiti hazıra altında hariçte daha çok çalışmak mecburiyetinde kaldıklarından

dolayı esas vazifelerini bi'z-zarûre istedikleri gibi ifa edememeleridir. Müderrislerin dünyanın her tarafında her Darülfünununda olduğu gibi tetkik seyahatleri yapmaları hiç şüphesiz faydalıdır...

Resimli Ay, Yıl 6, Nr. 11 (KS. 1930), s. 2-5.

SONUÇ

Türkiye’de çağdaş gazeteciliğin kurucuları arasında yer alan Mehmet Zekeriya Sertel, dünyanın ilk gazetecilik okulu olan Columbia Üniversitesinden mezun olur. Türk gazeteciliğine içerik ve biçim açısından batılı bir yön çizerek katkıda bulunur. Basın hayatına geçimini sağlamak amacıyla girdiği *Rumeli* isimli gündelik gazeteyle dâhil olur. Halkı, devleti, kadını, işçiyi, ilgilendiren *Yeni Ses*, *Yeni Felsefe*, *Büyük Mecmua*, *Resimli Ay*, *Son Posta*, *Resimli Yıl*, *Tan*, *Görüşler* gibi, döneminde oldukça ses getiren dergi ve gazetelerin başında bulunur. Türk gazete ve dergiciliğine öncülük yapar. Dönemin tek parti baskısı altında çıkan yayımların aksine demokrasiyi savunan bir şekilde yazılar yazar.

Gazetecinin basın hayatına girdiği ilk yıllardaki amacı halka hitap ederek çok okunmak, çok satmaktır. Dergilerde halkın okumalarında devamlılık sağlanması için yazılara resimler eklenir ve dönemin mizanpajına bir yenilik olarak yazıların diziliminde farklılık yapılır. Dergiler birtakım fıkra, ödüllü müsabaka, resimli dans öğretileri, makyaj ve saç kesimleriyle ilgili örneklerle hayata hitap etmiştir. Çok okunarak öncelikli hedefini yerine getiren Zekeriya Sertel konu olarak eğitim, geleneksel aile yapısında kadının yeri, din, ahlak, batıdaki teknolojik ve bilimsel gelişmeler, felsefe, ekonomi, demokrasi anlayışı ve tek parti gibi konularla halkın tüm ihtiyaçlarına, sorularına cevap vermiştir. Konularında gündemi takip eden Zekeriya Sertel, dergilerinde Başmuharrir Köşesi’yle harpler dolayısıyla ailesinden uzak kalanlara da yer ayırarak birbirlerini bulmalarını sağlamıştır.

Ziya Gökalp’ın “Yeni Hayat” görüşü ile *Yeni Felsefe*’yi çıkaran Zekeriya Sertel dergide konu olarak eskimiş geleneklere karşı durup aile hayatında kadına değer verilmemesini eleştirmiştir. Feminizmin kadınlara etkisi, hizmetçi sayılan kadının eğitimi ve batıl inançlara değinerek daima yeniyi savunmuştur. Dergide öğrenci kızların mektuplarına da yer vererek amacını desteklemiştir.

Dönem olarak İstanbul’un işgal altında olduğu yıllarda özgürlüklerini kazanmak isteyenlerin toplandığı *Büyük Mecmua*’da halka ümit verme, halkı uyandırma amacı vardır. Mütareke döneminin dergisi olmasından dolayı harpten borçla çıkan Türk milletin iktisadi yönden eksiklikleri Avrupa ülkelerinin yaptırımları ile karşılaştırarak anlatılmıştır. Eğitim, din ve sermaye olarak

Türkiye'nin eksikliklerinden, örnekler verilmiş din ve devlet işlerinin, ilimin ayrı olmasına değinilmiştir. Dönem içerisindeki ünlü ressam Mihri Hanım, Eliza Binemeciyan gibi artistlerden bahsedilmiş Mustafa Kemal'in herkes tarafından tanınması gereken bir büyük olduğunu dile getirmiştir.

Resimli Ay'da hürriyet ve demokrasi desteklenerek sosyal haksızlıkların ortaya koyulması hedeflenir. Halkı merkeze alan dergi halkın okuma ihtiyacını gidermek için çıkarılır. 1924-1928 arasındaki ilk dönemde cumhuriyetin kurulmakta olmasıyla kültürel bozukluklar gösterilerek bunlara çare aranır. Zekeriya Sertel yazılarında basın özgürlüğünü, köy ve kentlerdeki genç nüfusun yaşadığı hapis hayatını, eğitimin desteklenmemesini, politikacıların egemenliği sonucu olumsuz gelişimde oluşan geriliği anlatır.

Resimli Ay'a, Nâzım Hikmet ve çevresindekilerin de gelmesiyle derginin yazar kadrosu değişime uğramıştır. "Putları Yıkıyoruz" gibi edebî tartışmalara zemin hazırlamış, şair ve yazarların resimleriyle, yazılarını halkın görmesini sağlamıştır. Zekeriya Sertel evinde de matbaada da açık kapı siyasetini uygulamış, misafirlerine ayrı bir özen göstermiştir. Fikir ayrılığına rağmen yakın dostlarıyla vakit geçirmiştir. *Resimli Ay*, Sabiha Sertel'in *Roman Gibi* adlı anı kitabında halkın kültür seviyesini arttıran bir magazin olarak adlandırılır ve bu düşünce dergide yazılarla desteklenir. Zekeriya Sertel'in çıkardığı diğer dergilerden farklı olarak yazılara uygun, saç bakımı, giyimle alakalı resimler, fıkra, müsabaka ve dans figürleriyle renklenmiş *Resimli Ay*, Avrupa mecmuaları gibi biçim ve içerik bakımından yenilenmiş böylelikle magazin dergiciliğinin başlangıcı sayılmıştır.

Demokrat Parti'nin basın organı olan *Görüşler* dergisi okuyucuları memleket ve dünya meseleleri hakkında aydınlatma amacıyla çıktığını, matbuatın hürriyete düşman olmadığını anlatır.

Zekeriya Sertel esprili, bilgili bir anlatıcı, öğrenmeyi, yeniyi ve iyi yaşamayı seven biridir. Kendinden ödün vermeyen, inandığı yolda ilerleyen bir kişiliğe sahiptir. Üslup olarak sert olması, bildiğini dost düşman ayırmadan dile getirmesiyle etrafındakiler tarafından zaman zaman yalnız bırakılmıştır. 90 yıllık yaşamı boyunca çeşitli dergi ve gazetelerin yönetiminde yer almıştır. 1944- 1945 yılları Türkiye'sinin demokrasiye bakışı altında tek parti, millî şefi savunmayan anlayışı sebebiyle *Tan* yağmalanmış, basın hayatından ve memleketinden uzaklaşmak zorunda kalmıştır.

Hürriyet olmayan bir yerde gazete çıkaramayacağını savunan gazeteci, susmayarak basın özgürlüğü için çabalamıştır. Çıkardığı gazete ve dergilerin hiçbir siyasî partinin yayın organı olmasını istemeyen Zekeriya Sertel, 12 Ağustos 1930'da kurulmuş Serbest Cumhuriyet Fırkası'nı savunmuş fakat *Son Posta*'nın parti organı olmasını istememiştir. Demokrat Parti'nin kuruluş evresinde bulunmuş fakat *Tan* gazetesi yerine yeni bir dergi olan *Görüşler*'i Sabiha Sertel'le kurmuştur. Basın özgürlüğü amaçlayan Zekeriya Sertel böylelikle hiçbir parti ve sermayeye bağlı kalmamaya çalışmıştır. Onun bu tarafsızlığı kimi karşıt eleştirilerin meydana gelmesine sebebiyet vermiş ve basın hayatının türlü olumsuzluklar ve mahkûmluklarla geçmesiyle sonuçlanmıştır.

Basın hayatına Ziya Gökalp'ın anlayışıyla başlayan Zekeriya Sertel, *Yeni Felsefe*' den itibaren yaşamı boyunca tüm dergi ve gazetelerde sahip olduğu düşünce yapısını kullanmıştır. Kronolojik olarak yazılarına bakıldığında halkı ele alarak ona ulaşmaya, onu bilgilendirmeye ve uyandırmaya çabalayan yayın politikası aynı çizgide ilerlemiştir. Hürriyetçi ve çoğul demokrasiyi, daima yeniyi savunan bir kişi olarak hayata veda etmiştir.

Çalışmada dönemin tanığı olan yazıların birinci kaynaktan aktarılması ile bilgiye doğru ulaşmanın ve konu olarak halkın yaşamının ele alındığı görülmüştür. Sertel ailesinin basın hayatındaki önemi anlaşılarak Zekeriya Sertel'in gazetecilikle başlayan basın hayatının *Resimli Ay*'la magazin dergiciliğine dönüşmesi yazılmıştır. Dergilerdeki imzalı ve imzasız yazılarının derlendiği Zekeriya Sertel'in doğrucu kişiliği ile yaptığı biçim ve muhteva yenilikleriyle Türkiye'nin çağdaş gazetecileri arasına koyulma süreci ele alınmaya çalışılmıştır.

KAYNAKÇA

Kitaplar

- Açıkgöz, Dr. H. (2015). *Anadolulu Bir Ermeni Komünistin Anıları*. İstanbul: Belge Yayınları.
- Atay, K. (2021). *Serteller*, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Ekinci, N., Kümbül M. ve Aydın, S. (2016). *Zekeriya Sertel Amerikan Kültür Emperyalizminin ve Magazin Dergiciliğinin Öncüsü*, Antalya: Yeniden Anadolu ve Müdafaa-i Hukuk Yayınları.
- İnuğur, M. N. (1993). *Basın ve Yayın Tarihi*, İstanbul: Der Yayınları.
- İnuğur, M. N. (1999). *Türk Basınında İz Bırakanlar*, İstanbul: Der Yayınları.
- Okay, V. (1989). *Babıali Konuşuyor: Yokuşun Tükettikleri*, İstanbul: Yazko.
- Sertel, M. Z. (1977). *Hatırladıklarım*, İstanbul: Gözlem Yayınları.
- Sertel, S. (1987). *Roman Gibi*, İstanbul: Belge Yayıncılık.
- Sertel, Y. (1994). *Annem Sabiha Sertel Kimdi Neler Yazdı*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Sertel, Y. (2018). *Susmayan Adam Babam Gazeteci Zekeriya Sertel*, İstanbul: Can Yayınları.
- Topuz, H. (2003). *II. Mahmut'tan Holdinglere Türk Basın Tarihi*, İstanbul: Remzi Kitabevi.

Sözlük ve Ansiklopediler

- Devellioğlu, F. (2010). *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*. Ankara: Aydın Kitabevi.
- Parlatır, İ. (2016). *Osmanlı Türkçesi Sözlüğü*. Ankara: Yargı Yayınevi.

Tezler ve Makaleler.

- Eken, C. (2011). *Diken Mizah Gazetesi (İnceleme-Tahlili Dizin- Seçilmiş Metinler ve Karikatürler)*[Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Cumhuriyet Üniversitesi.

Türk, E.B. (2005). *Zekeriya Sertel'in Dergiciliği*, [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Atatürk Üniversitesi.

Dergi ve Gazeteler

Büyük Mecmua

Görüşler

Resimli Ay

Resimli Hafta

Resimli Yıl

Sevimli Ay

Son Posta, 27 Temmuz

Tanin, 3 Aralık 1945.

Yarım Ay

Yeni Felsefe

Sanal Kaynaklar

Küçük, Abdurrahman. “Dönme” İslam Ansiklopedisi, (17.12.2023)

<https://islamansiklopedisi.org.tr/donme>

DİZİN

YENİ FELSEFE

Açıklamalı Dizin

Sayılarına Göre açıklamalı Dizin

1. Sayı / Nr. 1 (15 Ağustos 1911 Pazartesi)

[Sertel], M. Zekeriya, “Karilerimize”, s. Ön iç kapak.

[Sertel], M. Zekeriya, “Kayıtları Kırmalıdır”, s. 21-23.

2. Sayı/ Nr.2 (30 Ağustos 1911 Salı)

[Sertel], M. Zekeriya, “Kadınlık Âleminde: Feminizm Korkuları- Kızların Düşünceleri”, s. 22-24.

3. Sayı / Nr. 3 (15 Eylül 1911 Perşembe)

[Sertel], M. Zekeriya, “Feminizm Korkuları- Kızların Düşünceleri”, s. 21-24.

4.Sayı/ Nr. 4 (30 Eylül 1911 Cuma)

[Sertel], M. Zekeriya, “Ayıp Ne Demektir”, s. 16-20.

5. Sayı/ Nr. 5 (15 TE 1911 Cumartesi)

[Sertel], M. Zekeriya, “Ne İçin Utanıyoruz: İçtimaiyat”, s. 25-29.

6. Sayı/ Nr. 6 (1 TS 1911 Salı)

[Sertel], M. Zekeriya, “Yirminci Asırlarda Türk Kızları ve Kadınları”, s. 15-20.

7. Sayı/ Nr. 7 (15 TS 1911 Salı)

[Sertel], Mehmet Zekeriya, “Tarih Muzırrdır”, s. 10-17.

8. Sayı/ Nr. 8 (1 KE 1911 Perşembe)

[Sertel], M. Zekeriya, “Tarihin Faydası”, s. 15-19.

15. Sayı/ Nr. 15 (15 Mart 1912 Cuma)

[Sertel], M. Zekeriya, “Ahlak Fazilet ve Namusun Manası”, s. 13-20.

16. Sayı/ Nr. 16 (30 Mart 1912 Perşembe)

[Sertel], M. Zekeriya, “Ahlak ve Ahlakiyat”, s. 24-29.

17. Sayı/ Nr. 17 (15 Nisan 1912 Cuma)

[Sertel], M. Zekeriya, “Ahlak ve İlim”, s. 24-29.

BÜYÜK MECMUA

Açıklamalı Dizin

Sayılarına Göre açıklamalı Dizin

1. Sayı/ Nr.1 (6 Mart 1919)

İmzasız, “Büyük Mecmua’nın Gayesi”, s. 1.

İmzasız, “Hafta Muhasebesi: Mefkûre”, s. 1-2.

İmzasız, “Büyüklerimiz: Fahri Paşa”, s. 5.

İmzasız, “Tiyatro: Azerbaycan Tiyatrosu”, s. 13-14.

3. Sayı/ Nr. 3 (20 Mart 1919)

[Sertel], M. Zekeriya, “Yaşamak Hak ve Kabiliyeti”, s. 35-36.

[Sertel], M. Z, “Büyüklerimiz: Mustafa Kemal Bey”, s. 44.

4. Sayı/ Nr. 4 (27 Mart 1919)

[Sertel], M. Zekeriya, “Asri Cemiyetlerde Dinin Mevkii”, s. 51-52.

İmzasız, “İçtimai Meseleler: İçtimai Sahada (Hayat) Kelimesinin Manası”, s. 50-51.

5. Sayı/ Nr. 5 (5 Nisan 1919)

[Sertel], M. Zekeriya, “Garp Şuunu”, s. 73.

[Sertel], M. “Sanatkârlarımız: Eliza Binemeciyan Hanım”, s. 75-76.

İmzasız, “Hafta Musahabesi: Maarifte Islahat Varmış!”, s. 65-66.

6. Sayı/ Nr.6 (24 Nisan 1335 [1919])

İmzasız, “Dostlarımızı Bilelim: Pierre Loti”, s. 88.

İmzasız, “Haftanın Tarihi: Türk Ocağı Kongresi”, s. 96.

7. Sayı/ Nr. 7 (8 Mayıs 1335 [1919])

[Sertel], M. “Temaşa Tenkidi: Binnaz’ın Temsili Hakkında”, s. 111.

8. Sayı, Nr. 8 (28 Mayıs 1335 [1919])

[Sertel], M. Zekeriya, “Yeni İstidatlar: Nefis Sanatlar”, s. 125.

9. Sayı, Nr. 9 (5 Haziran 1335 [1919])

[Sertel], M. Zekeriya, “Tarikatların Felsefesi”, s. 141-143.

11. Sayı/ Nr.11 (18 Eylül 1919)

[Sertel], M. Z, “Sanatkârlarımız: Mihri Hanım ve Sanatı”, s. 162-163.

16. Sayı/ Nr. 16 (11 KE 1919)

[Sertel], M. Z., “Garp: Fransa’da Molyer- Corney Davası”, s. 251.

RESİMLİ HAFTA

Açıklamalı Dizin

Sayılarına Göre Açıklamalı Dizin

1. Sayı/ Nr. 1 (14 Eylül 1340 [1924] Perşembe)

[Sertel], M. Zekeriya, "...", s. 2.

2. Sayı/ Nr. 2 (11 Eylül 1340 [1924] Perşembe)

İmzasız, "İstanbul'a Gönderilen Artist Mürebbiye Kıyafetiyle Nasıl Casusluk Ettiğini Anlatıyor", s. 4.

3. Sayı/ Nr. 3 (18 Eylül, 1340 [1924] Perşembe)

İmzasız, "Bir İngiliz Casusu İstanbul'da Enver Paşa'yı Almanların Kadın Vasıtasıyla Nasıl Kazandıklarını Anlatıyor", s. 3.

4. Sayı/ Nr. 4 (25 Eylül 1340 [1924] Perşembe)

İmzasız, "Bir İngiliz Casusu İstanbul'da Enver Paşa'yı Almanların Kadın Vasıtasıyla Nasıl Kazandıklarını Anlatıyor", s. 7.

6. Sayı/ Nr. 6 (9 TE, 1340 [1924] Perşembe)

İmzasız, "Söz Arasında", s. 2.

9. Sayı/ Nr. 9 (30 TE, 1340 [1924] Perşembe)

İmzasız, "Söz Arasında", s. 2.

11. Sayı/ Nr. 11 (13 TS, 1340 [1924] Perşembe)

İmzasız, "Söz Aramızda", s. 2.

14. Sayı/ Nr. 14 (3 KE, 1340 [1924] Perşembe)

İmzasız, "Söz Aramızda: Mekteplerde Anarşi", s. 2.

24. Sayı/ Nr. 24 (12 Şubat, 1340 [1924] Perşembe)

İmzasız, "Söz Aramızda: Blöften Alınacak Ders", s. 2.

27. Sayı/ Nr. 27 (5 Mart, 1340 [1924] Perşembe)

İmzasız, "Cehalet ve İrtica Bağlı Gözlerle Nereye Gidiyor", s. 2.

29. Sayı/ Nr. 29 (19 Mart, 1341 [1925] Perşembe)

İmzasız, "Söz Aramızda", s. 2.

30. Sayı/ Nr. 30 (26 Mart, 1341 [1925] Perşembe)

İmzasız, "Söz Aramızda: Ramazan", s. 2.

36. Sayı/ Nr. 36 (16 Nisan, 1341 [1925] Perşembe)

İmzasız, "Söz Aramızda", s. 2.

RESİMLİ AY**Açıklamalı Dizin****Sayılarına Göre Açıklamalı Dizin****Sene 1 / Nr. 2 (Mart 1340 [1924])**

[Sertel], M. Zekeriya, “Yeni Matbuat Kanunda Yeni Bir Ruh İsteriz”, s. 1-2.

[Sertel], M. Zekeriya, “Eski Dünya Yeni Dünya”, s. 37-39.

Sene 1 / Nr. 3 (Nisan 1340 [1924])

[Sertel], M. Zekeriya, “İnkılapları Yapmak Kolay, Muhafaza Etmek Zordur”, s. 1-2.

Sene 1 / Nr. 4 (Mayıs 1340 [1924])

[Sertel], M. Zekeriya, “Yaratıcı Bir İnsan Olarak Mı Yaşıyorsunuz Yoksa Mukallit Bir Hayvan Gibi Mi?”, s. 1-2.

Sene 1 / Nr. 5 (Haziran 1340 [1924])

[Sertel], M. Zekeriya, “Başmuharrirler Saltanatına Nihayet Vermeliyiz”, s. 1.

Sene 1 / Nr. 6 (Temmuz 1340 [1924])

[Sertel], M. Zekeriya, “Maziye Değil İstikbale, Arkamıza Değil Önümüze Bakalım”, s. 1.

Sene 1 / Nr. 7 (Ağustos 1340 [1924])

Başmuharrir, “Başmuharririn Köşesi”, s. 47-48.

Sene 1 / Nr. 8 (Eylül 1340 [1924])

[Sertel], M. Zekeriya, “Meçhul Asker Kimdir?”, s. 1.

Başmuharrir, “Başmuharririn Köşesi”, s. 46.

Sene 1 / Nr. 9 (TE 1340 [1924])

[Sertel], M. Zekeriya, “Mektepsiz Demokrasi”, s. 1.

Başmuharrir, “Başmuharririn Köşesi”, s. 45.

Sene 1 / Nr. 10 (TS 1340 [1924])

[Sertel], M. Zekeriya, “Ziya Gökalp Hüzün Ve İnkisar İçinde Ölmüştür”, s. 1-2.

Başmuharrir, “Başmuharririn Köşesi”, s. 45-46.

Sene 1 /Nr. 11 (KE 1340 [1924])

[Sertel], M. Zekeriya, “Politikacılar Millete Muzırdır”, s. 1.

Sene 1 / Nr. 12 (KS 1340 [1924])

[Sertel], M. Zekeriya, “Avrupa Raksı Mı Millî Raks Mı?”, s. 36-39.

Sene 2 / Nr. 1 (Şubat 1341 [1925])

Başmuharrir, “Başmuharririn Köşesi: Bir Karinin Cevabı”, s. 48.

Sene 2 / Nr. 2- 12 (Mart 1341 [1925])

[Sertel], M. Zekeriya, “İrtica Niçin Revaç Buluyor”, s. 1.

Başmuharrir, “Başmuharririn Köşesi: Anadolu’da Bazı Adetler”, s. 46.

Sene 2 / Nr. 3 (Nisan 1341 [1925])

İmzasız, “Çocukları Kurtaralım”, s. 1.

Başmuharrir, “Başmuharririn Köşesi”, s. 48.

Cilt 2 / Nr. 4-16 (Mayıs 1341 [1925])

Başmuharrir, “Başmuharririn Köşesi: Bir Karinin Sualı”, s. 47.

Cilt 2 / Nr. 5-17 (Haziran 1341 [1925])

Başmuharrir, “Başmuharririn Köşesi: Mahyalara Dair”, s. 48.

Cilt 2 / Nr. 6-18 (Temmuz 1341 [1925])

Başmuharrir, “Başmuharririn Köşesi: Niçin Şapka Giymiyoruz?”, s. 47.

Cilt 2 / Nr. 7- 19 (Ağustos 1341 [1925])

Başmuharrir, “Başmuharririn Köşesi”, s. 48.

Cilt 2 / Nr. 8- 20 (TE 1341 [1925])

Baş Muharrir, “Başmuharririn Köşesi: (Resimli Ay)’ın Yazı Programı”, s. 48

Cilt 2 / Nr. 9- 21 (TE 1341 [1925])

Başmuharrir, “Başmuharririn Köşesi: İstanbul’un Kurtuluş Günü”, s. 48.

Cilt 4 / Nr. 3-39 (Mayıs 1927)

Başmuharrir, “Başmuharririn Köşesi: Karilerimizin Tenkitleri”, s. 45.

Cilt 4 / Nr. 4-40 (Haziran 1927)

Başmuharrir, “Sermuharririn Köşesi”, s. 46.

Cilt 4 / Nr. 5-41 (Temmuz 1927)

Başmuharrir, “Sermuharririn Köşesi: İstanbul’un Büyük Misafiri”, s. 46.

Cilt 4 / Nr. 6 -42 (Ağustos 1927)

Başmuharrir, “Başmuharririn Köşesi: Resimli Ay En Çok Neye Ehemmiyet Verir?”, s. 44-45.

Cilt 4 / Nr. 7-43 (Eylül 1927)

Başmuharrir, “Başmuharririn Köşesi”, s. 47.

Cilt 4 / Nr. 8- 44 (TE 1927)

Başmuharrir, “Başmuharririn Köşesi”, s. 39.

Cilt 4 / Nr. 9-45 (TS 1927)

Başmuharrir, “Başmuharririn Köşesi”, s. 39.

Cilt 4 / Nr. 11-47 (KS 1927)

Başmuharrir, “Başmuharririn Köşesi”, s. 39.

Cilt 4 / Nr. 12- 48 (Şubat 1928)

Başmuharrir, “Başmuharririn Köşesi”, s. 38-39.

Cilt 5 / Nr. 2-50 (Nisan 1928)

Başmuharrir, “Başmuharririn Köşesi: Türk Tipi Hakkındaki Anketimiz”, s. 39.

Cilt 5 / Nr. 5-53 (Temmuz 1928)

Başmuharrir, “Başmuharririn Köşesi”, s. 37.

Cilt 5 / Nr. 9-57 (TS 1928)

Başmuharrir, “Başmuharririn Köşesi: Resimli Ay Yeni Harflerle Nasıl Olacak?”, s. 34.

Nr. 1 (Mart 1929)

Başmuharrir, “Başmuharririn Köşesi”, s. 31.

Nr. 3 (Mayıs 1929)

[Sertel], M. Zekeriya, “Benim Yıldız’ımda Kurtulmadı Memleketin Yıldızı Da”, s. 8/ 39.

[Sertel], M. Zekeriya, “Çocuğumu Nasıl Büyüttüm”, s. 9- 11/ 39.

Başmuharrir, “Başmuharririmiz Diyor Ki”, s. 33-34.

Nr. 4 (Haziran 1929)

Başmuharrir, “Başmuharririn Köşesinden”, s. 24-25 / 37.

Başmuharrir, “Başmuharririmiz Diyor Ki”, s. 32.

Nr. 5 (Temmuz 1929)

Başmuharrir, “Başmuharrir Diyor Ki”, s. 33.

Nr. 6 (Ağustos 1929)

İmzasız, “Putları Niçin Kırıyoruz”, s. 1.

[Sertel], M. Zekeriya, “Halk Niçin Okumuyor?”, s. 14-15/ 59.

Başmuharrir, “Başmuharririn Köşesi”, s. 33.

Nr. 9 (TS 1929)

[Sertel], M. Zekeriya, “Mektep Mi Lazım Vilayet Konağı Mı?”, s. 36.

Başmuharrir, “Başmuharririn Odasında”, s. 33.

Nr. 10 (KE 1929)

[Sertel], M. Zekeriya, “Mektep Mi Lazım Vilayet Konağı Mı?”, s. 36.

Başmuharrir, “Başmuharririmiz Diyor Ki”, s. 33.

Yıl 6, Nr. 7 (Eylül 1929)

[Sertel], M. Zekeriya, “Gramere Lüzum Yok”, s. 1.

Başmuharrir, “Başmuharririmizin Odasında”, s. 35.

Yıl 6, Nr. 8 (TE 1929)

Başmuharrir, “Başmuharririmizin Odasında”, s. 34.

Yıl 6, Nr. 10 (KE 1929)

[Sertel], M. Zekeriya, “Bu Nasıl Darülfünun?”, s. 29-33.

Yıl 6, Nr. 11 (KS 1930)

İmzasız, “Darülfünuna Lüzum Var Mı: Hocası, Kitabı Olmayan Ve Serbestçe Konuşulmayan Bir Yer Darülfünun Olabilir Mi?”, s. 2-5.

Başmuharrir, “Başmuharririmiz Diyor Ki”, s. 34.

Yıl 7, Nr. 2 (Nisan 1930)

Başmuharrir, “Başmuharririmiz Diyor Ki”, s. 39.

Yıl 7, Nr. 4 (Haziran 1930)

Başmuharrir, “Başmuharririmiz Diyor Ki”, s. Arka iç kapak.

Yıl 7, Nr. 5 (Temmuz 1930)

Başmuharrir, “Başmuharririmiz Diyor Ki: Hiçbir Kuvvet Ferdin Hakkı Sâ’yına Tecavüz Edemez”, s. 39.

Yıl 7, Nr. 7 (Eylül 1930)

Başmuharrir, “Başmuharririmiz Diyor Ki”, s. 36.

Yıl 7, Nr. 8 (TE 1930)

Başmuharrir, “Başmuharririmiz Diyor Ki”, s. 40.

Yıl 7, Nr. 12 (Şubat 1930)

[Sertel], M. Zekeriya- P. Safa , “Kraliçe Türk Güzelliğini Temsil Eder Mi?”, s. 2-4/39.

RESİMLİ YIL**Açıklamalı Dizin****Sayılarına Göre Açıklamalı Dizin****Resimli Yıl İstanbul, 1925**

[Sertel], M. Zekeriya, “Türkiye’nin Siyasi Tarihi”, s. 11-18.

[Sertel], M. Zekeriya, “Musul Niçin Bizimdir”, s. 22-24.

SEVİMLİ AY

Açıklamalı Dizin

Sayılarına Göre Açıklamalı Dizin

Sene 3, Nr. 8-32 (TE 1926)

Başmuharrir, “Sermuharririn Köşesi: Kadın Paraya Esir Midir?”, s. 45.

Sene 3, Nr. 9 (TS 1926)

Başmuharrir, “Sermuharririn Köşesi”, s. 47-48.

C. 3, Nr. 10- 34 (KE 1926)

Başmuharrir, “Başmuharririn Köşesi”, s. 45.

C. 3, Nr. 12-36 (Şubat 1927)

Başmuharrir, “Başmuharririn Köşesi”, s. 47.

YARIM AY

Açıklamalı Dizin

Sayılarına Göre Açıklamalı Dizin

91. Sayı / Nr. 91 (1 Aralık 1938)

[Sertel], M. Zekeriya, “Büyük Matemimiz”, s. 9.

GÖRÜŞLER

Açıklamalı Dizin

Sayılarına Göre Açıklamalı Dizin

1.Sayı/Nr.1 (1 Aralık 1945, Cumartesi)

[Sertel], M. Zekeriya, “Haftanın Görüşleri” s. 2.

